P.O. rel. 6115 Kneppelhout

MENGELSCHRIFTEN

418 F

GESCHRIFTEN

VAN

J. KNEPPELHOUT

TIENDE DEEL

(MENGELSCHRIFTEN)

I

LEIDEN.
A. W. SYTHOFF
1865

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

VOORBERIGT.

Dat in letterkunde vorm ondenkbaar is zonder gedachte mag een axioma heeten: beiden zijn een; evenwel niet altijd zoo volstrekt, of aan den vorm kan, ten gevolge van de soort van gave eens schrijvers, meer gewigt hangen dan aan de gedachte; stijl en inkleeding kunnen namelijk bevalliger, boeijender, levendiger wezen dan de stof belangrijk; het onderwerp eer het voorwendsel tot een wedstrijd met schoone vormen dan de vorm het middel ter mededeeling van balangrijke beschouwingen en zaken. Bij ondervinding weet de schrijver dezer opstellen, dat de onevenredigheid tusschen vorm en gedachte eene der beschuldigingen is, welke telkens tegen hem zijn ingebragt en des te opregter door hem betreurd wordt,

dewijl hij er zoo weinig aan kan doen. Hij poogt zich eenigzins te troosten met de vleijende bewustheid, dat het publiek hem de eer doet er zijne boeken niet minder gaarne om te lezen. Non omnia possumus omnes, en hij bepaalt zich dan ook liefst bij het nederige hoekje van het uitgestrekt letterkundig gebied, hem ter bearbeiding overgelaten.

INHOUD.

	Bladz.
VOORBERIGT	V.
LAMARTINE IN 1848	1.
LAMARTINE IN 1854	33.
LAMARTINE IN 1857	43.
LAMARTINES BUITENVERBLIJVEN	70.
LANDGENOOTEN	80.
NOORTHEY OP 30 JUNIJ 1845	102.
APHORISMEN OVER UITERLIJKE WELSPREKENDHEID	114.
APHORISMEN OVER TENTOONSTELLINGEN VAN SCHILDERIJEN	139.
HET LAATSTE VLUGSCHRIFT	155.
DISPENSATIE VAN EXAMINA	164.
HET KLIMAAT VAN NICE	169.
BRIEVEN OP REIS DOOR DUITSCHLAND	175.
GEDACHTEN	221.
AANTEEKENINGEN	225.

LAMARTINE IN 1848.

Wanneer wij spreken van de onrust, welke een karaktertrek uitmaakt dezer eeuw, bedoelen wij daarmede niet zoozeer die, welke het uitwendig leven der staten en volkeren kenschetst, het snelle schieten van den eenen kant van Europa naar den anderen op de vleugelen des stooms, het overbrengen van tijdingen, waarbij de verouderde duivenvlugt te kort schiet, het vermenigvuldigen van handelingen, bemoeijingen, gebeurtenissen, het verdubbelen als het ware van den tijd en het verruimen van zijn schoot, het plotseling omkeeren van staten en verzetten hunner grenzen, het heen en weder trekken van vorsten en staatslieden, het opeenstapelen van zaken, het verzamelen vau legerbenden. Wij hebben dan veeleer het oog op de zedelijke wereld en dalen in den boezem der tegenwoordige geslachten, om aldaar eene onbevredigdheid, een rampzalig haken en streven naar iets anders dan waartoe een natuurlijke aanleg regt geeft — hoe dikwijls naar het onbereikbare! — waar te nemen. Inderdaad een treurig en beklagenswaar-

dig teeken des tijds, hetwelk zich evenzeer in stijl en schrijftrant, het getrouwe afdruksel van den toestand der gemoederen, openbaart. Zijn er vroeger wel eens edelmoedige stemmen opgegaan ten gunste van hen, die, weerhouden door maatschappelijke banden en hinderpalen, verpligt waren hunne krachten, hun vernuft, hunne geestdrift voor wetenschap, kunst en staatsgeluk, te onderdrukken en hun voortreffelijken geest te verbeuzelen in eene ondergeschikte betrekking, thans heeft het omgekeerde plaats en is men getuige van het bedroevende schouwspel, hetwelk uitgelezene koppen aanbieden, die, onverschillig omtrent hunne benijdbare roeping, de hand uitsteken naar eene universaliteit, welke niemand gegeven is; die, hunne bestemming ontrouw, lokstemmen het oor leenen, wier invloed ten droevigen gevolge heeft, dat de maatschappij in ieder vak wordt prijsgegeven aan lieden, onbekwaam tot hetgeen, waartoe zij zich vermetel opwerpen. Gelukkig, zoo het nog maar alleen eene verdwaalde en valsche eerzucht is, verwekt door het eigen licht van hem, die er door wordt verblind, en niet lage drift naar geld en weelde, alsof het niet genoeg ware, dat wij het dagelijks moeten betreuren, mannen ten tooneele te zien, die, hetzij ze 't betreden, hetzij ze 't verlaten, enkel medelijden verdienen, vijandig als ze onwillekeurig zijn aan den naam, dien zij zich zoo vurig en smachtend toedenken, terwijl zij, gekant tegen hunne eigene wenschen, der ondermijnde maatschappij alle waarborg ontnemen van duurzaamheid en kracht. Helaas! bij wien der groote geesten wordt kalmte, vrede, rust des gemoeds, zelfbezit aangetrof-

fen? Ieders boezem hijgt naar meer, ieders voet haat de baan, hem door de Voorzienigheid geopend, en dringt door kreupelhout en doornhaag tot het pad door, hetwelk een gevierde en uitstekende tijdgenoot met roem betreedt. Heeft men het eenmaal bereikt, men ziet weder angstig om naar eene andere rigting, welke de ijverzucht opwekt, en aldus verbrokkelt, vernielt men zichzelven, ontzegt men zich alle aanspraak op onsterfelijkheid bij het nageslacht, pleegt men een langzamen, maar niet minder onverantwoordelijken zelfmoord, terwijl berouw en verwijt aan onzen ouderdom, wanneer geen herstel meer vergund is, knagen zullen. Altijd dat driftige, kokende, koortsige, ziekelijke voortjagen, dat regts en links gluren, zonder een blik voor zich uit op zijne eigene toekomst! Waartoe u dwaaselijk te laten aantrekken door de bollen rondom u en verleiden door het licht, waardoor eens anderen geest bestraald wordt? Alles waanzin, begoocheling, tuimelzucht, verbijstering, hoogmoed en ijdelheid! De mensch zoekt roekeloos zijne boeijen te breken, en, in plaats van dankbaar de ontvangene gaven ten beste der menschheid aan te wenden, versmaadt hij het geschonkene, reikhalst zich toe te eigenen wat hem de hoogste Wijsheid ontzegd heeft en staat met onchristelijke laatdunkendheid tegen zijn formeerder op. Maar de straf blijft niet weg, de wraak volgt den misslag. Ze is bitter, ze is vreeselijk, zoo bitter en vreeselijk als regtvaardig.

Het is nu acht en twintig jaren geleden, dat aan Frankrijks letterkundigen hemel, naauwelijks aan den

blakenden invloed van 's keizers verzengende stralen ontsnapt, eene heldere zon doorbrak, die aanstonds het blaauw verhoogde des ganschen gewelfs en de oogen trok der opgetogene menigte. Lamartines welluidende lier gaf haar eerste akkoord, en vóór zich nog de zanger aan zijne opzettelijke onbekendheid onttrokken had, zagen de verrukte natiën uit en zochten naar den dichterlijken vogel, die, in het digte oeverlisch verscholen, elken gevoelvollen boezem door zijne reine toonen bekoorde. Lamartine was toen reeds dertig jaren oud. In de afzondering had hij zich onbewust voorbereid; daar grijpt hij den staf, daar staat hij voor het aangezigt des volks, met Châteaubriand koning en afgod. Liefde en hulde worden zijn deel; van de beschaafdste standen het eerst en het meest. Aan niets, wat des menschen is: hartstogt, smart, zwakheid, wanhoop, acht de nieuwe zanger zich vreemd; maar niets van dat alles dan verhoogd, verfijnd, veredeld, geïdealiseerd. In zoetvloeijende klanken verklaart hij de volheid des gemoeds uit een hart als het zijne, en het liefelijkste gevoel stelt zich toegankelijk voor de sympathiën des algemeens. Welk eene bewondering, welk eene geestdrift, daar hij met de vrijmoedigheid der jeugd, met de kieschheid des ingeboren adeldoms, met de vroomheid des ridders, de welriekende olie uit de geheimzinnige urn zijns binnenste doet stroomen, en zijne tranen tot paarlen stollen, die prijken in zijne dichterlijke kroon!

Naar de voorspelling van de Genoude was de verschijning der Méditations poétiques eene gebeurtenis. Bij het gekletter der wapenen was er zoo lut-

tel gemijmerd; welkom elke zachte treurtoon! Het proza der dagorders was zoo lang reeds de stijl van den dag geweest; welkom ieder schoon vers! Voltaires dorren spotgod was reeds zoo langen tijd geofferd geworden; welkom iedere verheffing tot den Heer, tot de natuur, tot de sterren! welkom iedere verzuchting naar het dierbare verledene, ieder verlangen naar het hoopvolle verschiet, iedere weemoedige blik, geworpen naar de overzijde des grafs, iedere opwelling naar boven, iedere warme handdruk van trouw, iedere galm van min en van genot, iedere stille wenk om in te keeren tot zichzelven, terug te spoeden naar het suizende bosch, naar het golvende graanveld, naar den krekel en den nachtegaal, naar de nederige torenspits, welke vermaant, dat onze lievelingen, die langs de kerkwanden sluimeren, zullen opstaan ter eeuwige verheerlijking der onbegrensde liefde! Lamartine, schrijft Pelletans krachtige en teedere pen, a donné une âme de plus à la France; il l'a enivrée d'infini, il a purifié l'amour et l'a parfumé de rêverie.

Drie voortreffelijke stukken staafden Lamartines opgang. De hooge, ridderlijke man neemt het dichterlijke bestanddeel van het koningschap in zich op, en de feestelijkheden der laatste krooning te Rheims hult zijn lied in de wierookwalmen der raiddeneeuwsche praal. Hij werpt zich voor de voeten des Grieken, meest waardig, dat eene knie zich voor hem buige, en zingt Plato zijn Phaedo na, en zegt in het grieksch van het westen, hoe christelijk Socrates den dood is in-

gegaan. Vervoerd door Byrons gloed, eigent hij zich de folteringen des twijfels toe met de grievende vlagen van den hartstogt, en voltooit het noodlot des zwervers, in Childe-Harold geschilderd.

Zijn hart was vol geweest, voor eene poos had hij uitgeweend, hij zweeg. Na zijne Méditations, na zijne drie volgende zangen, schepte hij adem, en reeds vroeg men zich bekommerd, waarheen de blanke zwaan des ongerimpelden vijvers getogen was, toen het jaar 1830 verblijd werd met de Harmonies, waarin de dichter het bewijs leverde, hoezeer tien jaren zijne vlugt en stem ontwikkeld hadden.

Benijdbaar voorzeker was Lamartines positie. Grooter dichter wees op dat oogenblik Frankrijk niet aan, geen zuiverder roem, geen vlekkeloozer naam. Tot loon zijner talenten is het hem vergund Italie, ditmaal met den rang van ambassade-secretaris, te bezoeken. Florence ontsluit hem hare aanzienlijke kringen, eene belangrijke erfenis verschaft hem vermogen naast de eer, die hem te beurt valt, en de verbindtenis met eene uitstekende Engelsche vrouw sluit eene hartewond, welke maar al te dikwijls pijnlijk opensprong, voltooit zijn geluk, schenkt hem, naast den rijkdom, naast de lauweren, die zijne slapen tooijen, onvergankelijke liefde.

Intusschen waren de Bourbons gevallen en Lamartine had eenigen tijd te voren zijne korte diplomatische loopbaan moeten vaarwel zeggen. Frankrijk was hervormd; meerdere vrijheid had onderscheidene hinderpalen uit den weg geruimd en iedere betrekking, ieder maatschappelijk standpunt voor een iege-

lijk toegankelijk gesteld. Men weet, welk eene zieding van eerzucht toenmaals bij velen plaats greep en hoeveel nieuwe mannen zich om den nieuwen koning drongen. Lamartine bleef, helaas! aan dien invloed van den veranderden staatsvorm niet vreemd, en maar al te ras bleek het, dat ook hij leed aan die ondermijnende kwaal der ijdelheid en eigenliefde, waaraan zoo menig dichter in zelfoverschatting wegkwijnt. Zij behoorden de gave, die zij, bevoorregte stervelingen, zichzelven niet gegeven hebben, maar die als eene tong vuurs uit den hemel op hun schedel is nedergedaald, met achtbaren ootmoed te dragen, en juist omdat hun, we zouden haast zeggen, het meest uitsluitend talent geschonken is, slaat hun verstand in onze dagen, die er maar al te veel aanleiding toe geven, tot razernij over, rekenen zij zich geroepen tot de meest tegenstrijdige bemoeijingen, bekwaam tot de hoogste beschikking over de meest ingewikkelde wereldbelangen, en de van nature onbruikbaren, die Plato, met bloemen bekranst, het land zou hebben uitgezet, eischen thans het roer van den staat en het opperbestuur over de openbare aangelegenheden!

Lamartine is veertig jaar, het schoonste, krachtigste oogenblik des mannelijken levens. Verzadigd van dichterroem, meent hij van dien kant weinig meer te wachten te hebben. Hij werpt een oog in de toekomst, en de duivel ontwaakt. Naijver begint hem te kwellen, en hij moet er zich in dien tijd somwijlen op betrapt hebben, dat hij zich niet meer zoo ingenomen, zoo tevreden, zoo gelukkig gevoelde met het hem toebe-

deelde lot. Hij bezit wel is waar eene gouden lier, maar de stem des redenaars, de stift des geschiedschrijvers, de schoenzool des pelgrims ontbreken hem; hij verlaat zijn pad, de rivier verlegt hare oorspronkelijke bedding.

Tot 1830 heerscht er eene algemeene en volkomene vreedzaamheid in de werken, zoowel als in het leven van Lamartine. Aan de krijgszuchtige letterkundige beweging van de laatste jaren der restauratie blijft hij vreemd. Hij is reeds niet jong genoeg meer; zijn naam bovendien is gemaakt, ja, is een der strijdkreten van de jeugdige, vurige, dappere partijgangers geworden. Trouwens men behoort te erkennen, dat er eigenlijk geen opzettelijke, voorbedachte kunstvorm in zijne voortbrengselen aanwezig is. Ze zijn daarheen geademd zonder bepaald plan. Het zijn zuchten, geurende van de bloesembalsems, welke ze in hare vaart hebben opgenomen, zuchten van angstige beklemdheid, bedaard in het lommer bij ruischende beeken, zuchten van lust en van liefde, gekoeld aan het kristal der fonteinen. Verzen zijn het, even natuurlijk vloeijende als de achtervolgende zwelling der op en neder bewogene long, als de golf, die het strand kust, zachtjes door de volgende opgestooten, en wij zouden de inwendige, de onwillekeurige bewerking gaarne bij de raderen van een watermolen vergelijken, door eene onwederstaanbare magt gelijkmatig rondgedreven. Somtijds zijn het verzuchtingen van smart; de boezem hijgt, de ziel slaakt haren wellui-denden kreet, der snaar gelijk, die springt bij den dood der zangeres. Geen woest gebaar, geen kramp-

achtige trek, geen valsche noot, geen onopgelost akkoord; ellende en droefheid bewaren hare waardigheid, de martelaar blijft zichzelven meester: Niobe en Laocoön zijn niet afzigtelijk in hunne pijn.

Gelijk wij aanmerkten, draagt in dit tijdperk, bij voorkeur een tijdperk van misverstand en letterkundige twist in het letter- niet minder dan in het staatkundige, Lamartines verschijning en tegenwoordigheid in de poëzij een bijzonder karakter van rust, vrede en afzondering, met andere woorden van zelfbewuste kracht en overheerschend genie. Met zekere hooghartige, eenigzins koude onverschilligheid, blikt de dichter neer, zoo hij er zich al toe verwaardigt, op het gewriemel beneden, en bepaalt zich, een paar der beroemdsten uit den hoop de genade te bewijzen zijne elpen vingertoppen te mogen aanroeren. Het beeld der zwaan is tot vervelens toe — ook wij maakten er ons voor weinige oogenblikken aan schuldig — op den zanger toegepast, en inderdaad zouden wij geene gestalte weten aan te wijzen, waarmede Lamartine, gelijk hij zich tot 1830 aan de wereld vertoont, meer overeenkomst heeft. Die reine blankheid, die sierlijke buigzaamheid, die hooge vlugt, en meer nog die kalme beweging, waarmede de prachtige vogel over het stille meer drijft, zonder eene plooi er op na te laten, gepaard met dat verheven gemoed, hetwelk in hoovaardige eenzelvigheid behagen schept en zich niet vernedert een blik op de andere watervogels, ja, zelfs op den mensch te laten vallen, van wien hij zich wars van zin afwendt, is het niet het getrouwe beeld van den aristocratischen zanger?

Die schoone oevers van Italie, zegt Cormenin, die betooverende eilanden, die liefelijke winden, die zoete weeklagten van liefde, die omfloersde toonen, welke van zijne lier gleden, dompelden ons in eene soort van onbestemde en weemoedige droefheid. Het was niet iets volkomens gelijk de oudheid, gestrengs gelijk het Christendom, bepaalds gelijk onze eeuw, maar eene teedere en mijmerende poëzij, die hare eigene bevalligheid bezat, even als de schaduw, die voortgaat, de golf, die murmelt, de maagd|, die zucht, de lier, die klaagt. Lamartine is slordig, vervolgt hij, maar juist daardoor is hij eenvoudig. Hij speelt met ieder rijmwoord, en onder zijne hand wijzigt en plooit zich de maat naar al zijne ingevingen en grillen. De hemelsferen rollen niet welluidender door de onmetelijkheid dan zijne verzen. De beek stroomt met geen zachter geklater door het weiland. De meeren van Sicilie, door welriekende koeltjes gezwollen, worden 's avonds door geene reinere en aanminniger glansen bestraald. En 't is niet alleen zijne stem, die zingt, maar zijne ziel, die zucht en spreekt tot de onze, die weerklank in de mijne vindt, mijn gansche wezen doet trillen en mij met hare teederheid en tranen overstroomt. Zijne bespiegeling voert mij mede op vleugelen van vuur naar het rijk der eeuwigheid, des doods, des tijds, des winds, der gedachte, daar waar ik nimmer was binnengedrongen, en zij drukt afgetrokkene waarheden uit in eene schilderachtige, verhevene, nooit vernomene taal.

Na 1830 komt er eene merkbare verandering. Eene

kiem, welke men later bespeurde, dat hemzelven mogelijk onbewust in den geest gelegen had, wordt levend, de zwaan slaat en plast met de vlerken, de effene wateren schuimen, de stoute vogel houdt het binnen de oevers niet langer uit. In den vrijen dampkring van 1830 neemt Lamartine eene andere gedaante aan. Hij legt zijne ridderlijke hebbelijkheden af met zijne middeneeuwsche neigingen. Karel X is verloren, de zaken van Bordeaux staan hopeloos: wat zou hij zich langer aan eene onredbare orde van zaken, van glans, toekomst en waarde beroofd, vastklemmen? De groote heeren hebben uitgediend. Hij bergt zijn minnezangerstooi en trekt het pak van een lid van het lagerhuis aan: het tornooi wordt eene harddraverij.

Die verandering is niet opzettelijk geweest. Wij onderstellen in een geest als dien van Lamartine geene kuiperij, geene baatzuchtige bedoelingen, geen op zien komen spelen, geene cameleonstreken, geene huik naar den wind, geene kat uit den boom, geene poging om voordeel te behalen uit den loop der omstandigheden. Nemen wij liever op vaster gronden aan, dat Lamartines voor indrukken zoo uiterst vatbare geest sterk geschokt is geworden door wat gebeurd was, en de edelman, toen de burgerstand aan het bewind kwam, zich door eene wereld van nieuwe denkbeelden en beschouwingen heeft bestormd gevoeld. Een licht is hem opgerezen; er heeft in zijne ziel eene hervorming plaats gegrepen. Ware hij anders bewerktuigd geweest, hij zou misschien in de rij der legitimisten, stellig in die der oppositie, zijne plaats hebben gevonden; nu werd de dichterlijke optimist,

medegesleept door de groote zaak des volks, gewonnen voor de pas ontstane staatsorde. Daarbij waren het erfelijk koningschap en het goddelijk regt minder ernstig en bepaald bij hem gemeend geweest. Wij zouden schromen te beweren, of zijn Chant du sacre en zijn Lierzang op de geboorte van den hertog van Bordeaux wel aan eene heel diep doorgedrongene overtuiging hun oorsprong dank weten. Al dat oude en voormalige vond hij meer fraai dan goed, meer heilig dan waar; eigenlijk had hij niet veel over al dat voormalige nagedacht; het was maar, dat hij er zwak voor had. Nu waren de Bourbons verjaagd, Frankrijk had een ander aanzien gekregen, een burgerkoning bekleedde den troon, en Lamartine koos zijne partij, nam de gedane zaken voor lief, en de algemeene en onbestemde ingenomenheid met het gewezene sloeg even algemeen en onbestemd tot het tegenovergestelde uiterste over; van zoogenaamd legitimist werd hij socialist eu pleitte niet langer voor de vorsten, maar voor de volken, doch zulks altijd belangeloos, uit aandrang des harten en met de beste trouw van de wereld, want wij hopen, dat hij niet onverstandig genoeg is geweest van niet aanstonds te begrijpen, — zoo niet, thans doet hij het voorzeker — dat van de eenen even weinig te halen is als van de anderen.

In deze gemoedsgesteldheid speelt hem zijn naam en eerzucht eene wreede poets, en de menschelijke zwakheid, door de tijdsomstandigheden voortgeholpen, geeft der menschelijke ijdelheid meer toe dan zij weet.

De geschiedenis zal twee Lamartines kennen: dien van 1820 en dien van 1830, want die van 1848 is

slechts de ongelukkige voortzetting van den laatste. Vóór 1830 de dichter, na 1830 de staatsman, de volksleider; vóór 1830 het ideaal, na 1830 de werkelijkheid. De koorts der eeuw bevangt hem, de dichter verbleekt; de heerlijke geest, de heldere stem, het edele hart, de zuivere bloedstroom, worden weldra aan de dienst van het socialisme verpand. Onze Lamartine is zoo goed verloren als Hendrik V, maar gene niet alleen voor Frankrijk, maar voor de wereld, voor het menschelijk gemoed, voor de louterende behoeften der menschelijke natuur, dorstig naar de frissche teugen zijner wateren.

Lamartine verschijnt in de kamer der volksvertegenwoordiging; tot nader orde is zijne eerzucht voldaan. Eene afzonderlijke plaats is de zijne. Bij welke partij zou hij voegen? wat vertegenwoordigt Lamartine eigenlijk? Le parti social. Derhalve alles en niets, want de maatschappij is geene partij. Lamartine vangt dus aan met eene staatkundige stelling, die onbepaald, ongerijmd, ja, onmogelijk is en beoefent de sentimenteele politiek, een onding.

Het verwondere niet, zoo Lamartine alleen staat: dichters behooren buiten beraadslagingen te blijven. Aangenomen zelfs, dat hij eene volkspartij vertegenwoordigt, moet hij zichzelven een raadsel, kan hij het onmogelijk met zichzelven eens zijn. Dat een aristocraat het volk vertegenwoordigt, is aannemelijk en aanbevelenswaard, maar dat een aristocraat te goeder trouw de democratie aanbeveelt, is dit niet eene gedrogtelijkheid, eene geestverbijstering, een waanzin, die in het

oog springt? Een aristocraat kan de belangen des volks voorstaan, behartigen, verdedigen; hij kan de behoeften, den zin des volks begrijpen, deszelfs welvaart helpen bevorderen, en wie juicht den man niet toe, die den adel zijner geboorte aldus bezegelt? maar meedoen met het volk, zichzelven met het volk vereenzelvigen en zich op de gladde baan begeven en de rigting aannemen der partij, waaraan hij zich onbedachtzaam heeft aangesloten, is iets onbegrijpelijks en onbestaanbaars, want de aristocratie zit in het bloed, en te kwader ure wordt vroeg of laat het volk den afstand gewaar, die hooge en lage standen, waartusschen de digte gelederen der burgerij liggen, van elkander scheidt.

Voor ieder algemeen volksbelang, ieder verdrukt natuurgenoot treedt Lamartine op; iedere grootmoedige wensch, die opgaat uit de natiën, vindt in hem een warmen, niet altijd handigen verdediger. Wie gevoelt niet, tot hoeveel onzamenhangends en tegenstrijdigs eene dergelijke stemming aanleiding geeft? Lamartine doet in de Kamer eenigzins hetzelfde als Karr in de Wespen. Karr plaatst zich onzijdig te midden der partijen, stelt zich een ideaal van eerlijkheid en gezond verstand voor oogen en valt uit die stelling ieder aan, die iets durft verrigten met zijn ideaal in strijd. Lamartine kent evenmin eene partij, stelt zich ook een ideaal voor den geest, hooger en nevelachtiger evenwel dan dat van Karr, en looft en prijst en spoort aan en beurt op ieder, die zich met zijn ideaal schijnt te willen vereenzelvigen. Maar in de regeerkunde treden redeneerkracht en scherp betoog op den voor-

grond; woorden over bestuur en staathuishouding eischen dadelijke toepassing; bij Lamartine is de toepassing gemeenlijk eenigzins duister.

Lamartine betreedt het spreekgestoelte, doch meent gij, dat hij eenig nut sticht, waren bijval ondervindt, werkelijke diensten bewijst aan beschaving en vooruitgang? Hij is een man van niet veel belang; men hecht weinig gewigt aan wat hij zegt; niemand, die hem ernstig opvat. Nous allons avoir de la musique, roepen zijne ambtgenooten, als hij het woord vraagt. De Kamer behoeft geene lierzangen, geene mooije woorden, geene onberispelijke volzinnen. Zijne redevoeringen worden geacht buiten de orde van den dag te liggen; ze strekken der vertegenwoordiging tot smaakvolle uitspanning en verpoozing, en de honorables vinden zijne denkbeelden te dichterlijk en te schoon van vorm, om de moeite te nemen hem in de rede te vallen. Lamartine kent de taal niet, die hij spreken moet. Zijne taal is die der ode en der elegie, niet de taal, waarmede men zaken behandelt en wetten voorstelt. Zijne redevoeringen gelijken veel te veel op dithyramben. Hij verlaat het hoofddenkbeeld, om aangename klanken, prosodische effekten na te jagen. Welluidende eindklanken behagen hem. Hij verdrinkt zijne gedachten in een vloed van beelden en tropen, en zijne parlementaire voordragten eindigen vaak alsof het lierzangen waren. Zijne dichterlijke natuur is hem kennelijk in den weg. De eene Lamartine wreekt zich op den anderen. Niet straffeloos is hij zichzelven ontrouw geworden; de afvallige zal zijn afval boeten; de roem, dien hij verzaakt en veracht, zal tegen hem

opstaan en de dichterlijke vlinder een worm van bederf leggen in ieder zijner pogingen.

Den bijval, die zijne schoonklinkende en zoo dikwerf holle woordenpraal te beurt valt, gewoon geraakt, voelt Lamartine zich door een anderen lust geprikkeld. Châteaubriands omlauwerde pelgrimstaf lacht hem toe. Uit den deesem zijns verganen gevoels voor eeuwig en goddelijk gezag, vermengd met godsdienstige indrukken, welke, minder onbestemd en nevelachtig, met zijne tegenwoordige beginselen in strijd zouden zijn geweest, wordt een hunkeren naar het Oosten geboren. Hij verhit zich den geest door herinneringen uit het Heilige land. Constantinopel, Jeruzalem, Troje, dagen, kleurig, verguld en zonnig, in het verre verschiet. Marmeren droomgezigten ontvangt zijn starend oog, zich badende in den wierook van een grooten naam: Homerus, Mahomet, Christus roepen hem ter bedevaart op. Een vaartuig wordt te Marseille op eigene kosten uitgerust en bevracht, niet alleen met mannen van wetenschap en kunst, maar zelfs met het dierbaarste wat de dichter bezit: zijne vrouw, zijn eenig dochtertje. Beiden vertrouwt hij aan den breeden oceaan. Zijne achtergeblevene vrienden en betrekkingen zegen toezingende, verlaat hij de haven van Marseille, aanschouwt, met den Bijbel, dat beste aller reisboeken, in de hand, de steden, geheiligd door poëzij, geschiedenis en Christendom, en komt in Frankrijk terug met een handschrift en eene haarlok, de haarlok van het aangebeden kind, dat, als ter kastijding

voor eene onderneming der ijdelheid, de hemel tot zich had genomen. De eenige straf, helaas! was het niet. Het handschrift zou door de uitgave tegen hem getuigen. Wij ontkennen nogtans de schitterende plaatsen niet, de verhevenheid der gedachte, de hooge verdiensten van den stijl, maar om die groote hoedanigheden juist betreuren wij het, dat de schrijver zich het geduld niet gegund heeft het vleijend gekoos van den roem eene langere poos weerstand te bieden en zijne daarheen geworpene schetsen tot een zamenhangend geheel te verwerken. Zoo als zijn arbeid nu de wereld is ingegaan, bevat hij, ja, de hoedanigheden, maar ook al de nadeelen eener improvisatie. En men vergist zich, zoo men aan den vorm van dagboek eenige opzettelijke kunstbedoeling hecht. Die vorm is opregt, ziedaar de fout. Nu krijgt men toch den indruk, het tafereel, in al de kracht en de frischheid van het oogenblik, zal men zeggen. Maar toegegeven, hetgeen wij betwisten, dat die voordeelen bij eene omwerking niet zouden zijn kunnen bewaard gebleven, meenen wij toch, dat hetgeen er voor in de plaats zou zijn getreden, bij het Europeesch publiek, hetwelk met gespannen verwachting naar de uitgave uitzag, de voorkeur zou hebben gevonden. In Lamartines herinneringen zijn twee zeer sterk in het oog springende bestanddeelen aanwezig: het beschrijvende en het bespiegelende, het positieve en het dichterlijke; er liggen zaden van lierzangen in, die niet ontkiemd zijn, en de stijl is wel eens hoogdravender dan het gezonde proza duldt. C'est un éblouissement continuel, schrijft de Pressensé, un splendide effet de

lumière. Il sème, zegt hij, sur sa route moins d'or que d'images en spreekt van la profusion de métaphores. De juweelen liggen verstrooid in het zand der woestijn, terwijl ze tot eene flonkerende ster gezet konden zijn geworden, en de kunstenaar heeft zich de moeite niet getroost het overvloedig goud uit de stroomen zijns verhaals te wasschen, opdat hij er zich eene kroon van zou vervaardigen. Hijzelf drage derhalve de schuld, zoo de uitkomsten van zijn togt tegenvielen, zoo het boek, inzonderheid ten gevolge van den kunstloozen vorm, waardoor het zamenhang en harmonie mist, algemeen vervelend gevonden werd. Lamartine was tegen zichzelven opgestaan; zucht naar spoedigen en gemakkelijken roem bedwelmde zijn brein, en de hoogere magt, onder wier invloed onze gedachten zich vestigen en mededeelen, bedierf verbolgen zijne zilveren veder.

Iets anders wekt zijne verterende eerzucht. Zijne behoefte aan opgang reikhalst naar de geschiedenis. Heeft Lamartine naast Thiers het spreekgestoelte der volksvertegenwoordiging beklommen en diens zaakrijke en bondige welsprekendheid en beschouwing hem welligt heimelijk geërgerd, thans moet de reiziger door Palestina hem de pen benijden, die de geschiedenis der Omwenteling en vervolgens die van het Keizerrijk met onschatbare verdienste te boek stelde, terwijl in eene andere veel verleidelijker, hoewel minder eerlijke rigting Louis Blanc haar tot den tegenwoordigen tijd, tot de laatste regeringsjaren van Lodewijk Philips, voortzet. Lamartine zal óók

zijne geschiedenis der Omwenteling schrijven en zien, of men, in een blinkenden en tintelenden stijl vrijzinniger tijden aanbevelende, door voorstellingen naar het doel ten koste der waarheid gewijzigd de groote menigte het doorwrochte geschiedverhaal van den fijnen staatsman kan doen op zijde schuiven. We zijn in de jongste tijden. Herinneren wij ons derhalve, dat de dichter reeds ver is afgegleden en de hofzanger van voor dertig jaren zich nu voor de roekelooze vorderingen des graauws buigt. Snel als de gebeurtenissen, plast de pen, die Elvire hare eerste zangen wijdde, door het bloed, dat van de schavotten druipt. Naauwelijks geloofbaar! In achttien maanden tijds verschijnen acht lijvige octavo deelen, zamengesteld te midden der moeijelijkste staatsbeslommeringen, boekdeelen vol van oppervlakkigheid en tegenstrijdigheden, ja, wemelende van overgenomene plaatsen, bij eene vlugtige lezing met eenige pronkwoordjes opgeschikt en kinderachtig gelamartiniseerd. Vlugheid boezemt geene achting in. Noch studie, noch ernst in dien arbeid. Het is een boek, dat alleen de nieuwsgierigheid bevredigt en de zenuwen prikkelt; de schrijver kan zich enkel beroemen een getrouw handboek te hebben geleverd voor de standen, wier fatsoen de teregtstellingen niet durft bijwonen, daar hij zich beijverde, de afschuwelijkste tooneelen, niet kiesch te omsluijeren, maar schaamteloos in hunne aanstootelijke naaktheid ten toon te stellen. Op zoo iets nu wordt Europa door den dichter der H a r m o n i e s vergast. Ook heeft het werk zich niet in het eerbaar gewaad der geschiedenis willen voordoen. Niets deftigs en de-

gelijks kleeft het aan. Men las het — spoedig zal het in 't geheel niet meer gelezen worden — tusschen den Juif errant en Monte-Christo, wier schrijvers Lamartine erkentelijkheid schuldig is. Het ergste, is, dat wij genegen schijnen Lamartine ditmaal, niet alleen van dwaling, maar, in zijne zelfbegoocheling, van kwade trouw te verdenken, daar wij, met het oog op de latere gebeurtenissen, moeten besluiten, dat hij nooit plan heeft gehad eene geschiedenis, maar een pamflet te schrijven, en zijn doel alleen is geweest de betoovering van zijn stijl in koelen bloede dienstbaar te maken aan zijne republikeinsche begeerten en moedwillig partij en voordeel te trekken van den bedorven smaak des Franschen volks. Daarvoor waren dan zijne heerlijke begaafdheden, zijne verbeeldingskracht en zoetvloeijende taal nog goed!

Helaas! sedert 1830 had zijne poëzij zich in het duistere en schadelijke iets, dat men overeen is gekomen humanitarisme te noemen, begraven. Hij zette toen een gedicht op stapel, hetwelk niets minder dan de geheele formule des menschdoms bevatten en verklaren zou. Wij schrijven hem evenwel op dien tijd nog genoeg verstand toe, dan dat het hem ernst met het onderwerp zou hebben kunnen wezen. Ondertusschen leverde hij een gedeelte, hetwelk een afgerond geheel vormde, onder den titel van Jocelijn. De fabel beteekent niet veel en het geheel lijdt aan gebrek aan zamenhang, doch, wil men er regt aan laten wedervaren, dan erkenne men, dat de bijzondere deelen, wat gevoel en uitdrukking aangaat, den

grooten zanger van vroegeren tijd volkomen waardig zijn, ja, dat hij zich zelfs op eene geheel oorspronkelijke wijze in eene bij de Franschen weinig beoefende dichtsoort leert kennen, ofschoon er gegronde aamerkingen op eene minder zuivere taal en versbouw zijn gemaakt. Weinig tijds daarna verscheen een bundel losse gedichten uit vorige dagen, Recueillements poétiques, die, over het algemeen genomen, beneden de Méditations en de Harmonies staan, en waarvan de voorrede, in welke Lamartine zich minachtend over zijn dichttalent uitlaat, menig ernstig minnaar van letteren en poëzij bedroefde. Toen kwam de genadeslag. De titel van zijn laatste werk, la chûte d'un ange, een tweede afgerond gedeelte van zijn groote gedicht, werd op den schrijver zelven toegepast. Niet zonder reden. Het was een ellendig misgewas, een zamenraapsel van allerlei gedrogtelijkheden, die slechts in eene overprikkelde, ongeregelde en zieltogende verbeelding kunnen oprijzen. Van dat oogenblik was Lamartine als dichter verloren. Geen wonder, zoo hij zijne overgeblevene krachten ter bevrediging zijner eerzucht en staatkundige hersenschimmen inspande.

Op den 24sten Februarij 1848 viel in de vergaderzaal der volksvertegenwoordiging een dier tooneelen voor, wier tragische verhevenheid alle beschrijving verbiedt, iedere kreet van bewondering verlamd in de keel terugdrijft; een tooneel van schrik en medelijden, dat niet der welsprekende veder der geschiedenis, maar der spaarzame en bedaarde kroniekstift toe-

behoort; niet de rhetorische verrukking der Histoire des Girondins, maar veeleer de gloeijende eenvoud der Oud-Testamentische taal en voorstelling; een tooneel in één woord, dat niet verklaard, dat niet in woorden wedergegeven, dat alleen gevoeld kan worden.

De rust in Frankrijks hoofdstad scheen hersteld. Guizot, het doel van den opstand, was gevallen. Hoe bitter viel 's konings besluit het uitvaagsel van communisten en socialisten tegen! Zij moesten er meer van hebben; het uur was daar, de groote slag zou geslagen, en voor de woning van den verfoeiden Minister van buitenlandsche zaken ving, na de onuitstaanbaarste terging jegens de uitgeputte soldaten, het tweede, het bloedigste, het beslissende gedeelte van een oproer aan, hetwelk men besloten had met niet minder dan eene omwenteling te doen eindigen. Ten behoeve van zijn kleinzoon doet Lodewijk Philips afstand van den troon, en terwijl het regentschap van de hertogin van Orleans bekend wordt, de koning met zijn gezin en zijn hofstoet de hoofdstad ontvlugt, vat de moeder hare beide kindertjes bij de hand, begeeft zich, van haren broeder, den hertog van Nemours, vergezeld, te voet onder het volk en treedt de kamer der volksvertegenwoordigers binnen. Leve de hertogin! leve de graaf van Parijs! leve de regentes! klinkt het alom. Dupin krijgt het woord en stelt de weduwe van Orleans als voogdes over den jongen vorst aan de Kamer voor.

Tegen dien bijval weet Lamartine geen anderen raad dan dat hij den voorzitter verzoekt aanstonds de

zitting op te heffen, vooreerst wegens de achting, welke men der volksvertegenwoordiging, ten anderen wegens die, welke men eener verhevene vorstin verschuldigd is. Maar de beradene vrouw doorziet de bedoeling, blijft op haren post en verijdelt de opheffing, sterk door de ondubbelzinnige sympathie, welke haren stap ten deel valt.

De kans op den troon wijkt nogtans meer en meer, naarmate de hunkerenden naar de oppermagt zich beurtelings van het spreekgestoelte doen hooren. Marie verlangt een voorloopig bestuur, vervolgens Crémieux. Maar Lamartine verspilt in zulk een woest getier zijne godentaal niet en loert op eene geschiktere gelegenheid. Odillon-Barrot treedt op; zijne leus is: hervormen om te behouden; hij durft beweren, dat de kroon van Frankrijk op het hoofd van een kind en eene vrouw rust. Levendig worden zijne woorden begroet: de hertogin en het knaapje buigen zich erkentelijk voor de vergadering.

— In naam, gaat de redenaar voort, in naam der staatkundige vrijheid onzes lands, in het bijzonder in naam der onontbeerlijke orde, in naam onzer eensgezindheid en zamenstemming in zoo moeijelijke omstandigheden, is het, dat ik mijn vaderland smeek zich te vereenigen om deszelfs vertegenwoordigers en om de omwenteling van Julij. Hoe grooter en edelmoediger het is de onschuld aldus de hand boven het hoofd te houden, hoe eer mijn land er zich toe zal leenen.

Hij doet eene oproeping aan de beginsels van grootmoedigheid en gezond verstand en noemt het eene

verpligting de vrijheid en de orde ten spoedigste te bezegelen.

— Die pligt, zegt hij, is eenvoudig; de eer, het ware belang des lands schrijven hem voor. Zoo wij hem niet met kracht, volharding en moed vervullen, weet ik niet, welke de gevolgen kunnen zijn; maar houdt u overtuigd, dat hij — mogelijk wierp de spreker hier zijdelings een blik op Lamartine — dat hij, die den moed heeft de verantwoordelijkheid van een burgeroorlog binnen ons fiere Frankrijk op zich te nemen, schuldig is jegens zijn land, jegens Frankrijks vrijheid en die der wereld.

Daar nemen werklieden, burgerwachten, studenten de zaal in. Een spreker, allen vreemd, beklautert het gestoelte.

— Mijne Heeren! roept hij in geestdrift ontstoken, gelooft de bezadigdheid mijner woorden! Wacht u wederregtelijk den Graaf van Parijs uit te roepen, maar zoo moeder en zoon den moed hebben zich op de boulevards onder het volk en de nationale garde te begeven, ik sta in voor hun behoud. De Graaf van Parijs moet door het volk gehuldigd worden.

Een lid van de Kamer ziet op naar de plaats, waarheen de vorstelijke personen achter in de zaal geweken waren, maar op het oogenblik der wanordelijkheden waren zij gevloden.

— De Graaf was daareven nog hier, zegt hij verbaasd, en zoo men aarzelt.....

— Dan, valt hem de vreemde spreker in de rede, is de republiek gevestigd!

En zoo was het. Ledru-Rollin eischt, op grond, dat

geene regering zonder een beroep op het volk ingesteld mag worden, een voorloopig bestuur, en nu besluit Lamartine uit zijne wolk neder te dalen. Het schrikkelijke, het aandoenlijke van het schouwspel doen zijne stem niet beven, nemen niets weg van de rondheid en pracht zijner volzinnen. Zichzelven meester, zeker, dat nu de zaak van het huis van Orleans verloren is, spreekt hij:

— Mijne Heeren, ik deel even innig als iemand hier tegenwoordig in het dubbel gevoel, hetwelk zoo even deze vergadering bewogen heeft op het gezigt van een der treffendste tooneelen, welke de geschiedrollen der menschheid kunnen aanwijzen, dat eener doorluchtige vorstin, die met haar onnoozel kind haar regt verweren komt en zich van haar verlaten paleis aan de voeten der volksvertegenwoordiging werpen. Ik verzoek vergunning mijn volzin te herhalen. Ik zeide, Mijne Heeren, dat ik even levendig als wie ook in deze vergadering tegenwoordig in het dubbel gevoel gedeeld heb, waardoor gij zoo even zijt bewogen geworden. Maar, Mijne Heeren, deel ik in die aandoening, welke het verteederend schouwspel van een grooten val inboezemt, in den eerbied, die u allen, van welke staatkundige kleur gij ook zijn moogt, bezielt, niet minder levendig deel ik in uwen eerbied voor dat roemrijk volk, hetwelk sedert drie dagen strijdt tegen eene trouwelooze regering, om het gebied van orde, het rijk der vrijheid op een voortaan onwrikbaar voetstuk te herstellen. Neen, Mijne Heeren! ik streel mij met geene hersenschim, gelijk men het eenige oogenblikken geleden binnen deze verga-

dering gedaan heeft; ik verbeeld mij niet, dat een onwillekeurig gejuich, ontweldigd aan oogenblikkelijke verteedering en gevoeligheid, een krachtig en duurzaam regt en een regeringsvorm voor vijf en dertig milioen menschen kan daarstellen. Daarom, zonder eene toevlugt te zoeken in spitsvindigheden, in aandoenlijkheden, waarmede het land zoo vaak overvallen wordt en welke het vroeg of laat berouwen, als die verdichtsels verdwijnen, niets stevigs, niets degelijks, niets werkelijk populairs en standhoudends op den bodem achterlatende, daarom kom ik met al mijne krachten het dubbel verzoek ondersteunen, dat ik allereerst van dit spreekgestoelte gedaan zou hebben, wanneer men mij vergund had het bij den aanvang der zitting te beklimmen, het verzoek: vooreerst om eene regering, die het stroomende bloed stelpe, den burgeroorlog stuitte; ik vraag een voorloopig bestuur.....

Weinige oogenblikken later begaf zich het terstond benoemde tijdelijk vijfmanschap naar het stadhuis, met Lamartine aan het hoofd.

Wie zal zeggen, welke 's dichters gewaarwordingen gedurende deze gedenkwaardige zitting geweest zijn, waarin zoovele driften kookten, zoovele harten krompen van angst en verlangen; hier, de koninklijke boezem der doorluchtige moeder, die de laatste aanraking der plooijen van het vorstelijk hermelijn tegen haar rouwkleed gewaar wordt en in haar oog het laatste geflikker van den omparelden scepter verneemt: daar, het eerzuchtig gemoed van Lamartine, hetwelk voorzeker door den gier, onder het gewaad aller spe-

lers verborgen, doorknaagd wordt, terwijl het hagchelijk steekspel tusschen de monarchie en het gemeenebest op de punt der tong wordt beslist, van waar de hertogin als eene verstootene weduwe, de dichter als eene mogendheid zou opstaan. Maar gelijk Lamartine zijn roem verraden had, verried hij tevens zijn karakter. Zanger, waár was uw teeder, uw belangeloos gevoel, uwe aandoening van het oogenblik, uwe bezielde, onwillekeurige vervoering? Man, klopte uw geweten niet? sprak niet de stem van uw hart, uw menschelijk medelijden, de goddelijke vonk, in geen boezem verdoofd? Engel, had u de herinnering aan den hemel begeven? Heugden u niet meer de betrekkingen van uw huis tot dat van Orleans? uwe woorden van 1842, toen gij, van deze zelfde plaats, de moeder, volgens het wetboek der natuur, handhaafdet als wettige voogdes haars zoons en regentes van Frankrijk? Maar het hoogste aanzien offert men aan dergelijke bezwaren niet op. Toen gij, man van gevoel, tegen het gevoel en om het te bestrijden, opstondt, hoeveel achtenswaardiger, hoeveel beminnelijker, hoeveel menschelijker hadden wij u bij minder verstand en uzelven, zoo gij wilt, minder gelijk, gevonden, wanneer gij, uwe stelsels vergeten, medegesleept door wat uwe oogen aanschouwden, door uwe tranen, tranen van deernis en bewondering, overwonnen, overwonnen door dien vorstelijken en moederlijken moed, de oude, onze Lamartine weer, voor de groote vrouw in aanbidding waart neergestort en voor het oog der verbaasde en ontroerde menigte hadt uitgeroepen: — Mevrouw, uw kind is mijn vorst! — Dan

had hij, een tweede Podiebrad, den jongen graaf vaderlijk in de armen genomen, naar buiten gedragen, in de hoogte getild, den opgetogen volke getoond, en voorzeker, wie der honderdduizenden, die hem, die Lamartine met zijn vorst aldus als eene levende hijmne van eenheid des gezags en zamensmeltende liefde gezien had, had niet met kreten van zegen zijn Lamartine aangenomen en hem, dien Lamartine zijn vorst noemde, tot den zijnen gemaakt? Op die wijze had de man der verbeelding, toegevende aan zijn eerste en zijn beste gevoel, zich eeuwigen dank verworven. Hij had de verstaalde gemoederen vermurwd, in den geest van menigen booswicht een straal des hemels doen dalen, Frankrijk om eene blijde toekomst, om een vlekkeloozen knaap vereenigd en niet op zijn onbezonnen hoofd de wrake des bloeds, dat sedert vergoten is, en de onstelpbare rampen des vaderlands geladen. Maar hij bleef onverschillig en koel. De staatkundige dampkring had hem de ziel verschroeïd, en de booze geest, die hem op zijn dwaalspoor reeds zoo vaak had doen struikelen, blies hem in, dat het verloren oogenblik niet terugkeert en de gelegenheid moet gegrepen worden, als zij daar is.

Doch laat ons Lamartine niet al te hard vallen; laat ons met die edele en fijne bewerktuiging van geest voorzigtig omgaan en niet al te spoedig hem de beweegredenen toeschrijven, welke men in deze baatzuchtige eeuw met blijkbare reden in de daden van zoovelen vermoedt. Vergeten wij niet, dat Lamartine steeds met de uitgelezenen des menschelijken geslachts

verwant blijft en ons eenmaal zóó dierbaar geweest is, dat wij ons het regt geven hem te beschreijen als een vriend, die ons toebehoorde en wiens gemoed zich van het onze heeft afgewend. Neen! wij, niet door staatkundige aanmatigingen gedreven, wij nemen niet aan, dat de gevoelvolle dichter, bleek van bloed en dor van ziel, alleen om eene mooije rol te vervullen en op zijne beurt een hoog standpunt te bemagtigen, het groote tooneel, dat aan zijne voeten voorviel, zonder inwendige opgetogenheid zou gadegeslagen hebben; wij nemen niet aan, dat hij het huis van Orleans, in de moeder en het kind, aan lage zelfzucht heeft opgeofferd, maar verklaren zijn gedrag liever uit de, hetzij verkeerde en ziekelijke, niettemin geschiedkundige en geleidelijke ontwikkeling zijner persoonlijkheid. Tegenover het bijzondere stond het algemeene, tegenover de bewondering voor den mensch de liefde voor de maatschappij, tegenover de wezenlijkheid zijne dweepzieke hersenschim. Om deze het aanzijn te schenken was het uur geslagen; nu was het oogenblik daar en was het zaak. Heeft iemand het geheim vernomen van den strijd, welken 's dichters boezem gestreden heeft? Maar hij heeft verkozen zich goed te houden. Twee engelen kampten in zijne borst; ach! dat de minst waardige moest zegevieren! De eigenliefde, de ijdelheid, de voorliefde tot zijne utopie overwon. Nu krijgt dan zijn droom waarheid, vleesch en been; zijne manifesten van leven en vrede rollen harmonisch, uitvloeisels van goeden wil en goede trouw, door den ontroerden, bezoedelden dampkring. Hij waant de tijden zijner voor-

spiegeling, beelden van eensgezindheid en arbeid, gekomen; daar verrijst plotseling de werkelijkheid, als een afschuwelijk spooksel van tweedragt, bloeddorst en plunderzucht; zijn zachte aard verzet zich, is tegen die worsteling niet opgewassen, vermag het niet de orde in dien bajert te bezweren. Daar barst de zonde uit, waarop hij niet had gerekend; het maatschappelijke vuilnis, verraad en moord ademende, borrelt op uit de afzigtelijkste riolen der hoofdstad en verwoest roekeloos zijn blanken tempel van vrede en deugd. Lamartines oogen gaan open; hij ziet, hoe vreeselijk hij zich vergist heeft, dat zijne krachten te kort schieten, dat zijne geschiedenis een ellendig rondwaren geweest is te midden van ontastbare bovenaardsche schaduwen; wanhoop grijpt hem aan, het leven verdriet en walgt hem, hij roept om den dood. Tusschen den buskruiddamp en de fluitende kogels ijlt hij de verschansingen op en ziet muiteling en burgerwacht ter neder storten; hem sparen de onmeedogende kogels. Hem, den man des roems, der toekomst en des volks, wacht nog eens de straf, en schrikkelijker dan ooit, die der middelmatigheid, der onvermaardheid, der vergetelheid; hij lost zich op in den generaal Cavaignac; in plaats van eene lier, wordt de scepter der vrijheid een zwaard, en maar al te zeer bewaarheidt zich Cormenins voorspelling: als Lamartine, ten einde zijne holle en nevelachtige stelsels toe te passen, de hooge waardigheden begeerde — en hij begeert ze — van de uitvoerende magt, ik verzeker hem, — en ik ken hem beter dan hij 't zichzelven doet — dat ik hem voor geene drie maanden een

gezantschap of ministerzetel geef, zonder dat hij een vreeselijken tegenzin ondervindt, een eindeloos verdriet en een onwederstaanbaren trek naar zijne verzaakte, lieve onafhankelijkheid.

Één troost blijft altijd den gevallen dichter en staatsman over, blijft hun, die hem weemoedig nastaren.

Als hij, bekomen van de begoochelingen der staatkunde, der populariteit en der democratie, van de Voorzienigheid verschooning bidt voor de afdwalingen van een der edelste en schoonste talenten, welke Gods barmhartigheid de dalen der ballingschap geschonken heeft, zal welligt de balsem in zijn hart druppelen der bewustheid, dat voorzeker, te midden der verwarringen des tijds, ook zijne misstappen tot iets heilzaams hebben medegewerkt. Weten wij, menschen, onszelven een geheim, weten wij, waar wij heengaan? kennen wij den invloed, welken wij uitoefenen? is ons de sleutel onzer eigene handelingen door de Almagt toevertrouwd? Voortreffelijke beeldspraak, welke ieder, die de fabriek der Gobelins bezocht heeft, duidelijk zal wezen! Van den mensch sprekende, zegt Lamartine:

A la trame du temps travaillant à l'envers.

Wat 's menschen hand arbeidt, zelf is het hem onbekend.

Aldus moge Lamartine zich in zijne afzondering vleijen! ofschoon voor elk, die kalm nadenkt, het kortstondig en onherroepelijk bestuur van den voortreffelijken man niet anders geweest is dan eene ongerijmde en geheel op zichzelve staande proefneming, of de anarchie ook voorwaarden van leven bevat en

een volk ook te regeren zou zijn door middel van afgetrokkene denkbeelden.

Zal Lamartine, na al de omzwervingen van zijn geest, na al de schokken zijns gemoeds, eenmaal weder de oude worden, terugkeeren met welluidende zangen, en de zwaan weder, vreedzaam als weleer, de stille waterbanen haars meers klieven? Ja voorzeker, wanneer hij zich namelijk voor eene zoo onverbiddelijke werkelijkheid zal bevinden, dat hij haar onmogelijk langer zal kunnen loochenen. Als hij zich al te zeer rampzalig en vervallen gevoelen zal, zullen hem de herinneringen van vorige tijden sterker dan ooit bestormen; dan komt hij aan onze deur kloppen en om eene schuilplaats vragen, als de uitgeputte pelgrim na een langen togt.

LAMARTINE IN 1854.

Laat ons Lamartine niet al te hard vallen, schreven wij. Staatkundige beginselen heeft hij eigenlijk nooit gehad. J'avais grandi, getuigt hij zelf, dans cette politique de sentiment qui ne raisonne pas. Hij is de man der dwaling, die, op de ongewone, dorre, bedriegelijke heide, op wolken afgaat, meenende, dat het koepeldaken en torenspitsen zijn. Zijne misslagen, door de uitkomst bevestigd, ziet hij in zijne ongeneeslijke zelfbegoocheling voor vonken van gezond verstand, éclairs de bon sens, aan, en noch zijn persoonlijke moed, noch zijn schitterend woord, noch de groote diensten aan den vrede van Europa bewezen, kunnen de kinderlijke onnoozelheid, waarmede hij zijn zegepraal van 24 Februarij tracht te vergoêlijken, opwegen. Toen Bourbon niet kon te pas komen en Lodewijk Philips 's troon werd omgekeerd, was, volgens hem, het volk de eenige souverein. Het volk! eene kudde! Hoeveel herders was het geven aan Frankrijk? Er is eene logica des harten, hoog bo-

ven alle berekeningen en sluitredenen verheven; deze heeft Lamartine, in opstand tegen zichzelven, te kort gedaan, weêrstand geboden, is hij ontrouw geworden, gelijk sedert 1830 aan zijne oorspronkelijke bewerktuiging. Zij zou hem gezegd hebben — en ze heeft het hem — dat de man van het oogenblik en de toekomst, de man van Frankrijk, die jonge knaap en vorst was aan de hand zijner moeder, tegen wien hij de verzenen ophief en zijn hart verhardde, om in eerzuchtige zinsverbijstering zijne geliefkoosde hersenschimmen door te drijven.

Lamartine heeft bestuurd zoo als alleen hij besturen kon, zoo als alleen Frankrijk bestuurd kon worden: door volzinnen en tusschenwerpsels. Drie maanden lang is hij geweest het beeld, dat zong bij den dageraad en zong bij den avondstond; een Apollo, die der menigte orakeltaal verkondigde; een politieke priestervorst, die zegen strooide en wien wonderspreuken uit den mond vielen. Zijn wapen was eene kruik met welriekende olie, waarmede hij de ziedende golven bestreed, en zijn manifest aan de vreemde gezanten, zijne phrase tegen de roode vlag, zijn weldaden, welke enkel een Lamartine bewijzen kon. Eén woord uit zijn mond had Europa in laaijen gloed kunnen zetten en de lava uitstorten over de koningrijken; de vredevorst wilde het niet; zijne taal breidelde het monster der omwenteling, brullende om goud en bloed, dat hij dwong aan zijne voeten te kruipen. Toen het er nogtans op aan kwam te regelen en te handhaven, het volk de saturnaliën moe werd en wars van een roes van welsprekendheid en

poëzij, welke drie maanden geduurd had; toen zijne schouders weigerden den held langer in zegepraal rond te dragen, de keelen zich aan: leve Lamartine! heesch hadden geschreeuwd, keerden de nacht en de bajert terug; toen Mozes armen weigerden den staf langer opgeheven te houden, vloeiden de golven der volks-zee weder zamen, en niet alleen het heir van Egypte, maar Israël zelf zou verloren zijn geweest, had niet Cavaignacs degen Lamartines palmtak vervangen.

De storm ging voorbij, de donders weken, het blaauwe zwerk vertoonde zich op nieuw met eene vrolijke zon, welke, helaas! de groeven bescheen der opgestapelde slagtoffers. Was Lamartine als eene godheid in den buskruiddamp ten hemel opgevaren? Men zocht hem te vergeefs als sterrebeeld aan den trans. Maar klim den breeden trap op, welke naauwer wordt, naarmate men hooger komt. Uw adem schiet te kort? Hooger nog, steeds hooger! Op de vierde verdieping treft gij eindelijk den grooten dichter, den gevierden volksleider, den gevallen wetgever, aan. Geef hem de namen, die gij wilt, scheld hem in uwen toorn, bedek hem met uwen smaad, grief hem met uw medelijden, maar onthoud hem den eernaam van braaf en eerlijk man niet! Hij is arm, misschien behoeftig; hij kon rijk wezen. Door vorstelijke behoeften, door onbezonnen menschlievendheden — Lamartine was goed geefs, slecht neems — aan lager wal geraakt, heeft hij slechts te grijpen gehad in het vermogen van den staat, om zijn eigen vermogen te herstellen en zich later een vorstelijk *otium* te bezorgen. Hij ziet, hoe om zich heen spil- en hebzucht grasduinen,

maar zijn geweten biedt wederstand aan de verleiding en hij treedt armer af dan hij het bewind aanvaard heeft.

Een eerlijk man, wien Lamartine de hand reikt, zij trotsch op die onderscheiding, want die hand is zuiver van bloed en geld; zijne armoede is zijne kroon, zij 't ook van doornen, welke zich door zijn lauwerkrans heenstrengelt, en het ondankbare volk — alledaagsch verschijnsel, waarvan de geschiedenis op iedere bladzijde gewaagt, doch waaraan de menschheid zich nog maar niet schijnt te kunnen gewennen — het volk, dat hing aan zijne lippen, hem op de handen droeg, toejuichte op pleinen en in schouwburgen, straten naar zijn naam noemde, leefde en ademde op den adem zijner welluidende geestdrift, zoo dikwijls hij zijn schoonen kop trotsch in de hoogte hief, zijn aristocratisch gebarenspel kracht uit de elpen vingertoppen deed stroomen en door de onwederstaanbare trillingen zijner stem niemand niet werd medegesleept, vergeet op diens nederig zolderkamertje van la rue de la ville l'Evêque den grooten heer van la rue de l'Université, die zich voor hetzelve opofferde.

Enkelen vergeten hem echter niet, de dienaars namelijk der wraak van de gebelgde Muze, zij, die op zijne hel vooruitloopen, of, gedachtig, dat voor mannen als Lamartine zich, ondanks al hunne te kortkomingen, het Elysium opent, ze hem tijdelijk doen smaken in eene foltering zoo ontzettend en vreeselijk als er eene voor een zoo heerlijk en uitgelezen wezen als Lamartine kon worden uitgedacht: zijne schuld-

eischers. De blanke slaaf! Wordt de neger ligchamelijk geteisterd, gepijnigd en vermoord, Lamartine wordt het naar den geest duizendmaal erger gedaan dan de zwarte, wiens zaak hij zoo vaak dichterlijk bepleitte. De hand is altijd klaar tot plukken, de voet tot loopen, het lijf tot staan, en in het welbegrepen belang des meesters behoort des slaafs gezondheid gespaard, want ziekte is vermindering tevens van rente en van kapitaal, maar niet altijd is op commando de geest gereed. De verbeelding is eene wispelturige wigchelares; letterkundige arbeid bindt zich noode aan gezette uren en tijden. Ongestoorde rust, ruimte van tijd! zalige oogenblikken, die in godenwellust voorbij snellen! Leven en verkeeren met beelden, gedachten, trillingen van poëzij; geheimzinnige en geheel persoonlijke middelen vinden van ontwerpen en uitvoeren; dartelen, spelen, worstelen met vormen, als badende knapen, in den zilveren golfslag, aan het zangerig strand! Maar de schuldeischer weet daar niet van; hij weet maar, dat copij van Lamartine geld is, en weet niet, dat die copij in waarde rijst of daalt, naarmate hij de voorwaarden der bepeinzing doet ruimen of krimpen; of wel, hij weet, dat voor de menigte enkel de naam voldoende is. Ieder regel is dus als het ware getaxeerd, ieder uur genomen, ieder onderwerp opgegeven. Zijne schuldeischers hebben namelijk eene maatschappij opgerigt ter exploitatie van de werken van Lamartine: *ces oeuvres se composent des ouvrages suivants*, die opgenoemd worden, *et de ceux que l'écrivain pourra composer*, verpligt, gedoemd zal wezen te schrijven,

pendant sa vie. De vier-en-zestigjarige dichter woont gegijzeld bij den gérant van dit onverbiddelijke vennootschap, den voorzitter van die soort van zielverkoopersbent in en schrijft onder zijn oog dertien uren daags zonder verpoozing. Zoodra hem de dageraad begroet, dien hij vroeger met zangen verwelkomde, staat de beul met de pen in de hand naast zijn zetel, misschien wel aan zijne sponde gereed, toont hem, het gehoorzamen ongewoon, de schrijftafel en moet de hond voor den wagen, de os naar de ploeg. Hij is afgemat; hij is ongesteld; hij gevoelt zich magteloos en lusteloos; zijn slaap is gestoord geworden door koude of koorts; koude en koorts zijn verboden en worden niet toegelaten, beweert de gérant, reikt hem de pen, stelt hem op den stoel, gebiedt hem te vervolgen, waar hij gisteren gebleven is, en houdt volhardend de wacht, of de groote man ook spijbelt en de thema wel vordert; zoo niet, hij geeselt, perst, wringt, snijdt, brandt en sart, tot eindelijk de traan zijner prooi tot parel stolt, de gom des ziekelijken stams kostbare geuren om zich heen spreidt, en hij de natte bladzijden, zonder eens overgelezen te zijn, van onder de handen des voortgezweepten slagtoffers aan den ongeduldigen drukkersgezel kan toereiken.

Had Lamartine zijn belang, ja, zijn pligt gekend, zijne roeping begrepen en verstaan, zijne oorspronkelijke bedding niet verlegd, den aangewezen weg, langs welken hem zijn gemoed ten gids was, niet opzettelijk verlaten, maar zijn magtigen, zoo vergankelijk en voorbijgaand gebleken invloed op de menigte

besteed, om de op de Tuileriën gevallen kroon op te rapen en in den boezem der volksvertegenwoordiging op het blonde hoofd van den graaf van Parijs te zetten, zijn naam zou gezegend bij de nageslachten leven en geene doorne-, maar burger- en dichterkransen zouden zich met bovenaardsche bevalligheid en glans, zoo lang er harten kloppen, om zijne grijze slapen dooreenstrengelen. Maar hij heeft de sympathiën, welke toch zoo gaarne tot hem zouden wederkeeren, verbeurd. Laten wij er ons niet mede vleijen; de dichter tikt niet weder aan onze deur, doet ooit, al werd hij door een wonder uit zijne vlammen gered, vrijwillig boete voor het oog der beschaafde wereld, sedert hij zich verpligt heeft gezien zich bij de roe te laten aannemen en de natuurlijke bodem hoe langs zoo meer wordt overdolven. Niet alleen sterft hij vier-en-twintig maal in de vier-en-twintig uur, onder de folterproefnemingen zijner beulen op zijn gewiekt talent, onder het gewigt van den kogel, welken de grijze galeiroeijer der poëzij met zich voert, na met zijn tooverwoord den stortvloed der volksrazernij gestaan, gestuit te hebben; maar te midden van de martelingen der nooit afgaande schrijfkoorts, welke hem door het zaamgezworen ligchaam zijner dringende schuldeischers wordt aangejaagd, is hem — hartverscheurende tuchtiging van den eerzuchtige — de bewustheid gestadig en levendig ter zijde, dat hetgeen hij voortbrengt niet deugt, zijn roem verkleint, de waardigheid, de eer, de betoovering van zijn persoon, waarvoor hij alles heeft gewaagd, op het spel gezet en over gehad, kwaad doet, alles, in de overdrijving

zijner eigenschappen, in de speculatie op zijne eigenaardigheden, in de oppervlakkigheid eener afmattende improvisatie, hem uit den aard der zaak voorgeschreven, in de haast, waarmede hij zonder bepeinzing of studie voortrept, tegen zijne grootheid, zijn vernuft getuigt. Wie zal zijn harde lot onverdiend achten? Maar wee den wreedaard, die eene zoo schoone en reine natuur dat lot oplegt; wee den baldadige, wiens grove vingeren den onbedachtzaam binnengevlogen vlinder het stof van de vlerken wrijft; wee den dwaas, die het speelwerk zoo lang en hardhandig opwindt tot de veer breekt; wee den gier, die den gewonden overste de gedachte als het ware uit de hersenen wroet!

Dat Lamartine de oogen open gingen, dat hij erkende: mijne straf is de gestrenge, onherroepelijke bezoldiging van de rigting, welke ik, tegen mijne rigting in, mijn levensweg gegeven heb! God had mij dichter gemaakt, verkoren tot een der uitstekendste en heerlijkste geschenken en voorregten, welke zijne liefde Frankrijk geschonken had; ik verwezentlijkte menig droombeeld van teedere, dweepende, verhevene zielen; ik moest met de harp in de hand, vrouwen, kinderen, jongelingen, bloemen des menschdoms, den wellust leeren van het bidden en het weenen. Ik verzaakte mijne taak; ik vertrapte mijn speeltuig; ik verried mijzelven; ik luisterde naar booze inblazingen en schuldige lusten; ik verstoorde mijne plegtige rust; ik riep de buijen in mijn effen blaauwen hemel; binnen de ongerepte wanden van mijn blanken tempel liet ik volksvergaderingen bijeenroepen; ik ontvlood mijne

toovergaarde en mijzelven; het hoofd draaide mij. Toen maakte ik door teugen, vergiftigd met het geronnen bloed der schavotten van 1793, het volk dronken; ik vergreep mij ten leste — hoe? gij, Lamartine! — aan eene moeder en een kind, en sloot mijn oor voor de kreet van verontwaardiging, welke Europa niet smoren kon en nooit zal vergeven. Maar zoo spreekt gij niet. Nog zweeft gij, dolende geest, in den valschen dampkring uwer begoochelingen onverbeterlijk voort, als in zijn roes een dronkaard, die er de rampen des levens te minder om acht. Uw God was een fladderende vogel op een buigenden tak, nu eens op dezen, dan eens op genen, of liever een wisselende afgod, dan de een, dan een ander, dien gij willekeurig niet op zijn, maar op uw voetstuk ter aanbidding nederstelde; geene baak, geen gesternte, waar de schepeling op aanzeilt, de pelgrim den blik geloovig op houdt geslagen. Wie weet of, nu de schepeling gestrand en de pelgrim verdoold is, wanhoop en wroeging niet aanzitten aan den schralen disch van het zolderkamertje in de r u e d e l a v i l l e l'E v ê q u e! Daar zal weening zijn en knersing der tanden, zegt de Schrift.

Treuren wij over den gevallen engel des lieds, bewaren wij onzen eerbied, ons ontzag voor den liefelijken geest, wiens zangen, als voorjaarstoonen, ons op den drempel der jongelingschap verwelkomden, ons ingehaald, gelief koosd, den boezem verwarmd hebben, toen ons de kinderjaren verlieten en onze voet de zalen der hoogeschool binnentrad. Wij hebben hem lief en zijn hem dankbaar, den Lamartine onzer jeugd; dankbaar, dat, hoeveel zwaks er in hem woele

en hoeveel schadelijks door zijn drijven gewrocht zij, wij hem steeds achten en beminnen mogen als een verongelukten, maar niet te min reinen geest, die zijne donzen vleugels nooit door het slijk der baat- en hebzucht gesleept heeft. Helaas! dat het verstand niet durft vrijspreken, waar het gemoed niet verwijten wil!

LAMARTINE IN 1857.

Negen jaren geleden, te weten op den 24sten Februarij 1848, viel in de zaal der volksvertegenwoordiging te Parijs het voorzeker roerendste tooneel voor der laatste staatsgebeurtenissen; een tooneel, onuitwischbaar gegrift, niet alleen in het geheugen des geschiedschrijvers, maar zonder twijfel even diep in het hart aller moeders. Toen de menigte had gezegevierd, het hof was gevlugt, het volk meester bleek van de stad, en snaphaanschoten de weinigen, die den moed niet hadden verloren aan de wanden der Tuileriën getrouw te blijven, bedreigden, begaf zich de weduwe van Orleans naar hare gewone vertrekken in het pavillon Marsan en zette zich met hare beide kinderen gelaten neder onder het door Ingres geschilderde afbeeldsel van haren gemaal, beval, dat de dubbele zaaldeuren, waar alleen maar kogels meer binnendrongen, als voor eene hofceremonie wijd geopend zouden worden, en zeide tot degenen, die hare schreden vergezelden: — C'est ici qu'il faut finir.

Daarop verscheen Dupin, uit naam van haren broeder, den Hertog van Nemours. In de, helaas! magtelooze hoede van dezen, bereikte zij weinige oogenblikken later, hare beide zoontjes, die haren opgestuwden tred naauwelijks konden bijhouden, aan de hand medeslepende, het Palais-Bourbon.

Al het overige is bekend; hoe de bewonderenswaardige vrouw als eene smeekeling in den tempel der grondwettige monarchie, als eene Inez de Castro voor 's lands vaderen, verscheen; hoe zij reeds het oogenblik meende te grijpen, dat zij haar pleit voldongen, haar waagstuk gelukt, de stam van Orleans gered achtte en de kroon rustende zag op het hoofd van haren dierbaren Graaf van Parijs; hoe toen eene koude en holle redevoering van den beroemden dichter en volksvertegenwoordiger, Lamartine, voldoende was, om, tolk van den wil der Voorzienigheid, Frankrijk der volksregering, waarvan hijzelf een der eerste slagtoffers zou worden, prijs te geven, wier bloedplassen en lijkenstapels bezwaarlijk de mogelijke veten eener minderjarigheid zouden geëvenaard hebben.

Als men aanneemt, dat ieder sterveling eene bepaalde som van zegen en ramp, deugd en ondeugd, ongelijk verdeeld, hier beneden is toebeschikt, dan heeft zich bij den gevierden man, die zijn grooten naam eens zoo vlekkeloos droeg, wiens geest rondzweefde in de reinste en verhevenste sferen, het misdrijf in een enkel, maar het ergste, een misdrijf, waardoor hij zich aan zijn eigen gemoed en karakter vergreep en bezondigde, zamengedrongen, waarvan hem de zoo wrange druppels, welke hare vrucht in

zijn levenskelk laat vallen, door menigeen thans van harte gegund worden.

Door menig edelmoedig gemoed nogtans, door menige vrouw vooral niet. Hun zacht regt, hunne liefderijke, kwalijk geblinddoekte Themis legt, uit deernis met den wel is waar gevallen staatsman, doch beminden zanger, de Méditations en de Harmonies verontschuldigend op de schaal, en in de zoete verwachting haar te zullen zien dalen, voeren zij mij alvast half verwijtend te gemoet: — Eerzuchtig beraamd! vooruit berekend! — en werpen mij mijne eigene woorden toe, onder den indruk der feiten geschreven.

Mijne verantwoording luidt:

Quelque crime, ik neem het woord niet al te naauw en in het enkelvoud, quelque crime toujours précède les grands crimes. Ik heb het oog op de histoire des Girondins. Dit pamflet in acht lijvige deelen was reeds eene berispelijke daad; bovendien was zij niet toevallig, maar opzettelijk. Lamartine is te vurig met zichzelven ingenomen, om zich niet te overijlen en te verraden. Louis Philippe, belijdt de schrijver van de geschiedenis der omwenteling van 1848 in zijn historischen derden persoon, hield niet van Lamartine. Hij verdacht hem zeker van vijandelijkheid tegen zijn huis of hield hem voor een bekrompen staatkundig brein, hersenschimmen de voorkeur gevende boven de noodwendige toepassing van het gezag op de maatschappij. Hoewel de volksvertegenwooordiger Z. M. van tijd tot tijd hulde en diensten bewees op het spreekgestoelte der Kamer, liet zich de koning altijd over Lamartine uit als over

een droomer, wiens vleugels de aarde niet aanraakten en wiens oog de schaduw niet van het wezen onderscheidde. De koning was van de meening der burgerlieden, die het nooit aan sommige mannen vergeven, dat dezen hunne kortzigtigheid ontbreekt. Toen Lamartine in de Kamer de regten van de Hertogin van Orleans op het regentschap had verdedigd, had hij van H. K. H. nooit eenig bewijs van toenadering of erkentelijkheid ontvangen voor die belangelooze en zuiver staatkundige hulde, welke hij haar toch openlijk bewezen had.

Te regt of ten onregte, Lamartine meende zich alzoo niet gezien aan het hof, nam dit kwalijk, wrokte over de onverschilligheid, welke hem wedervoer, en zon op eene gelegenheid, om zijne gal aan het gezin der Tuileriën in de oogen te laten druipen. Er kwam bij, dat Lamartine zich had voorgesteld, partijhoofd te wezen. Maar daartoe is het volstrekt onontbeerlijk, dat men eerst eene partij gevormd of zich aan eene hebbe aangesloten, en Lamartine zat eenzaam in zijn verheven hoek, zonder invloed of aanhang, en, als hij sprak, sloegen zijne ambtgenooten de armen over elkander en rustten uit van hunne schermutselingen, luisterende, als in de opera, naar zijn welluidenden woordenvloed. C'était, zegt Alfred Nettement, une renommée de tribune sans être une influence parlementaire, un talent admiré, mais solitaire.

Niet dat Lamartine niet van tijd tot tijd beproefd had, zich bij de staatspartijen, tot zelfs bij de linkerzijde, aan te sluiten, maar telkens vruchteloos. Niet

ééne partij, welke hem bruikbaar oordeelde, en er bleef voor zijne dorstige eerzucht, zoo het schijnt, niets anders over dan in eene omwenteling heil en steun te zoeken en zich te wenden tot het volk, ce grand inconnu, zoo als de voormalige gouverneur der prinsen van Orleans, Cuvillier-Fleury, geestig schrijft, ce facile compère, ce commode anonyme, le parti qu'on veut avoir, quand on n'a pas de parti. Lamartine vernam het bruisen van den opkomenden vloed, en om zich tegen de nieuwe omwenteling, die hij voorzag, te vrijwaren en met haar op een goeden voet te geraken, begon hij met haar de baan schoon te vegen en in de voorbaat een dienst te bewijzen. Die dienst was een boek, hetwelk te regt als eene der onmiddellijkste oorzaken van de omwenteling van Februarij beschouwd wordt; half geschiedenis, half roman; half werkelijkheid, half verbeelding; half epos, half drama; half waarheid, half verdichtsel, de histoire des Girondins. Van het verledene gewagende, peinsde hij op het tegenwoordige en op de toekomst. Zie, als men, staande voor eene aantijgende en met rassche schreden naderende omwenteling, de geschiedenis eener omwenteling verhaalt, is het noodig, dat men heel wat gevoeligheden ontzie en ligtgeraaktheden wete te vermijden, zal men zichzelven niet onmogelijk maken. Daarom, wil men van de aanstaande gebeurtenissen partij trekken, dan is het noodig, dat men de stroom volge, in plaats van er tegen op te zwoegen, want hij draagt de eersten op zijne golven mede en hindert, die er tegen op wil. Het is hier niet om de achtbaarheid der geschiedenis, maar om den

persoon des schrijvers, dat het te doen is. L'histoire des Girondins is geschreven ten behoeve van twee personen, van den schrijver en van den lezer, niet dien van alle eeuwen en tijden, het nageslacht geheeten, maar dien van het oogenblik, wiens hartstogten, lusten, opvattingen en vooroordeelen men inwilligt, wiens belangen men uit eigenbelang behartigt en dient, want het werk is geschreven met den rug naar het verledene, de hand op het tegenwoordige, den blik op de toekomst.

— Heb je les Girondins gelezen? — vroeg de Barante aan Viennet in December 1847. — Ja. — Wat zeg je er van? — Lamartine borduurt wat veel, hij is een fantastisch historicus, antwoordde de goede man, die niet verder dan zijn neus zag. — Zeg liever een monster, viel de minister in; met zulke boeken hebben we barrikaden binnen twee maanden tijds.

Na haar met al de bekooringen zijner pen te hebben voorbereid, d'avoir, om een woord van Villemain te gebruiken, aidé à sa marche, misschien wel grootendeels in het leven geroepen, viel het Lamartine te beurt zijn doel te bereiken. De omwenteling breekt uit, zijn woord zal er het zegel op drukken, en hij, die zoo bang was voor eene régence de sentiment et de surprise, riep negen jaren geleden eene république de surprise uit. Lamartine verhaalt, dat hij den nacht, welke die gebeurtenis vooorafging, gerust geslapen had, ofschoon hij zich niet volkomen wel gevoelde, en daar er toch niet een enkel lid van de Kamer was op wiens stem en bijval hij kon staat maken,

er zich bovendien niemand van zijn aanhang op straat bevond, had hij niet eens het voornemen gehad zich naar de zitting te begeven. Was dit werkelijk het geval geweest, dan zou men Lamartine immers teregt van verregaande ligtzinnigheid en onbedachtzaamheid, ja, van pligtverzuim beschuldigen, doch mijne overtuiging zegt mij, dat de schrijver der Girondins de waarheid verbloemt en de dichter veeleer, in een nacht van bruising des bloeds en klopping des harten, den dictator wel onder den volksleider zal hebben voelen opkomen. Hoe het zij, zijn gansche verhaal van het voorgevallene ademt geene weifeling tusschen neiging en pligt, geen strijd tusschen medelijden en volksbelang, doch vastberadenheid, zelfbeheersching, ja, zelfs waarneming van bijzonderheden, wat onbestaanbaar met den hartstogt is. Hij heeft b. v. opgemerkt, hoe de prinsjes gekleed waren: met een buisje van zwart laken en een kraagje om. Neen! Lamartine wist, vrees ik, zeer wel wat hij zich ging onderwinden, toen hij den drempel zijner woning verliet, om zich naar het Palais-Bourbon te begeven; dat hij namelijk, terwijl de gelegenheid meer dan ooit gunstig scheen, het er nu of nooit op ging toeleggen ten toppunt der volksgunst te stijgen en wat het ook kosten mogt, al zou het ook over het hart eener moeder gaan, de aanzienlijkste standplaats te overmeesteren. Niets was hem ligter geweest, hij bekent het zelf, dan den traan, welken het gezigt der hertogin en harer knaapjes in zijne oogen deed opwellen, op het spreekgestoelte te storten, maar, durft hij er bijvoegen, ik weêrhield hem; niets lig-

ter — en hier geeft zijne histoire de la révolution de 1848 eene harer schitterendste, welsprekendste, betooverendste bladzijden — tot de vorstin te zeggen: — La révolution ne combat pas des femmes et des enfants! elle n'hérite pas des veuves et des orphelins, elle ne dépouille pas ses prisonniers et ses hôtes! Allez régner! Maar hij smoorde het magtwoord en beweert in hardvochtig zelfbedrog, dat eene daad, welke ieder gelaakt heeft, niemand zoeken te vergoelijken, hem nooit berouwen zal. Lamartine had aan al de kwade inblazingen, welke zijne ziel had opgevangen, toegegeven, zichzelven verwoest en verstiet eene tweede Graziëlla, die eene schuilplaats aan zijn boezem was komen zoeken. Het bleek in zijn raad besloten: tot de laatsten van het geslacht van Orleans zouden, al zou Frankrijk ook in burgerbloed smoren, voor zijn vlammenden adem Frankrijk worden uitgedreven en zulks met geen ander regt dan dat van een brooddronken overmoed en eene grenzenlooze overschatting en tegelijk miskenning zijner gaven. Had slechts de uitkomst zijne vermetelheid geregtvaardigd en in zijne doortastende vuist en zijn kras bevel het misdrijf ontzag en genade, zoo al geene verontschuldiging, in de oogen van Europa gevonden! Maar, Lamartine pense avec des sentiments, il raisonne avec des images, en alras bleek het, dat Louis Philippe gelijk had. Na drie maanden bestuurs is de dictator bezweken, bezweken, omdat hij had gezegevierd, omdat, gelijk de kinderen plat en figuurlijk zeggen, zijne oogen te groot waren geweest voor

zijne maag. Hij is gevallen even als Phaëton, die den zonnewagen wilde mennen. Zijn voetstuk was hem te hoog; hij werd duizelig en bekent in zijne Entretiens, qu'il y a surtout dans les révolutions une part d'illusion et une part de déception inévitables. Te midden zijner begoochelingen moge hij de kracht hebben gehad een volk als het zijne een tijd lang in zedelijke dronkenschap op de wieken zijner volzinnen mede te voeren, het van dithyrambe in dithyrambe te laten suizebollen, hangen aan de draden, gehoorzamen naar de muziek zijns woords, benevens het in die verwikkelingen en omgevingen zeldzame vermogen om — laat het ons niet vergeten — eerlijk man te blijven, regeerkracht had hij niet, en op zijn bestuur is ten volle toepasselijk hetgeen Schiller zegt: — Jeden ohne Unterschied reizt der nahe Gewinn, aber nur grosse Seelen wird das enfernte Gute bewegen. So lange die Weisheit bei ihrem Vorhaben auf Weisheit rechnet, aber sich auf ihren eigenen Kräfte verlässt, entwirft sie keine andere als chimärische Plane, und die Weisheit läuft Gefahr sich zum Gelächter der Welt zu machen — aber ein glücklicher Erfolg ist ihr gewiss, und sie kann auf Beifall und Bewunderung zählen, sobald sie in ihren geistreichen Planen eine Rolle für Barbarei, Habsucht und Aberglauben hat, und die Umstände ihr vergönnen, eigennützigen Leidenschaften zu Volstreckung ihrer Zwecke zu machen.

Toen de betoovering zijner godentaal het wufte en beginsellooze volk lang genoeg geduurd had, hield het de klucht voor vertoond en hunkerde naar verandering en nieuwe versperringen, en de verhevenheid van Lamartines lyrisch bewind liep uit op de bejegening van een kwajongen, die den volksleider toeduwde: — Speel liever een deun! je bent maar een doedelzak. — Daarvoor nu moest de Hertogin van Orleans geknakt en den jongen Graaf van Parijs het land zijner vaderen ontzegd worden!

Kort na den ondergang van Lamartines staatkundige ster vroeg ik: — Zal Lamartine, na al de omzwervingen van zijn geest, na al de schokken zijns gemoeds, eenmaal weder de oude worden en de zwaan weder, vreedzaam als weleer, de stille waterbanen haars meers klieven? — Ja, voorzeker! was het antwoord; als hij zich al te zeer rampzalig en vervallen gevoelen zal, zullen hem de herinneringen van vorigen tijd sterker dan ooit bestormen; dan komt hij aan onze deur kloppen en om eene schuilplaats vragen, als de uitgeputte pelgrim na een langen togt.

Die voorspelling is spoediger dan ik verwachtte vervuld geworden.

Een jaar geleden verspreidde zich de mare, dat Lamartine een letterkundigen arbeid van zekeren omvang op touw zette, welks aankondiging van eenig gerucht vergezeld ging. De titel zou wezen: Cours familier de littérature, het werk verschijnen bij afleveringen, elke maand een Entretien. Een overzigt zou het zijn van de gedenkteekenen der let-

terkunde van alle tijden, van alle talen, van alle volken; vier jaren rekende zich de schrijver aan zijn publiek verbonden. Verwijderd van de hoofdstad en het brandpunt der beschaving, maar tevens van de buitenlandsche kuiperijen, knoeijerijen en bentgenootschappen, en als het ware afgezonderd in het stille en vergeten Nederland, is men in staat de publieke personen onpartijdiger en uit de verte, eene soort van verleden, te beschouwen en te beoordeelen, maar aan den anderen kant ook kwalijk op de hoogte van de middelen, welke schrijvers doorgaans verpligt zijn te baat te nemen om hunne voortbrengselen lezers en opgang te verzekeren. Het is daarom onmogelijk meer te zeggen dan dat men niet anders kan dan aannemen, dat het op Lamartines verzoek moet zijn geweest, dat zich, nadat de schrijver eene eerste aflevering, handelende over zijne eigene omstandigheden en de gemoedsstemming, waarin hij verkeerde, had laten voorafgaan, het algemeen verspreide weekblad, l'Illustration voorop plaatste en zich eene Commissie van Letterkundigen vormde, waarin onder anderen Auguste Barbier, Didot, Gosselin, Jules Janin, Legouvé, Ponsard, Samson, Viardot, voorkomen, om de zaak aan te prijzen en op te hemelen. Die heeren zeggen o. a.: — „Wij stellen ons tot eene commissie van onderhandsche openbaarmaking en dragen onszelven de taak op den arbeid van onzen beroemdsten schrijver en grootsten dichter ter kennis te brengen van allen, die de letteren een warm hart toedragen. Met welk regt? Met geen ander dan dat der vriendschap. Een man, dichter, redenaar, staatsman in de hagchelijkste oogen-

blikken, heeft dertig jaren lang Europa met zijne werken en zijne daden vervuld. Een gedeelte van zijn staatkundig leven kan tot uiteenloopende beschouwingen aanleiding geven, niemand zal hem van eenigen opzettelijken misstap, van eenige zwakheid van karakter beschuldigen." — Eene gewaagde stelling, zoolang Lamartine zijne op 24 Februarij gesprokene woorden niet ongesproken kan maken en zijn bewind niet bewezen worden op iets anders dan op duizeling voor hemzelven en misrekening voor anderen te zijn uitgeloopen. — „De menschheid," gaan zij voort, „zal de herinnering bewaren aan zijne pogingen ter afschaffing der doodstraf, Frankrijk aan de onschendbaarheid der levens en der fortuinen, het leger aan de redding van deszelfs vlag, Europa aan de handhaving des vredes, terwijl de letteren hem voor een groot deel haren tegenwoordigen luister dank weten. Zoodanig een man, die voor het minst regt moest hebben op rust na een werkzaam en wisselvalllig leven, is door tegenspoeden tot een leven van onophoudelijke afmatting veroordeeld. Zijn geest is er tegen bestand, het zou mogelijk zijn, dat zijne krachten faalden. De Heer Lamartine geeft in het licht een cours familier de littérature, maandelijks een Entretien. Zijn eerste onderhoud, hetwelk Europa met bewondering en aandoening gelezen heeft, openbaart zijne geestkwellingen, welke zijne volharding nogtans niet te boven gaan. Wij willen, dat die arbeid bekend en geschraagd worde door ieder, die voelt wat den invloed en de waardigheid der letteren beteekenen. Wij willen buiten den schrijver om, des noods ondanks hemzelven,

deze oproeping door den druk vermenigvuldigen en noodigen Frankrijk uit zich daartoe met ons te vereenigen. Dien ten gevolge openen wij ten huize van ieder onzer, zoowel als in de bureaux van alle dagbladen en bij de boekverkoopers door het geheele land, hulpbureaux van inschrijving op de cours familier de littérature de M. de Lamartine. Het staat- en letterkundige Frankrijk zal ons, vrij van partijgeest, te hulp snellen.”

Een bekwaam fransch dichter, Victor de Laprade, bekend door zijne chants évangéliques en zijne symphonies, luidde voornamelijk de klok en liet zich volgenderwijze uit: — „In de letterkunde door Lamartine op gemeenzamen toon en aan het hoekje van den haard ingewijd te worden, welk een edel en liefelijk genot, welk eene vruchtbare uitspanning! De meest beminde onzer dichters, de verleidelijkste schrijver onzer eeuw, gaat ons de binnenkameren der grootste vernuften van alle tijden ontsluiten. Voor de eerste maal zullen in eene geschiedenis der letterkunde de beroemdste dichters aller natiën door hun evenknie worden beoordeeld. Wie zou niet begeerig zijn Homerus, Sophocles, Dante, Shakespeare, Corneille, Racine, Goethe en Byron te lezen, al koutende met Lamartine en tegen hem over gezeten! Welk een gids tusschen de gedenkteekenen der poëzy en der welsprekendheid! Een andere Virgilius biedt zich aan ons rond te leiden, niet door de vreeselijke gordels der wrekende pijniging, maar door de reinste en glansrijkste banen der gedachte, verheven en heerlijk pad, hetwelk ieder zal verlangen te loo-

pen! Allen zullen wij gelukkig zijn Lamartine bij dien letterkundigen pelgrimstogt Dantes woorden toe te voegen: tu duca, tu signore e tu maestro! Deze cours de littérature, welke alle kunstenaars zich zullen beijveren tot een voorwerp van studie te maken, zal tevens een huisboek zijn, geschikt om overal te worden gelezen en begrepen. Van alles wat van den beroemden schrijver is uitgegaan is deze zijn arbeid voorbestemd het algemeenst tot alle standen door te dringen. Bovendien biedt zij eene zeldzame gelegenheid, een bewijs van gehechtheid te geven aan den grootsten letterkundigen naam van ons tijdvak."

Na al die hoogdravende loftuitingen, toegezwaaid aan den verleidelijksten schrijver der eeuw, blazen wij even uit en merken inmiddels aan, dat in de voorgaande regels de cours de littérature geheel verkeerd gekenschetst en in een valsch licht is gesteld, want de Entretiens zijn geene Entretiens; het zijn, even als zijne proclamatiën en toespraken aan het volk, alweder lierzangen, zonder plan, zonder stelsel, verward, welluidend, gezwollen, dichterlijk, overladen met beelden en met woorden — de schildering van den waterval van Terni is intusschen eene der verrukkelijkste bladzijden der fransche taal. De Entretiens toonen zeer sterk al des schrijvers eigenaardigheden, zoo goede als berispelijke; even als zijne redevoeringen, kunnen zij genoemd worden une mélopée brillante qui participe de la prédication et du dithyrambe, où l'idée positive périt quelquefois, étouffé sous le

luxe de l'imagination, où le raisonnement s'efface et disparaît dans les images artistement disposées d'une magnifique phraséologie. Denke zich iemand zoodanige aristocratisch-letterkundige Meditatiën als een huisboek, geschikt om overal te worden, niet alleen gelezen, maar begrepen, en aanbevolen bijna als een leesboek voor de schooljeugd. Denke zich verder wie wil éen gemeenzaam onderhoud aan het hoekje van den haard met een zoo groot heer, ziener, engel, vredevorst, als Lamartine, van wien zeer onlangs de Indépendance teregt aanmerkte: — N'est pas familier qui veut; ne cause pas qui veut; la conversation n'est pas le fait du grand orateur et du grand poète. M. de Lamartine est naturellement éloquent, dans le bon et dans le mauvais sens de ce mot, mais familier, cela n'est pas dans sa nature, cela n'est pas dans son pouvoir. Integendeel, de arbeid zal door geene anderen naar waarde worden geschat en met wezenlijken wellust genoten dan door hen, die behooren tot de keur van het beschaafde gedeelte der natie, aan het hoofd staan der zamenleving en, toegerust met goeden smaak en voldoende kennis, enkel nieuwsgierig zijn naar het oordeel en de denkbeelden over bekende zaken van een geest als die van Lamartine en verlangen te vernemen in welk praalgewaad en stijlmuziek hij ze kleedt, opvoert en verkondigt.

Victor de Laprade gaat voort: — „Die pen, waarmede zooveel roem behaald is, zij is niet meer dan een werktuig, de toevlugt van een fieren en moedi-

gen ouderdom. Is Frankrijk zoo rijk aan mannen, in staat den tegenspoed met dergelijke wapenen te bestrijden? Is het voorbeeld van een man, armer afgetreden dan hij aan het bewind gekomen is, tegenwoordig zoo algemeen, dat het geen regt op onderscheiding en hoogachting verdient? Dat ieder de staatkundige rol van Lamartine op zijne wijze beschouwe, de geschiedenis zal staven, dat er een oogenblik geweest is, waarop, tusschen de maatschappelijke orde en de vreeselijkste regeringloosheid, alleen zijn moed, zijn woord en de betoovering zijns naams zijn tusschenbeide getreden. Maar Lamartine was bestemd, om het edel en zeldzaam voorbeeld te geven van dat van een burger, die het tooneel des openbaren levens verlaat, zonder spijt — zoo als de Heer de Laprade gelieft te zeggen — en zonder haat. De oproeping, welke heden de getrouwe bewonderaars van Lamartine aan de ontelbare scharen zijner onbekende vrienden doen, zal door geheel Frankrijk gehoord worden. Het oogenblik is daar, om aan den man, wiens vernuft het meest de fransche letteren vereert, den tol der nationale erkentelijkheid te betalen."

„En wanneer Frankrijk," voegde Felix Mornand er bij, „wat God verhoede! in het vervullen van zoodanig een pligt te kort schoot, zou achter haar Europa en de overige wereld nog wezen, trillende van zijne zangen en burgermoed, en gelukkig deszelfs plaats te vervangen."

Nu kwamen dan ook de abonnementen van alle zijden op. De dames bemoeiden er zich mede. Napoleon gaf aan Frankrijk het sein en nam voor 16000 francs deel, aan de overige wereld gaf het de Kei-

zer van Brazilie voor eene nagenoeg evenredige som. Uit beginsel bleef Nederland grootendeels achter, uit wrok tegen den daemagoog en den man van 24 Februarij.

Weinig later verscheen eene afbeelding van Lamartines studeervertrek, waar hij van vier uren 's morgens af, gelijk beweerd wordt, aan zijn dwangarbeid zit vastgekluisterd. Eene groote menigte brieven versiert zijn spiegel en schoorsteenmantel. Regts staat het ledekant, door een crucifiks tegen den invloed van bange droomen en booze geesten beschermd, links eene eenvoudige schrijftafel, waaraan de dichter nogtans niet gezeten is, maar ons in het oog valt niet ver van den haard, voor drie vierden met den rug naar den toeschouwer, gedoken in eene soort van ruimen voltaire, met de voeten, die stellig, als hij opstaat, slapen zullen, op eene zoogenaamde pâté of pouf, en aldus, op een buvard, dat op zijne knieën rust, zijne kniedichten schrijvende en zijne improvisatiën te boek stellende in eene houding, welke voor teekenachtig mag doorgaan en aardig staan op een prentje, maar waarin ik niemand raad zijne gedachten aan het papier toe te vertrouwen. Eindelijk naast zich op een tuitelachtig mimitje zijn inktkoker, dien hij telkens, als hij indoopt, gevaar moet loopen van om te gooijen. Het venster staat vrolijk open, en een zware lauriertak, die bewijst, dat òf de geheele voorstelling valsch is òf Lamartine in de rue de la ville-l'évêque N°. 43 geene vierde verdieping, gelijk mij verzekerd werd, maar hetzij eene eerste, hetzij een rez de chaussée bewoont, een laurier-

tak, die, waarschijnlijk door het magnetisme van Lamartines schedel aangetrokken, het in de opene lucht niet kan uithouden, dringt naar binnen als een zinnebeeld des roems en een gezant der zanggodinnen.

Het doet voorzeker Lamartines geestverwanten eer aan, dat zij er zich op toeleggen een straal van hoop en troost op den grijzen dichter te doen vallen; een woord van opbeuring, van bemoediging, van belangstelling, van medelijden en billijke onderscheiding tot en over den man te spreken, die, apostel der vrijheid, zich in letterslavernij naar het graf sleept en die, verwend in de woelingen des staatkundigen levens en den blik nog altijd geslagen naar de hoogste hoogten der maatschappij, van welke hij is nedergestort, wie weet hoe moeijelijk het eens kan worden met de stilte en de verlatenheid, welke over zijne laatste dagen hare treurige schaduw werpen.

Doch hoe onafgebroken deze zijne verlatenheid moge zijn, enkelen vergeten hem niet, te weten zijne schuldeischers. Ach! het is eindelijk zoo ver gekomen, de slangen hebben den priester zoo vast in hare kronkels gesloten, haar reusachtig snoer zoo fel aangehaald en haren venijnigen tand zoo diep in zijne lendenen geslagen, dat Laocoön de smart niet langer dulden kon en zijn noodkreet slaakte. Hoort hem kermen: — „Ver van mij alle schuchterheid! Ik open mijn gemoed tot in deszelfs geheimste schuilhoeken. Kinderachtige preutschheid toont zoodanige naaktheden niet, maar de ziel, overvloeijende van verdriet, ligt van de mannelijke borst de ijdele sluijers op. Indien Laocoön, die onder de persingen der slangen in een krimpt, niet

naakt was, zou men zijne folteringen gewaarworden? Al spreidt het een bedriegelijken schijn, waarlijk mijn leven is niet geschikt, om wangunst te verwekken. Ik leef niet meer, ik overleef mijzelven. De letterkundige mensch, de eenige, die van mijn veelzijdig bestaan is overgebleven, kan niet gelukkig worden genoemd. Al drukken ze mij nog niet, ik tel mijne jaren. Pijnlijker voelt zich mijn hart, overmand door smart, aangedaan, dan ik moeijelijk den last der jaren torsch, wier hand, als de heksen van Macbeth, mij over mijn schouder, niet eene kroon, maar een graf wijzen. Gave God, dat ik er reeds in ware nedergedaald! Mijn hart klopt wel is waar nog in mijn boezem, maar het is als een uurwerk, dat men bij de verhuizing heeft verzuimd te laten stilstaan en dat nog in het ijdel ledig uren slaat, welke niemand meer telt. Mijn erfdeel, wie staat er mij voor in, dat ik er morgen niet van ontzet worde en mij verpligt zie op den weg der vreemdelingschap den laatsten adem uit te blazen? De haard, waar mijn vader zich de voeten bij warmde en waarop thans de mijne rusten, behoort mij niet meer toe; de hond, die medelijdend mij de hand lekt, als hij bespeurt, dat de blik, waarmede ik hem aanstaar, van zieleangst smelt, kunnen, even als het ledekant mijner moeder, om den minsten luim mij afgenomen en verkocht worden. Anderen ben ik er rekenschap van schuldig; dat erfdeel is het erfdeel hunner kinderen, de vrucht van hun eigen zwoegen geworden, mijne eerlijkheid en toegezegde arbeidzaamheid aanvertrouwd. Zette ik mij niet dagelijks voor hen aan mijne taak, wat zeg ik?

liet ik mij verleiden uit te slapen of stremde eene ongesteldheid, wat God verhoede! den loop mijner pen, ook die brave vrienden" — men noemt dit den duivel een kaarsje opsteken — „zouden aan het wankelen geraken en genoodzaakt wezen hunne toekomst uit mijne asch op te rakelen. Van dien arbeid, eene gedwongene deugd, gaat men mij nu een verwijt maken, alsof ze eene ijdele zucht naar opgang ware, welke de ooren zocht te vullen met mijn naam. Verwijt dan ook den steenhakker, dat hij den heirweg door zijne tegenwoordigheid verspert, opdat hij des avonds zijne vrouw, zijn ouden vader en zijn kind het loon te huis brenge, dat hen voeden moet. Aan die bladzijden, waarin de menschen mij voor de voeten werpen, dat ik bergen van eigenliefde op een stapel, kleven geene inkt-; maar zweetdroppels. Neen! het is niet mijn naam, welken ik zoek te vergrooten, maar het onderpand van degenen, wier eenige bezitting mijn naam en leven zijn." — Geeft Lamartine zich derhalve aan grootspraak toe, dan doet hij zulks niet uit eigenliefde, maar om, gelijk hij zegt, het onderpand zijner schuldeischers, zijn letterkundigen naam, des te vaster te secureren. — „Bovendien, mijn naam, zoowel als gij, weet ik wat hij waard is en het lot dat hem wacht? Ware hij — de Hemel hoort het mij zeggen — nooit uitgesproken geworden!" — Zou Lamartine het meenen? — „Ik gaf wat mij van dagen overschiet, om hem in de stilte des grafs, voor altijd nedergezegen te weten. Dat ik leve bij den Heer, ik lach met de gedachtenis der menschen. Het aanzijn hier beneden is mij niets meer. In mijn geval en bij

de beproevingen, welke mij zijn opgelegd geweest en nog opgelegd blijven, gelijkt mijn leven naar een schouwtooneel, waar men ondanks zichzelven tot de laatsten, wanneer de menigte uit elkander zal wezen, vertoeft. De zaal is nagenoeg ledig, de kaarsen gaan uit, de lampen worden uitgedraaid, het tooneel wordt met een akelig gekraak van schermen opgeredderd, en op dezelfde plek, pas schitterend verlicht en hare heerlijkheden over de toeschouwers verspreidende, is niets meer over dan de droevige werkelijkheid, duisternis, eenzaamheid en stilte. Ach, waartoe zou ik leven dan alleen om de bouwvallen te aanschouwen van wat mijn geest heeft daargesteld! Gelukkig zij, die sneven op het werk, geveld door de omwentelingen, waaraan zij de hand leenden! De dood wordt hun wel is waar als eene straf toegerekend, maar ze is tevens eene toevlugt, want rekent men de straf van voort te leven voor niets? Wat mij betreft, ik zou reeds duizendmaal den dood van Cato gestorven zijn, als ik hetzelfde als Cato geloofde, maar ik aanbid God in zijne ontwerpen en geloof, dat de onderworpen dood van den bedelaar op zijn stroo verhevener is dan het geweldig uiteinde van Cato op de punt zijns zwaards. Zelfmoord is de vlugt. En vlugten? Dat doet men niet. Cato verzet zich, de bedelaar gehoorzaamt. Gode te zwijgen, ziedaar de ware roem. Is het leven eene gave, dan mag men het smaken als eene weldaad, hoe bitter somtijds ook; is het eene straf, dan behoort men het te ondergaan als eene raadselachtige, maar verdiende boete voor de misstappen, welke wij gedurende hetzelve

begingen. Ik leef dus voort, maar op rozen is het niet. Ik tart zelfs Cato meer dan ik wars van het tijdelijke te zijn geweest. Een voor een tel ik, terwijl allen mij bezeeren, doch geene mij belgen, de steenen mijner steeniging. Ik leef dus voort, ja, zelfs ben ik somtijds niet ongelukkig van voort te leven, vastgeklonken aan mijn keten van dwangarbeid, welke, ofschoon hij sloopt, niet onteert, en verdraag het aanwezen door de kracht van dien doodenden dwangarbeid zelven, welke ons, even als alle kastijdingen door de Voorzienigheid opgelegd, deszelfs lafenis medevoert in de spons, die ons wordt toegereikt aan de punt der bloedige lans."

Niemand zal niet erkennen, dat uit deze, niet dan vrij onvolmaakt overgebragte regels, eene grievende en vlijmende smart spreekt. Maar is zij de ware? de diepe, de innige, de naar behooren gevoelde? Ligt in dat bestudeerde woord van zoetvloeijende liefelijkheid, zoo dichterlijk als bevallig, op het rhythmische gewiegel van welks volzinnen de lezer al te vaak het nevelachtige der uitdrukking vergeet, niet veel wat de bittere teleurstellingen dragelijk maakt en de teugen uit den alsemkelk verzoet? De ware smart denkt aan geen phrasenbouw, aan geene redekunst, aan geene schikking van woorden en beelden, aan geen climax, aan geen opzet en overleg. De ware droefheid is besmettelijk, terwijl deze koud laat; zij vervalscht de waarheid niet, noch verkleedt haar in het gewaad van verzinsels; de ware smart is stom, en alle kunst wordt in tranen opgelost en te niet gedaan. Heeft Alfred de Musset gezegd:

Les plus désespérés sont les chants les plus beaux,
Et j'en sais d'immortels qui sont de purs sanglots;

hij zeide ook:

L'homme n'écrit rien sur le sable
A l'heure où mugit l'aquilon.

Dan eerst, als de zon op nieuw over zijne dagen is opgegaan, vindt de herademende, de somtijds herborene mensch zijne stem terug en is in staat de gewaarwordingen te schilderen, die hem schokten, overstelpten en overweldigden, terwijl de bui over zijn hoofd voer. Ik vrees echter, dat voor Lamartine de bui niet meer zal overdrijven en iedere bladzijde, zijner sierlijke pen ontwrongen, een pleidooi zal wezen, hetwelk hij zich nooit vleijen moet voor de regtbank van het tegenwoordig geslacht te winnen, en eene zelfverheerlijking, waarin op dien voet niemand deelen kan. Zet Lamartine dan zijn val en omstandigheden op rente, speculeert hij op zijn toestand? zijn de Entretiens, waarvan de schrijver tevens uitgever is, eene boekverkoopersonderneming? is zijn kermen het zich aanstellen van den bedelaar op hoop van grootere aalmoes? Het zij ver, dat ik iets dergelijks zoo gaaf zou durven aannemen. Lamartines geest heeft behoefte alles zonder onderscheid in een hooger licht te brengen; het is hem niet gegeven in de waarheid te blijven; il invente à son insu zegt Gustave Planche in zijne beoordeeling van den Cours familier. Even als hij in de wereld der feiten een

dwaalspoor bewandelde, bewandelt de dichter een dwaalspoor in de wereld der gedachte. Hij kan niet laten zelfs hedendaagsche portretten in onbestaanbare idealen om te scheppen, en zijne pen raakt niet zoo ras het papier aan, of de poëzij neemt de plaats in, welke der werkelijkheid zou toekomen. Madame de Girardin sterft, en Lamartine brengt haar eene hulde in zijne Entretiens en stelt ons haar in eene reisontmoeting voor, toen hij, tijdens zijne diplomatische betrekking aan het hof van Toscane, haar in Italie met hare moeder ontmoette; doch het is Madame de Girardin niet meer, die hij den lezer voorstelt; het is een albasten standbeeld, dat niet leeft, maar bewogen wordt door ik weet niet wat voor bovenaardsch windgezucht en omgeven door de geuren van Lamartines vernuft. Stelt hij ons de reeks der hedendaagsche letterkundigen voor, het is alsof wij door eene marmeren beeldengallerij worden geleid, even kil en eentoonig als die van ieder musaeum. Ook zichzelven dicht zijne onwederstaanbare zucht naar ligchamelijke en zedelijke schoonheid eene onbereikbare gestalte toe. Onder zijne weinig eenvoudige en weinig spaarzame pen verfraait zich onwillekeurig tot de minste wanstaltigheid; het geringste wat afkeer zou kunnen verwekken leent hij tinten en gewaden, waarin niemand de werkelijkheid meer herkent en terug vindt. In zijne tegelijk bedroevende en somtijds belagchelijke overdrijving van uiterlijkheden, toestanden, gewaarwordingen en ondervindingen, is Lamartine intusschen voor een gedeelte niet onopregt. Maar hij is ten volle un esprit faussé. Hij misleidt zich-

zelven, liegt zichzelven voor; zoo als anderen steken geven, geeft hij zich pluimpjes onder water en verlangt niets liever dan zijne bedwelming vol te houden. Hij keert de trouwe spiegels om, ontsteekt zichzelven het wierookvat en de opiumpijp, strengelt zijne gevleide persoonlijkheid, dweepziek en verliefd, door alles wat van hem uitgaat, evenaart zich zonder schroom met de heilige openbaring in het vleesch, laat zijne figuur tot in die van Job doorschemeren, en slaakt zijn Lacoönskreet met dezelfde kieschheid en welvoegelijkheid, welke vreest een enkelen trek des gelaats te misvormen.

Wat Lamartine, al bekent hij que ses dangers étaient en haut et non en bas, bovenal mist en hetgeen den sleutel geeft van zeer veel raadselachtigs en tegenstrijdigs in 's mans bestaan, het is schuldbesef, of liever — want de woorden van berouw, boete en schuld zijn hem onophoudelijk in den mond — te midden van den strijd zijner ijdelheid en gaven met de bittere, onloochen- en onveranderbare gebeurtenissen; gevleid, verwend, bedorven als hij is door de hovelingen, de aanbidders en de bijloopers van het genie; de lippen nog vochtig van den bedriegelijken nektar der volksgunst, begraaft hij zijn schuldbesef in den grond, drinkt zich een roes van glorie, teert op zijn gevierden tijd en baadt zich in denkbeeldige zonnestralen. Maar telkens rijst de 24ste Februarij als een spooksel uit de mist des verledenen, staat Helena van Mecklemburg in haren eeuwigen rouw met dreigenden vinger voor zijn onberouwelijk aanschijn en fluistert het rondom hem den aanroep Davids tot den

Heer: — De Heer snijde af alle vleijende lippen, de grootsprekende tong; die daar zeggen: wij zullen de overhand hebben met onze tong, onze lippen zijn onze! — Hij worstelt zich los uit die verschijning, vertroetelt zich in zelfbeschouwing, zingt, om het oordeel van tijdgenoot en nakomelingschap te bezweren, zichzelven lierzangen, verbeeldt zich op die galmen de wereld om den tuin te leiden, veegt zich de baan schoon, houdt zich goed voor Europa, speelt zijne rol tegen de klaarblijkelijkste uitkomsten aan, door hemzelven geleverd, en loopt te koop met zijne ware of vermeende voortreffelijkheden. Zoozeer straalt zelfs een onbestemd gevoel van schuld hier en daar in zijne Entretiens, maar inzonderheid in zijne geschiedenis der omwenteling van 1848 door, dat Cuvillier-Fleury dat werk eene biecht noemt, maar, zegt hij, ses pénitences mêmes sont orgueilleuses. Le cilice ne sert pas à le couvrir, mais à le parer. Il ne se mortifie pas, il se drape; les verges du pénitent ont encore des aiguillons caressants pour sa vanité. Alzoo transfigureert Lamartine dat schuldbesef zelf, vindt het een kleed, dat hem fraai staat, heeft op met zijne rampen, de vrucht van denkbeelden, waarvoor de maatschappij niet rijp was. Hij acht zich een martelaar, hij meet zich met Christus, zijn kruis is zijne hoovaardij, zijne doornekroon schiet rozen, hij roemt in zijne splendida peccata en ondergaat zijn lot, niet als de nederige en onderworpen Christen, afgestreden in het worstelperk des levens, die erkent, dat zijne zwakheid gefaald heeft, maar als de pronkende offerstier, die met

kransen getooid naar het altaar stapt en zich het middenpunt der plegtigheid waant.

Lamartine is meermalen bij eene zwaan vergeleken geworden. Ten onregte. Veeleer is hij het tegenovergestelde van den achtbaren watervogel. Zijne eerste toonen waren gezangen en hij ging onder in de wanklanken en het krakeel van den opstand. Ja, Lamartine verbrijzelde zijne gulden lier op de morsige straat, bleef, in plaats van op te stijgen in de blaauwe lucht en de hooge banen des hemels met zijne blanke wieken te klieven, zelfbehagclijk drijvende op zijn na den storm weder bedaard en meer dan ooit effen meer, zichzelven bewonderen in het kristal zijns waters en wijdde, ver van boetspalmen aan te heffen, zichzelven lofpleidooijen.

LAMARTINES BUITENVERBLIJVEN.

Het was een zoele regen, die zamentrof met den Meimorgen, welken wij bestemd hadden om van Macon uit naar de buitenverblijven van Lamartine ter bedevaart te gaan. De lucht was met een valen sluijer overtogen, en de digte stofregen zou tegen het middaguur in slagregen overgaan en eerst des avonds ophouden. De weg en het landschap zijn eentoonig. Enkel wijngaarden strekken zich uit over den heuvelachtigen bodem, somtijds door een of ander buitenhuis afgewisseld, waarvan het dak boven de kale muren, die het insluiten, uitsteekt, terwijl heggen van thans bloeijende meidoren den reiziger langs den weg vergezellen. Het ging berg op berg af, verscheidene onaanzienlijke dorpjes door. Montceau is het eerste buiten, hetwelk men, na anderhalf uur rijdens, in de verte te midden der wijnbergen gewaar wordt. Een huis in den ouden trant, eene vereeniging van eenige corps de logis van baksteen, met hooge, puntige daken. Het wordt onmiddellijk door een kleinen, doch verwaarloosden tuin met schoone heesters en oude kastanjeboomen omgeven. Verderop is alles zoover het gezicht reikt vlakte en zon. Lamartine heeft dit goed van een oom geërfd. Een dubbele, gebogene

trap voert naar een kleine vestibule. Op dat vestibule volgt eene antichambre, waarin regts de slaapkamer van Mevrouw, links een salon met eene logeerkamer uitkomen. Beneden vindt men eene vrij mooije eetkamer met een ruimen salon er achter. De waarheid eischt te erkennen, dat, voor zoo ver het in die vertrekken aanwezige betreft, van zoo'n slordigen, ongeredderden boel geen schrift te maken is. De bewoners hadden de plaats in Februarij verlaten en nog zag iedere kamer er uit als in een logement, wanneer de familie een oogenblik te voren vertrokken is. Alles overhoop en voor de hand. Niets weggeborgen. Geene enkele kast afgesloten, om het even of er linnen in ligt of dat er zich kostbaarheden in bevinden. Overal boeken en papieren. Niets, hoe vuil ook, schijnt ooit te worden afgedankt of weggesmeten. In de slaapkamer van Mevrouw de Lamartine stond bij voorbeeld een regiment ledige olie- en apthekarsfleschjes en pommadepotten. Op den schoorsteen lag een zeer versleten speldekussen, dat in zijn goeden tijd groen fluweel was geweest, een paar oude handschoenen en allerlei vieze snuisterijen. Op hare schrijftafel zag men allerhande todden, die het geheim hunner oorspronkelijke bestemming zelfs niet meer verraadden, afgeschrevene stalen pennen, overschotten van pijpjes lak, het een al stoffiger dan het ander. Daarentegen ontbrak er heel veel van wat den oppervlakkigsten blik als onontbeerlijk in iedere gewone slaapkamer vordert. In eene soort van poetshok naast de kamer van den heer des huizes telde ik twintig draagbare schoenen en laarzen en lagen bergen van

kleedingstukken. Die kamer zelve ziet er nog ongeloofelijker uit dan het overige. Stoelen, sopha alles van een gereten en stuk gebeten, en een bed! . . . — Dat doen zijne honden, was het antwoord. Gelijk bijna overal, zijn in deze kamers de meubels even oud en slecht onderhouden als kwamen ze uit een muffen uitdragerswinkel. Stel u een huis voor, waar de bewoners plotseling uit hebben moeten vlugten en alles jaren lang als in *de schoone slaapster in het bosch* onaangeroerd gebleven is. In deze salon, eveneens vol met boeken en papieren, heeft men goed gevonden een mooijen, breeden spiegel achter eene porceleinen kagchel te hangen, die 's winters hard gestookt wordt, met het noodzakelijk gevolg, dat hij midden door is geknapt. Mevrouw de Lamartine heeft een mooi schildertalent, bijzonder op porcelein. In de eetkamer stond een fraai ouderwetsch buffet, volgezet met borden en vazen, allerliefst door haar met bloemen en vruchten beschilderd. Ook heeft zij een geheelen schoorsteenmantel op die wijze versierd, en ik herinner mij eene schilderij in olieverw van hare hand, eene Italiaansche moeder voorstellende, wier kind, terwijl zij is ingeslapen, door een engel bewaakt wordt, in het geheel niet onverdienstelijk.

Een half uur verder ligt Milly, een morsig, doch teekenachtig gehucht; deszelfs zoogenaamd kasteel, alwaar de dichter het eerste levenslicht zag, doch hetwelk hem thans, helaas! niet meer toebehoort, is niet veel meer dan een gewoon boerenhuis, slechts een weinig gezelliger dan soortgelijke meestal zijn, met een stijf tuintje er achter. Men wijst de kamer,

waarin Lamartine geboren is, een naakt vertrek met eene alkoof, bezet met een bajert van dooreengewoeld drukwerk. Lamartine had altijd in dit lievelingsoord een pied à terre, want den trap op toont men nog la chambre de Monsieur. Er staan eenige stoelen met eene gele stof bekleed en eene schrijftafel, waarop papieren en verdere schrijfbehoeften. Dit is trouwens overal het geval. Lamartine verlangt altijd bij de hand te vinden hetgeen verhoeden kan, dat eene enkele invallende gedachte te loor ga of strekken moet om zich aan elk opkomenden schrijflust toe te geven; de zangster krijgt nooit belet. Somtijds, meldt hij, komt hij er den nacht doorbrengen en baadt zich dan in de herinneringen des verledenen. In het tuintje bewondert men twee reusachtige dennen en merkt men een prieeltje met eene bank op, „huit troncs tortueux de vieilles charmilles qui forment un ténébreux berceau sur un banc de bois. Verder is het enkel moesgrond, van eenige gele zandpaden of laantjes doorsneden en omzoomd met palm- en aardbeziënplanten. En toch betraden wij dit nederige plekje niet zonder aandoening en ontzag voor de herinneringen van den merkwaardigen man, wiens wieg er stond, wiens kinderjaren er verliepen, voor wien Milly het tooneel der moederliefde is gebleven. Één pad is er, meldt hij nog in zijne Confidences, dat de moeder in de avondschemering bij voorkeur volgde. De kinderen wisten, dat zij daar gaarne alleen gelaten werd, dat zij dit haar uurtje noemde, en waren bescheiden genoeg, zonder dat men hun dit had gezegd, om haar

in hare geheimen met den Heer niet te storen. Het was het afgelegenste hoekje van den tuin. Hare schreden gingen dan snel, maar regelmatig voort, als die van iemand, die ingespannen denkt. Hare handen waren gevouwen als in het gebed of plukten bewusteloos aan deze of gene roos of malvabloem. Die wandeling duurde gewoonlijk een half uur, naar gelang de avond lief was, zij meer tijd of meer te zeggen had aan haren Hemelschen Vader. Na zoovele jaren is het hare schim slechts, die dit pad bezoekt, doch als ik in den tuin kom, eerbiedig ik altijd het pad mijner moeder. Zoo deden ook wij in deze anders alledaagsche en prozaïsche dreven, maar bezield door haar van wie Lamartine zijne eerste indrukken dagteekent, en vroegen elkander wederkeerig: wat is poëzij dan toch?

Men rijdt nog ruim een uur en komt dan te Saint-Point, een aardig, uiterst vriendelijk en lieftallig kasteeltje, voorzeker het bevalligste — ce n'est pas jurer gros — van Lamartines buitenverblijven, zich met een grasplein en bloemperken er voor, midden in een klein park, vol van eene menigte rijk bloeijende heesters, op een laag heuveltje verheffende. Wel is waar is over het algemeen het huis veel netter onderhouden, de kasten zijn bij voorbeeld allen afgesloten, maar op het kleedkamertje van Lamartine lagen toch ook weer Maar huivering bekruipt mij wat ik ging noemen met den grootschen en verheven naam van den dichter der Méditations zamen te koppelen. — Overwintert dit boeltje jaar in jaar uit hier geregeld op die waschtafel? — Jawel. —

Foei! waarom worden al die vuiligheden toch niet weggegooid? — Omdat mijnheer nooit iets meebrengt en overal waar hij komt alles wat hij noodig heeft dadelijk verkiest te vinden. — En op de studeerkamer lagen alweer boeken, papieren, visitekaartjes, alles in de onbegrijpelijkste wanorde bitter door elkander. Verwondering moet het baren, dat bij een man als Lamartine zoo weinig voorwerpen, die op eenige kunstwaarde aanspraak maken, gevonden worden. Alleen heeft de vrouw des dichters hier weder een schoorsteenmantel beschilderd. Het zijn medaillons, onderscheidene dichters en dichteressen voorstellende, verbonden met dooreengestrengelde linten en bloemen. Verder merkte ik een portret van Lamartines vader op, een ander van Mirabeau en meer dan één van het eenig dochtertje, te Bayreuth overleden, een gezond, prettig gezichtje, op den arm leunende. Eindelijk beeldjes, borstbeelden en medaillons van den grooten man geen gebrek. Lamartine heeft weinige jaren geleden eene nieuwe, vrolijke eetzaal, met eene kamer voor zich er boven, aan het huis laten aanbouwen, benevens een dun siertorentje met een spits dak, waar zich echter niets anders dan een trap in bevindt, doch hetwelk aan het geheel een zeker niet onaardig karakter geeft. Dit een en ander is nogtans niet voltooid en opgemaakt, en zal het denkelijk ook wel nooit worden. Schuins achter het huis verheft zich het dorpskerkje, alwaar de aangebedene Julia en eenige andere leden der familie begraven liggen. Tot mijn grooten spijt bezochten wij het niet, wegens den regen, die thans bij stroomen nederviel.

Het kerkje ligt verscholen in het hooge hout, waartegen het kasteeltje gedeeltelijk uitkomt, aan hetwelk dit bosch als het ware tot een achterscherm strekt. Het is een bosch, schrijft Lamartine, van ongeveer driehonderd honderdjarige eiken. Staan ze er nog? Hoort hoe hij voortgaat. Ik hoopte ze te kunnen eerbiedigen en voor volgende geslachten bewaren, maar de noodzakelijkheid heeft er het aanzienlijkste gedeelte van geveld, en alle schaduw is met hen verdwenen. In 1848 had ik er nog zestig van gespaard. In 1860 hebben ze allen, op dertien na, moeten gehakt worden. De Jocelynseik is onder dit getal begrepen, aldus genaamd, omdat ik, op zijne wortels gezeten, terwijl de herfstwind door zijn gebladerte speelde, mijn gedicht geschreven heb. Maar ook deze zal nog moeten vallen, en de dichter met hem. Frankrijk is onverbiddelijk.

Achter het huis bevindt zich ook nog een mossen koepel, waarin Lamartine, als het warm is, pleegt te zitten werken; eene soort van rieten huis, van voren op een liefelijk verschiet geopend. Iemand had met potlood op den wand geschreven: il était trop pur et trop magnanime pour gouverner longtemps la France.

Toen wij de plaats opreden, kwamen ons verscheidene honden, eenige hazewinden, zoogenaamde chiens-Lamartine, waaronder een prachtige perzische met lange ooren en pluimstaart, maar die niet mak was, een goedige Saint-Bernard en een paar bandhonden, welkom heeten; zes andere honden had Lamartine naar Parijs medegenomen. Een stalknecht leidde twee

rijpaarden rond. Een troep kippen en eenden trappelde over het gras, en eenige gewone en witte paauwen zaten vadsig op de hardsteenen balustrade, die het huis omgeeft en waarop de vertrekken uitkomen. Onder deze balustrade is de hoofdingang, op wiens deur geen spoor van verw meer te bekennen was. Innemend en gastvrij werden wij door eenige boerinnen ontvangen en onmiddellijk regts uit het voorhuis in de eetkamer gebragt, eene sombere, gekluisde, zeer ouderwetsche kamer, even als het geheele benedenhuis, van buiten met klimop, seringen, vlierstruiken en vijgenboomen bekleed. Terstond werd de disch aangeregt, en uit eene antieke kast kwamen borden en glazen te voorschijn; spoedig was de tafel bedekt met voedzaam en smakelijk huisbak, bessengelei en heerlijken Mâcon van Montceaux. Naauwelijks durfden wij eten. Dit toch was niet de bedoeling. Saint-Point was geen logement. We vonden onszelven onbescheiden. Maar zoo gul en eenvoudig werd alles ten beste gegeven en er op aangedrongen, dat wij geene pligtplegingen zouden maken, dat wij het ons dan ook maar, tevens door den honger overreed, lieten welgevallen, dapper aanvielen en onzen gang gingen. En zie! terwijl wij bezig waren, daar kwam de tuinvrouw waarlijk nog met eene voortreffelijke eijerstruif en een fromage à la crême aanzetten. Het zou, wed ik, Lamartine goed aan het hart doen, te weten hoe getrouw zijne onderhoorigen de gegevene bevelen van aartsvaderlijke gastvrijheid en goed onthaal opvolgden. Onder de bedrijven hielden de hazewindjes ons gezelschap en namen gretig de versnaperingen aan, die wij hun aanboden.

We trachtten intusschen de tuinvrouw te laten praten. Opregte, eenvoudige aanhankelijkheid ademde uit ieder woord. Toen ik in het voorbijgaan van Lamartines moeijelijke omstandigheden repte, werd zij zeer aangedaan. — Ce bon monsieur! zeide zij, la dernière fois qu'il se trouvait ici, il était bien ennuyé, allez! — en berstte in tranen uit. Lamartine overdrijft inderdaad niet, als hij die lieden schetst als honnêtes et fidèles cultivateurs, tribu riche de ma richesse dans les bonnes années, pauvre de ma détresse dans les mauvaises; braves serviteurs nés ou vieillis dans la maison, servant sans salaire, quand il le faut, famille adoptive que je ne congédierai jamais que quand le toit de leur enfance et de leur vieillesse s'écroulera sur eux et sur moi. Maar die rijpaarden, die honden, al dat gevogelte, ja, zelfs — ik aarzel bijna niet er bij te voegen — die goede sier, welken wij op Saint-Point genoodigd werden te houden, niets van al die schijnbare weelde en ruimte van middelen duidt aan, dat het al gaauw zoo laat zal zijn.

Ik heb nooit aan die oude, verlorene en vergetene opstellen geloofd, welke Lamartine telkens uit hoeken en gaten opdelft en waarmede hij dan hier en daar in zijne Entretiens te voorschijn komt. Die vondsten heb ik steeds redekundige figuren genoemd. Als Gustave Planche zegt: il retrouve dans un vieux tiroir oublié ou bien il refait une description du printemps et personne ne songe à dis-

cuter l'authenticité de cette trouvaille inattendue, twijfelde ik met den onbarmhartigen beoordeelaar en dacht er niet aan de echtheid der voor den dag gekomen brokstukken te willen staven, maar sedert ik in Lamartines verblijven ben doorgedrongen, sedert onnoozele dienstboden mij door dien meiavond hebben rondgevoerd, verwondert mij niets meer van dien aard en bestaat er geene enkele reden, waarom Lamartine, hoezeer zijne opgeschikte phrasentooi de ongelukkige gave bezit van de waarheid het kleed des verzinsels aan te trekken, hier iets zou hebben voor te geven, dat niet met de bloote waarheid overeenkomstig is. Wanorde, ziedaar Lamartines levenswoord, ziedaar de sleutel zijner rampen. Huiselijke, letterkundige, finantiële wanorde, zij is de dampkring, die hem omgeeft. Bij iemand voor wien iedere zin, dien hij op het papier stelt, ieder vers, dat hij komt te maken, belangrijk en heilig zijn, zegeviert zij zelfs over de eigenliefde, en hij verliest, vergeet, kan niet meer vinden hetgeen hij als het verhevenste aanbidt. Zijne natuur, zijne veelzijdige eerzucht bragten er hem toe onmetelijke schatten te verteren; daarbij voerden hem de wielingen der maatschappij zoo duizelingwekkend mede, dat hare golven hem boven het hoofd wiessen en hij de omstandigheden niet meer, maar deze hem beheerschten. Wanorde is eene kostbare liefhebberij. Ach, Lamartine ondervindt het wreeder dan iemand, doch een raadsel is het mij, hoe hij niet zorgt, dat het publiek geen getuige zij van wat naar mijn oordeel zijn deerniswaardigen toestand verklaart.

LANDGENOOTEN.

Naauwelijks is het jaar 1848 op het einde van deszelfs baan, en het oude Europa, bijkans in een nieuw Europa herschapen, trilt op deszelfs grondvesten; vorsten vlieden van hunne troonen, voortgezweepte hartstogten zwaaijen hunne toortsen wijd en zijd, en de geschiedenis grift met onuitwischbre letteren het jaar, dat voor slechts drie maanden aan de kimmen des tijds verrees, op hare onvergankelijke tafelen. Parijs opende zijn wijden krater, braakte met onwederstaanbare kracht het graniet, dat zijne lendenen benaauwde, de wijde wereld in, en stroomen van electrieke vloeistof schieten zijne glooijing af naar oost en zuid, naar Duitschland en Italie, vervullen den dampkring, beroeren de bevolkingen, werpen de koninklijke zetels omver. Ziet de geteisterde steden in vlammen opgaan, hoort dat moordgegil, alsof de middeneeuwen terugkeerden! De hoofdplaatsen der staatkunde: Parijs, Weenen, Berlijn; Milaan, Palermo, Venetie, steden van paleizen en marmer, arsenalen der kunst, heerlijke getuigen van de zedelijke waarde

der menschelijke natuur, afgrijselijke schouwplaatsen thans van vernieling, volkswoede, gruweldaad, bloeddorst, opstand, zwemmen in stroomen kostbaar burger-, dapper soldatenbloed. Alom geheime mijnen, die slechts wachten op de vonk om te springen; alom gevaarlijke verwikkelingen, alom brandpunten van oorlog; oproer, afbraak, omverwerping, omkeering alom.

Dank zij den hemel bij dit tafereel, in Nederland is het rustig! Te goeder ure heeft de vorst het volk met zijn scepter aangeraakt, het oogenblik begrepen, in den nood der tijden voorzien, de stormen bezworen. Belgie wordt door opgeruide scharen gekweld; de koning van Zweden ziet zich gedwongen in eigen persoon de rust onder het tierende gepeupel te herstellen; meetings van Chartisten verontrusten Engelands troon; een koor van onverlaten stoort, door snaphaanvuur begeleid, de zorgelooze romance van Isabella II; in Nederland — want eenige kwâjongens, die zich aan de ruiten der inwoners, die hunne schamelheid voeden, vergrijpen, willen wij niet de eer bewijzen van eene vlek op deze bemoedigende schets te doen werpen — in ons Nederland gaat alles kalm, verstandig, beraden, eensgezind toe, en teregt zijn wij er, in deze ontzettende dagen van verguizing en vernieling, trotsch op, dat wij leven in het vaderland van het gezond verstand.

— Gij staat daar mooi in uw eentje een lofzang te prevelen; alleenspraken zijn trouwens in deze oogenblikken van gemoedsbeweging niets buitengewoons.

Maar ik zou u toch aanraden die dichterlijke vlugt voorloopig niet al te hoog te nemen, want als de wieken zoo breed worden uitgeslagen, zouden zij wel eens vlam kunnen vatten, bij de algemeene brandbaarheid der lucht. Gij jubelt ook van eensgezindheid, terwijl regtstreeksche verkiezingen in de toekomst liggen, met haren nasleep van wanordelijkheid, kuiperij en ontbinding. Als die doos ooit opengaat....

Die verrassende toespraak doet mij verbaasd bekoelen. Maar het lied was opregt, daarom kon ik het moeijelijk bedwingen, daarom zal ik evenmin verbergen, dat ik van een volkomen tegenovergesteld gevoelen ben, en zien of ik mijne redenen bedaard kan verklaren en bevattelijk voorstellen.

De constitutionele regeringsvorm is de verwezenlijking van een afgetrokken, een wijsgeerig, maar vrij ingewikkeld en zamengesteld denkbeeld, welks deelen een harmonisch geheel opleveren en elkander naar onderlinge kracht en verschillende zwaarte in evenwigt houden. Gij moogt het met den sterrenhemel of met een uurwerk vergelijken. Maar het raderspel, waardoor het in beweging wordt gezet, is uit deszelfs aard gebrekkig, want zonder menschen raakt het niet aan den gang; en menschen hebben hartstogten, menschen zijn afgunstig, hunne handelingen zijn niet vreemd aan eigenbelang; heerschzuchtig, breiden zij het gebied der hun gestelde magt gaarne uit, en de verschillende ligchamen van dien hemel,

welke maar al te dikwijls er als een helletje uitziet, stooten, helaas! al te vaak tegen elkander en dreigen elkaar te verbrijzelen. Om den vorst, die de wet, beginsel en waarborg van orde, vrede en welvaart, in handen houdt; om den vorst, zon van het constitutionele stelsel, wentelt iedere gestelde staatsmagt, uit verschillende kleinere bollen van persoonlijkheden zamengesteld, en het glansrijk ligchaam des opperhoofds is met het bijzondere vermogen toebedeeld van deszelfs aantrekkingskracht milder uit te storten of spaarzamer in te houden, opdat alle storing, noodzakelijk gevolg der menschelijke onvolmaaktheid, voorgekomen of hersteld worde en het stelsel ongeschonden in al deszelfs zuiverheid gehandhaafd blijve.

— Maar het stelsel is somtijds niet zuiver.

Dan loopt het kwalijk, de vorst raakt het spoor bijster of diens aantrekkingskracht vervliegt nutteloos, en er volgen botsingen, die zoo geweldig kunnen zijn, dat het gansche stelsel uit elkander springt. In Frankrijk was er al te veel vuil uit de groote spil in de raderen gekomen, en er zat niet anders op dan den geheelen boel weg te gooijen; in Duitschland was het werk grootendeels onvolledig, de veeren zaten in trommels opgesloten, niemand kon er bij, zij waren slecht, ze werkten tegen in plaats van mede, en toen er een paar, waar het op aan kwam, stuk sprongen, was het geheele werk in de war. In Nederland was het zamenstel ook zeer gebrekkig;

sommige raderen liepen tegen elkander in en hinderden elkander, de meeste stukken werkten traag en stonden eindelijk bijna stil; kortom, alles droeg het kenteeken van knoei- en lapwerk; er zat niet anders op dan, wilde men gevaar voorkomen, het oude te verwerpen en iets geheel nieuws, maar dan ook iets geheel zuivers en volledigs, te leveren.

De mannen van den vooruitgang zijn thans in twee legers verdeeld: constitutionelen en republikeinen. De republiek is zeer denkelijk de regering der toekomst, en Italie zal mogelijk eenmaal eene reusachtige confederatie vormen, gelijk Duitschland zulks reeds doet. Wij gelooven echter nog niet aan eene volksregering voor onszelven. Daarom is het noodig, dat wij aan de constitutie, met een vorst als midden- en brandpunt, die de stralen, welke hij van het volk ontvangt, weldadig en gelouterd tot het volk terugkaatst, standvastig vasthouden en eendragtig iedere opgedrongene republikeinsche proefneming afweren. Maar daarom ook moet het constitutionele stelsel niet angstvallig worden ontworpen, niet ten halve, niet bekrompen, niet schoorvoetend, niet huichelend, maar moedig, fiksch, opregt, zonder vrees, zonder weifeling, met al zijne gevolgen, al zijne kracht. Geen slag om den arm; geen vreemd zaad op den akker; geene grondwet, verknipt naar Engelsche snid, alsof Holland geen karakter meer bezat en de staatslieden, die aan het roer zijn geroepen, aan oorspronkelijkheid twijfelden en geene bewustheid hadden van het karakter, de behoeften der natie! Derhalve rond er voor uitgekomen: geene andere dan regtstreeksche

verkiezingen. Durft gij ze niet aan, landgenooten! welnu, keert terug tot eene monarchie achter eene grondwet verschanst, van wier invloed en strekking wij de zure vruchten dragen. Maar geene halve maatregelen! Alles op eens, eens voor altijd. Het grondwettig stelsel moet in zijn meest uitgebreiden zin worden aangenomen. Zal men er de evenredigheden van storen door het rad der verkiezingen op te houden? Laat de voorzigtigheid, onzen landaard eigen, ons hier niet bedriegen! Iedere deugd brengt haar eigenaardig gebrek mede. Beschouwt den loop, den stroom der gebeurtenissen! Binnen luttel jaren, luttel maanden, en de gebeurtenissen zijn voortgeijld, sneller en verder dan uwe grondwet; gij hebt een kamp van onbevredigden gevormd, en terwijl de noodklok door Europa klept, gaat een nieuw geroep om herziening, dreigender dan ooit, in den lande op. God weet welke gevaren, thans in al hunne uitgestrektheid niet te voorzien, wij dan loopen zullen, welke vorderingen de propaganda van het republicanisme zal gemaakt hebben, welke eischen zij zich zal vermeten, hoe wij zullen belaagd worden, hoeveel brandstof de onvolledige grondwet, als een kwalijk loopend wiel zal hebben vergaderd, hoevele dreigende bestanddeelen in den schoot der maatschappij zullen zijn ontstaan. Alom zal het herziening, herziening klinken; bij de vermeerderde krachten der heethoofden, dweepers en fortuinzoekers zal het hek van den dam zijn; het dolzinnige volk zal, slechts een weinig later dan elders, onbetamelijke kreten tot den vorst doen doordringen met de geschiedenis van wiens stamhuis die van Hol-

land is zaamgegroeid, en wij duchten de tooneelen van Parijs en van Berlijn te 's Gravenhage en te Amsterdam. Neen! is het onvermijdelijk, dat er tegensparteling en gemelijkheid in den staat is, het zij die van vervallen adel en zelfzuchtige aanzienlijkheid; zij mogen zoo luid zij verkiezen roepen om herstel van het oude, de wagen wijkt op het versleten spoor toch niet terug; gedane zaken hebben geen keer, en zouden hunne uitgeputte krachten en zwakke vermogens tegen den vloed der gebeurtenissen opzeilen, welke legers vernielt en troonen verzwelgt?

— Eene vraag: waant gij u verstandiger dan zoo vele afgevaardigden, die in de Tweede Kamer onlangs?

Onpartijdiger zeker. Verdienen die vertegenwoordigers vertrouwen? outerknapen, die het wierookvat voor elk optredend ministerie zwaaijen, aanbidders van iedere zon, aan welke streek der kim zij oprijze, weesjongens, wie het geene moeite kost in het rood terug te keeren, als zij straks in het zwart zijn voorbijgegaan; mannen zonder achting voor zichzelven, zonder achting voor het volk; weêrhanen op het oude kasteel, om hetwelk de sloopers gereed staan, van welks dak zij schaamteloos hunne gewetenloosheid uitkrassen. Weg met die hardnekkige behouders van gisteren, die, heden op commando liberaal, van l a n g g e v o e l d e b e h o e f t e n reppen, gedurig ieder nieuw bewind, welks handelingen nog niet blijken

konden, op deszelfs eerste woord toejuichen en iedere overtuiging tegen *f* 2400 aannemen! Spreekt niet van de Kamer; het meerendeel der leden verdient achting noch invloed, en onbegrijpelijk is het, hoe men aan de stem van lieden, die, onder voorwendsel van het volk te vertegenwoordigen, het wagen hun zelfmoord te overleven, eenig gezag kan toekennen. Neen, het zijn andere bedenkingen, die velen tot verkiezingen in den geest der Tweede Kamer dreigen te verleiden: omkooping, religietwist.

Omkooping. Eer zouden wij durven beweren, dat er bij verkiezingen met één trap grooter gevaar voor bestond dan bij regtstreeksche verkiezingen. Letten wij op het geringe aantal kiezers en op den stand van degenen, die zeer waarschijnlijk door de stemgeregtigden voor die betrekking zullen gekozen worden! Hoe kleiner de hoeveelheid, hoe gemakkelijker voor eene regering haren invloed uit te breiden, en het ligt in den aard der zaak, dat men altijd minder kiezers dan stemgeregtigden hebben zal, zoodra de bevoegdheid van kiezer en stemgeregtigde niet in denzelfden persoon wordt vereenigd. De wijsgeerige Hallam getuigt: *it must be confessed, that a small body of electors is always liable to corrupt influence and to intimidation.* Bij eene verkiezing door kiezers zullen — de zaak brengt zulks mede — deze aanzienlijker, vermogender personen wezen dan zij door wie zij gekozen worden. Hoe ligt nu aanzienlijken en vermogenden, ook hier te lande, door titels, linten, ambten bekoord en verleid worden; hoe gedwee zij,

op bevel van den leider, springen naar een titel, dansen aan een lint, buitelen voor een ambt, hebben de dertig laatste jaren getoond. Zal de regering, die er belang bij heeft, van deze neiging, welke de weinige ontwikkeling der hoogere standen zoozeer ontzenuwt, geen volksregten onderkruipend gebruik maken? Wij dagen integendeel ieder minister uit, de gansche schaar der burgers verraad te doen plegen aan hunne overtuiging, hun pligt en hun vaderland. Het is daarom niet, dat wij niet aan pogingen tot omkooping gelooven. Maar wij gelooven niet, dat ze slagen zullen. Zij zullen het niet kunnen. Ziet, wij beroepen ons op een hooger beginsel, een beginsel, dat in ieder land zich, onder de lagere standen bij voorkeur, handhaaft en, als men klaagt, dat het verstikt is in 's menschen borst, plotseling zich bemoedigend en weldadig afscheidt van de onreinheden des geestes, zich heerlijk wreekt en als eene hoopvolle ster ten gids rijst aan de vaderlandsche transen: de nationale eerlijkheid. De overtuiging staat vast in onze ziel: de eerlijkheid des volks is onverdelgbaar. Ten gunste van het stelsel, dat hij hardnekkig volhoudt, keurt de schrandere Guizot alle middelen dienstig en onderwerpt zich de eigenbaat der hoogere standen. Maar op eens tintelt een phosphorisch licht, dat onweder voorspelt, boven den slijkpoel der zelfzucht, waarin hij Frankrijk gedompeld waant, de bliksem klieft het zwerk, en de dienaar ligt naast zijn vorst geveld, de eerlijkheid heeft hare regten hernomen. Hoeveel te meer in ons vaderland! Het past niet, dat we ons op onszelven verhoovaardigen, maar

toch mogen wij ons wel veroorlooven in deze omstandigheden te herinneren wat de geschiedenis getuigt: wij zijn een eerlijk volk. Wij zullen die uitspraak tot geene leugen maken. Wij zullen ons karakter niet afleggen. Wij zullen eerlijke, cordate, vroede mannen blijven: eerlijk duurt het langst. Zullen wij beweren, dat er nooit strikken voor den zwakke, voor den weinig vermogende zullen gespannen, dat er nooit eenig verdrag met de naauwgezetheid voorgeslagen zal worden? Het zij verre! Maar men mag er niet bang voor zijn. Men moet iedere poging afwachten, het hoofd bieden; het staat immers aan onszelven ze te verijdelen. Met eene verkiezing door kiezers zal men natuurlijk met geheime kuiperijen te strijden hebben, met indringers, mooi- en goedpraters; neven en vrienden, ontdekt het publiek eensklaps op het kussen, zonder te weten, hoe ze in de zaal geslopen zijn. Het gevolg van regtstreeksche verkiezingen daarentegen pleegt eene openlijke aanbeveling te wezen. Zij, die zich sterk genoeg gevoelen, om 's lands belangen in de hoogste vergadering des volks waar te nemen, doen een beroep op het vertrouwen der burgers, slaan het vizier op en zeggen: aldus besta ik, beoordeel mijne kennis, weeg mijne handelingen; zoo gij mij de eer uwer vertegenwoordiging waardig oordeelt, ik ga, waar uw vertrouwen mij zendt, op mijne roeping trotsch. Daarbij leven wij niet in een uitgestrekt rijk, de menschen loopen hier niet uit elkaar. Het land is klein, men kent elkanders a b o u t i s s a n t s, men weet wie men is, hoe zwaar men tilt, er heerscht iets huiselijks in den omgang, het kon zelfs wel zijn, dat men zich wat

heel veel met zijn buurman bemoeide. Maar welk een bolwerk, wanneer er sprake is van knoeijerij! Zal een soortgelijk schandaal het voordeel genieten van alleen niet ruchtbaar en wereldkundig te worden? Voorwaar niet. De blooheid, de ligtvaardigheid, de schraapzucht, worden met den vinger aangewezen, staan met beschaamde kaken en met eene zwarte kool geteekend en maken een vrij dwaas figuur voor de vierschaar des algemeens, gelijk — het voorbeeld ligt bij de hand — op dit oogenblik de mannen, wier overtuiging den meestbiedende veil is gebleken en die, door de wol geverwd, voor het oog der natie de afzigtelijkste bewijzen hebben afgelegd, hoezeer zij zich boven ieder vonnis, dat een kloek en degelijk man over hen velt, verheven achten. Landgenooten! de eerlijkheid, die van den voorzaat op den naneef overgaat, zij onze leus, zij zal ook ons schild wezen. Onverschrokken, aanbiedingen afgewacht, en die bezwijken, staatkundig dood, stilletjes bijgezet. Die staan blijven, zullen des te reiner wezen. Maar het zal zoo erg niet loopen; de vrijzinnige mannen, die ons voorgaan, de bedaarde, verstandige beradenheid der burgers staan er borg voor, zoowel als de aard der regtstreeksche verkiezingen en de bijzondere gesteldheid des vaderlands.

Religietwist. Een netelig en teeder punt! Maar wij willen onze gevoelens zonder schroom blootleggen. Wat helpt al dat plooijen en draaijen? Bovendien verbeelden wij ons, dat menig welgezind Katholiek er ons niet minder om zal achten, en moeten wij, he-

laas! aan het kijven, komt het dan niet op hetzelfde neder of het wat vroeger of later zij?

Wij moeten voorop zetten, dat wij tot de oude vaderlandsche Gereformeerde gezindheid behooren en van oordeel zijn, dat het beginsel der Roomsch-Katholieke kerk en dat der Protestanten niet met elkander kunnen leven, niet kunnen ademhalen in denzelfden staatkundigen dampkring. Het beginsel van Rome is gezag der Kerk, dat van Wittenberg gezag der Schrift; eenheid, het beginsel van Rome, individualisme, dat van Wittenberg. Rome, beginsel van regtzinnigheid, derhalve van onverdraagzaamheid, dwingt en sluit uit, niet minder dan onze Roomschgezinde Protestanten, die Dordrecht als de onfeilbare kerk aannemen, terwijl het Protestantisme zich grondt op verdraagzaamheid, toegefelijkheid, onderzoek, nasporing, waaruit onvermijdelijk volgt, dat die beide polen elkander gedurig afstooten en Luthers aarden kruik gevaar loopt het kind van de rekening te worden tegen den ijzeren ketel des Pausen. Maar de twee beginselen zijn hier te lande nu eenmaal aan elkander vast, de hond en de kat in de algemeene keuken. Het komt er op aan de verstandhouding te regelen, te organiseren. Of dit mogelijk is, zal de toekomst leeren; maar dat het de pligt is van ieder Protestant naar een vreedzaam doel, door middel van belangelooze billijkheid en ruime erkenning van gelijke regten, te streven, staat in onze overtuiging vast. Evenmin als uit vrees voor omkooping en knoeijerij, laat ons ook, uit vrees voor godsdienstgeschillen, den strijd niet ontwijken! Drijven wij, zoo als met het constitutionele stelsel, het tot het

uiterste, en komen wij zonder haat of partijgeest, maar met de hand op het hart en het oog ten hemel, voor onze meening uit.

Als Roomsch en Onroomsch tegen over elkander staan, is het een ongeluk voor het land. Als Rome hare onafzienbare loopgraven opent, is de vrijheid verloren; zij bezwijkt echter niet, zonder het levendig tirailleurvuur van Genève, en ziedaar den onzaligen burgerstrijd en godsdienstoorlog uitgebarsten! Doch hoe weinig, helaas! de begrippen van de beide groote afdeelingen der Christenheid vatbaar schijnen voor verzoening; hoezeer wij de ontmoeting dezer beide beginselen op staatkundig gebied binnen de grenzen des vaderlands betreuren, vreezen wij de worsteling niet; hooger hand beslist de overwinning; laat ons slechts, met Protestantsche vrijzinnigheid, onbevooroordeeld en opregt te moede, de Roomschen als medeburgers, dat zij zijn, erkennen. Wij zeggen dit, omdat velen dien stap nog niet over kunnen. Zij dweepen zich nog in de laatste helft der vorige eeuw, zonder te bedenken, dat onze oude geschiedenis bij de vernietiging van het gemeenebest gesloten werd en in 1815 onze nieuwere op een geheel verschillenden grondslag een aanvang heeft genomen, met een koning tot hoofd en vrijheid van godsdienst tot beginsel, zoodat wij het onze rede, hoe grievend het ook zij, als vrij onverschillig moeten opdringen wat in de vorige tijden, van welke het keizerrijk ons afscheidt, op het plekje gronds, dat wij bewonen, is voorgevallen. De grondwet verleent nu eenmaal vrijheid van godsdienst, en zoo lang derhalve die wet geen ijdele klank is en verdraagzaamheid den vasten bodem

blijft van Luthers leer, heeft iedere geloofsbelijdenis, iedere gezindheid, gelijke aanspraak, gelijk regt, op vertegenwoordiging. Daarom allen argwaan verbannen, geene averegtsche gevoelens gekoesterd, iedere gedachte aan verschil van leer, aan tegenstrijdigheid in rigting ter zijde gesteld; allen broederlijk, in opregt vertrouwen, gelijk het staatsburgers onderling betaamt, de hand gereikt; menig Katholiek zal ook ons die welmeenend toesteken, het goed vertrouwen bij hem versterkt worden, en allen zullen minder angstvallig op hunne hoede zijn, maar zich liever overtuigd houden, dat zij dwaalden, toen zij in het denkbeeld verkeerden, dat de Protestanten steeds, in hunne vooringenomenheid tegen hen, op hunne luimen lagen.

— Gij wilt de partijschappen doen herleven!

De partijen, wij mogen het lijden. Levert ons eerst het bewijs, dat wij het thans op alle punten eens zijn, of liever, dat twee en een half millioen menschen het ooit zouden kunnen wezen. Of dacht ieder eenstemmig onder de vorige bewindslieden, hebben wij toen niet iets vernomen van oneenigheid tusschen verschillende gezindheden, zijn wij toen geene getuigen geweest van, bij voorbeeld, bekrompene provinciegeest? Hoe lang stond het constitutionele kamp tegenover dat van het behoud? En heeft ieder vrijzinnige het niet toegejuicht, dat de regering partijen zich in partijschappen deed zamentrekken en het denkbeeldige Zwarte Boek aanlegde, dewijl daardoor de verschillende meeningen scherper werden afgebakend? De

vreesachtige angst van partijschappen aan te blazen gaat op in rook, maar niet het onomstootelijk regt, dat elke staatkundige rigting eener welgeordende maatschappij bezit, zich in de vergaderzaal, waar de hoogste belangen des lands besproken worden, te doen vertegenwoordigen. Laat ons derhalve op goed vertrouwen leven, ons aan de omstandigheden onderwerpen, den stand van zaken welgezind aannemen, den natuurlijken loop der dingen niet stremmen, maar volgen, en vooral geene roekelooze poging aanwenden, ten einde eenige stem in den lande te smoren. Weest verzekerd, dat, zoo de stemmen, die sommigen vreezen, niet aanwezig zijn, zij zich ook niet zullen doen gelden; maken zij een bestanddeel der maatschappij uit, waarin de wet ons zamenvoegt, dan is haar regt tot spreken onbetwistbaar.

Het ziet er met den geest der natie slecht uit. Bekrompenheid, koelheid, onverschilligheid, zietdaar het algemeen karakter; verbrokkeling, versnippering, zietdaar dat der instellingen. Beiden ontbreekt eenheid: eenheid in streven, eenheid in uitvoering. Zoo er zijn, die van wat in het oog loopt de blikken afwenden, zij mogen in de bijzonderheden der zamenleving afdalen en daar betreuren, hoe eenzelvig ieder zich — het is de keerzijde der huiselijkheid — in zijn gezin opsluit en hoe de eene burger van den anderen vervreemdt.

Geene sympathie. Wij weten het; de Hollander is te verstandig om zich, gelijk de Franschman, in onbekookte geestvervoering aan den boezem te werpen

van den eerste den beste, die de kunst verstaat de ligt bewogene snaar zijns gemoeds te doen trillen; maar eene zóó sterke terughouding en afstand als ten onzent stooten af, en wij beklagen zoo'n landaard. Geene bloem, die zijn stengel even boven het bloeijende veld verheft, of de openbare meening slaat haar af. Zelden eene grootmoedige opwelling, de rigting van een meer wakkere bewonderd, blijmoedig verdienste gehuldigd, gevierd, gekroond, haren invloed gezocht, hare pogingen geschraagd, doch met geheimzinnige achterdocht nagespoord en fluisterend uitgevorscht, wat die man toch wil, wat hij toch wel in zijn schild voert. Wordt het u niet kil om het hart? Geene wrijving, geene uiting van gedachte of meening, welke niet opbreekt. Wemelt het dan van dwingelandjes, van spionnen in duodecimo, van speurhonden uit den Haag, en onder welk vreeselijk stelsel zuchten wij? Of heeft het volk behoefte aan afhankelijkheid, schept het genoegen in vrijwillige boeijen, is gevoel van eigenwaarde het vreemd? Houdt u van dien man verwijderd! hij staat in een slechten reuk, waarschuwt een vriend. Men ontwijkt u in het openbaar, men vermijdt zich met u te vertoonen. Gij zijt melaatsch, gij brengt ramp aan, en men verhaalt elkaar aan het oor, dat gij een gevaarlijk mensch zijt, iemand daar niet mede gesproken behoort te worden en die heimelijk den ondergang van den staat voorbereidt.

Geene belangstelling. Ik zeg niet geene bijzondere, maar geene algemeene belangstelling. Bij het algemeen aan belangstelling volslagen gebrek. Wij voelen

het hart eens volks zoo gaarne warm en flink kloppen en vinden er zelfs geen kwaad in, zoo de teugel van het medegesleept gevoel een weinig dient ingekort. Maar in Holland klopt het hart langzaam, het bloed is loom, het ooglid zwaar. Weinigen, die aan het welslagen eens landgenoots gelooven; weinigen wier ontwerpen niet met een meesmuilend schouderophalen worden ontvangen; hoevelen, die uit gemis aan bijval en aanmoediging aan hunne eigene goede invallen en voornemens twijfelen! Daarom komt er weinig tot stand; edele, grootmoedige beginselen raken uitgedoofd; hier en daar sleept zich een verwezenlijkt denkbeeld druipstaartend voort. Geene vereeniging, geene eenheid, geene algemeene gedachte, geene geestdrift, die de natie bezielt, die aan hare bemoeijingen voorzit; geen vaandel, waaronder zij staat; geen kreet, die haar te zamen roept. Bestaat voor het Nederlandsche volk eene algemeene zaak? De burger heeft zoo goed als geene stem, hoewel de grondwet hem, door een jaarlijksch spotbiljet, waaraan zijn verstand zich ergert, het regt geeft zich te laten regeren. Maar, zegt men, de natie is niet rijp, hetgeen beteekent, is niet algemeen beschaafd genoeg. Wanneer zal zij het zijn? Volgens het tegenwoordige stelsel staat iedere trap van verkiezing met de ontwikkeling der kiezers in verhouding. De stemgeregtigde ziet niet verder dan de stad, de raad niet verder dan de provincie. Als men nu bedenkt, dat de leden van den stedelijken raad reeds kiezers zijn, dat zij geene andere dan leden van hun eigen collegie tot leden van de Provinciale Staten benoemen, dat zelden ie-

mand ter volksvertegenwoordiging wordt afgevaardigd, die niet deel maakt van de Provinciale staten, dan ontdekt men, hoezeer misbruik de gedachte, welke dat stelsel bezielde, ondermijnd heeft, en onder hoe onverzettelijk een oligarchisch ligchaam, onder hoe digtgespannen een net, de natie zit. En wie zijn het, die van die onrijpheid praten, waarvan zij zich wel wachten zullen eene proef te nemen in een land, welks burgers, ondanks den ongelukkigen geest, die hunne veerkracht verlamt, wat verstand, overleg, welvaren betreft, de kern der natie pleegt geprezen te worden? Het zijn voornamelijk onze regenten zelven, wie de kracht van het kiesstelsel, waaronder wij zuchten, in plaats van verdiensten en vertrouwen, doorgaans op het kussen gebragt heeft en vast doet kleven.

Het is met onze aanzienlijke standen bitter gesteld. De geest, die hen kenschetst, is bedroevender dan die van het volk; het hoofd is nog zieker dan het ligchaam. Men moet vreezen, dat hun tijd voorbij is, terwijl in het volk altijd nieuwe en versche levenskrachten voorhanden blijven en telkens worden aangevoerd. Het volk is schijndood, het heeft slaapkruid in, maar de hoogere standen leggen het af, en geene soep of hertshoorn baat, om het verval hunner krachten te stuiten. Er is maar één geneesmiddel: tot het volk afgedaald, zich met deszelfs begrip vereenzelvigd! Zullen zij het? Het drankje is leelijk. Helaas! in plaats, dat de aristocratie voor den landgenoot zou zijn wat zij moest, een steun, een heul, eene baak, een gids, sterk door kennis, warm van gemoed, groot in uitvoering, voorop in veelzijdige

ontwikkeling, hangt zij als eene kwaal over het land, als een mist, die het oog belemmert, is zij eene spaak in het wiel des vooruitgangs. Zij is volstrekt beneden hare roeping, beneden den naam, dien zij draagt; zij bepaalt zich tot het innen harer pachten, het knippen harer coupons, het geven harer partijen, en beschouwt de betrekkingen, welke den invloed van hun huis en hun geld tot verderf des algemeens toevallen, als een regt, dat haar niet kan worden ontnomen.

Regtstreeksche verkiezingen zullen veel tot verbetering van dezen toestand bijdragen. Zij zullen de burgers dwingen tot belangstellende zamenwerking. De burgerij, zoodra hare regten erkend en geëerbiedigd worden, zal beseffen wat zij in den staat beteekent; zij zal zich opgeheven gevoelen; zij zal, bij haar meer en meer ontwaken, levendiger denkbeeld krijgen van hare waarde, hare kracht, haren pligt; zij zal inzien, dat handelingen van haar moeten uitgaan, dat zij de pijler der openbare orde en rust is en het middenpunt uitmaakt van al wat er boven en beneden haar in den lande bestaat. Er zal vereeniging, verbroedering komen onder de menschen; de noodzakelijkheid zal behoefte doen ontstaan aan toenadering, en alle schuwheid, afzondering, eenzelvigheid, uitsluiting, dofheid, moedeloosheid, verlamming, zullen een einde nemen. Nu zit de burger lijdzaam bij zijne haard te zuchten, dat hij geen man is, om zich met staatszaken te bemoeijen en men dat maar aan wijzeren dan hij moet overlaten. Wiens handen geboeid zijn, hoe weet hij of hij schrijven kan? Maar dat geteem zal uitraken, wanneer hij inziet, dat de

handeling, waartoe de wet en zijn pligt hem roepen, zijne eigene zaak is, en hij dien pligt vervult, juist ten einde een ander, maar door hem gekozen, in zijne plaats de zaken van den staat bereddere. Landgenooten! men heeft u zoo lang voorgepraat, dat gij glazen beenen hadt, dat gij het waarlijk gelooft, maar tracht toch eens een voet te verzetten en gij zult zien, of gij het niet verder zult brengen dan gij denkt.

De hoogere standen zullen niet minder den weldadigen invloed van den veranderden staatsvorm, die hen thans doet morren, ondervinden. Thans weten zij, dat zekere betrekkingen hunne geboorte niet ontgaan kunnen en eerambten, al is het zonder aanspraak, hun toekomen. Dit moet en zal anders worden. Zoodra de aristocratie, in den drang van zekere omstandigheden geplaatst, leert begrijpen, dat posten zonder bekwaamheid en verheffing zonder verdiensten de naaktheid van den rijk uitgedoste des te helderder aan den dag brengen; zoodra zij den band gevoelt, die haar aan de lagere klassen bindt en dat zij, zonder zichzelven eerbied en ontzag waard te maken, niets meer is dan eene looze schaal, voortgedreven door wind, zal zij den verkeerden weg, die haar ten afgrond voert, verlaten. Zoo onmogelijk als gelijkheid, zoo onvermijdelijk is aristocratie, want zij ligt in den oorspronkelijken aanleg van den mensch, de huishouding der wereld, de natuur zelve. De hoogste aristocraat is hij, die het meest geldt. In de toekomst zal geen andere dan adel van verdienste, in ons land tot heden door adel zonder verdienste zoo gering geschat,

waarde hebben. Mogen onze hoogere standen hem verbinden aan adel van geboorte, oudheid van geslacht; mogen zij leeren verstaan, wat de verpligtingen zijn van een hoogen oorsprong, wat het zegt een grooten naam wél te dragen, en mogen zij vooral leeren beseffen, dat, zoo de natie behoefte heeft aan eene kern van aloude vermaarde familiën, geboorte niets is zonder het volk, dat haar meêdoogenloos verschopt, wanneer zij zich de plaats onwaardig maakt, die verdiensten van deugd, verstand en kennis haar hebben ingeruimd.

Men schermt met het jaar 1795, welks wanordelijkheden het tegenwoordig geslacht van regtstreeksche verkiezingen moeten afschrikken. 1795 en 1848 met elkander vergeleken! Hoe is het mogelijk! De doldriftigheid dier dagen is ons vreemd. Beleid en gematigdheid staan op den voorgrond. Ieder weet, dat hij niets anders en meer wil dan het zuiver constitutionele stelsel. Wist voor vijftig jaren de menigte óók wat zij begeerde? Het zuivere constitutionele stelsel sluit noodzakelijk regtstreeksche verkiezingen in, niet, zoo als toen, met een algemeen kiesregt, doch met een behoorlijken maatstaf van bevoegdheid, door de wet te regelen. 1795 is een klank, waarbij men zweert, een ijdel beeld, een vogelverschrikker. Wilt gij er eene geschiedkundige herinnering tegenover? In de middeneeuwen waren de afgevaardigden der steden in het rijk van Spanje kloeke verdedigers van de regten des volks, zoo lang zij regtstreeks tot vertegenwoordigers bij de Cortes gekozen werden, maar hunne onafhankelijkheid verminderde zoodanig, toen

het Alfons XI gelukt was hen te doen benoemen door den stedelijken raad en er bij gevolg eene verkiezing met één trap plaats vond, dat Hendrik IV het zelfs dorst bestaan zelf eenige afgevaardigden te benoemen.

Neen! Holland verlangt de republiek geenszins; het verlangt ernstig en bepaald den constitutionelen regeringsvorm, maar dezen in den volledigsten zin, maar dezen met al zijne gevolgen. Daarom deinst het niet voor regtstreeksche verkiezingen terug. Het verlangt boven alles een punt, waarop het stelsel aanloopt, eene spil, waarom het draait, eene zon, die het bestraalt, verwarmt, vruchtbaar maakt: Oranje, hoofd van den staat. Oranje en Nederland zijn één, gelijk beider geschiedenis; het zijn twee zaamgegroeide stammen, waarvan de een niet zonder gevaar voor den anderen zou worden omgehouwen. Houden wij derhalve met al onze vaderlandsliefde aan Oranje vast; tot heil des lands zal Oranje bij eene volledige grondwet welvaren, want het beginsel, voor het koninklijk stamhuis duurzame waarborg, zal in haar heerschen, dat van den vorst enkel goed kan uitgaan. Daarom moedig de handen ineengeslagen, Willem II en gij burgers van Nederland! Laat ons te goeder trouw, laat ons hartelijk, laat ons eensgezind wezen, en laat ons waken aan de grens, opdat staatkundige dweepzucht geene ellende brouwe in ons dierbaar vaderland!

1848.

NOORTHEY OP 30 JUNIJ 1845.

In het midden der maand Maart dezes jaars ontvingen wij, voormalige leerlingen van Noorthey, van den Heer de Raadt eene voorloopige, daarna eene nadere uitnoodiging, om de herinnering aan het vijf en twintigjarig bestaan van Noorthey, op de plek zelve, alwaar ieder onzer eenige zoo belangrijke jaren zijner kindschheid had doorgebragt, op 30 Junij 1845 vriendschappelijk te komen vieren.

Van toen af zagen wij, met warme belangstelling in het plan, reikhalzend uit naar het oogenblik, dat zoovelen, alom verspreid, onder het gastvrije dak, eenmaal dat van allen, zou vereenigen.

Te Voorschoten, aan het wachthuis van den spoorweg, heerschte op den morgen van den gewenschten dag eene buitengewone drukte. De laan, het voorplein van Noorthey hadden een behagelijk aanzien, hetwelk reeds de opgewekte verbeelding, de blijde verwachting van den dag, met nog levendiger verwen tooiden, en de zware takken van het rijke plantsoen, de veelkleurige bloemen, kransen en festoenen, waarmede het

huis was opgesierd, wuifden, geurden, riepen de allengs aankomenden een hartelijk en opgetogen welkom toe. Weldra waren allen vereenigd, en Noorthey weergalmde inmiddels van even luidruchtige en vrolijke, ofschoon eene oktaaf lager klinkende toonen, als voor weinige dagen, toen de tegenwoordige leerlingen hun vacantietijd ingingen. Even als toen was het huis van onder tot boven vervuld, als toen was het gejuich en geschater algemeen en stond het genoegen op ieders gelaat te lezen; de Rastering was weder bevolkt, de net geharkte paden stonden ontelbare voetzolen ingedrukt, en de uitgelezene plekjes werden om strijd opgezocht en herkend.

Toch moest voor de ouderen een zeker weemoedig gevoel zich onder al die blijdschap mengen. Vergeefs de oude Zaal opgespoord met haren reusachtigen Lessenaar in den hoek, de hooge citadel, welke eene maar al te dikwijls wederspannige bevolking moest bewaken, met hare bestovene landkaarten aan den wand, den geslachtboom Christi en de oude Lexica, door een veelvuldig gebruik aan flarden geraakt, en de hangende Kast boven den ingang! Waar was het Cabinet van Mijnheer, où l'on était quelquefois prié de monter, als men wel wist hoe laat het was; waar het zoogenaamde Cachot, waaraan zich menige bittere, door den tijd alleen verzoete herinnering vastknoopte; waar de groote Wei, in welke zoo menig spel gespeeld, zoo menige vlieger werd opgeloopen? De roode Keuken wel is waar zij was nog trouw gebleven aan het verste verleden, maar de muziekkamertjes, maar

dat, waar Heyse werd opgezegd en Kohlrausch gelezen, helaas! afgebroken, verdwenen, vernietigd, voor eeuwig weg! maar de voormalige leskamertjes, ledig of tot andere einden ingerigt, en van het Café des quatre nations, waar, bij den Duitschen onderwijzer, de Engelschman, de Zwitser, de Nederlandsche docent in de oude Letteren bestendig elk speeluur in cigarendamp doorbragten, waren slechts de vier kale muren te vinden! Doch dan zagen zij blijmoedig op naar de gebouwen, welke al dat bekrompene of gebrekkige hadden vervangen en luide getuigden van den bloei des gestichts, waarin zij zich immers waren komen verheugen. Bezield van liefde voor Noorthey en deszelfs Hoofd, vereenigden zij zich met de latere tijden en sloten verstandig vrede met het betere, dat zich in hout en steen welsprekend openbaarde.

Was 't het geluid der oude bel niet, die, even als weleer, de jeugd thans, niet ten twee, maar ten één ure, naar binnen riep? Spoedig was de speelplaats ontruimd en het gezelschap in huis verzameld, waarop de Heer de Raadt het woord nam en eene toespraak hield, welke, met ontroering uitgesproken, met gevoelvolle belangstelling werd aangehoord. In breede trekken had zich de geschiedenis des gestichts, door aller herinnering in de bijzonderheden bijgewerkt, voor de aanwezigen ontrold, en eensklaps was het alsof de vloed des tijds op de afgelegde baan was teruggekeerd. Ieder gevoelde zich verjeugdigd, in de genotvolle jaren van kindschheid en jongelingschap achteruit gevoerd; gewillig zouden wij ons aan de

oude tucht en de gewone bevelen onderworpen hebben. Allen waren wij van erkentenis voor de woorden van kunstelooze hartelijkheid doordrongen, en, om den spreker geschaard, bevestigden wij door menigen handdruk de voldoening over het gehoorde. Weldra kwam de zon weder te voorschijn, die zich een tijd lang achter regenwolken had schuil gehouden, en, als voorheen, wanneer de klok van negen geslagen had, ijlde men van boven naar buiten; de stelten, de houten, de kegels werden gretig opgegrepen; het: — Jongens, wie doet meê? — klonk als eertijds door de lucht; de ballen vlogen over de boomen; de pas de géant draaide vlijtig; de spierkracht werd op de gymnastische toestellen gemeten; de verlorene grappen, de voormalige invallen, plagerijen, bijnamen, kwamen voor den dag. Wij waren niet weg geweest; wij leefden nogmaals het nooit volprezene schooljongensleventje; wij dwongen de verflaauwde tooneelen der kindschheid, slapende in de sluijerplooijen des verledens, uit het rijk der schaduwen terug en bekleedden de ontastbare beelden met een glansrijk ligchaam van genoegen en lust. En zulks niet uit aardigheid; niet uit eene soort van aanstelling, geboren uit de gewaande verpligting van bij deze gelegenheid eene rol te vertoonen, een ijdel uithangbord van vergane speelschheid en uitgedoofd jongenspleizier. Neen! uit eigene beweging, door de omstandigheid en de omgevingen, onwillekeurig, onberedeneerd, plotseling, als behoorde het zoo en zou het anders ondenkbaar zijn geweest, kwam de trek te gelijk bij ieder op. Men vloog te za-

men de opene lucht in, en men zou niet spelen? Men zou den natuurlijken aandrang weerstand hebben moeten bieden! Het gevoel was ongeveinsd, de beweging opregt.

Aldus ging in vrolijk gesprek en kinderlijk tijdverdrijf de morgen als in een oogwenk om. De klok van vijven riep de gasten tot het middagmaal bijeen. De gewone eetzaal ontving hen, en weldra zaten zij om de tafel geschaard, aan welke allen, ofschoon niet allen gelijktijdig, zoovele jaren hadden aangezeten.

Zonderlinge gewaarwording! Noorthey, de groote Zaal, de oude voorwerpen, dezelfde plaatsen en personen; maar toch ook tevens Noorthey, dat stemmige, ingetogene Noorthey niet, hetwelk afgetrokkene arbeidzaamheid huldigt, gestrenge orde handhaaft. Was het een verheerlijkt, een verhoogd Noorthey? Voorwaar, gelijk het dit was voor ieder der feestgenooten, moet het voor de hoofden des gezins een diepgaand gevoel opgewekt, eene innig treffende aandoening te weeg gebragt hebben, toen zij hun blik van wederzijde den rij van gasten langs deden gaan; maar niemand zeker, die de koele ontleder wilde worden van al de gedachten, rijk aan zegen en aardsche zaligheden, welke zich op dien oogenblik in beider borst verdrongen. Ziet, aan ieder dier mannen en jongelingen hecht zich voor hen eene geschiedenis van ontwikkeling, even gewigtig voor den een als belangrijk voor den ander; eene geschiedenis van zorg, hoe menigwerf van bekommering; eene geschiedenis van onverpoosde belangstelling, welke onverflaauwd, zoo lang als beider leven, waarmede zij is

zaamgeweven, zal voortduren. En na vijf en twintig jaren van moeitevollen arbeid slaat het uur der belooning, zich ten deele kenbaar makende in de onverdoofde vriendschap van allen tot den vaderlijken opvoeder; nu bovendien in het groote getal dergenen, die zich haastten op te komen tot het feest, en in de gretige vreugde, waarmede, zelfs de oudsten, zelfs de meest verwijderden, zelfs zij wier omstandigheden hen voor dergelijke herinneringen onverschilliger moesten laten, de uitnoodiging zonder aarzelen aannamen. Allen, onderling ongelijk in jaren en betrekkingen, omvangt eenzelfde liefdekoord; het is dezelfde ster, waarop allen staren; hetzelfde beginsel leeft in aller boezem. Zouden wij, niet heden slechts, maar niet steeds broeders wezen? Dezelfde muren hebben ons allen omsloten, hetzelfde dak heeft ons allen beschermd; aan dezelfde banken hebben wij geleerd, door dezelfde boschjes gedarteld, dezelfde instrumenten bespeeld, dezelfde boeken gebruikt, geslapen achter dezelfde gordijnen; en, opdat wij het stoffelijke laten varen, dat de latere aan de vroegere geslachten verbindt, hebben wij niet ieder afzonderlijk dezelfde lessen genoten, hoe dikwijls van dezelfde onderwijzers; zijn niet ieder dezelfde beginselen ingeprent, voelde niet ieder denzelfden spoorslag en breidel, volgde hij niet denzelfden leiddraad, vloeide zijner ziel niet dezelfde melk toe, moet niet ieder bij gevolg dezelfde gezindheid beheerschen, niet ieder den heilzamen invloed bespeuren van den standvastigen en volhardenden geest, die het denkbeeld Noorthey ontwierp, verwezenlijkte en bestendig in volmaaktheid doet toenemen.

Hoe zouden wij elkander vreemd, elkander niet aanverwant zijn! Onze vorming was één, gelijk de zin, die ons bezielt, gelijk de vlam, die blaakt in onze borst; wij zijn als zonen uit hetzelfde huis.

Het uur van achten waarschuwde, dat drie uren waren voorbijgevlogen, sedert men zich aan tafel had nedergezet. Een der Commissarissen kondigde eene pauze van een uur aan, en voor den nieuwsgierige, die de lange laan tot bij het huis zou zijn opgedrongen, ware het een onverklaarbaar schouwspel geweest, al die groote menschen, de een den ander na, als een lange rij van eenden, haasje-over door de voordeur te zien te voorschijn komen, over het wijde grasperk hunne luchtsprongen voortzetten en eenige oogenblikken daarna met elkander, als bootsgezellen onder den evenachtslijn, op de toonen der aanvurende muziek, welke men voor het huis had teruggevonden, sterk overdrevene polka's en quadrilles op het voor dezen enkelen keer uit den band gesprongen Noorthey te zien uitvoeren.

Eer men het dacht was het uur ten einde. In de thans schitterend verlichte zaal wachtte het keurige nageregt. Hoewel langs zoo meer opgetogen en vrolijker geworden, namen de gasten thans zonder gewoel hunne zitplaatsen weder in.

Wel werd allengs de heerschende toon nu feestelijker en meer opgewonden; wel stroomde de Champagne onophoudelijk en onbelet; wel werkten de gevolgen niet ongelukkig op den luim der feestelingen en vervlogen de uren onder allerlei grappen en scherts, welke een onbedaarbaar geschater in onregelmatige

vlugt, dan regts, dan links, de tafel langs en over, door de zaal deden gieren; wel daverde na iederen toast de muziek door de gangen, maar toch behield de algemeene overspanning slechts de eigenschappen der vrolijkheid, der lachverwekkende en vermakelijke zotternij, terwijl de scherpere en minder aanprijzenswaardige kanten van soortgelijke feestelijkheden, niet onwaarschijnlijk ten gevolge van den onuitwischbaren eerbied voor den opleider zijner jeugd en de achting, welke men zijner gade toedroeg, onwillekeurig en onmerkbaar afgewend bleven.

Middernacht, te ras gekomen, werd door eenige schoten op het voorplein aangekondigd. Met onzekere schreden — het was vergefelijk! — snelde het gezelschap naar buiten. Eene belangstellende menigte, landlieden uit de buurt, die deelden in het heil des landheers, dorpelingen, dankbaar wegens het goede hun sedert zoovele jaren door Noorthey aangebragt, stond verzameld voor het verlichte huis en liep heen en weder op het plein, welks oprij door eene ster, die een matigen glans verspreidde, genoegzaam werd aangewezen, terwijl aan het naastbijgelegene uiterste der groote Laan zich eene prachtig verlichte eerepoort verhief, dit alles thans onverwacht door den vollen dag van hoog opgaande, schitterende bollen beschenen. Vuurwerk! Luide toejuichingen klinken jubelend door de lucht; het handgeklap neemt geen einde; en nu de muziek zich paart aan de millioenen vonken, welke een veertig voeten breeden waterval nabootsen, aan de namen van den geliefden opvoeder en diens vrouw, pralende in een cirkel van kunst-

vuur, kent de geestvervoering geene palen meer.

Thans de feestzaal nogmaals binnengetreden, thans nog eenige fidele fleschjes ontkurkt en tot drie uren des nachts, terwijl de vriendengroepen allengs afscheid nemen en vertrekken, onder hartverkwikkend gesprek een feest voortgezet, dat slechts wegens de algemeene magteloosheid der afmatting eindigde en waarop menige dronk den gastheer werd toegebragt, wiens koninklijk, in alle mogelijke en denkbare opzigten uitnemend geslaagd onthaal, de gasten inderdaad verlegen zou hebben gemaakt, wanneer op hunne wangen gelegenheid voor een hoogeren blos geweest ware dan welke er de opgewondenheid op had geverwd.

Voorzeker, de herinnering aan dezen blijden dag des herdenkens verlaat niemand dergenen, die hem doorbragten ter plaatse, waar zijne kinderjaren geleidelijk verliepen, van waar hij, grondig voorbereid, de vleugels in de vrije Academiestad uitgeslagen had. Want geen, die Noorthey niet lief heeft, niet hoog loopt met hem, die het bestuurt; geen wien het niet onuitsprekelijk zoet was een twaalftal uren lang den verwezenlijkten droom der teruggekeerde schooljaren te droomen, de omgevingen, de menschen, de plek weder te zien, waar de onbezorgdste stonden zijns levens heenvloden, en de verkleurde tooneelen frissche tinten te hergeven. Noorthey ligt ieder na aan het hart, niet alleen dewijl het een zoo gewigtig tijdperk in zijn levensloop vertegenwoordigt, maar dewijl het, in de onvermijdelijke gevolgen en al ware het ondanks hemzelven, van blijvende werking is op zijn

geest. Men is Noortheysch opgesnoeid en opgewassen; hoe zou men zich omscheppen? en hoofd en hart neigen zich naar het gesticht der ontwikkeling, gelijk de plant haren bloemstengel naar den oorsprong des lichts wendt. Onverbreekbare koorden hechten ons, kinderen, aan deze voedster naar den geest: zijn wij niet wat men ons gemaakt heeft? De wereld, welke de kinderjaren de hare noemden, leeft met haar lief en leed, hare indrukken en ondervindingen voor altijd in ons binnenste, en even onmogelijk zou men zich aan haren overheerschenden invloed onttrekken als men adem zou kunnen scheppen buiten den dampkring, welke onzen aardbol omgeeft. Van Noorthey dagteekenen de eerste begrippen; op Noorthey liggen de beginsels der vergaderde kennis; daar werden de oudste verbonden des harten gesloten; daar werd de grond bereid tot hoogere wetenschap en kunst, daar tot die innige betrekkingen, op welke wij steunen en bouwen, te midden eener uit haren aard trouwelooze en baatzuchtige maatschappij, en als wij langs het geliefkoosde vak of de boezemvriendschap tegen den tijdstroom opvaren, stooten wij aan beider bron op eene schoolbank van de Zaal of eene stille loverhut in de laantjes van Noorthey. Er bestaat eene natuurlijke, eene noodwendige verknochtheid tusschen allen, die de zorgelooze jaren der kindschheid, afgezonderd van de nadeelige woeling der steden, in die kalme wijkplaats, leerzaam verscholen, doorbragten, en voedsterlingen van Noorthey zullen elkander bij de eerste kennismaking eene soort van vrijmetselaarshand reiken, welke aanstonds

zal doen beseffen, hoezeer eigen zij elkander zijn. Laat allen deze kostelijke geest van broederschap en zamensmelting steeds vergezellen, laat allen hem bewaren en heilig schatten! In een landje, klein als het onze, waar, helaas! luttel eendragt woont, is eene kern van degelijke, van maatschappelijk bruikbaar en zedelijk zuiver opgekweekte mannen uit denzelfden stand, wier geest hetzelfde voedsel is aangebragt, wier hart hangt aan dezelfde plek, dezelfde grondbeginselen huldigt, wier vingeren eenzelfde voorwerp gemeenschappelijk eenzelfden krans vlechten, en die allen uit hetzelfde koele lommer, hoevelen niet te zamen! de zonnige wereld invlogen, van grooter en hooger belang dan de oppervlakkige beschouwer vermoedt. Eene oude vriendschap, eenmaal de indruk krachtig gegeven, is even onverdoofbaar als de band onverscheurbaar is, die allen aan het oord der opleiding hecht. En stemt uw gemoed, Schoolmakkers en Vrienden! met den tolk dezer overtuigingen zamen, zoo kan het overtollig schijnen het hart ten slotte lucht te geven omtrent de gevoelens, welke het jegens den stichter koestert van een Huis, aan hetwelk zich zoo dierbare herinneringen, zoovele beschouwingen, rijk in genot, aansluiten en hetwelk de aanrijpende jaren van allen dagelijks meer naar waarde leeren schatten. Bovendien hij kent die gevoelens; hij, niet minder dan zijne onwaardeerbare vrouw, zijn overtuigd van het gevoel van hoogachting en dankbaarheid, dat ieder overmeestert, wanneer hij zich de reeks van behoedzame zorg, van teedere voorkomendheid, van ernstige, waarschuwende, bemoedigende

of teregtwijzende gesprekken te binnen brengt en zich in bijzonderheden aan de herinnering overgeeft van dat weldadig, onafgebroken toezigt, van die onvermoeide naauwgezetheid, van die vaderlijke gezindheid, van die voor het kind onbespeurbare, voor den jongeling schemerende, voor den man begrijpelijke en te gelijk onschatbare kunst van opvoeden en onderwijzen, welke Noorthey op eene eigenaardige, ieder weet hoedanige wijze, kenmerken. Doch waartoe de woorden van hoogachting en dankbaarheid gebezigd, als uitdrukking van de duurzame stemming, welke zich op den dertigsten Junij zoo luide en treffend openbaarde; waartoe deze niet beter vervangen door een naam, welke, daar zij beide gevoelens zamenvat, krachtiger den toestand des gemoeds verklaart, liefde namelijk, die als een uit de wolken nedergedaalde, het jubelfeest met zijn zacht glansenden fakkel overstralende genius, doordringende zoowel de toekomst als het verledene, de vijf nu ingetredene lustra denzelfden zegen toebidt, welken de Hemel hem reeds schonk, die met vasten wil de hand leent aan het groote werk van verlichting en beschaving.

APHORISMEN OVER UITERLIJKE WELSPREKENDHEID.

In de rij der schoone kunsten is er voorzeker geene, waarin het ligchaam zóozeer den geest te stade komt en deze meer door uitwendigheden schraagt dan die der declamatie. Het is niet voldoende voor hem, die in deze kunst wil uitblinken, dat hij een hart bezitte, ontvankelijk voor al wat verheven en treffend in de poëzij voorhanden is, dat zijn oor gaarne gestreeld, zijn kunstgevoel opgewekt worde door de melody van welklinkende verzen, dat hem een traan van weemoed of van verrukking in het oog zwelle, bij de ontboezeming eener edele of dichterlijke gedachte en de poëzij hem opgetogen medevoere op hare zwanenschacht; neen, zal hij kieschen smaak en kunstliefde in de ziel van anderen kweeken, zal hij hun oor de liefelijkheid van de golvingen des rhythmus mededeelen en de malschheid schetsen van de zachte schakering der toonen, zijne taal hun zin opwekken voor de vormen der kunst, zijn mond een traan doen opwellen in het oog van die hem aanhooren, kortom, zal hij allen boeijen aan zijne lippen en zijne

stem de zielen naar willekeur opheffen ten hemel of vervullen met schrik, hij dringe in de geheimen der declameerkunst en onderwerpe aan zijn wil en zijn smaak, zijne stem, zijne gebaren en houding.

Elke stem klinkt in zekeren grondtoon. Afwijkingen van dien grondtoon, verhooging en verlaging der stem, noemt men modulatiën, en deze verwekken afwisseling, leven, gloed, en spreiden over de dichterlijke taal eene zoete welluidendheid. Drage men toch zorg van dien grondtoon, het medium der stem, niet af te wijken! Beproeft het slechts en spreekt hooger of lager dan de natuur toestaat, en ge zult, òf niet meer kunnende klimmen, òf niet meer kunnende dalen, vervallen tot eene slaperige eentoonigheid of onverwacht een valschen toon voortbrengen, welke niet dan zeer ongunstig op de voordragt en het effect van het geheel werkt. Men kan zulk eene overspanning niet uithouden, zij gaat de natuurlijke krachten en grenzen te boven, de borst is er niet tegen bestand, de long raakt uitgeput; men verlamt de werktuigen, die den toon voedsel geven, het volle des geluids verdwijnt en wat overblijft is eene piepende, heesche, drooge keelstem, welke de toehoorders evenzeer als den spreker afmat. De declamator dole derhalve nooit af buiten de grenzen, welke de natuur aan den omvang zijner stem heeft voorgeschreven, en van den grondtoon, waarin zij haar klinken doet.

De stem is muziek, en de keel het instrument,

dat die muziek voortbrengt. Het is dus niet meer dan natuurlijk, dat men er op leere spelen even als op ieder ander, want het is niet genoeg, dat men de toonen, stembuigingen en modulatiën voor zichzelven gevoele, men behoort ze ook te leeren uitdrukken. Men moet uit de stem weten te halen al wat er in zit. Daartoe behoort leerschool en methode. Ook is het van belang, dat men het karakter zijner stem en dat harer intonatiën kenne. Niet iedere stem bezit alle snaren, maar iedere stem bezit er, die bij voorkeur en met beteren uitslag dan andere trillen. Daarom, even als de toonkunstenaar de eigenschappen zijner viool of fluit kent en weet te doen gelden, zoo moet ook de declamator, de redenaar, de tooneelspeler weten, welke toonen zijne stem het behagelijkst vermag te doen hooren, welke daarentegen de natuur haar, welluidend, krachtig en gemakkelijk, heeft geweigerd.

Er bestaat geene stem, die in alles op eene andere gelijkt; van daar is iedere stem slechts voor eene bijzondere soort van poëzij geschikt. Hoe hooger zij is, hoe beter zij jeugdige personen en personen uit het hooge blijspel zal voorstellen en voldoen in de voordragt van klaagliederen en liefdezangen; hoe lager daarentegen, hoe meer zij zal slagen in het treurspel, in vorstelijke rollen en in het lier- en heldendicht. Nagenoeg hetzelfde merkt men op in de wet, welke bij de rolverdeeling in aanmerking komt.

Men gebruike de stem nooit in haren geheelen omvang en in den beginne steeds iets lager dan haar

natuurlijk geluid, dan zal de spreker met meer gemak de voorgestelde taak volbrengen en zijne taal gespierd, rustig, krachtig zijn, steeds onderworpen aan zijn wil, en wanneer hij ergens een licht ontsteken zal, kan zij, met kunst aangebragt, zich in al hare uitgestrektheid doen hooren. Wie den teugel viert aan de stem, wordt haar slaaf; zij behoort altijd bedwongen te worden. Geen tooneelspeler boven Talma, maar ook geen, die zijne stem meer oppermagtig gebood.

Ik moet opmerkzaam maken op het gebruik van de borst- en de hoofd- of keelstem, in de muziek faucet genaamd, maar in de declamatie toegepast op minder hooge noten. Gelijk de hoofdstem van groot nut kan zijn voor het vervrouwelijken van het gesprokene, zoo doet zij ook eene allerliefste uitwerking ter dooving, Dämpfung, van den al te helderen longklank, als men er het piano en forte der muziek mede aanduidt. Want de hoofdstem heeft dit boven de zachtgesprokene borststem vooruit, dat zij zacht is van natuur en men haar dus in hare volle kracht kan gebruiken, terwijl de zacht gesprokene borststem, een ingehouden luchtstroom zijnde, veel onduidelijker, doffer is, en dat karakter van stille droefgeestigheid, die teêrheid, dien dauw mist, welke de hoofdstem, even als de sourdine op de viool, zoo liefelijk uitdrukt. Helderen wij dit door een paar voorbeelden op!

Met de borststem:

O hartverscheurbre nood!
Mijn vriend, mijn Montigny, gedoemd ter schande en dood!
Ter dood!

Met de hoofdstem:

O mijn Valois! ja, boven 't stofgewemel,
Daar woedt geen dwingland meer, ja, in uw heilgen hemel
Is 't vrijheid! vrijheid! wat in 't jubellied weergalmt!
Daar drukt geen digte damp, die hier ons lot omwalmt.
Hier! ...

Het tweede hier en het volgende weder met de borststem.

Hier! ... ontzettend wee! mijn vader mij vervloeken!
O woede, o razernij! ... ja, 'k wil hier uitkomst zoeken ...

De volgende verzen moeten eveneens met de borststem begonnen worden.

Maar, toen hij weder 't heldenstaal,
Als vroeger, aan zijn heup zag blikkren,
Toen scheen op eens een vreugdestraal
Zijn donker voorhoofd te overflikkren.

En dan, invallende met de hoofdstem:

Deed voorgevoel van zegepraal
Door 't nevelfloers die flonkring zweven?
Of was het, dat een stille hoop
Zijn droeven boezem binnensloop,
De hoop om, door een roemrijk sneven,
De dierbren, hier zijn hart ontscheurd,
De panden hier zoo diep betreurd

Het volgende vers weder met de borststem:

Terug te zien in beter leven?

Om de stem niet te vermoeijen of te bederven is het van gewigt binnensmonds, half luid en niet dan bij uitzondering hardop te repeteren. De ingehoudene stem, het slechts gedeeltelijk uitgezette geluid hin-

dert niet aan de juistheid der intervallen, waar het toch maar voornamelijk op aan komt. Vindt men niet sommige sprekers, die niet meer dan een heel dun, heesch en flaauw stemmetje hebben en toch, dank zij de uitdrukking, de ziel, welke zij in de woorden weten te leggen, een grooten naam maken? want het is niet de meer of minder heldere klank der longen, die de uitwerking te weeg brengt, maar het zijn veeleer de schakeringen, die door het hart, de inwendige vlam, aan de stem worden medegedeeld.

Eene eigenaardige eigenschap der stem is die, welke verre geluiden, niet door stemverheffing, maar door hooge toonen terug geeft; men zou haar de perspectief der stem kunnen noemen. Zij berust op hetzelfde beginsel, waardoor eene mug aan het oor de uitwerking doet van verwijderde militaire muziek. Aardige effecten worden er door verkregen; zoo b. v. in Delavignes Messénienne, Christophe Colomb, als de schepelingen: Terre, terre! roepen, kort na de schilderachtige verzen, in welke men zoo duidelijk het werken van het schip verneemt en die in een enkelen toon moeten volgehouden worden:

Le pilote, en silence, appuyé tristement
Sur la barre qui crie au milieu des ténèbres,
Ecoute du roulis le sourd mugissement
Et des mâts fâtigués les craquements funèbres.

De gebaren worden meestal verkeerd gebruikt, of men gesticuleert te overvloedig en bedenkt niet, dat de gesten de uitdrukking der stem slechts moeten

versterken of ophelderen. Massillon maakte bijna geene gebaren. Hij deed alles door middel van zijn half geloken, waar het pas gaf eensklaps ontwakend en, gelijk de abt Maury zich uitdrukt, welsprekend oog. Zij zijn hetzelfde als de kantteekeningen in de bijbelvertalingen, die op iets anders wijzen: naar den hemel, naar de diepte, op het hart, naar het verledene en toekomende. Zij wijzen ook af. Zij zijn hoogsels en diepsels als welke de schilderkunst aanwendt. Zij zijn voor de kunst der declamatie wat het bruin en helder geel zijn voor het geschilderde goud. Eene gouden kroon in een tafereel, welke nog niet gehoogd is, wat is zij anders dan eene kroon van citroenkleurig hout; maar de schilder kome en legge er zijne bruine en lichtgele toetsen over, en de kroon blinkt, schittert, adelt zich, het hout is herschapen in het kostbaarst metaal. Zoo ook het spel der gebaren. Het geeft kracht, gloed, geur, flikkering, hartstogt aan den hartstogt. De mond stort een gebed uit en de handen smelten zamen; de verwondering slaat ze in elkander; de opgetogenheid spreidt de armen uit; de overdenking vouwt ze in een.

De mimiek, dat is de gesticulatie der oogen en der gelaatstrekken, leert het ligchaam te deelen in elk woord, hetwelk de mond des declamators uitspreekt. Ook hierin zij de natuur ons ten rigtsnoer! Verzuimen wij nooit een oogenblik deze te raadplegen! Zij is een onuitputttelijke stroom: laat ons niet ophouden telkens bij haren waterspiegel stil te staan! Trachten wij de uitdrukking der aandoeningen te betrappen,

als de ziel zich aan hare togten overgeeft; trachten wij op te merken, hoe deze zich teekenen op het gelaat, welke verschijnselen hun schok te weeg brengt in de ledematen, welke sporen die schok achterlaat! *Omnis motus animi*, zegt Cicero, *suum quemdam a natura habet vultum et sonum et gestum.* De hartstogten, die hij schildert: vreugd, droefheid, wraak, vrees, gramschap, ongelukkige of zinnelijke liefde, moet de declamator òf zelf ondervonden òf opgemerkt hebben bij anderen. Hij moet zich derhalve den toegang banen tot aanzienlijke kringen, in welke hij mannen van smaak en mannen van gezag, vrouwen van geest en van hooge geboorte aantreft, badende in de ijdelheden der wereld en zich verlustigende in die van anderen; aldaar kan hij de wetten bespieden, volgens welke zich de belagchelijkheden der beschaafde maatschappij openbaren, en leeren, dat de gebaren spaarzamer en eenvoudiger worden, naar mate de stand van den mensch zich verheft. Hoe hooger toon, hoe minder beweging in handen en gelaatstrekken. Het volk daarentegen gesticuleert overvloedig. De natuur, zegt Remond de Sainte-Albine, aan zichzelve overgelaten, heeft min geregelde bewegingen dan wanneer zij door den teugel der opvoeding weerhouden wordt. Menschen van de groote wereld hebben dezelfde hartstogten als 't gemeene volk, maar bij hen zijn de hartstogten veinsaards en nemen eene gematigde en redelijke houding aan.

Madame de Staël verhaalt, dat zij Talma in eene kamer het laatste tooneel van *Othello* heeft zien uitvoeren met zijne vrouw, wier stem en gelaatstrek-

ken, vervolgt zij, Desdemona zoo wél voegen; hij had de hand slechts over zijne haren te strijken en de wenkbraauw te fronsen, om de Moor van Venetië te zijn, en de schrik beving iedereen op twee schreden afstands even sterk alsof den kunstenaar al de begoochelingen des tooneels omgaven. De tooneelspeler Fleury deelt ons in zijne Gedenkschriften mede, hoe Voltaire te Ferney tooneelvertooningen bestuurde. In een bombazijnen kamerjapon gehuld, welks slippen tot meer gemak tusschen den broeksband werden gestoken, met grijze kousen aan en eene groote pruik op het hoofd, boven welke nog een klein mutsje van zwart fluweel prijkte, sleepte de dichter, ondanks dit zonderling gewaad, iedereen door zijne welsprekendheid derwijze mede, dat het belagchelijke der omgeving geheel werd vergeten en zijne stem die des adelaars geleek. Zijn spel wist dan zulk eene verhevenheid te bereiken, dat hij eens, bij gelegenheid eener voorbereidende opvoering der Zaïre den ouden Lusignan voorstellende, zoo meesterlijk het christelijk geloof en de vaderliefde uitdrukte, dat men in zijne prophetische taal die van een opgeroepenen uit de graven dacht te hooren.

Gelooft gij, dat Talma en Voltaire op dien oogenblik, en Punt, als hij Huydecopers Achilles met kabretten handschoenen, gepoederde staartpruik en damasten wambuis vertoonde, dezelfde gebaren maakten als wanneer beiden het costuum, dat hunne rol eischte, bekleed had? Zeker niet. De gebaren zijn van de kleeding afhankelijk. In plaats van de handen aan den rijken gordel te brengen, die Othello's lende-

nen siert, heeft Talma, in de omstandigheid door Madame de Staël geboekt, zijne duimen zeker niet aan de zakken van zijn vest gehangen; de geste is evenwel letterlijk dezelfde. Maar waarom verkeerd, waarom belagchelijk? Omdat de bekwame declamator nooit eene geste maakt, die niet kan gewettigd worden; omdat het brengen van de hand aan den gordel, waarin de ponjaard steekt, een teeken, een symbool was; omdat eindelijk de vestzak waarschijnlijk niets anders dan de gedachte aan rappé bij een franschen hoorder had doen ontstaan. Zou de kleeding niet eene voorname reden zijn van het onderscheid, dat tusschen de gebaren des mans en die der vrouw bestaat? Werpt beiden eenig voorwerp toe, beiden zal de kleeding noodzaken eene tegenovergestelde beweging te maken, ten einde het in hun schoot opgevangen kunne worden. Men meene niet, dat iemand, in gezelschap uitgenoodigd, een gedeelte van den Misanthrope te reciteren dezelfde gesticulatie moet en kan aanwenden, als die, welke hem zou ten dienste staan, ware hij getooid in het pak der hovelingen van Lodewijk XIV. Herinneren wij ons slechts den arm, rustende op den hoed met veeren en den stok met den stevigen knop van zwaar zilver, waar de hand zoo lang en zoo gaarne op verwijlt. En dan de antieke rollen! Agamemnon, Mithridates, Caesar!... Het gebarenspel regele zich naar de kleeding, het costuum wijze het den weg, en de noodzakelijkheid, de noodzakelijkheid alleen, brenge het in beweging.

Verder moeten de gebaren aan elkaar zijn geschakeld en de een uit den anderen voortvloeijen: in de tegenwoor-

dige geste moet iets overig zijn van de voorgaande en reeds iets, dat aanduidt wat de volgende zal uitdrukken.

Eene geste met de hand alleen, is meestal stijf en bekrompen. Het gebarenspel eischt den geheelen arm. De schouder moet de hefboom der gesticulatie wezen, niet de elboog, en de geste meestal het woord voorafgaan, als de bliksem den donderslag.

Een geschikte stand is voor den declamator moeijelijker te verkrijgen dan iemand gissen zou, die er nooit de proef van heeft genomen. De vereischten eener behoorlijke houding zijn waardigheid zonder gemaaktheid, natuurlijkheid zonder trivialiteit. De declamatie verheft het ligchaam, gelijk ik reeds zeide, tot een voorwerp van kunst, en ons hart niet alleen, maar ook onze lippen en onze knieën bedienen het altaar der heilige dichtkunst: est enim munus eius (i. e. oratoris) non ingenii solum, sed laterum etiam et virium. Twee woorden voornamelijk zijn geschikt om al het bevallige en al het deftige der houding uit te drukken: disinvoltura en aplomb. Zelfs in de beenen, zoo naauw is de stand aan de gesticulatie verwant, wordt eenigzins het spel der gebaren gevorderd. Wanneer schrik, afgrijzen, ontsteltenis of eenige andere geweldige hartstogt zich van de ziel meester maakt; wanneer de rede zich onmiddellijk tot de toehoorders wendt, zal men een stap achterwaarts of een stap voorwaarts doen, en zeer doeltreffend, door eene zeer geringe verplaatsing van het ligchaam, de verdeelingen van het dichtstuk, hetzelfde wat de boek-

drukkunst door eene alinea aantoont, te kennen geven. Maar ook dan alleen. Een voet, die zich telkens zonder reden verzet, gelijk men het meermalen bij ongeoefende declamatoren waarneemt, is ondragelijk. Ook houde men zich overtuigd van de stijfheid eens stands, welke zich en profil voordoet: men vergelijke slechts de rood en geel geverwde beelden met welke de Egyptische kunst hare gedenkteekenen plagt te bedekken.

Het kan ons doel niet zijn iemand grondige taalkennis en kennis van de werktuigelijke regelen der poëzy, benevens netheid, juistheid, zuiverheid, duidelijkheid van uitspraak aan te bevelen, doch het zij ons vergund ieder op eenvoud en kalmte te wijzen. De beteugeling der stem, zij is de waarborg van het zelfbezit, en wanneer de zin haar dwingt zich uit te zetten, zal ook van zelf het hart tevens warm worden en haar toonen mededeelen, welke de menigte, nadrukkelijk en welsprekend, van den hartstogt, dien zij schildert, zullen doordringen.

Eene zuivere, dichterlijke intonatie en modulatie; eenvoudige, juiste, nooit overtollige gebaren; eene waardige, sierlijke, ongedwongene houding, ziedaar wat bijna alles toebrengt tot eene bevallige uitvoering. Weg dus van ons noodgeschreeuw, molenwieken en wassenbeelden!

Declamatie is eene soort van muziek, aan muziekale wetten van welluidendheid en somtijds ook van maat

onderworpen. Zij is een stroom, die van den berg des zangs allengs naar den oceaan des sprekens gevloeid is, en onze pligt gebiedt ons zorg te dragen, dat zij zich niet in dien oceaan verlieze. In den beginne was declamatie gezang, zoo als de hymne van Mozes na den overtogt der Roode Zee; vervolgens ontving zij den vorm, welke naar ons recitatief zweemt en in de grieksche tooneelspeelkunst aanwezig was; daarna scheidden zich toonkunst en declamatie geheel, doch de laatste heeft altijd een familietrek behouden, zóó zelfs dat het kind moeite heeft zich bij het lezen te onthouden van die neiging tot zang, welke de menschelijke natuur ingeschapen schijnt te wezen. Men kan dus ook valsch reciteren, even als men valsch kan zingen. De intonatie is voor den declamator wat kleur en schaduw voor den schilder zijn. Deze streelen het gezigt, gene streelt het gehoor. Eene sylbe te lang aangehouden, eene verkeerde of gerekte rust, een toon te hoog of te laag, zijn wanklanken. Declamatie is eene groote en moeijelijke kunst, en er behoort eene langdurige oefening toe, de stem te leeren buigen en leiden, naar alle opwellingen des gevoels en van den hartstogt, door alle vormen en combinatiën van het dichterlijke rhythmus.

Van waar mag het komen, dat men zoo dikwijls, en zelfs bij menschen wier oor ver van onvatbaar is voor het welluidende der toonkunst, door zulke hinderlijke toonen ontstemd en ontsticht wordt? Zou het niet wezen, dat men zich in den beginne gewent, ten einde de kracht van het vers of de gewaarwor-

ding, die het doet ontstaan, ja, deszelfs letterkundige waarde in al hare uitgestrektheid terug te geven en te doen gevoelen, de woorden te schilderen, de jouer les mots zoo als Madame de Staël zou zeggen, in plaats van de gedachte, welke die woorden uitdrukken? Wie de eigenschappen der zaken bij het uitspreken harer namen met de stem of door een of ander gebaar afschildert, loopt gevaar in de grootste ongerijmdheden te vervallen. Byron toch zegt:

for, to the dolour
Of bards and prosers, words are void of colour.

En is het bloote woord niet reeds uit zichzelf schilderachtig genoeg? Als algemeenen regel geloof ik te mogen aannemen, dat men den toon nooit, hij zij dan, naar het voorwerp, dat men wil schilderen, teeder of forsch, hoog of laag, kan leggen op iets, dat onder het bereik der zinnen valt. Zoo men b. v. zeide:

Une, pâle, égarée, en proie au noir délire,

zou het woord noir, de zwarte kleur, iets materieels en zinnelijks te kennen geven, deszelfs overdragtelijke beteekenis verliezen en het vers niet nalaten eene dwaze werking te doen.

Neen! wat daar 't hart bedwelmt, wat in fluweelen kluister
De zielen daar verstrikt, het is de pracht, de luister
Dier zalen, waar het hart in huppelt als de voet;
't Is 't gloeijen van uw licht op uw kristallen kroonen;
't Is 't rusteloos orchest, dat, in zijn wilde toonen,
De ziel zich-zelv' vergeten doet.

Wat kan men, bij het uitspreken dezer verzen, en

van pracht en van huppelt en van 't rusteloos orchest en van zijne wilde toonen maken? Niet veel meer dan zekere tooneelspelers bij Shakespeare, die de maan en een muur in Pyramus en Tisbe willende voorstellen, overeenkwamen een hunner te doen optreden with a bush of thorns and a lanthorn, die het publiek zou bekend maken, dat hij kwam to disfigure or to present the person of moonshine, en een ander in het karakter van den muur, met some plastry, or some lime, or some roughcast about him, er bijvoegende:

— Let him hold his fingers thus and through that cranny shall Pyramus and Thisbe whisper.

In het algemeen gaat alle uitwerking verloren daar, waar het er op wordt toegelegd ieder woord, iederen volzin zonder onderscheid te doen uitkomen, gelijk men er op moet passen bij de eene passage niet even in het oog vallend welbehagelijk en opzettelijk als bij de andere te blijven stil staan.

Wil men schilderen, zoo doe men het liever door het voorname, metaphysische woord van den zin eene nuance te geven, het te releveren, eenigzins te doen uitsteken boven de anderen, en late het nabootsen van de stof met de stem, eene magtelooze en waanzinnige poging om te doen gevoelen wat de naakte klank reeds genoeg zegt, aan de gebaren over, waar dit noodig zij! Men zegge b. v.

> Ne conçut un projet aussi grand que le mien!...
> Sur ces débris du monde élevons l'Arabie!...
> Donnèrent aisément d'insuffisantes lois.

En wil men zachte en krachtige, mannelijke en

vrouwelijke toestanden door tegenstelling doen uitkomen, men make de geheele phrase deelgenoot van het gevoel door sommige woorden er van uitgedrukt.

Eene der gewigtigste oefeningen voor den declamator is de kunstmatige ademhaling. Van deze hangt veelal, voor het grootste gedeelte, het welgelukken van de uitvoering af. Hoe dikwijls wordt niet de aandacht afgetrokken, ja, gedood door eene inademing, welker noodzakelijkheid zich onophoudelijk midden in een woord of volzin hoorbaar openbarende, herinnert, dat de borst des sprekers vermoeid is, terwijl de snelle voortgang der rede verhindert de ledige long met een verschen, breeden luchtstroom te verkwikken, ten einde hierdoor weder kracht en leven aan voordragt en uitdrukking bij te zetten. Schept adem zoo dikwijls mogelijk, zoo wordt dit gebrek voorgekomen; dan blijft de long gevuld en de ademhaling voor de toehoorders onmerkbaar, voor den kunstenaar zelven gemakkelijk, gelijkmatig en ruim. Eene diepe ademhaling is daarom zoo hinderlijk, omdat zij tijd eischt en er dus eene stremming in de opeenvolging der woorden wordt veroorzaakt. Men moet het zóó ver pogen te brengen, dat men steeds als in éénen adem schijne voort te spreken. Om hiertoe te geraken vange men aan met zorgvuldig de zinsnede te verbinden en te scheiden, en de leesteekens als de seinen tot den ademtogt te eerbiedigen. De voordragt zal er te gelijk in duidelijkheid bij winnen, en heeft deze manier eenmaal vaste wortel geschoten, zoo heeft men ook het regt verkregen ze op enkele plaatsen, die niettemin uitzonderin-

gen moeten blijven, te verwaarloozen of eigendunkelijk door andere te vervangen.

Een voorbeeld.

> Ah! laisse-lui passer nos soupirs et nos pleurs.
> Son ombre, hélas! peut-être entendra nos douleurs.
> Il les mérite bien, cet ami si fidèle,
> Qui mourut en chrétien, qui peignit Marc-Aurèle,
> O, comment honorer son génie et ses moeurs?
> Donnez-moi, mes amis, des lauriers et des fleurs....

Ik verplaats de leesteekens aldus:

> Son ombre, hélas! peut-être entendra nos douleurs,
> Il les mérite bien. Cet ami si fidèle
> Qui mourut en chrétien, qui peignit Marc-Aurèle,
> O, comment honorer son génie et ses moeurs!..

Vooral geschiedt dit om het zwakke vers: Qui mourut en chrétien qui peignit Marc-Aurèle, te kunnen opofferen. Ik loop er vlug overheen en leg den sterksten klemtoon op: O, comment.

Hoe talrijker publiek, hoe meer vuur en geestdrift bij den spreker; de menigte wekt op. Blijven de menschen echter koel, zijn zij verstrooid of geven zij blijken te laag te staan om de kunst te waarderen en te begrijpen, de spreker trachte zich te overtuigen, dat hij repeteert en zijne voordragt enkel tot eigene oefening moet strekken. Dit middel zal toereikend zijn om hem niet moedeloos te doen worden, of wel neme hij den maatregel van Mlle. Clairon te baat, die, zoodra zij opkwam, in de zaal een of ander man van smaak

of onderscheiding wist te ontdekken voor wien alleen zij zich verbeeldde haar best te doen.

In het hollandsch is het van het grootste belang het juiste woord te herkennen, waarop den nadruk valt, dat is, waarop de spreker verkiest, dat hij vallen zal, naar den zin, dien hij aan de phrase wil geven. Bedenke men echter met Bogaers, dat reciet in toon, in kracht en beweging altoos innig moet overeenstemmen met de geuite denkbeelden, gewaarwordingen en gemoedsaandoeningen.

De poëtische schat, welke den declamator ten dienste staat, wordt gevoegelijk in twee deelen gescheiden, waarvan ik het minste het didactische gedeelte zal noemen. In het didactische blijft de dichter altijd zich zelf, altijd schrijver, dikwijls verhandelaar; in het andere verschuilt hij zich achter een persoon of idealiseert zich en geeft zijne individualiteit eene uitgebreider beteekenis, als die van vader, wijsgeer, minnaar, enz. Didactische stukken kunnen alleen gelezen of als geïmproviseerde aanspraken worden voorgedragen. Wat de andere betreft, is het noodig, dat de declamator zelf de bedoeling des dichters zoeke of een toestand vinde, welke op het onderwerp kan worden toegepast. Borger den Rijn toesprekende is een bedroefde echtgenoot en vader in zijne binnenkamer met zichzelven en zijne smart alleen; de Avondbede van Tollens wordt een familietafereel. Hoe wordt alles terstond bezield, niet waar! Om het onhandig aangebragte referein van les Bleuets in

Victor Hugo's *Orientales* te redden, stelle de declamator zich voor eene liefde-geschiedenis te verhalen, voor jonge maagdekens niet oorbaar en meene telkens te bemerken door haar beluisterd te worden, hoewel hij ze vooraf heeft weggezonden naar het veld, zoodat hij zich aan het eind van elk couplet genoodzaakt ziet, met verschillende *nuances*: van spijt, van ongeduld, van bevel, te herhalen:

Allez, allez, ô jeunes filles,
Cueillir des bleuets dans les blés!

Wat zal men maken van de vier volgende verzen, waarmede eene der schoonste van Delavignes *Messéniennes*, die op den dood van de maagd van Orléans, aanvangt?

Silence au camp! la vierge est prisonnière;
Par un injuste arrêt Bedfort croit la flétrir:
Jeune encore, elle touche à son heure dernière...
Silence au camp! la vierge va périr!

Ziet hier hoe ik mij de zaak altijd heb voorgesteld. Het tooneel verbeeldt een afgelegen oord, niet ver van de fransche legerplaats, welke zich op den achtergrond vertoont. Alles is er in beweging; de vuren branden, de beker gaat rond, de dobbelsteen heeft geene rust, het vreugdgejuich klinkt doo rde lucht. Op den voorgrond, het gewoel ontweken, staat een krijgsman in stille afzondering en verloren in gepeins. Op eens verheft zich het gedruisch der scharen. Hij steekt het hoofd op, ziet om en zegt gebiedend en verontwaardigd:

Silence au camp!

En overluid zijne mijmering vervolgende:

La vierge est prisonnière;
Par un injuste arrêt Bedfort croit la flétrir;
Jeune encore, elle touche à son heure dernière...

Weder doen de vreugdekreten der soldaten zich hooren, en forscher en heviger roept hij hun toe:

Silence au camp! la vierge va périr!

Het stuk zelf bevat de meditatie des krijgsmans, welke langzamerhand in een dichterlijk en prophetisch visioen overgaat. En hoe anders dan volgens deze *donnée* iets van de volgende tirade te maken, waarmede ik zou verkiezen, dat de declamator het feestvierend kamp aansprak?

Chevaliers, parmi vous qui combattra pour elle?
N'osez-vous entreprendre une cause si belle?
Quoi! vous restez muets! aucun ne sort des rangs!
Aucun pour la sauver ne descend dans la lice!
Puisqu'un forfait si noir les trouve indifférents,
Tonnez, confondez l'injustice,
Cieux, obscurcissez-vous de nuages épais,
Eteignez sous leurs flots les feux du sacrifice,
Et guidez au lieu du supplice,
A défaut du tonnerre, un chevalier français!

Deze theorie vindt gewis bestrijders. Zij bestaat in partijtrekken, voor goede munt opnemen, letterlijk opvatten van redekundige figuren. Misschien kan zij wel eens tot gezochtheid verleiden en niet *altijd*

voegzaam worden aangewend, doch ik onderstel tact en goeden smaak bij hen, die den lust in zich voelen leven van zich in de voordragt van poëzij te bekwamen. Ik meen inderdaad te kunnen verzekeren, dat men menig succes aan deze wijze van conceptie dank zal weten, en heb steeds ondervonden, dat men, dit spoor volgende, meer gloed, meer leven, meer drame, meer plasticiteit over de declamatie verspreidt.

Bij declamatorische studie zij de eerste zorg de conceptie van het stuk, dat men zal voordragen! Men doordringe zich van den geest, van den algemeenen toon. Er zijn drie soorten van intonatie: de verhevene of tragische, de elegische of zangerige, de gesprokene of komische. Spreekt men te verheven naar den aard van het stuk, dan wordt men eentoonig en kleurloos. Daarna dramatisere men het en lette allermeest op de groote logische verdeelingen, welke, bedekt misschien, echter zonder twijfel aanwezig zijn! Vervolgens wege en overwege men ieder vers, deszelfs rhythmus, deszelfs toon, daarna elke uitdrukking!

Larive is een uitmuntend meester voor die kunstbewerking; men behoorde zijne manier op den voet te volgen, en zijne cours de déclamation moest in ieders handen zijn, die zich met declamatie afgeeft. Hij schrijft namelijk voor aan elk vers of het hooger of lager dan de grondtoon der stem moet worden uitgesproken en met welk eene aandoening, en onderschrapt elk woord, waar de kracht op valt of twee- of driemaal, naarmate de kracht sterk zal zijn. Men

volge dit na en leze dan het gedicht herhaalde malen! Eindelijk leere men het van buiten, en wel met zooveel zorg en toeleg, dat niets van wat men zegt door het geheugen schijne ingegeven! Maar hoe nu zichzelven opmerkzaam gemaakt op de fouten van welke men zich nog onbewust is? De manier zal eenigzins vreemd schijnen. Men verbeelde zich, zoo mogelijk, zichzelf het gedicht, met hetwelk men zich door voorafgaande studie heeft gemeenzaam gemaakt, te hooren en te zien voordragen. Dit denkbeeldige ik, vrucht van eigen brein, zal, als ware het in een droomgezicht, dezelfde feilen begaan, welke de... zal ik zeggen, de slapende? begaan zou, doch nu zal ons critisch instinct zich aan die feilen ergeren, de misslagen verbeteren en naderhand deze verbeteringen toepassen. Op deze wijze zou men des noods jaren lang kunnen studeren en belangrijke vorderingen maken zonder den minsten toon voort te brengen. Of verkiest men een eenvoudiger middel? Men geve zich, terwijl men zich oefent en nog twijfelend rondtast, aan al de plotselijke invallen en ingevingen over, welke zich gedurende de declamatie aan ons opdringen, en trachte zich naderhand te herinneren, welke intonatie men hier, welke stemsoort men daar heeft gebezigd, hoe men zich hier heeft laten wegslepen door de tooverkracht der poëzy, daar om den toestand des persoons beteugeld, wanneer, hoe en waarom de uitdrukking des gelaats veranderd is, op welke wijze het spel der gebaren het spel der woorden begeleid heeft; men brenge zich al deze bijzonderheden te binnen, verwerpe wat men er minder juist in oordeelt,

behoude wat er goed in is en doe aldus het verstand ter geleidster aan ons gevoel strekken. Voltaire zeide:

— Etudie-toi dans ton cabinet, oublie-toi sur le théâtre!

En Molé:

— Il faut livrer son coeur et garder sa tête.

De woorden moeten duidelijk en netjes uitgesproken en de medeklinkers ter dege gehoord worden. Als men hierin slaagt, zal men in de grootste zaal gemakkelijk worden verstaan, maar haast u niet, laat den klank tijd om de ruimte in haren geheelen omvang te vullen. Ook heeft eene langzame voordragt het voordeel, dat zich de spreker niet vermoeit. Wat van de enkele woorden geldt is ook waar van geheele volzinnen, waarvan het noodig is de geheele zamenstelling zoodanig te doen gevoelen, de geheele anatomie zoodanig te demonstreren, te scheiden, te verbinden, te ontleden, dat de hoorder zelfs den langsten volzin zonder moeite volgt en vat. Toen een onzer kanselredenaars een bundel leerredenen in het licht had gegeven, vielen eenige beoordeelaars over de lengte der volzinnen, iets waarover men, zegt hij in zijne voorrede, bij de voordragt nooit als iets hinderlijks geklaagd heeft.

Men moet leeren luisteren en ophouden; ook moet men durven zwijgen. Thiers zal gaan spreken. Es währte drei volle Minuten, zegt Gutzkow in zijne Briefe aus Paris, bis alles stil wurde. Messieurs! Grosse Pause. Wer sprach? Thiers.

Ist das Thiers? Er beginnt: Je ne crois pas... Pause. Eveneens moet men zijne toehoorders durven aanstaren, het publiek in het algemeen aandurven, opdat men het beheersche.

Het leidt tot onduldbare eentoonigheid verzen, vooral van het hoog komiek of van het verhaal, tout d'un bloc uit te spreken. Integendeel legge men er zich op toe zooveel mogelijk de fijne schakeringen en bijzondere intentiën der woorden te doen uitkomen!

Den toon van het stuk, dat men zal voordragen, moet men van zelf weten te wijzigen naar de gelegenheid, de omgeving, waarin men zich bevindt, naar den stand, zittende of staande, die dikwijls door toevalligheden is aangewezen, door de klasse, den leeftijd, het aantal der toehoorders. Eene fabel, voor een paar kinderen aan het hoekje van den haard opgezegd, zal een tint van gemeenzaamheid aannemen, wier voordragt in het publiek half onwillekeurig voor andere eigenschappen plaats zal maken.

Voorbeelden zijn bij aanleg en gedurige oefening de groote school. Gaat, waar groote redenaars, groote dichters, groote tooneelspelers hunne gaven ten toon spreiden en ziet van hen hunne manier af; niet hunne kunst; zij zou u slechts tot nabootsers maken van het oorspronkelijk vernuft, dat den waren kunstenaar kenmerkt; maar het werktuigelijke er van, de middelen, welke de ondervinding en de oefening ontdekt hebben en aanwijzen, ter bereiking van nieuwe uit-

komsten, opdat de kunst vooruitga en toeneme in volmaaktheid. Goede modellen zijn de beste rigtsnoeren voor den gevoeligen en smaakvollen mensch; volgt hunne wenken en leert van hen hoe de stem te leiden en te buigen, hoe de kunst den hartstogt uitdrukt, hoe het gebarenspel de stem te hulp komt en ondersteunt, hoe, door den invloed der uiterlijke welsprekendheid, de welsprekendsten worden betooverd, de koelsten verrukt, de wederspannigsten medegesleept!

APHORISMEN OVER TENTOONSTELLINGEN VAN SCHILDERIJEN.

Tentoonstellingen mogen den kunstenaar eene gelegenheid openstellen, welke van zijn aanleg of van zijne vorderingen doet blijken, der kunst van haren vooruitgang; zij mogen strekken ter wisseling, ter wrijving van denkbeelden, eene aanleiding wezen ter wederzijdsche oordeelvelling; in eene beurs en markt ontaarden, zoo als bij ons, en hoedanig het Handelsblad ze ook behandelt, mogen zij niet. Is het bovendien aannemelijk, dat zij voortgang zullen aanwijzen in een land, waar de deuren ter expositie op het langst nu eens vijftien maanden achtereen gesloten blijven, waar zij zich dan weder binnen acht maanden zullen openen, wanneer, als naar gewoonte, twee derden der wanden zullen behangen worden met het onverkochte goed van Amsterdam of van den Haag? Zoo wordt immers de tentoonstelling eene jaarlijksche kunstmis; gelijk de student niet meer voor de wetenschap, maar voor het examen werkt, zoo doelt de schilder niet meer op de kunst, maar op de expositie, licht den smaak

van het publiek niet voor, leidt, dwingt, zoo mogelijk, hem niet, maar raadpleegt, volgt, vleit hem. Verkoopen, er van af komen, er niet mede blijven zitten, ziedaar de leus en de taktiek. De kunstkooper maakt zich dien geest te nut. Een van beide, de schilder wordt er door verleid of tot eene noodlottige vruchtbaarheid ten koste van zijn naam, of tot eene vernederende tweede, derde en vierde opvoering van stukken, waarmede hij een eersten, tweeden en derden keer is blijven zitten, zoodat ik haast zou aanraden, voor de gemakkelijkheid eene loods op rollen te laten timmeren, die van den Haag naar Rotterdam, van Rotterdam naar Utrecht, en van Utrecht naar Amsterdam gekrooijen werd, terwijl men alleen maar de enkele verkochte voorwerpen telkens aan te vullen zou hebben, en men moet tot het droevige besluit komen, dat de verschillende commissiën van kunstkenners stilzwijgend zijn overeengekomen in de kunst enkel haar verval aan te moedigen.

Het is zoo streelend den Maecenas uit te hangen, en de lieden, die zich met dit zoete doel tot maatschappijën vereenigen, helpen zelden jongelieden voort van verwachting en talent, den verkoop van wier schilderijen zij bevorderen, maar veeleer, als moeten er schrikvogels in de gaarde der kunst wezen, rampzalige tobbers en brekebeenen, wie op deze wijze het hoofd reddeloos wordt op hol gemaakt, en die naderhand des te wreeder bemerken, dat zij in eene droevige woestijn verdwaald zijn. Aangenomen, dat het vernuft vroeg of laat zegepraalt, houd ik het er voor, dat

de bron van al dat voorthelpen voor het grootste gedeelte ijdelheid is.

In zeker opzicht wordt men nooit billijker beoordeeld dan door een bevoegd en eerlijk kunstbroeder. Kunstbroeders kennen de geheimen en de bezwaren van het handwerk.

Duldt, dat ik er voor uitkom: er zijn onderwerpen, die mij vervelen. Eene schilderij moet belangrijk zijn, door de behandeling altijd, vervolgens door het onderwerp.

Wanneer zal men eens niet langer naar de fransche opera studeren of naar het van tranen natte duitsche répertoire der HH. Hoedt en Bingley; wanneer zal er iemand opstaan, die het sentimentele uit de kunst verdrijft, om er het reëele voor in de plaats te stellen? Ik voor mij verdraag ze naauwelijks meer, die zedeprenten, die kwijnende en beschreide vrouwen, die weldadige heeren, waar de dames zoo lang voor staan, alle onwaar en theâtraal voorgestelde toestanden.

Een wonderlijken afkeer, die mij altijd eigen is gebleven, boezemt mij eene kunst in, welke eene andere tot haar onderwerp kiest, of zich, tot eigene schade, binnen aangrenzende gronden dringt. Natuur en geschiedenis, verder strekt zich het gebied der kunst eigenlijk niet uit.

Overleg, berekening, angstvallige naauwgezetheid

bereiken soms hoogere uitkomsten dan een eenmaal gevestigd vooroordeel zou willen toegeven.

Als de kunst industrie en speculatie wordt, dient de kunstenaar zich wel over het pijnlijke der stille bekentenis, welke in eene tweede tentoonstelling op acht maanden en twee uren afstands ligt opgesloten, heen te zetten. Er wordt geen tijd gelaten om adem te scheppen, om uit te blazen, om zich voor te bereiden. Pas gaat de beurs in de hoofdstad toe, of zij gaat in de hofstad weêr open. Van daar uitputting, de dood voor alle oorspronkelijkheid; van daar afmatting, welke zich den arbeid gemakkelijk zoekt te maken.

Is het doel der kunst winzucht geworden, de onderwerpen en vormen der kunst zijn ontleend. Niets liever dan wrijving en studie, doch niet de wrijving en studie onzer dagen. Men hange elkander niet zoo op het lijf, kijke minder den kunstbroeder op de vingers en studere naar de meesters, niet naar de buren! In elken kunstenaar is eene natuurlijke neiging, welke hem verleidt zich juist die eigenschappen eigen te maken, welke zijne natuur hem weigert; de romanschrijver zou gaarne een treurspel dichten, de operacomponist alles geven om missen te schrijven. Zoo gaat het thans ook met de schilders, en gelijk talen en staten zamensmelten, zoo vergaat ook alle eigenaardigheid, alle oorspronkelijkheid; alles heeft iets van iets anders en vertoont eene zekere gehalte van deugdelijkheid, welke het dragelijk maakt; in andere woorden, de middelmatigheid vermoordt ons. Jammer

bovendien — maar is het te verwonderen? — dat het meestal niet de trek naar het schoone, maar die naar het voordeelige is, welke den beoefenaar der peinture facile aanlokt; want de ondervinding leert, dat het de schilders zijn, wie de opgang het ijverigst volgt, wier manier het trouwst wordt nagebootst en op wier voortbrengselen het imitatorum pecus zich het vurigst stort. Zoo wordt de heilige, geheimzinnige en wispelturige arbeid der verbeelding en des gevoels baatzuchtig ontleed, zorgvuldig volgens het recept bereid en als een poeijertje toegediend, niet ongelijk aan die minerale kunstwateren, aan welke niets ontbreekt dan de vis naturae. De groote dichters, de groote schilders worden voortaan overtollig, want, niet alleen in de voortreffelijke gedenkteekenen van eigen vernuft zijn zij onsterfelijk, maar zij leven tot vervelens toe voort in de pogingen der slaafsche middelmatigheid, welke zich vermomt in hun stijl of hun penseel. Wat zeg ik? waren het nog maar de helden, die werden nageaapt, de navolging zou metterdaad tegen de beschuldiging opkomen, maar de hovelingen dienen maar al te vaak een heer, die slechts uit een dikwijls even bedorven als vlugtigen smaak aanzien en glans ontleent.

De tentoonstellingen, zegt men, geven den schilder de eenige gelegenheid om zijn talent aan de wereld te openbaren. In zekeren zin erken ik dit; ook zou ik de tentoonstellingen niet gaarne afgeschaft zien, want hare werking kan heilzaam wezen op den kunstzin van het algemeen; alleen verhef ik mijne stem

tegen hare bespottelijke en nadeelige menigvuldigheid. Overweegt men ernstig het voor en tegen, dan moet men tot de overtuiging geraken van het doeltreffende de tentoonstellingen niet dan om de drie of vijf jaren in ons landje te doen plaats hebben, anders vrees ik de kunst meer en meer eene rigting te zien nemen, waartegen in deze eeuw niet genoeg kan worden gewaakt. De deuren, welke zoo doende langeren tijd voor den kunstenaar zouden gesloten blijven, mag hij zichzelven in zijne werkplaats openen, door de voltooijing bekend te maken van eenig schilderwerk en ieder te noodigen het op een vastgestelden dag gedurende een zeker aantal weken te komen bezigtigen. Voorzeker zou hij dan zijn kunstgewrocht niet aan een zoo groot getal oogen als op de tentoonstelling onderwerpen, maar het publiek, dat hem de eer bewees tot hem te komen, zou eene uitgelezene schaar van grondige kenners en beschaafde liefhebbers wezen, terwijl het voorwerp zelf zich nergens gunstiger dan in een atelier voordoet, en wanneer hij daarbij aan jeugdige of minder bekende kunstvrienden verlof gaf hunne laatste stukken naast die van den meer beroemden meester te stellen, zou het slechts aan hem liggen een heilzaam patronaat op de kunst, een zegenrijken invloed op hare toekomst uit te oefenen.

Meermalen hebben de schilders geklaagd, dat het penseel slechts over een enkel oogenblik van het feit beschikt; de meening wordt twijfelachtig, de uitdrukking onvolledig, dubbelzinnig. Toch zoeken, toch trach-

ten zij; uit die worsteling tusschen geest en stof, tijd en ruimte, schieten somtijds vonken, en verheven is de strijd, al wordt ook den kunstenaar, met een gebrekkig wapen toegerust, de overwinning ontzegd.

Tegenwoordig heerscht de zoogenaamde koude kritiek slechts over het algemeene en de oppervlakte, en bij gebrek aan iets beters schermt men met groote woorden en kunsttermen; men zou het beneden zich rekenen en het zou bekrompen staan tot bijzonderheden af te dalen. Over de verkeerde, de ondoordachte voorstelling, over de onnaauwkeurige, vooral onuitvoerige teekening spreekt men niet; aan het aardig staan wordt alle waarheid ten offer gebragt. Men schildert, men oordeelt met het oog op het publiek. Schilderijen behooren der kunst ook niet meer toe. Schilderijen zijn meubels geworden. Horrix slaat er binnen kort een magazijn van op, naast zijne ber- en étagères, en men is wel dwaas in de zaak meer te willen zoeken dan er in steekt.

De kunst is ziek. Ze is de slavin des publieks. Ze mist grondigheid, studie, oorspronkelijkheid; die oogen en gevoel heeft, ergert ze, verveelt ze of strekt ze tot kermispret, waarvan de commissie zich ook beijvert haar een deel te doen wezen.

Treden wij de zaal in! De zon schijnt helder; een uitgezochte dag voor een liefhebber! Daar tegenover staat, helaas! de nadeelige schittering der vergulde lijsten, welke de schilderij, die zij omsluiten, zoowel

als den naburigen arbeid, ten eenen male doodslaan: rampzalige kunstwerken, die als Napoleon, volgens het raadseltje, des ennemis par devant et par derrière hebben! Er moest noodzakelijk door de commissie als voorwaarde van toelating gesteld worden, dat alleen stukken, in zwart gekleurde ramen gevat, zouden worden aangenomen, en rekenden zich de lijstenmakers welligt door dezen maatregel verongelijkt, dan kon de commissie altijd nog zien, in hoe ver haar trouwens rekbaar begrip van kunst zou kunnen dulden, dat modellen en teekeningen van dergelijk akelig plak- en stopverwfabriekaat, als hedendaagsch lijstwerk pleegt te zijn, een afzonderlijk vertrek werd ingeruimd. Hoe prachtiger de lijst, hoe ligter het stuk er in wordt aan den man gebragt. De lijst eet het stuk, dat zij omvat, met al hare buren, die zij vernietigt, op, en de schilder doet het de lijst weêr, want voor den kooper loopt er het stuk op toe: eigenlijk is wat gekocht wordt de lijst. Tentoonstellingen worden het van lijsten, en het is niet te verwonderen, dat de schilders hunne stukken in en om de lijsten maken zoo als de Almanakken-dichters hunne versjes om de prentjes.

Er blijven altijd uitnemende stukken, omtrent welke de liefhebber zich niet aanstonds een bepaald oordeel vormt. Men zoekt naar de oorzaak, naar het karakter van den indruk, men tracht zich rekenschap te geven, waarom gemoed en oog zich zoo aangenaam voelen bewogen en aangetrokken, en terwijl men zich het geheim staat op te lossen, dwaalt de geest

naar elders af, of het uur is verstreken. Ieders smaak moge zich door eene verschillende soort van natuur aangedaan weten, mooie of leelijke landschappen bestaan eigenlijk niet. De kunst, even als de natuur, beiden op hare wijze, maken alles goed; ja, zelfs zijn de zoogenaamd mooiste, dat is verste gezigten, doorgaans de minst schilderachtige. Wij spreken als Hollander, want die stelling loopt uit op de verwerping van alle hedendaagsche landschapschikkers, zamenstellers van boomen, bergen en voorgronden met hun onvermijdelijk poeltje, oploopers van buijen en doorzigten, najagers van grillige effecten, terwijl zij eene degelijke, ouderwetsche behandeling, die kinderlijk overbrengt wat het oog ziet en niet anders dan zoo als het ziet, tot eerste, onontbeerlijke voorwaarde stelt.

Wij voor ons vinden niet genoeg pit en zelfstandig karakter in de moderne school en hijgen — maar doet het niet menigeen bij hedendaagsche kunst? — naar het Trippenhuis of het kabinet van Six. Is het onnatuurlijk? Wij ontmoeten er, wij verkeeren er met onze verhevene, onze onovertroffene, onvergelijkelijke oudjes; wij herkennen er ons land, de zeden, de hoedanigheden der voorvaderen, welke, wat men voorwende, nog geene contrabande zijn geworden bij de gewoonten en behoeften van onzen tegenwoordigen, min of meer verbasterden landaard. Toen werden zij, God dank! nog, onvervalscht en zelfstandig, ja, wonderbaarlijk teruggeven en afgespiegeld in de geheel bijzondere behandeling des penseels, welke, innig met het onderwerp zaamgesmol-

ten, het Hollandsch tafereeltje, binnen 's huis of voor de deur, op eene slechts voor het intieme bewustzijn verklaarbare wijze eene zoo door en door Hollandschen tint bijzette. Maar, ach! te midden dier meesterstukken, geene studerende Nederlanders. Liever van dezen of genen Belg of Franschman van den dag dan van de beproefde meesters des voorgeslachts, die, niet zoozeer om geestige teekening als wel volhardende voltooijing vergood, tegen het donkere en deftige trijp eeuwige meester-, in plaats van vlugtige meubelstukken tegen ons kale behangselpapier, leverden, zien zij den trant af, houden navolging van dubbelzinnigen arbeid voor het toppunt van kunst en wanen uitheemschheid oorspronkelijkheid. Eenige jaren geleden schreef Arsène Houssaye immers reeds, bij gelegenheid onzer jaarlijksche markt: Je me crus d'abord à une exposition de Paris, non seulement parce que beaucoup d'artistes français avaient envoyé des tableaux déjà connus à l'exposition d'Amsterdam, mais parce que certains artistes hollandais imitent littéralement notre école moderne, ce qui est une grande faute. Ainsi, pendant que nos peintres vont à Amsterdam étudier les vieux maîtres, ceux du bon temps, les artistes hollandais s'ingénient à reproduire tous les défauts brillants de nos diverses manières.

Ontegenzeggelijk behoort catholieke kunst niet tot onzen volksaard; of ze tot de toekomst behoort, zal

de tijd leeren: bij voorraad hebben wij onzen Murillo in Philippeau, die eene koningin der engelen naar het Oudemannenhuis zond, omgeven door een stoet van rooskleurige minnegoodjes. Eenige varensgezellen hebben magtigen pret in het ijsvermaak van Schelf- en Moerenhout, beiden geheel waardig, dat in de buurt hangt. — Hij valt daar ook ongemekkelijk. — En de dieë dan? — Gunne lijkt zoo zondig onzen langen Koo wel. — En lagchen en wijzen!.... Hoe waren wij benieuwd den indruk te vernemen, welken het beeld der moeder Gods op die brammen zou maken! Een van hen sloeg het oog even naar boven, zocht het nommer in het boekje en las den titel overluid. Naauwelijks schonken hij en de zijnen het stuk een blik; een oogwenk toch bleven zij sprakeloos, maar het was duidelijk te zien, dat er geene de minste gemeenschap ontstond tusschen de gestalte en hun gemoed; zij gingen tot een ander nommer over, en de vrolijke opmerkingen werden luidkeels voortgezet. Voor datzelfde doek, hetwelk de menigte nu dagelijks onverschillig aangaapt en het vrije oordeel aan deszelfs gebied onderwerpt, zou, opgehangen in eene kerk, de geloovige geknield liggen. Aldus loopt een timmerman of sacristein, onopgemerkt of mogelijk wel eens nagejouwd, met een gekruisten Heiland op den nek, die kapot of verweloos is, waarvoor, hetzij hij den vorigen dag in een omgang werd gedragen of aan den heirweg stond, het volk eerbiedig de knie boog of de pet ligtte. „Zij verkwisten het goud uit de beurs en wegen het zilver bij de waag. Zij huren een goudsmid en die maakt het tot een god. Zij knielen

neder, ook buigen zij zich daarvoor. Zij nemen hem op den schouder, zij dragen hem en zetten hem aan zijne plaats; daar staat hij, hij wijkt van zijne stede niet." (Jesaja XLVI, v. 6 en 7.)

Schilderkunst is afbeelding van de bezielde en onbezielde natuur in den algemeensten zin. Waar het model faalt, vangt de overlevering, de gissing, dat wil zeggen, het ideaal, de verbeelding, de poëzij, aan. Ieder kunstgewrocht behoort bovendien zichzelf uit te leggen. De wetenschap treedt slechts ter bekrachtiging en nadere bepaling den meer beschaafde te hulp. De held namelijk, de dichter, de wijsgeer blijken uit hun portret of hunne attributen. Ook sluit de schilderkunst beweging uit. In hoe ver is 't haar nu mogelijk handelingen, dikwijls zedelijke handelingen, voor het zintuig des gezigts onnaspeurlijk, uit te drukken? Doch wij loopen gevaar ons in afgetrokkenheden te verliezen. Keeren wij naar de wereld der zinnen terug en merken wij nog slechts ten slotte aan, dat de schilderkunst moet trachten niet meer dan de algemeene indrukken te verwekken, waaraan, ieder in haren kreits, ook de muziek, volgens haar wezen gebonden is, te meer dewijl eerstgenoemde, altijd wel binnen de haar gestelde perken, doch gunstiger dan laatstgenoemde geconstituëerd, daar zij nevens het gevoel ook het verstand in zich opneemt, ze met meer bepaaldheid, helderheid, duidelijkheid aan den geest kan mededeelen.

Bij een zoo jammerlijke overvoering, in omstandig-

heden als de tegenwoordige, nu dat volken en standen dooreen vloeijen en, ten gevolge van gestadigen omgang en wederzijdsche wrijving, de kunstenaars als slecht geverwde stoffen op elkander afgeven, behoort men, dunkt ons, zich voornamelijk bij het oorspronkelijke, voortreffelijke, veelbelovende te houden.

Het is nogtans misschien verstandig, dat de commissie rijp en groen aanneme, anders schept zij ontevredenen en wikkelt zich in een doolhof van onaangenaamheden, waarin zij op allerlei wijze door de gekrenkte eigenliefde van het wantalent, zichzelf tot martelaar verheffende, vervolgd zou worden; maar zij legge, de grens nog scherper getrokken dan thans, eene opzettelijke, als zoodanig door haar en het algemeen erkende, *afzonderlijke* zaal aan, waar het publiek niet behoeft te komen en alles gestopt wordt wat eenstemmig beneden den ernst der kritiek daalt. De ergste middelmatigheden, de prullen, de misgeboorten vallen dan niet onder het oog, wekken den spotlust niet, en de kritiek zet natuurlijk den voet nooit in eene zaal, welke op zichzelve reeds de scherpste, de alles afdoende kritiek uitoefent. Op die wijze bereiden zich, straffeloos voor den kieschen liefhebber, alle kladschilders de wellusten der tentoonstellling, die er alleen voor henzelven eene wezen zal, en lesschen hun dorst naar openbaarheid, zonder gevaar van hunne volzalige droomen van opgang door een verstandig woord wreedaardig gestoord te zien.

Toen ik jong was en kalverachtig met kunstidealen dweepte en schermde, en de wereld der kunst met op-

getogenheid uit de verte aanstaarde, verbeeldde ik mij, dat eene tentoonstelling van schilderijen enkel de kunst ten doel had. Weldra bespeurde ik echter, dat zij niet veel anders dan eene onderneming, eene speculatie was, en in mijne teleurstelling en verontwaardiging zocht ik naar woorden om die industrie te veroordeelen. Doch ik bedaarde en bekoelde allengs; ik kreeg kennis aan allerhande lui: liefhebbers, kunstkenners, kunsthandelaars, kunstenaars; bekwame en eerlijke schilders stelden mij den toestand, hoe betreurenswaardig ook, als in de hedendaagsche maatschappij onvermijdelijk voor, en even als zij, nam ik mijne partij, boog met weerzin voor het feit, dat ik aannam, en bejammerde een staat van zaken, waarin de kunst niet meer dan voorwendsel, het geld alles was. Zoo geen heiligdom, dan in 's hemels naam eene beurs, en vooruit maar de industriëlen!

Ik wandel onze tentoonstellingen rond; helaas! in het meervoud, want aan den geest van mijn kleinsteedsche vaderland getrouw, verbrokkelt zich ook de kunst, dubbel jaloersch, waar het enkel stoffelijke belangen geldt, en richt markten tegen markten op, als wilde men elkander om strijd — o kunstbroederschap! — finantieel te gronde rigten.

Ik herken bekende en overbekende schilderstukken op de plaats, waar de nieuwste waar, de laatst vervaardigde verwdoeken, de uithangborden naar den laatsten smaak, dienden aangeboden te worden. Sommigen zelfs zijn reeds door de graveernaald algemeen eigendom; anderen hebben al sedert eenigen tijd in gallerijen van bekende verzamelaars gehangen. In allen geval zijn

het stukken, die niet meer te koop zijn of heeten te zijn, of zijn moesten, wier tentoonstelling dus niet vrijwillig van den kunstenaar uitgaat, maar uit kunstkoopers-magazijnen en pakzolders zijn aangevoerd, met welk goed het hier op de onvertrouwdheid van menigeen met de coulisses des kunsthandels voorzien wordt. Ik sta verbijsterd en vraag mijzelven in gemoede af: als de kunstverzamelingen en de kunstwinkels leeg loopen; als het verkoophuis niet onmiddellijk met den armen, dikwijls verongelijkten kunstenaar, maar met den sluwen kunstkooper, die onder de waarde koopt en er boven weder afzet, en met den liefhebber, veelal eene dupe, maar ook wel eens een vermomde en daarom des te gevaarlijker kunstkooper, die niet verkoopt, maar cedeert, in betrekking staat; als de tentoonstelling is eene succursale van kabinetten en magazijneu, kortom eene tweede hand, welke mag dan wel hare strekking genoemd worden? Geene andere dan die van op gezette tijden zooveel doek en paneel tegen zekere wanden te hechten als genoemde wanden toelaten en fuiken te breijen, waarin de aardig opgesnuffelde en lekker gemaakte liefhebber door gevatte industriëlen gesnapt wordt.

Is de tentoonstelling voornamelijk kunstindustrie en geldbejag geworden, dan is het natuurlijk gevolg, beginselloosheid in de kunst, beginselloosheid bij den kunstenaar; dan is het, drijven op de wieken, luisteren naar de eischen, dobberen op de wateren, waggelen tusschen de magtspreuken, gehoorzamen aan de luimen der verschillende liefhebbers en kunsthande-

laars. Is de stroom der eeuw van zoodanigen aard, dat kunst zich niet zonder kunstenarij openbaart en op de been houdt, zij doe zulks ten minste openlijk en geve niet voor en veinze niet strenge, zedige, klassieke beginselen, welke de eerste blik door de zalen logenstraft. Wordt de schilder zelden of nooit door den gewigtigen en voornamen, maar tegenover hem verlegen en linkschen liefhebber, doch meest door diens handlanger, den kunsthandelaar, opgezocht; woont hij in minder gemakkelijk bereikbare oorden, waarom dan niet een lokaal geopend in de twee voornaamste steden des rijks, alwaar ieder schilder zijn jongst voltooid werk te koop, met den prijs er boven, kan uitstallen en van waar het, zoodra het aan den man is gebragt, voor goed verdwijnt; een lokaal, alwaar ook de kunstkooper, in plaats van zoo als nu te verkoopen, koopt, en hetwelk onder eene commissie van heeren staat, die niet aan schilderijen doen?

Hoe onpraktisch! Alsof de kunsthandelaar niet op en over de ateliers zou blijven heerschen, de kunstenaars niet zou blijven ringelooren, en zich niet terstond van zoo'n permanente expositie zou meester maken, ten einde het alweer op den goedigen liefhebber toe te leggen!

En zoo draaijen wij in een cirkeltje rond.

HET LAATSTE VLUGSCHRIFT.

Er is gisteren weder een boekje uitgekomen. Het bevalt mij nog al. De titel is: Vrijmoedige gedachten over de wetten en instellingen der beide corpsen studenten te Leiden, door een vriend van billijkheid. Mooi is het niet geschreven; maar bedaard, gematigd, vrijzinnig; dat is beter. Het prijkt niet met sierlijke volzinnen, maar bevat goede en nuttige wenken. De schrijver schijnt het met zijne broeders wèl te meenen, en ik acht en heb er hem lief om. Hij heeft zeker lang en kalm over de zaak nagedacht, zich boven allen bijkomenden twist, boozen hartstogt of doellooze opgewondenheid gesteld en is voor zichzelven tot zekere resultaten gekomen. Die resultaten, waarvan, hoewel verschillend gewijzigd, echter ook anderen doordrongen zijn, zouden misschien uitmuntend wezen, indien zij thans niet onuitvoerbaar waren, en ik ben het, voor het grootste gedeelte, met den vriend van billijkheid eens. Ook ik ben tegen het stelsel van afsluiting; ook ik zou gaarne de houding van den jongen student bespieden gedurende eene soirée op de Sociëteit of zijne

kundigheden leeren schatten op eene vergadering van Tandem of Utile Dulci; ook ik vind de bepaling van de hoeveelheid der bijdrage ter inlijving ongepast, en alles wat in het stukje voorkomt is in een vrijen, kloeken, voorwaarts dringenden geest gesteld.

Maar kan het thans nut doen? Is de tijd, vraag ik angstvallig, tot die verbeteringen, welke velen met mij zoo gaarne eenmaal zagen tot stand gebragt, reeds daar? Het antwoord is: neen! Maar de schrijver moest zichzelven deze vragen hebben voorgelegd voor hij zijne vrijmoedige gedachten aan het papier toevertrouwde en zich helder voorgesteld, dat het doel, hetwelk hij poogde te bereiken, voor als nog onbereikbaar is.

Hetgeen men heeft verworven is slechts overgang tot iets beters. Zal dat betere tot stand komen? Het is pligt er naar te trachten. Al ons werken is maar streven. Maar, die te ver stapt, krijgt een ongeluk: liever twee stappen! In 1818 werd de eerste schrede gewaagd; twintig jaren moesten verloopen eer aan eene tweede te denken viel. Had men toen reeds zoo ver als men nu is willen komen, alles ware verbeurd geweest. Wachten moest men; lente, lentissime festinare. De geest moest langzaam en behoedzaam beschaafd en gehumaniseerd worden. De tijd moest werken op de gemoederen. Laat ons slechts hopen, dat voor den derden stap geen zoo lange tijd meer noodig zal zijn en de verlichting, die reeds zoo helder schijnt, ras tot middagklaarheid zal klimmen.

De schrijver zegt, dat, toen men op de helft met den arbeid aan het nieuwe wettenstelsel gekomen

was, men het zoo mooi vond, dat men het werk, alhoewel onvoltooid, staakte en het voor volmaakt verklaarde. Zal hij mij willen toegeven, dat ik gelijk heb, als ik beweer, dat hij hier dwaalt en men het nieuwe stelsel nooit zoo mooi heeft gevonden, dat men er het werk om staakte, en het nog veel minder ooit voor volmaakt heeft gehouden? Maar men kon niet verder; nog één stap voorwaarts en men stootte tegen allerlei ineenzakkende puinhoopen van verouderde gebruiken, instellingen en vooroordeelen, die zouden hebben doen struikelen, en eerst, voor men aan verdere verbetering denken kon, door middel van de nieuwe wet moesten worden weggeruimd. Het is integendeel reeds veel het zoo ver gebragt te hebben, dat men zooveel ingewortelde misbruiken gekapt, zulk hoog opgeschoten onkruid heeft uitgeroeid. Men heeft te kampen gehad met opgevijzelde beginselen, op hun ouderdom, zoo als al wat oud is, trotsch; met iets ergers nog, met eigenbelang en ijdelheid, een zaad, dat zich uitstort in elke menschelijke handeling; heeft men zelfs niet eene luim te bestrijden gehad, die geen pas aankomende met een pet duldde! Het zou onvoorzigtig, het zou gewaagd zijn, iets meer te willen doen dan men gedaan heeft. Het nieuwe stelsel is wel reeds bekrachtigd en gevestigd, maar nog smeult het vuur, nog is de partijschap niet geheel uitgebluscht. Neen! ik herhaal het, men kon niet dan zeer moeijelijk, men mogt dus niet vooruit. Met een blik in de toekomst voorspelt men zich het schoonste van het nageslacht.

In de inleiding van zijn boekje spreekt de schrij-

ver reeds van eene toekomst, waarin hij, door de openbaarmaking zijner gedachten, de mogelijkheid van eene hereeniging wil aantoonen. Hij is het dus met mij eens; maar, nogmaals, waarom dan die gedachten thans de wereld ingezonden? Nu zullen zij verzwolgen worden door den stroom des tijds; de menigte, die meestal slecht onderscheidt, zal haar bij het vorige slechts eene flaauwe herinnering schenken en niet eens schrijven op het schutblad: voor onze nakomelingschap. Het boekje komt te vroeg, het is den tijd vooruit; het kruid is nog vochtig, waar de schrijver mede schiet.

Het is niet te ontkennen, dat de handhaving der studentenwetten altijd moeijelijk blijft, vooreerst, omdat alle studenten gelijk staan: in jaren, in magt, in stand, in alles. Het studentschap predikt gelijkheid en behoort het te doen. Vervolgens, omdat de wet geene coërcitive kracht heeft. Zij kan niet straffen, nog minder dwingen; want het verlies van studentenregten zou alleen dan iets vermogen, wanneer het flétrissant was, en dat is het niet. Eindelijk, omdat het corps en deszelfs bestuur telkens van personeel verwisselen en de Academiejaren in een leeftijd vallen, die aan den eenen kant aan de eerste jongelingsjaren grenst, aan den anderen dringt in den mannelijken leeftijd. Eerst is het oordeel nog niet tot staan gekomen en wankelt; later, als men waarlijk nuttig zou kunnen wezen, verbeeldt men zich ongelukkig veelal, ten onregte, te hoog te staan. Alles komt dus aan op morelen invloed, verstandige naauwgezet-

heid, vurige liefde en ingenomenheid met de betrekking van student. De student moet het bestuur eerbiedigen, omdat hij het gekozen heeft, de wet gehoorzamen, omdat zij de wet is en wegens de overtuiging, dat, zonder beiden, alles in duigen zou vallen, en het bestuur, geruggesteund door alle oudere studenten, moet het zich ten duren pligt stellen, den jongeren ontzag voor wetten en bestuur, liefde tot den studentenstand en de hoogste ingenomenheid met alles wat er betrekking toe heeft in te prenten.

Veel is veranderd en verbeterd; men veranderde en verbeterde, dewijl men had ingezien, dat de tijd eene andere orde van zaken vorderde. De geest, die de nieuwe wet gemaakt heeft, is goed. Die geest bezielt allen. Leidsche studenten! ziet allen toe, dat die geest niet te loor ga; ondersteunt elkander, werkt allen hartelijk mede met uw bestuur, ten einde hem bij de jongere geslachten levendig te houden! Ik wensch niets vuriger dan dat de uitkomst uw werk bij voortduring zegene en juich het toe als een gewigtigen stap naar iets meer volkomens, waartoe ik bid, dat eens de tijd kome. Ik weet, dat er niet eene enkele uwer gedragingen is, waar gij niet met welgevallen op moogt terugzien en die gij niet, aangevallen, zegevierend zoudt kunnen verdedigen. Maar, ware het anders, zou ik, afgezien van het middel, het doel en de uitkomst nog prijzen. Wat geene hooge regering ooit heeft kunnen gedaan krijgen, heeft uwe eigene beweging tot stand gebragt. Of het niet op eene andere wijze te bereiken zou zijn geweest, met minder

omslag en minder tweedragt, zal ik niet beslissen, de reden der ontevredenheid, de oorzaak der verdeeldheid niet onderzoeken. De vraag, of het Collegium O. I. B. S. S. zich niet had kunnen blijven handhaven en waarom het, met de Senaten, gevallen is, durf ik hier evenmin oplossen; elke meening zou ten mijnen nadeele uitgelegd kunnen worden en elke waarheid een onaangenamen indruk maken. Ook is de zaak voorbij en onherstelbaar. Nogtans twijfel ik er aan, of het op de algemeene vergadering van 12 November 1838 voorgevallene eene dienst was aan het studentencorps bewezen. Ik verbeeld mij, dat — vergeeft mij, zoo gij oordeelt, dat ik te dikwijls en te verwaand mijzelven hier invoer — de zaak anders zou geloopen zijn, als ik iets te zeggen had gehad of had kunnen spreken. Maar, gij vooral, die mij kent, verwondert het u, dat ik eindelijk de pen opvat voor eene zaak, welke ik sedert acht jaren nooit opgehouden heb als heilzaam en vereerend voor de inwendige huishouding en het aanzien der hoogeschool te beschouwen en welker verwezenlijking mij zulke blijde dagen doet smaken? Gij zult u niet ergeren aan een verschillend gevoelen, de standvastigheid mijner beginselen eerbiedigen en bedenken, dat Solon niet toestond, dat er onzijdige burgers in den staat waren.

Welke is nu de stand der zaken? Aan den eenen kant stille en geruste handhaving der wet, aan den anderen verbittering. En men spreekt van hereenigen! De hemel verhoede het! Er is te veel gebeurd, het is te laat, onmogelijk. Er is ook te veel geschreven.

Vóór mij liggen die onzalige geschriften, die alle kans op verzoening hebben omvergeworpen, een pennestrijd, weet ik om welke reden begonnen, die ontzaggelijk veel kwaad brouwde, zelf reeds, van de zijde, die er het sein toe gaf, een gevolg was van verbittering en, door het antwoord van het Collegium C. A. L. B. S. uit te lokken, de partij, waartegen de aanvallers te velde trokken, aanmerkelijk deed rijzen in de schatting van alle bedaarden en weldenkenden; een pennestrijd, die niets heeft te weeg gebragt dan haat, ruwheden en slecht hollandsch. Het onvermijdelijke antwoord van het Collegium is het eenige, dat, als historisch document, zal bewaard blijven. Het overige is reeds vergaan, maar heeft, voorbij trekkende, alle hoop op bevrediging medegenomen. Hoe kan een student, wiens hart voor eer en billijkheid klopt, die onafhankelijk en verdraagzaam denkt en eenig gevoel van eigenwaarde heeft, ooit de broederlijke hand reiken aan eene partij uit wier boezem het „Woord aan onze Utrechtsche Medestudenten" is gekomen! Alles is bedorven en verkeken. Ware het stukje nog, even als de volgende, de stem van een enkele, maar — en dit is juist het erge — het is geschreven in het meervoud, het doet zich voor als de geheele partij vertegenwoordigende, en onbegrijpelijk blijft het hierom, dat niemand er openlijk tegen heeft geprotesteerd; ik — veroordeelt mij niet, dat ik het ombewimpel verklaar — ik had er de partij om verlaten.

Eene hereeniging zou van beide zijden concessiën eischen. Wij zouden op de afgelegde baan moe-

ten terugtreden. Dat mag men nooit. Pal moet men staan, geen duim gronds opgeven, geen stroobreed wijken. Hereeniging! o, smoort het rampzalige woord op de lippen, verwerpt het noodlottige voorstel met algemeene stem! Ik zweer het: gij zoudt het u, te laat, beklagen, en mijne stem zal niet ophouden er zich tot op het laatste oogenblik tegen te verheffen, er tot in het dreigendste gevaar ernstig en ijverig voor te waarschuwen en, zoo mogelijk, tegen te waken.

En nu, staakt, bid ik u, dat nutteloos geschrijf! Het wordt vervelend, zou het niet belagchelijk kunnen worden? Academieburgers, versnijdt niet langer uwe pen ten werpspies! Bekoelt en houdt op! Schrijft weder Latijn! Ziet niet meer op het verledene terug! Elk ga voortaan zijns weegs, elk aan zijne taak! Goed kunt gij door smaadschriften niet stichten, slechts de wond dieper openscheuren. Gelooft mij! — ik bezweer u bij de warme vriendschap, die in mijne borst onverdoofbaar voor u leeft — schrijft weder met eene pen, niet langer met eene dolk! Geene pamfletten meer! Keert weder tot uwe studiën! Stoort toch den loop uwer zorgelooze vermaken niet! de jeugd is er te kort voor. Weg van u alle woede, ook die vlugschriftenwoede! Niemand vaart er wel bij dan de boekverkooper. En vlugschriften! wat zijn het? verba et voces praetereaque nihil: vlugtig geschreven, vlugtig gelezen, spoedig vergeten, laten zij slechts een vuil en bitter zaksel na op den bodem der ziel. Neen, dierbare jongelingen! tot hoogere bestemming,

tot duurzamer werken, tot edeler studie zijt gij geroepen. Die ijdele blaadjes, welke de eene dag niet eens aan den volgenden overdraagt en uwen kostbaren tijd verslinden, zijn beneden u. Bij Minerva! denken moet gij, milden honig zuigen uit de meesterstukken der oudheid, leven voor, u bewegen in de wetenschap, uwen geest verlichten, niet met het bloedige schijnsel der toorts, welke de tweedragt zwaait, maar met den zachten gloed der rozen, door de welluidende zanggodinnen gestrooid op het pad uwer jonkheid. Welaan dan! gij wilt het edele, het betamelijke, het ordelijke. Het oog naar de toekomst! In de toekomst zegeviert de waarheid.

1839.

DISPENSATIE VAN EXAMINA.

Het dezer dagen in de Nieuwe Rotterdamsche Courant vermelde, omtrent eene dispensatie van de staats- en propaedeutische examina, tegen het door de regering zelve ingeroepen gevoelen van den Senatus Academicus aan, trekt de algemeene aandacht, wekt de algemeene verbazing. Ons bevreemdt voornamelijk, dat niemand zijne verwondering heeft te kennen gegeven over de houding van den Senatus academicus na den geleden smaad. Immers is er, bij de groote bekendheid der zaak, van niets, dat naar een protest gelijkt, gebleken.

De Staats-examina, hoe heilzaam ook, zijn geen uitvloeisel van de zucht om ons hooger onderwijs behoorlijk te hervormen. Waren zij het, men zou van een beginsel vernomen hebben, hetwelk deszelfs wortels in de Gymnasia had en tot aan een tweede Staats-examen na de Promotie reikte, een beginsel, waarin het besluit van 23 Mei 1845 niets meer was dan een schakel in den keten. Maar ons examen van immatriculatie staat los en op zich zelf, een nieuw

meubel in een uitgewoond huis. Het was niets meer dan een niet ongelukkige inval van den Minister, die er mogelijk toe kwam, ten einde enkele stemmen tot zwijgen te brengen. Het besluit namelijk was niet zoozeer, gelijk men eerst dacht, om de Latijnsche scholen, de grondigheid van wier onderrigt, voor zoo ver ons bekend is, nooit iemand in twijfel heeft getrokken, maar in het leven geroepen wegens de ligtvaardigheid, waarmede allen jongeheertjes, op bijzondere inrigtingen of te huis onderwezen, na een kortstondig en toegefelijk colloquium doctum, dewijl zij een kapitaal van dertig gulden vertegenwoordigden, het Academisch burgerschap werd toegestaan. Het nadeel door dit misbruik aan de Hoogescholen toegebragt is verregaand geweest; menigeen toch werd als student ingeschreven, die nooit voeten over den drempel der wetenschap had behooren te zetten, en, door den aard der studiën van het eerste jaar nog meer van het spoor gebragt, niets deed dan den geest zijner tijdgenooten en zoodoende weldra dien van het geheele studentencorps bederven. Den Minister zij dank, die er een schotje voor schoot! De maatregel evenwel moest algemeen treffen; daarom werden de leerlingen der Gymnasiën met de privaat-onderwezenen gelijk gesteld, en eigenbelang was het, dat zich het ijverigst tegen het koninklijk besluit verzette. Maar is, nu dezelfde hand verkracht wat zij straks bekrachtigde, datzelfde eigenbelang niet tegen die ontrouw aan beginsel, die onlogische handelwijze, koren op zijn molen, opgekomen? Zoo al niet van den Senatus academicus, van de Faculteit der bespiegelende Wijs-

begeerte en Letteren althans, die uit den aard der zaak in naauwere betrekking tot de nieuw aankomenden en het Staats-examen zelf staat, was het te verwachten geweest, dat een ernstig protest ware uitgegaan.

Inderdaad, de beleediging is grof. De hooge regering wenscht door eene vergadering van geleerde mannen, een eerwaardig ligchaam in den staat uitmakende, voorgelicht te worden. Dat ligchaam voldoet aan het verlangen der regering, en nu haast zich deze, met verguizing van pas genomene en streng toegepaste maatregelen, het tegenovergestelde te bevelen van wat de Staats-commissie als hare eenparige meening heeft kenbaar gemaakt. Ja, of de beker des hoons nog niet vol genoeg ware, schrijft zij den Voorzitter van het geraadpleegde ligchaam de uitvoering voor van wat door hetzelve met zijn gevoelen strijdig was gekeurd. Kan het erger! De regering had hare berekening niet op een ontkennend antwoord gemaakt, en had de Senaat gunstig geadviseerd, de regering zou dan altijd zich de gelegenheid hebben zien open gesteld, op hem de schade en schande van het stuk over te laden. Nu de berekening faalde en de hooggeleerde heeren onhandelbaar bleken, ontging hun de draai om de ooren ook niet; het werd nu eens ter deeg in 't licht gesteld, hoe weinig zij medetellen, en hun aan 't verstand gebragt, dat een verzoek om advies niet meer is dan eene formaliteit, waarop zij nooit weer 't hart moeten hebben in een anderen dan in den geest der regering te rapporteren.

Aan de Hoogleeraren is door de hooge regering de

eer der wetenschap, de welstand der Hoogeschool, de bloei van het onderwijs toevertrouwd. De Senatus Academicus voldeed derhalve aan de vorderingen van zijne roeping en van zijn pligt, toen hij zich tegen de toelating verklaarde. Maar hij had verder dienen te gaan, toen deze tegen zijn gevoelen gelast werd; hij had moeten volhouden door een deftig, ernstig protest.

Den Rector Magnificus en de Faculteit van bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren wachtte eene neteliger verwikkeling. De eerste zou als zoodanig dengenen tegen wiens toelating hij zich verklaard had eigenhandig op hoog bevel moeten inschrijven in het album civium academicorum; de laatste zou geroepen zijn eene verklaring af te leggen, waaruit stilzwijgend blijken zou, dat de hooge regering haar tot de uitvoering had gedwongen van een besluit, dat zij verkeerd had geacht. Dit nu had bepaald door den Rector en de Faculteit der bespiegelende Wijsbegeerte en Letteren moeten geweigerd zijn geworden, want de zucht tot gehoorzamen mag niet tot verzaking van beginselen verleiden. Regering en Senaat streven vereenigd naar het welzijn der ontluikende geslachten, doch als de eerste de belangen van het hooger onderwijs grillig vertreedt en de perken en waarborgen, door haarzelve gesteld, door middel van nieuwe besluiten, omverhaalt, is het ligchaam der Professoren geroepen den heiligen grond met klem te verdedigen. Dan wete ieder geleerde de waardigheid zijner betrekking, de onafhankelijkheid van zijn karakter tegen willekeur en geringschatting eervol te handhaven,

en liever dan de toevertrouwde belangen te verraden, liever dan de hand te leenen tot maatregelen, die hij nadeelig oordeelt en wier uitvoering hem bij gevolg vernedert, legge hij den toga af. Welk burger zou eene behandeling als deze dulden, hoeveel minder derhalve moest een verheven ligchaam van geleerde mannen een zoodanigen smaad kunnen verdragen? Of moet dit maar lijdzaam met zich laten sollen als de kat met de muis? Het sluit den boom tegen gunst ten behoeve van onkunde. Open de boom! gelast de regering. En de heeren zullen den sleutel gedwee uit den zak halen!

HET KLIMAAT VAN NICE

GESCHETST IN UITTREKSELS UIT GEMEENZAME BRIEVEN.

4 JANUARIJ 1858.

Langs mijne vensters loopt eene rivier, de Paglion, maar ze is nagenoeg droog en toont een onvriendelijk bed van louter keijen; over mij gaat de zon op, maar bakbeesten van casernen, alias hôtels, ondervangen hare weldadige stralen, waardoor mijn gezigteinder, boven welke de zon eerst ten half negen oprijst, de nok van hun dak is. Voor het overige hebben wij het, vóoral in huis, opperbest, maar over het klimaat zou ik, na mijne ondervinding, met onze doctoren verschillen. Een borstlijder moet hier noodzakelijk den dood halen.

Stel u een klimaat voor gelijk wij in Mei hebben, voor mij althans de afschuwelijkste maand van 't jaar, als de nachtegalen jammeren van de kou, hetgeen de domme menschen zingen heeten, en het zonnetje u met sirenenstralen naar buiten lokt, terwijl de kwaadaardige noord-oosten wind u, zoodra gij een voet bui-

ten de deur waagt, doet rillen tot op het gebeente. O, de zon is hier zoo lekker! maar de wind!.... We hebben er nog niet ter dege van gelust, maar schraal is hij altijd. Wat moet het zijn, als hij opsteekt! Ieder nieuw aankomende wordt dan ook terstond verkouden. Ook wij betaalden tol. Verder regent het, althans in dezen tijd van het jaar, hier uiterst zelden, waardoor het stof ondragelijk is. Dit stof werkt zeer nadeelig op de keel, zoodat men altijd tegen keelontsteking wordt gewaarschuwd, waaraan dezer dagen in ons hôtel eene Engelsche dame van twee en dertig jaar overleed, die thans gebalsemd boven mij ligt. Ook wij hebben dikwijls hinder van keelpijn; de ademhaling vind ik, voor mij althans, niet gemakkelijk, en de stem is meestal heesch.

'k Gun voortaan de breede scharen
Zwaluwen en ooijevaren
't Pretje van het zuiderstrand:
'k Blijf liefst in mijn koude land.
Nizza, oord van niezen, snuiten,
Trekkast met gebroken ruiten,
Waar doorheen de winden fluiten,
Ik verkies mijn trouwen haard,
Waarbij 'k veilig aâm durf halen,
Boven uwe heete stralen,
Aan uw winterkoû gepaard!

Door irrigatie der groote wegen en straten zou men veel tegen die stof kunnen doen. Maar de stad, die er de wagens voor heeft, bedankt er voor. Over het algemeen doet het gemeentebestuur voor den vreemdeling niets. De menschen, voor zichzelven aan

verval, aan achterlijkheid en onreinheid gewoon, zijn te traag en te onverschillig, en misschien wel, hoezeer ze 't geld gaarne opsteken, heimelijk nijdig over die nederzetting van ketters, die ze moeten oppassen, dat hun de baas niet wordt. De wandelingen zijn slecht onderhouden, de buitenwegen naauwelijks begaanbaar, policie is hier niet. Op de trottoirs staan de afzigtelijkste bedelaars; de vuilste kerels loopen prinsessen en gravinnen tegen 't lijf.

Mogt Sardinië het aan eene Engelsche maatschappij verkoopen, men zou eens zien wat er van Nice te maken was! want al is de wind al wat ik er van zei, nogtans vergoedt de zon voor menigeen heel veel, en gaat de wind liggen, dan waant men zich in een Eden.

Op dit oogenblik zijn de sina's appelen gekleurd en worden, hoewel ze volkomen als azijn smaken, toch maar afgeplukt en present gezonden, ja, zelfs aan de koeijen gevoêrd, want ze zijn hier zoo overvloedig, dat men niet weet wat er mede te beginnen. Van de schillen fabriceert men succade, en de vrucht, die anders zou worden weggegooid, krijgen de beesten. Ik ben benieuwd wat voor een melkje dat geeft; daar zal de spurrie en het knolloof niets bij zijn.

De Middellandsche zee vormt hier een inham, waardoor ze de uitwerking van een meer doet. Ze ziet niet blaauw, zoo als ik dacht; ze is volkomen kleurloos, heeft volstrekt geen golfslag en weinig strand, welk strand, wegens de keijen, ontoegankelijk is. Liefelijk is ze, van de omliggende hoogten gezien, maar de Zwitser zou niet, als te Scheveningen, biddend en weenend op de knieën zinken.

Gij voedt illusiën omtrent den natuurlijken aanleg tot gezang bij deze Italianen. Ik kan u verzekeren, dat nooit Leidenaar valscher gelold heeft dan de beschonkene Nizards, die 's avonds gillend en tierend bij geheele troepen mijne ramen voorbij trekken. Vooral was dit bij den aanvang van kersmis het geval, dan doen zij het zeker om wakker te blijven tegen de mis van middernacht. Op dien nacht kwam er nog een vervaarlijk schieten bij. Het is eigenlijk verboden, maar niet alleen geschiedt het toch, maar de bewoners van sommige hôtels wordt aangezegd hunne ramen open te houden, dewijl, als de ruiten springen, niemand er verantwoordelijk voor is.

Kinderen ziet men hier volstrekt niet; daarentegen zijn hier vele hooge familiën....

29 JANUARIJ 1858.

.... Gij moet niet denken, dat het verblijf van Nice mij niet bevalt. De stad is een vuil gat, de raad is te onverschillig of de stad te arm om iets voor het genoegen en gemak der vreemdelingen te doen; de inwoners staan als virtuozen gelijk met mijne Leijenaars; de strijd tusschen de gloeijende zon en de snijdende wind is dikwijls onuitstaanbaar, maar dit laat niet na, dat het mooije weêr dan ook boven alle beschrijving mooi is, dat, als de wind gaat liggen, men zich in een paradijs waant en het gezellig verkeer ontzagchelijk veel ressources aanbiedt, hetgeen ons dagelijks op de aangenaamste wijze blijkt.

Op dit oogenblik is het in onze kamer zoo warm, dat de genoegelijkste doorstraling over mij komt en het zelfs in het zonnetje wordt om niet uit te houden; de hemel ziet, even als de zee, donker blaauw, en de vale bergen, begroeid met grijze olijfbosschen en gestoffeerd met witte buitenplaatsen, komen er scherp en fijn tegen uit. Ondertusschen zijn wij toch den algemeenen Europeschen griep niet geheel ontsprongen. Verleden week werd het plotseling guur, het begon te vriezen, de zon hield haren gloed terug, en een felle wind joeg het dwarrelende stof, dat hier altijd een erg ding is, in dikke wolken tot boven de hoogste huizen.

8 MAART 1858.

.... Een paar weken lang zagen we geene zon en hadden wij aanhoudende stortregens; nu ziet de hemel weer strak blaauw en braadt men uit de schaduw, maar een koude snijdende wind verheft zich regelmatig tegen elf uur, en gaat niet eer liggen voor het ondergaan der zon.

Nice is dan ook een groot hospitaal, een strijdperk, waar de heeren doctoren hunne slagtoffers met welgevallen, de meesten per procuratie, zien vellen. Werkelijk wordt men droefgeestig en angstig, als men hier van al de akeligheden hoort, waar intusschen de groote wereld met rozen in de haren doorheen danst en musiceert....

7 APRIL 1858.

Het is hier op dit oogenblik het heerlijkste zomerweêr, en mijne gezondheid laat sedert de laatste weken niets te wenschen. De bloemen: rozen, anjers, filetten, bloeijen in kwistigen overvloed, en de dampkring is dikwijls vervuld met de geur der te veld staande viooltjes, die hier gemaaid worden, even als bij ons de klaver, ten dienste der parfum-fabrieken. Intusschen hoe mooijer het weêr, hoe stiller het hier allengs wordt; dagelijks vertrekken er familiën, en in de volgende week gaat nagenoeg de geheele Hollandsche kolonie heen..... als ze moest aankomen!!

BRIEVEN OP REIS DOOR DUITSCHLAND.

10 JUNIJ 1862.

Nog is men niet zoozeer aan snelheid gewoon, dat men de opmerking kan onderdrukken en nalaten het axioma te stellen, dat men tegenwoordig al heel gaauw reist, als men op een spoortrein gezeten, groote afstanden aflegt in korten tijd. Verbeeld u, dat wij verleden Dingsdag nog heel kalmpjes, ofschoon wel wat vroeger dan gewoonlijk, te huis aten, en vier en twintig uren daarna te Hamburg hadden kunnen zijn. Dit waren wij echter niet, daar Hanover op den weg lag. Met den trein van half vijf uit Arnhem vertrokken, nam ik, na te Oberhausen een uur, dat maar niet scheen te willen eindigen, doorgeworsteld te zijn, den sneltrein naar genoemde stad. Spoedig lag ik in eene weldadige, half bewuste sluimering en genoot een aangenamen toestand van rust in den schoot der onrust. Het geluid van een ketel kokend water, het was een bosch; een ander als eene

uitbarsting van buskruid, het was een huis of een dorp, waartegen de luchtstroom met geweld terug stiet. Ten half twee was ik ter plaatse mijner bestemming en verheugde mij in een gezellig verlichte kamer en een lekker kopje thee, dat op onze aankomst stond te wachten. Onder een cigaartje werd de lucht als van blik, toen als van zilver, maar eer zij vermeil werd, loken zich mijne oogleden, en toen ik des morgens de felle zon op de Bahnhofplatz zag schijnen, riep ik, onder het open schuiven mijner roode gordijnen: — wat ziet Hanover wit! — Dit was nogtans een optisch bedrog, want Hanover ziet geel en graauw. Het is eene oud-Duitsche stad, waar naast, rondom het station, zich eene nieuwe vormt, welke door haren oud-Duitschen bouwtrant aan de oude dehand biedt. Als een vlijtig en naauwgezet toerist, moest ik natuurlijk al het merkwaardige bezigtigen en spoedde mij het eerst naar het slot, dat vervelend en keizerrijks gemeubileerd is, en behangen met, op een landschap van Leu, een wintergezigt van onzen Hendriks, een paar Achenbachen na, weinig beteekenende schilderijen, telkens op steedsche tentoonstellingen door den koning aangekocht. De ridderzaal is alleen de moeite waard; eene rood marmeren lambrisering omgeeft haar, en de muurbekleeding bestaat afwisselend uit levensgroote familieportretten en even groote vakken van stuc. Ook staan er twee zeer aanzienlijke massief zilveren penanttafels, een allermerkwaardigst werk van voor ruim twee eeuwen, karakteristiek van vorm, heerlijk van teekening en met een buitengewoon fraai gedreven blad. Ik durf te Hanover

echter bijna niet van zilver reppen, waar de reiziger, na de beroemde zilverkamer bezigtigd te hebben, bijna van serviezen en tafelornamenten overvoerd is. Evenmin als met de heerlijke stallen van den koning, in wiens uitgebreide manege ik eene les van den opperstalmeester bijwoonde, zal ik u met eene optelling van al die dozijnen lepels en vorken, van die onnoemelijk vele schotels, kandelaars, middenstukken, vazen, enz. enz. vervelen, en u alleen melden, dat er bij veel lomps en zwaarmoedigs uit den tijd van tusschen 1790 en 1810, ook veel schoons, merkwaardigs en eenigs voorhanden is, inzonderheid van veel ouderen tijd. Moge het vreedzame staatje nooit aan omwentelingen prijsgegeven worden! want dan kwam er, zonder voor iemand eenige vrucht op te leveren, weinig van die zeven millioen thaler schats, waaronder enkele stukken hooge kunstwaarde hebben, teregt. Het slot wordt echter niet door den koning bewoond en blijft alleen voor groote hofpartijen bestemd. Terwijl men bezig is, ter plaatse, waar vroeger het kleine Mont-Brillant stond, een prachtig zomer- en winterverblijf voor hem te bouwen, hetwelk den naam van Welfenschloss dragen zal, houdt hij zich te Herrenhausen op, van achter omgeven door eentoonige fransche heggen, waterwerken en een aardig lover-theater, en verder omringd door allerliefste engelsche dreven. Men ziet er in eene opzettelijke daartoe gebouwde kast de schoonste en hoogste palmen van Duitschland, afkomstig uit de tuinen van Kew. Ook is aldaar het familiegraf der koningen van Hannover, onder den naam van het Mausoleum bekend. Het werd eerst door den

vorigen vorst gesticht. Men ziet er de beelden van Ernst August en dat zijner vrouw, geboren groot-hertogin van Mecklemburg-Schwerin, door Rauch. Dat van de vrouw mist rust, en de gekruiste beenen doen geen deftig effekt. Voor het overige is het gebouwtje niet van waardigheid ontbloot. Tegen den avond door een naburig bosch de stad naderende, kwam ik den armen blinden koning zelven tegen, met zijne vrouw — Saxen-Altenburg — en twee dochtertjes in eene opene caleche gezeten. Zijn zestienjarige zoon, die welhaast de universiteit van Göttingen bezoekt, was er niet bij. Arme, blinde vorst, die nooit zijne vrouw en kinderen zal zien en die, om van Engeland af tè komen, met kunst- en vliegwerk op den troon, waarvoor hij ongeschikt was, geplaatst, dien waarschijnlijk zal ruimen, zoodra zijn zoon de bij de grondwet gevorderde jaren zal bereikt hebben!

Om van Hannover naar Hamburg te komen, moet men eene droevige streek door: de zoogenaamde Luneburgsche heide. Noem ze de Veluwsche en gij verbeeldt u van Driebergen naar Wolfhezen te rijden. Te Harburg houdt de trein op. Daar nam ik een rijtuig, dat mij in een groot uur te Hamburg bragt. Ik moest het eiland Wilhelmsburg over, tot de meeste boerenwoningen toe volkomen Hollands, maar Holland op zijn onvriendelijkst en leelijkst. Ook Hamburg doet zich van dien kant plat en onverschillig voor, doch zoodra men zich in de naauwe straatjes der oude stad verwikkelt, een paar fleeten gezien heeft en eindelijk over de brug van den binnen-Alster komt, houdt men het er voor, dat Hamburg eene der schoonste

steden is, die er zijn. Hamburg is dan eens eene herinnering van Amsterdam, dan eens een voorgevoel van Venetië, dan weder eene grootsche vertegenwoordiging van eene stad onzes tijds, doch tevens altijd en niets anders dan Hamburg. Veel meer nog betreurt men den noodlottigen brand van voor twintig jaar, als men bedenkt, hoeveel meer van die naïve, schilderachtige huisjes er toen bestonden dan nu; hoeveel van die aardig versierde, puntige trapgeveltjes en deurtjes, hoeveel van die steenen Rembrandtsche trapjes en stoepjes, die aan den barmhartigen Samaritaan en den verloren Zoon doen denken, de vlammen verteerd hebben. In de nieuwe stad en de wijk, waar de winkels en de logementen zijn, lijkt het wel altijd feest; de drukte, de levendigheid of liever het leven, neemt geen eind en duurt tot laat in den nacht, en als men de meiden met bloote armen, blooten hals en ligt mutsje achter op het hoofd gesmeten, tegenkomt en een raadselachtig voorwerp opmerkt, dat zij onder den arm en onder een rooden shawl, die haar achterna wappert, verborgen houden en dat Murray voor een doodkistje aanziet, terwijl het even zoo goed een wiegje zou kunnen zijn, is het moeijelijk niet een weinigje aan de reputatie van Hamburg geloof te slaan. Dat voorwerp evenwel is noch een doodkistje, noch een wiegje, maar een mandje (körbchen), hetwelk haar tot waarborg en uithangbord dient, dat zij honnêtes filles zijn. De onzedelijkheid is er dus zoo ver gekomen, dat de regel uitzondering is geworden. Nu is het wel mogelijk, dat mij die feestvreugd grooter

toeschijnt dan zij eigenlijk is, en ik de uitzondering voor den regel neem, daar wij juist Pinksteren hebben en de geest dan niet altijd op even betamelijke wijze in de christenschaar vaart. Intusschen ben ik niets onbetamelijks gewaar geworden. Gisteren morgen had ik behoefte mij eens onder de menigte te begeven en reed naar Blankenese, een in welvaart krachtig toenemend Holsteinsch dorp op ongeveer drie uur afstands van de stad. De weg was bezaaid met Hamburgers, allen behoorende tot den lageren burgerstand, die reeds zeer vroeg, als naar gewoonte, waren uitgerukt, om in de omliggende Erholungsörter te ontbijten, en nu te voet huiswaarts keerden. Niet een was beschonken. Allen waren ordentlijk gekleed en gedroegen zich ordentlijk. Het had niets van een bacchanaal. Allen zagen er gelukkig en weltevreden uit. Niemand, die niet met groen getooid was; velen droegen bloemen, vooral korenbloemen, in het knoopsgat, anderen daarbij kransen van eikenloof of korenbloemen om den hoed. Ze waren vrolijk, waarom niet? zij genoten het leven — staat dat niet vrij, als men de geheele week gesloofd heeft en het met een dankbaar hart doet? — en zongen nog al eens een lied, maar van lollen, om dat walgelijke woord voor die walgelijke zaak eens te gebruiken, was het bij hen ver af. Onder weg steeg ik uit, om bij een beroemden boomkweeker en bloemist zijne bloeijende erica's, orchideën, enz. zijne uitgestrekte velden heesters en vruchtboomen te bewonderen.

De weg is allerliefst, buiten aan buiten, de meesten toebehoorende aan de rijke lui van Hamburg en

van het zonderling aangrenzende en met de stad zaamgegroeide Altona. Waren de huizen in beteren smaak gebouwd en lagen ze te midden van fraaijer gras, men zou zich in het kwartier van Zeist wanen; dan weder zou men denken in Engeland te zijn, maar de bezitters zijn zigtbaar en niet angstvallig achter hooge blinde muren verstoken, en men herinnert zich, dat men naar Blankenese rijdt. Eerst nog eene kleine wandeling over een volkomen Hollandsch buiten van zekeren heer Bauer van Altona en een heerlijk vergezigt genoten op een belvedere, te midden van hooge en welriekende acacia's, dan gaat men zich een beetje in het Fährhaus verpoozen en zet zich onder het bladerdak van digte lindeboomen neder, terwijl het oog met welgevallen op de beneden liggende effene Elbe rust, waarin zich eene menigte van de kleinste tot de grootste schepen weerspiegelen. Het was in de eenvoudige herberg wegens Pinksteren meer dan druk, maar de orde was er voorbeeldig en de bediening keurig zindelijk en ordentlijk. Ik vroeg of daar nu des avonds op de met planken belegde deel gedanst werd.

— Gott bewahre! antwoordde de kasteleinsche goedmoedig, ten acht ure vaart de laatste boot naar Hamburg terug en dan is alles afgeloopen.

Maar nu kwamen de gezelschappen eerst aanzetten; iedere stoomboot voerde, zwart van menschen, onder eene vrolijke muziek aan boord, zijn talrijk contingent aan, terwijl ik terugkeerende eene onafzienbare reeks van rijtuigen, waaronder zoogenaamde Stuhlwagen, reusachtige Jan-pleizieren met meer dan twin-

tig personen bevracht en die 's morgens ingespannen aan de poort bij vijftig- en zestigtallen voor den geheelen dag klaar staan, te gemoet reed.

15 JUNIJ 1862.

Ja, het woord moet er uit, de waarheid voor alles! Berlijn is eene razende en razend eentoonige stad. Razend; want door al die rijtuigen, droschkis en omnibussen op die reusachtige straatkeijen, maakt de residentie een leven, waarvan hooren en zien vergaat en waar niet tegen in te schreeuwen is. Erger dan overal elders. Men zegt, het komt, omdat ze op die hoeveel millioenen fossiele hoorn- en schelpdiertjes gebouwd is. Mogelijk, maar ik zou toch wel wenschen, dat het asphalt er, vóór mijn bezoek, een eind aan had gemaakt, en dat het er spoedig een eind aan make wensch ik den Berlijners van harte toe. Razend eentoonig; want Berlijn is niet eene zich geschiedkundig ontwikkeld hebbende menschenmassa, die zich wegens noodzakelijke oorzaken van lieverlede in woningen zamenpakte, maar het is ten gevolge van een opzettelijk ophoopingsproces ontstaan, dat in de tegenwoordigheid of in de fantasie van een vorst op een bepaald oogenblik zijn grond vond. Van daar dat er te Berlijn wel levendigheid — dat brengen de hoven doorgaans wel mede — maar geen leven is. De stad is daardoor schrikkelijk koud, hetgeen de brandende zon en de sterke wind, die er veelal heerschen, niet vergoeden kunnen. Het oude, oorspronke-

lijke, keurvorstelijke Berlijn, dat, naast het hedendaagsche gelegen, de vreemdeling als vuil en verouderd meestal links laat liggen, is aardiger, hoewel het toch niets meer dan eene gewone onregelmatige stad is, met hare drukte en huishoudelijke bedrijvigheid. Maar die onafzienbare, lange, regte straten, elkander regthoekig snijdende, met huizen, die allen op elkander gelijken en uit eene en dezelfde gele pot geverwd zijn, met eene breedte daarenboven in geene juiste verhouding tot hunne hoogte, deze doen geeuwen. Nogtans, door die stad loopt een hoofdader naar het eigenlijke hart van Berlijn, eene soort van forum, waarop de bekende onder de Linden uitziet. Verbeeld u het Voorhout van den Haag, maar veel minder mooi en aristokratisch van karakter. De boomen zijn vooreerst oneindig kleiner en staan, schots en scheef gegroeid, op ongelijke afstanden van elkaar, en ofschoon op de hoogere verdiepingen der huizen hoogst aanzienlijke familiën wonen, blijkt dit voor den wandelaar niet, doordien hij de laan geenszins, zoo als in den Haag, met de schoonste hôtels der stad uit haren besten bouwtijd, het eigendom der deftigste geslachten, begrensd ziet, maar alleen door magazijnen, koffijhuizen, logementen, suikerbakkers-winkels, enz. die hier het parterre, zoo als men in Duitsch-Fransch spreekt, der hôtels vormen. Loopt men nu, de Berlijnsche Propylaeen, anders gezegd de Brandenburgsche poort door, en de Linden, waaronder het meerendeel echter geene linden, maar allerlei indringers zijn, af, dan staat men, na een kwartiertje, voor het ruiterbeeld van Frederik den groote, achter hetwelk zich een

met paleizen, tempels en standbeelden bezaaid plein voordoet, dat zonderling werken zou op den geest, indien het mogelijk was, dat deze in den photographischen toestand, waarin de beschaafde wereld verkeert, onvoorbereid kon zijn. Het paleis van onzen prins Frederik, waar diens vader, de Graaf van Nassau, overleed, dat van den koning van Pruissen, dat van den kroonprins, en de opera, volgen elkander regts, de hoofdwacht, de universiteit, het tuighuis links op. Ik spaar u de standbeelden, die mij de felle dag en de blaauwe lucht belette te zien, doch spoed mij de graauwe brug, met spierwitte antieke kolossale beeldgroepen bezet, over. Het plein breidt zich tot een reusachtig veld uit, regts bepaald door het uitgestrekte en onbewoonde slot, dagteekenende van voor anderhalve eeuw, met deszelfs koepelvormige kapel, links de zuilenrij van het Berlijnsche Parthenon, den grootschen tempel door Frederik Willem III studio antiquitatis omnigenae et artium liberalium gesticht. Alle kritiek op zij gezet, moet ieder bekennen, dat die eerste aanblik treffend mag heeten, en ofschoon die klassieke liefhebberij niets meer dan eene soort van decoratie, iets onwezenlijks en nagemaakts, oplevert, dat zoo ver gaat als het voeten heeft, staat men toch als vastgenageld aan den grond, zoodra u die kalme lijnen in het oog vallen, en voelt men zich dankbaar aan den vorst en den kunstenaar, die u het genot schonken iets zoo grieksch te zien, zonder dat het eene ruïne behoeft te wezen. Jammer maar, dat „het paard der maren” altijd zoo spoedig „komt grazen door die lauwerblaren.”

Al heel gaauw toch begin ik te glimlagchen, Berlijn eene pedante stad te vinden en mijzelven te overtuigen, dat die tempel, aan de oudheden gewijd, al een zonderling contrast met dat renaissance- slot aan den overkant maakt.

Ieder beschaafd man heeft van de fresco's van Cornelius onder de zuilengalerij hooren spreken en weet misschien, dat Kaulbach van binnen aan fresco schilderijen tot versiering van den grooten trap bezig is. Deze laatste stellen in allegorische tafereelen den strijd van het menschengeslacht voor tegen de barbaarschheid en de natuur. Die van Cornelius teekenen den voortgang der beschaving, in akelige, kille, blaauwe kleuren. De rand geeft de werken van Hercules en de geschiedenis van Theseus in zeer warm koloriet te aanschouwen. De geleerde allegoristen zijn, vrees ik, met al hunne verdiensten van gedachte, opvatting en teekening, met al hun vernuft en belezenheid, op een geheel verkeerden weg. Vooreerst is het onzin voortgang en dan nog wel zedelijken voortgang, d. i. beweging, door middel van eene stilstaande kunst te willen uitdrukken, maar daarbij nemen zij niet aan, dat iedere kunst hare eigene poëzij heeft en willen zij de schilderkunst aanwenden, ten einde er de poëzij der zoogenaamde dichtkunde, die niet door middel van het oog, maar bij uitsluiting door middel van de verbeelding werkt, uit te distilleren, hetgeen natuurlijk geregeld mislukt. Er is nog iets. Een museum moet, naar mijn begrip, ondergeschikt zijn aan de voorwerpen, waarvoor het bestemd is, en hier sticht men door deze tafereelen eene galerij vol be-

teekenis, op de plaats, waar het voorname licht op de voorwerpen, die daar te huis behooren, moet vallen en de hoofdgedachte alzoo noodzakelijk van deze wordt afgeleid. Een museum kan, zou ik zeggen, niet stil genoeg gehouden worden; alle kunstgevoel moet daartoe zamenwerken, en zelfs hinderen mij de bonte mozaïke vloeren, hoe voortreffelijk schoon ze op zichzelve ook zijn. Reeds wordt de gedachte, die den bezoeker van het museum bezielen moet, verzwakt door het beschouwen der heerlijke aan den plegtigen trap gestelde beeldgroepen, de bekende amazone door een tijger en den jongeling te paard door een leeuw overvallen, het eene door Kiss, het andere door Wolff. Beide deze onderwerpen hebben niets, en de fresco's van Cornelius slechts van ter zijde iets met den inhoud en de strekking van het museum te maken, en die de inderdaad meesterlijke gewrochten van Kaulbach, als ze eenmaal afgewerkt zullen zijn, bezigtigd heeft, is lang vergeten, dat hij eigenlijk gekomen is, om Egyptische oudheden en grieksche beelden te zien en dat al die luister slechts arabesken zijn, die de verschillende takken der vroegere menschelijke kunst niet meer dan zouden moeten schragen en voordeeliger doen uitkomen. Eene uitzondering maakt echter de decoratie, wanneer er, gelijk b. v. in het Germaansch en vooral Egyptisch museum, een paedagogisch vermogen in is nedergelegd, en de muurschilderingen en wijze van tentoonstelling wel degelijk regtstreeks op de voorwerpen betrekking hebben. Te midden der Egyptische beschaving is inderdaad deze Aufstellung betooverend.

Somtijds waant men zich te Sydenham. Men weet waarlijk tegenwoordig haast niet meer of iets heusch of nagemaakt is, zoo zelfs, dat men in den voorhof van het laatstgenoemde paleis tusschen eene oude en nagebootste Sphinx staat en niet weet welke antiek, welke Sydenhams is. Dit alles belet echter niet, dat het doolhof, want dit is het inderdaad, als men zich voor het eerst er heen begeven heeft, een meesterstuk is van orde, rangschikking, netheid. Dat onafzienbare gebouw heeft het air van zoo even uit een doosje te zijn gekomen, en de bedienden zijn de een al voorkomender dan de andere. Alleen maar zou men onder den peristyle en op de breede trappen liever Grieksch dan Duitsch hooren spreken en liever toga's en tunica's tegen komen dan heeren met brillen, lange haren en vadermoorders, en vrouwen met vaak al de kleuren van den regenboog aan het lijf.

Het volmaaktste, in alle opzigten volmaaktste wat Berlijn oplevert is, naar mijn gevoelen en gevoel, het ruiterstandbeeld van Frederik den groote, zoowel om den geest en de conceptie van het voetstuk als om de overwonnen moeijelijkheid, die in de persoonlijkheid van den held zelven lag. Voeg hierbij de meer dan gewoon colossale evenredigheden. De veldoversten van zijn tijd, zoo te paard als te voet om het voetstuk van hun vorst te scharen, was eene stoute en, niet waar? ook oorspronkelijke en nieuwe gedachte — maar is er iets nieuws onder de zon? — die meesterlijk ten uitvoer werd gebragt. Vergeet niet, dat die beelden levensgroot zijn, en zie nu op naar den grooten koning zelven, bij wien vergeleken zij

niet meer dan pygmeën worden! Frederik had waarlijk geene statuarische eigenschappen. Schraal, leelijk van houding, leelijker van gelaatstrekken, sarcastisch, laat het ons ronduit zeggen, onedel en ongunstig, bood die gekroonde Voltaire nog minder dan de letterkundige koning der vorige eeuw gelegenheid tot het toepassen der eigenschappen, die marmer en geestdrift den beeldhouwer het eerst aan de hand geven, en zie eens wat de voormalige lakei van Frederik Willem III van den grooten Frits gemaakt heeft! De uit een doodendans half schertsend weggeloopen koning der verschrikking wordt inderdaad een schrikkelijke koning. Uit zijn gebaar spreekt gezag, wilskracht uit zijne houding; uit zijn doordringenden en scherpen blik verstand, vernuft, ja, bedreiging. Voor dien geest siddert, voor dien scepter deinst men terug; als die mond zich opende, zou niemand het wagen een woord tegen te spreken; onderwerping, ziedaar wat de Frederik van Rauch vordert, en de koninklijke mantel, die in breede plooijen het geheel omvangt, adelt die kinderachtige uniform en het klassieke of liever zeer romantieke steekje.

22 JUNIJ 1862.

Vroeger maakten reizigers als zoodanig eene afzonderlijke kolonie uit, eene soort van karavaan, zich te midden der te huis blijvende maatschappij voortbewegende en verbonden door dezelfde belangen, hetzelfde doel. De tourist woonde in eene algemeene ka-

mer, die als het ware de kleine beurs was, waar denkbeelden gewisseld en dikwijls alleraangenaamste en belangrijkste betrekkingen werden aangeknoopt, en behoorde tijdelijk tot eene vrijmetselarij, die naar stand noch rang, maar alleen naar beschaafde opvoeding en verscheidenheid van kennis vroeg. Helaas! die gulden dagen zijn voorbij, sedert jan en alleman op reis gaat, wat nogtans, uit een ander oogpunt gezien, zijne goede zijde heeft, sedert de volken zich, zoo het heet, nader tot elkander gebragt en verbroederd gevoelen, maar eigenlijk door allerlei gespannen staatkundige toestanden en zonderlinge verhoudingen vrij wel tegen elkander opgezet en ingenomen zijn. Hoe ware het ook mogelijk, dat een reiziger zich met een ander reiziger inliet! Ze zijn immers niet aan elkander gepresenteerd! Maar wie dacht voorheen aan die naäperij van de Engelschen? Zoo sluit men zich opzettelijk eene voorname en hoogst aangename bron van wat diezelfde Engelschen *information* noemen. Maar vroeger wist men ook bijna zeker, dat men met een fatsoenlijk man te doen had; terwijl nu, dat ieder er een goeden kleermaker op na houdt.... Weet men bovendien, of een ander liberaal of reactionnair, klerikaal of protestant, imperialist of legitimist of orleanist of kommunist of wat al meer is? Kortom, de reizigers zijn met elkaar op hun *qui vive*. Nergens meer eenig gesprek, eenige toenadering; alles is kil en stom; de reiziger staat in den volsten zin alleen; zelfs dineren vrij dikwijls de familiën op hare kamer en laten de *table d'hôte* aan reizigers van minder allooi over, en is er geen

middel hoegenaamd om met een knap man in aanraking te komen of menige aardige en wetenswaardige bijzonderheid te vernemen. Vroeger zette men zich nooit aan tafel zonder zijne buren te groeten en, vooral als het dames waren, haar kleine oplettendheden te bewijzen en te pogen een gesprek met haar aan te knoopen. Thans, nu de vormen zich meer en meer vereenvoudigen, negeert en ignoreert men terstond op het volhardendst degenen, die naast u zitten, en ik moet toegeven, dat er dan ook dikwijls personen aan uwe zijde geplaatst zijn, die u den moed in de schoenen doen zakken, al is men ook nog zoo weinig een groot heer. Maar als ik er kans toe zie, waag ik toch meestal een woordje, op gevaar van door eene zure monosyllabe afgebeten te worden. Te Hamburg gelukte het mij althans uitnemend. De dame naast mij scheen beter dan ik in de stad te huis; zij vroeg mij onder het gesprek, of ik de Hamburger Austern- und Delicatessen-keller al bezocht had, en zeide, dat dit iets eigenaardigs was en ik dit niet mogt verzuimen. Nu was ik al wel honderdmaal dergelijke holen, waar men met een trap naar afdaalde, voorbij gegaan en had het blufferige woord, omdat ik een Hollander was, terstond begrepen, maar had er eigenlijk toch nog zoo geen erg in gehad, niet precies wetende, waar de zaak op neder kwam. Gehoorzaam aan den gegeven wenk, daalde ik dan ook spoedig in een dusdanigen Delicatessen-keller, een smulpaleis, neder. Oesters vooral moest ik mij laten voorzetten. Maar zij misten den zilten geur der onzen en waren eenvoudig heel zout. Kreeftensoep

prees men er als overheerlijk; maar bij de Parijsche haalt zij op verre na niet. Hamburger rookvleesch! ja, dat was koninklijk. Voeg er bij, dat men die heerlijkheden in een laag, schemerachtig, zeer weinig gezellig en hoogst eenvoudig lokaaltje geniet, en wees dan niet verwonderd, dat ik, na heel duur betaald te hebben, ontzaggelijk blij was, toen ik de straat en het lieve zonlicht terug zag.

De delicatessen-keller zijn de restauraties van Hamburg en ook van Berlijn, maar daar zeide men mij, dat ze niet zoo goed waren als in de eerste stad. Ik behoefde mijzelven dan ook niet zeer sterk te preêken, om mijne maag niet weder de proef van deze smulpaleizen te laten nemen, te meer daar er te Berlijn en te Potsdam paleizen genoeg zijn om, in edeler zin, het hart aan op te halen. Ons eerste bezoek gold de nederige woning, waar onze Willem I overleden is. Alles is daar nog onveranderd gebleven; in de kamer, waar de dood hem overviel, is geen meubel verzet, en een zilveren plaatje achter tegen het kussen van den stoel wijst aan, dat daarop zittende de graaf van Nassau den geest gaf. Daarna doorliep ik de gouden zalen van het achtbare, door den zoon van den grooten keurvorst, voor ruim anderhalve eeuw gebouwde slot. Deftige familieportretten bedekken de wanden. Veel van het zilver, dat er vroeger was aangebragt, is in den zevenjarigen oorlog versmolten en door verzilverd hout, armoede, waarop men trotsch mag zijn, vervangen. De slotkapel, eerst in de laatste jaren der regering van den laatsten koning naar zijne eigene denkbeelden voltooid, is over-

waard bezigtigd te worden, zoo wegens het muurschilderwerk op gouden grond als om de kostbaarheid der versierselen. Op de wanden ziet men de vier christenfeesten, verder in de tusschenruimten evangelisten, apostelen en profeten, en tegen de pilasters kerkvaders, martelaren, ook latere strijders voor den geloove. Tien kolommen, voor kandelabers ingerigt en te Pompeï opgegraven, volgen de lijn van het half cirkelvormige bedehuis, en de kolommen en het altaar van porphyr of agaat waren een geschenk van den onderkoning van Egypte. Een koepel overwelft het geheel, waarin ik alleen de menigte engelenkopjes, die er als op ouweltjes tegen aangeplakt zitten, niet mooi kon vinden.

Daarna lag Charlottenburg aan de beurt. De tuinen met regte lanen en hoog geboomte, aan den eenen kant met borstbeelden, aan den anderen met zware oranjeboomen bezet, hebben veel karakter. Het uitgestrekte paleis niet minder. Dat alles is het nec plus ultra, de zegepraal van al wat rococo heet; meer nog het zoogenaamd nieuwe Paleis te Potsdam, door Frederik II na den zevenjarigen oorlog gebouwd. Van buiten heeft het, door de slecht gepleisterde muren, waar de voegen der gebakken steenen hier en daar komen door kijken en waar de gele pilasters zonderling tegen afsteken, een min of meer verwaarloosd aanzien. Maar van binnen!... Alles is met de meeste zorg behandeld en onderhouden. Vrees echter niet, dat ik u door al dien rijkdom van zalen rond leid, stil sta voor de relieken van den grooten bouwheer, mij lang in de bekende muschel- of schelp-

zaal, die eigenlijk meer eene mineralenzaal is, met u ophoud. Gij zoudt bovendien met velen al die kaprioollijnen, die overlading van verguldsel, krullen en kleuren, die wonderlijk gewrongene kristallen kroonen en lichtarmen, die gebloemde saksisch porceleinen vazen, dien stijl van wispelturigheid en architekturale jokkernij heel leelijk vinden. Ik voor mij vind in zijne grilligheid eene zekere betoovering, die mij behaagt, toelacht en aantrekt; ik vind er een eigen, oorspronkelijk karakter in, en het is er gezelliger en warmer ter bewoning dan in die huizen met lange antieke voorportalen, die geschikter dekoratien voor klassieke treurspelen zouden zijn. Zoo denken de Pruissische vorsten zelven er, naar het blijkt, ook over, en bepalen al hun Grieksch tot het uitwendige, want treedt het paleis der Oranjerie binnen en ge staat verbaasd over dien keurigen, modernen smaak, die overal heerscht, en roept met de Fransche dame, die met mij het lieve paleisje bezigtigde, herhaaldelijk uit: — c'est un vrai byou! — welke uitroep zij later op het paleis van prins Friedrich Karl verwisselde tegen: — quelle charmante bonbonnière! — Men zou hetzelfde van Babelsberg, het buitenverblijf des konings, kunnen zeggen, maar ik vraag: is iets zoodanigs eene eigenaardige woonplaats voor eene majesteit, voor een ouden snorbaard en ijzervreter? Ik zie zoo gaarne overeenstemming en eenheid tusschen den mensch en alles wat hem omgeeft, toebehoort, aankleeft.

De ligging van Potsdam is allerliefst; dit bespeurt men vooral op Babelsberg, eenigzins ook op het mar-

meren Paleis, maar vooral op den onafgewerkten bouw op den Pfingstberg; het panorama aldaar, door de avondzon verlicht, was werkelijk verrukkend; maar Babelsberg is geheel en al een kasteel, zoo als men overal in Engeland vindt, in dienzelfden stijl, met een soortgelijk park van dat fijne, korte, digte, krachtig groene gras, en voor het venster staande, zou men zich aan de andere zijde van het Kanaal wanen. Charlottenhof dagteekent van de jeugd van Friedrich Wilhelm IV, van den tijd zijner vurigste vlaag van classicisme. Daar is dat classicisme op de vleugels van den stijl des directoires, als een basterd-grieksch, ook zelfs naar binnen gedrongen, en nu, verlept geraakt, wordt het al heel leelijk en lijkt gaauw vuil; het vlak bij gelegen Romeinsche bad is veel meer de aandacht waard, al zou het alleen zijn, wegens de allerliefste beeldgroep van Herman en Dorothea door Rietschl.

Ik haast mij en ben opzettelijk zoo kort en oppervlakkig als ik kan, want ik voel, dat ik in de paleizen verwar. En dit is ook niet anders mogelijk; wilde ik ieder geven wat het toekwam, ik werd nog eentooniger dan sommige reeds zijn. Echter moet ik u toch nog even naar het zoogenaamde Mausoleum brengen. Te Wiesbaden is er een in den vorm eener prachtige grieksche kapel, ter eere der in den bloei harer jaren overledene groot-hertogin van Nassau. Te Hannover leidde ik u bij dat van den laatsten koning en diens gade; zijn tweeling bevindt zich te Charlottenburg, als rustplaats voor Friedrich Wilhelm III en zijne beroemde gemalin, koningin Louise. De drie vorstinnen zijn van

Rauch, maar geene van drieën, die mij bevallen kon. Ze mist rust, schreef ik reeds van dat der koningin van Hannover, en dat doen zij allen. Toen ik in het musaeum der gipsen afgietsels de grafbeelden der vorstinnen uit den middeneeuwschen voortijd gadesloeg, ging mij het onderscheid op als een licht: bij Rauch ontbreekt namelijk het geestelijk bestanddeel volkomen. Die platte beelden, men zou haast zeggen en haut relief, zoo kalm van gelaatstrekken, met zoo'n ootmoed, vrede en glans van vroomheid overtogen, met regte plooijen, uitgestrekte leden, gevouwene handen, wat zijn zij iets geheel anders bij de levende dames van Rauch, ces femmes puissantes, in hare gebogene lijnen zoo sterk de vormen des ligchaams aangevende, in gedwongene houdingen onrustig slapende, prettig droomende of lekker snorkende. Men waant ze te zien bewegen, den vollen boezem op en neder te zien gaan en meent, dat ze zoo dadelijk zullen ontwaken.

Sans-Souci werd door de koningin-weduwe bewoond, doch ik doorliep toch het park en het beroemde terras, hopende van het paleis, hoe laag ook — het heeft maar ééne verdieping — iets meer dan het dak te zullen kunnen onderscheiden, doch van onder ligt het verscholen achter het terras zelf; van boven gezien, is het onder de oranjeboomen begraven; een vernuftig denkbeeld van den grooten Frits, een oranjewoud te scheppen, waarvan de verkeerde kant een vruchtentuin is. Maar toch levert het geen fraai en navolgenswaard resultaat op.

Zoo voerde ik u met gevleugelde pen en onder allerlei

stoornissen en strubbelingen, van het leven des reizigers onafscheidelijk, de meeste paleizen van de hoofdstad en het Pruissisch Versailles door, doch het schoonste, heerlijkste, edelste en eerwaardigste, ver en hoog boven al die vorstenhuizingen verheven, is voorzeker dat, hetwelk koning Friedrich Wilhelm III, veertig jaren geleden, aan de kunststudie en kunstopvoeding der natie, neen, van alle volken, toewijdde. Men mag aanmerkingen maken zooveel men wil en zijne vit- en bedilzucht naar hartelust botvieren, zeker is het, dat een kunsttempel gelijk deze aanspraak maakt op de levendigste bewondering van ieder beschaafd man en op de erkentelijkheid der Europesche kunstwereld. Het musaeum van Berlijn is de groote bijenkorf, waar groot en klein, hoog en laag, voorname en burgerman, werkbij en hommel, honig, niet gaat brengen, maar halen, geurigen honig, dien liefelijker bijen dan die van den Hymettus, dien de Muzen zelven bereiden en die werkt op den geest als een goddelijke nectar. Met open mond gaapt een handwerksman de monsterachtigheden van het oude Egypte aan; een oud wijfje staat versteld en vouwt de handen voor een Murillo of Raphaël; twee philisters, met hooge schoorsteenpijpen opgetoomd, durven naauwelijks de rijk beschilderde en gekleurde zalen, met onbegrijpelijke en onbevroede voorwerpen gestoffeerd, binnen treden en staan bedenkelijk in de deur de in- en uitgaanden te hinderen. Men is geneigd om die eenvoudige luidjes te lagchen, maar zoo begint immers alle volksopvoeding, en men deed beter eerbied te toonen voor zooveel menschen uit de midden- en zelfs lagere

standen, die liefhebberij en lust genoeg in zich voelen ontwaken, om naar den kunsttempel op te gaan, en achting genoeg hebben voor de kunst, wier invloed zij ondervinden, om de gewrochten, die zij ontmoeten, niet met onverschilligheid of laffe scherts en zot gesnap, maar met ontzag en hulde aan te staren.

10 JULIJ 1862.

Te Dresden gold ons eerste bezoek zijn onvergelijkelijk palladium, de Madonna S. Sisto. Was hare bestemming, dat er voor geknield zou worden, zoo is het ook aldus geschied en geschiedt het nog. Niet alleen de paters, die haar lieten schilderen, maar de kunstenaars van alle eeuwen en landen, maar allen wie het gevoel voor het schoone bezielt en die vatbaar zijn voor de heilige siddering, welke het verhevene te weeg brengt, hebben haar, onverschillig of zij tot de gehoorzame zonen der moederkerk behoorden of afgedwaalde ketters waren, aangebeden, en gelijk de voorgeslachten bidden ook wij haar aan en zullen onze nazaten ons voorbeeld volgen en ter bedevaart naar de gallerij van Dresden trekken, welke dien onbetaalbaren schat binnen hare muren bewaart. De plaat van Muller, hoe voortreffelijk ook, geeft de schilderij niet terug; de uitdrukking der Maagd en die van het engeltje ter linkerzijde, zoowel als het donzige, pastelachtige, hetwelk de tijd en het glas, waarachter het stuk geplaatst is, er aan geven, is voor de etsnaald onbereikbaar. Plaats u door niets en bijna

niemand belemmerd of afgetrokken, op de gemakkelijke sopha in het heiligdom, kabinetje of kapelletje, zoo als gij wilt, waar het meesterstuk is tentoongesteld, en uw eerste indruk is die eener verificatie, constatatie, want gij kent de voorstelling sedert uwe kinderjaren, en gij geeft het uzelven naauwelijks toe en vergeeft het uzelven naauwelijks, dat gij zoo koel blijft. Eigenlijk is de toeschouwer tegenover Raphaëls gewrocht min of meer met zijne figuur verlegen, maar allengs begint het tafereel een hooger leven te ademen, van den peinzenden blik der gevleugelde knaapjes beneden tot de moederlijke trotschheid en te gelijk eerbiedige en dankbare vroomheid der uitverkorene Maagd; meer en meer begint zij voor uw oog op de ligte wolken neder te zweven, terwijl zich het grijze hoofd van den heiligen Sixtus met het diepste ontzag naar het kind wendt, doch het gelaat der heilige Barbara zich daarentegen niet eens durft opheffen, maar zedig nederwaarts buigt, in liefelijke gedachten van gelukzaligheid verloren. De grieksche vormen van den pasgeboren Christus, een kleine Jupiter, beheerschen overweldigend het midden en verkondigen in krachtige trekken, hoe sterk de magt was, die de wereld overwon, den mensch met God verzoende en van het juk der zonde verloste.

Door dit bezoek gesticht, verlaat de reiziger den tempel der kunst en voelt zich in de stemming Dresden en zijne schoonheden naar eisch te genieten en te waarderen. Gelegen in eene aanminnige streek, glimlacht de stad den vreemdeling van haren Elbeoever vriendelijk tegen en biedt terstond van het

Bruhlsche terras den aangekomene het aangenaamste panorama. Telkens wordt de opmerkzaamheid van hem, die de stad binnenrijdt, door tuintjes voor de huizen, door straten met fraaije boomen beplant, die haar op lanen doen gelijken, en door sierlijk aangelegde pleinen, gewekt. Groen en steen treft men hier in alleraardigste zamenwerking. En niet alleen is Dresden eene stad, die terstond iederen reiziger aantrekt en bevalt; eene stad, waar het ons wèl is en wij tabernakelen wenschen te bouwen, maar het is tevens eene aesthetische stad, eene stad van degelijkheid en ernst, niet pedant zoo als Berlijn, ook niet stijf, gelijk men ligt ten onregte zou denken, maar ernstig gelijk alle kunst, want kunst, niet waar? is een der ernstigste bestanddeelen des levens, en een kunstenaar, die haar niet van hare ernstige zijde beschouwt en opvat en daarvan niet door zijne werken de getuigenis aflegt, mag op den naam, waarop hij zich zou willen verheffen, geene aanspraak maken. Voor kunst is Dresden een uitgelezen brandpunt. Zijn musaeum roept de geheele kunstlievende wereld ter bewondering en studie binnen zijne muren zamen; zijn schouwburg is, dank zij den invloed van Tieck, de beste van Duitschland; zijne kunst-academie is de kweekschool en de hoop der toekomst; zijne drie gymnasiën leveren het bewijs, hoe noodzakelijk de studie der oude wereld, harer talen en beschaving, ook voor den militair en den koopman, althans tot zekere hoogte, gekeurd wordt, en al deze inrigtingen maken een aanzienlijk onderwijzend personeel onontbeerlijk, dat niet weinig tot de verspreiding van hoogere ont-

wikkeling bijdraagt. Dit karakter nu treft u dadelijk bij uwe eerste schreden binnen de hoofdstad van Saksen, of liever die heerschende geest zit er in de lucht; hij wordt u ik weet niet hoe bewust, hij waait u aan, onderwerpt u aan zijn invloed en verjaagt den wederspannige. Gij wordt weêr een beetje warm na Berlijn; uwe oogen worden niet meer door het zien van zoovele leegloopers geërgerd; gij verwondert u in een oord te zijn, dat zoo weinig het karakter eener residentieplaats draagt, en, even als te Berlijn, zoovele dames zonder mannelijk geleide in den schouwburg ziende zitten en door het musaeum heen en weder gaan, zegt gij niettemin met voldoening het tegendeel van wat gij te Berlijn zoudt zeggen: Dresden is eene ordentlijke stad. Want de fatsoenlijke vrouw is hier weder vrij, kan hier weêr doen wat zij verlangt en loopt geen gevaar voor iets anders dan wat zij is aangezien en misschien als zoodanig behandeld te worden. Terstond wordt men dit, vooral op het musaeum, gewaar. Het publiek is daar geheel verschillend van dat te Berlijn. De volksklasse schijnt daar minder te komen, ook vinden er de onkundige toerist en de smakelooze rijkaard weinig behagen, daar er minder van allerhande te kijk is. Er loopen niet zoovele lieden rond, die er zich niet te huis gevoelen en geen raad weten, niet zoovele ronddraaijers en pligtplegers, die zich daar om des gewetens wil, omdat ze er namelijk geweest moeten zijn, vertoonen, en wier gangen en bewegingen na te gaan even vermakelijk als treurig is. Zij, die er komen, doen er werkelijk iets; zij studeren, zij kijken inderdaad en toonen, dat zij

kijken kunnen, want dat kan de eerste de beste nog maar zoo aanstonds niet, evenmin als luisteren naar muziek. Het lokaal zelf is ook strenger en deftiger dan te Berlijn. Het is minder rijk beschilderd, opgesmukt en kleurig. Maar de eenvoudigheid is, dunkt mij, niet meer dan een passend sieraad ter plaatse, waar Raphaël, Holbein, Paul Veronèse, Titiaan, Dürer, Rubens, Rembrandt en dergelijke eerste kunstscheppers het woord voeren.

De groote bladzijden spreken in de zes ruime middenzalen; in de zoogenaamde kabinetten hangen de kleinere, doch niet minder kostbare voortbrengselen, en het evenbeeld der Madonna S. Sisto, de Madonna van Holbein, even schoon van karakter in des meesters noordelijke en peinzende opvatting, bevindt zich in een gelijksoortig vertrekje aan den tegenovergestelden hoek van het gebouw. Zal ik het ontstaan en de geschiedenis van dat schilderstuk verhalen; zal ik u verder Dresden rondleiden en vergezellen door den talloozen schat van kostbaarheden van het grüne Gewölbe, en u aldaar stil doen staan voor al het drijfwerk, het snijwerk, het email, de onvergelijkelijke juweliers- en goudsmeden kunststukken, voor al de edelgesteenten, voor al de grillige snuisterijen, voor al de invallen van vroeger vernuft, vaardigheid en thans geheel verlorene en door goedkoope werktuigen vervangene bekwaamheid, nutteloosheden, waar deze eeuw van zucht naar stoffelijke welvaart en onmiddellijk gebruik en doel niets mede zou op hebben, schatten, zoo buitengewoon en ongeloofelijk talrijk, dat, als men, na zich meer dan twee uren er opgehouden te heb-

ben, den catalogus raadpleegt, het ons voorkomt, dat men niets gezien heeft; door de zoogenaamde Rustkammer, zoo vol o. a. van de fijnst en rijkst bewerkte harnassen, en waarin men den algemeenen indruk krijgt, dat het dappere voorgeslacht maar twee voorname behoeften kende, drinken en vechten; door het ouderwetsche paleis der keurvorsten, het Schloss, dat van buiten eene kazerne of eene gevangenis lijkt, maar wiens door Bendemann met fresco's beschilderde troonzaal allezins bezienswaardig is; door het in een voor zijn behoud ongunstig lokaal, de kelders van het Japansche paleis, met veel smaak tentoongestelde, voornamelijk chinesche en oud-saksische porselein; door het musaeum van pleisterafgietsels, nagelaten door den schilder Raphaël Mengs, het uitgebreidste, dat ik ooit zag en dat allerliefst in ruime zalen is gerangschikt, en waar al niet meer heen? Deed ik het, mijn schrijven zou een omvang krijgen, welke noch u, noch ik bedoelen en nogtans niet eens de wenschelijke volledigheid bereiken zou. Liever raad ik dus: spoor zelf naar Dresden — in twee dagen is het bereikbaar — zoo gij uwen geest en kunstsmaak wilt opbouwen en veredelen! Bezigtig al dat eeuwig schoone en belangrijke, en maak met mij de streelende opmerking, dat al die verzamelingen zeer gemakkelijk in oogenschouw kunnen worden genomen, dat gij door knappe direkteurs alleronderhoudendst wordt rondgeleid, en dat, ware het geoorloofd die kostbaarheden onvergezeld te onderzoeken, de catalogussen zoodanig wetenschappelijk en zaakkundig zijn opgesteld, dat gij u, enkel met deze toegerust, behoorlijk op de

hoogte van ieder voorwerp zoudt kunnen stellen.

Wat den geest eens volks, bij voorkeur welligt, in zijne kunstgenegenheden kenschetst, is zijne houding in den schouwburg. Reeds toen ik te Berlijn Döring in den Koopman van Venetië zag, was de stilte en plegtige aandacht van het publiek mijne oplettendheid niet ontsnapt. Te Dresden waren deze bij de opvoering der maagd van Orleans en Goethes Tasso met Devrient *en Mayer*-Burck nog sterker, en de zaal bij de voorstelling van het laatste stuk, dat toch niet veel meer dan eene zamenspraak zonder eenige handeling is, veel voller dan toen de maagd van Orleans, een stuk à grand spectacle, gespeeld werd. De schouwburgen worden gemeenlijk vrij duister gehouden, en het groote licht valt op het tooneel. Men komt er dan ook om te zien, niet om gezien te worden; men komt er, om een rein kunstgenot te smaken en de dramatische poëzy in hare meesterstukken hulde te brengen.

De fijne opmerker, Philarète Chasles, schildert in zijne trente ans de critique dezelfde gewaarwording, welke ik zoo sterk ondervonden had, met volkomene juistheid. L'édifice, le Schauspielhaus, est grave et de solennelle physionomie. A la dignité douce des visages, il était facile de voir que le plaisir attendu n'avait rien de commun avec la distraction des oisifs et le caprice des blasés. La salle se remplit peu à peu à la façon germanique. Point d'agitation, point de bruit. Une demi-clarté. Point de portes qui se ferment, s'ouvrent, se referment, crient, sifflent et vous apprennent

que les diamants de Mme. *** sont arrivés et que sa parure réclame vos regards. Les dames de Berlin entrent et se placent avec une douceur grave, calme, un peu humble peut-être, un peu effacée, mais très comme il faut. Au premier signe du chef-d'orchestre, les assistants semblèrent se recueillir dans un plus profond silence et comme dans une méditation d'étude. La toile s'est levée au milieu d'un silence et d'un recueillement presque religieux. Ik eindig met de bede: beware de hemel Dresden, eene stad, overvloeijende van de kostelijkste, van onvervangbare kunstkleinoodiën, voor den geesel der oproeren en der omwentelingen! want dan bestormt het graauw niet alleen de paleizen der grooten en magtigen, maar tevens de heiligdommen van het schoone, en vernielende hartstogt zou de schennige hand slaan aan wat de zevenjarige oorlog verschoonend spaarde.

CARLSBAD, 6 AUGUSTUS 1862.

DE ALTE WIESE.

Zonderling oord, waar ik tegenwoordig ben! Als ik wil wandelen, ga ik de zolderdeur uit; als ik mij aan tafel zet, steekt mijn vork in mijn bierglas, alsof ik mijn drinken moest oppikken, en mijne eerste zorg, hier aangekomen, was van mijne beurs en al hare klinkende munt afscheid te nemen en haar voor zoo

laug als mijn verblijf duren zou weg te sluiten. Dat zonderling oord is het stadje Carlsbad in Boheme, 4500 inwoners, gelegen niet ver van de plaats, waar zich de forellenrijke Töpl in de Eger stort. Van Dresden is de naaste weg over Schwarzenberg. Aldaar stuit de spoorweg tegen de bergen en kan men rekenen halverwege te zijn. Den volgenden morgen neemt men een rijtuig, en, na een rid van ongeveer zeven uren, gedurende welke men als door het Zwitsersche Munsterdal rijdt, ontdekt men eenige huizen aan de linkerhand in eene vallei. Dat moet Carlsbad zijn, fluistert ons instinct, of wel de tijd of liever nog het karakter der gebouwen. Doch neen! hun aantal is te gering, en men geeft het op, tot dat de voorste berg, meer en meer wijkende, het oog vergunt dieper in het dal te dringen, en waarlijk het is zoo, daar ligt het liefelijke toevlugtsoord van zoovele lijdenden.

Langs de beide oevers van de Töpl, een schilderachtig, maar onaanzienlijk bergstroompje, dat nogtans somwijlen geducht op zijn poot speelt, hebben zich van oudsher de woningen van Carlsbad geschaard. De stad, door hare toenemende welvaart meer en meer uitgebreid, is allengs tegen het gebergte opgekropen en verloopt tegen de onmiddellijk omliggende heuvelklingen in dunner en dunner gezaaide huizen of pakt zich hier en daar op, om en tusschen de rotsen zamen. Aan den anderen kant wordt Carlsbad door de kalmere Eger besproeid, en na de brug van dien naam te zijn overgereden, bevindt de aankomende zich in de naauwe vallei, in de smalle stad, en verwondert zich, dat ze zoo lang en zoo groot is

en men zoo maar altijd niet het gehuurde logies bereikt. Eindelijk kondigen eenige voorteekenen het badleven aan en slaat men de alte Wiese op, waar men afstapt en dat badleven zich in zijne volle kracht vertoont.

De alte Wiese is iets kalms, iets liefelijks, iets bedaards, rustigs en stils, iets huiselijks en fatsoenlijks, iets eenigs. Nooit is het er luidruchtig; het schuifelt, het murmelt, het glimlacht er. Ik zou niet weten, waarmede haar te vergelijken. Het is geene gracht, het is geene straat, het is geen plein, het heeft iets van eene promenade, meest van alles is het een salon. De beau monde van Carlsbad leeft er, drentelt er heen en weder, houdt er zich bij voorkeur op, vertoont er zich aan elkander, en het verfrisschend kraken van het grind onder deszelfs schreden, doet aan dat van in haren kom nedervallende fonteinen denken. Alles geeft tot die pantoffelparade aanleiding. Daar zijn de winkels; daar zijn de koffijhuizen: de Melone de Elefant, de goldene Krone; daar zijn, met die op de markt, de meest gezochte appartementen. De alte Wiese is de eene bebouwde oeverkant der luid kabbelende Töpl; de overkant heet neue Wiese, maar is verlaten, morsig en onaanzienlijk, en dient, zou men zeggen, enkel als achterscherm voor de menschen, die hunne kamers op de alte hebben. Van de Töpl zelve bespeurt men niets, volkomen weggegoocheld als zij is achter eene rij bouwseltjes, die het midden houden tusschen winkels en kramen. Vlak voor die bouwseltjes strekt zich eene rij van breede, schaduwrijke, niet al te hooge kas-

tanje-kinaboomen uit, waaronder bij menigte tafeltjes, stoelen en banken, gerangschikt staan. Gestraat is de alte Wiese niet, maar de bodem is steenvast en bij het vochtigste weêr nooit meer dan eventjes glibberig, en de rijtuigen mogen er, ten einde de uitrustende en wandelende menigte niet te hinderen of de weinige kinderen, die hier aangetroffen worden, in hunne spelen niet te storen, nooit anders dan stapvoets rijden. De gevels der huizen zijn wat wij Duitsch noemen, te weten eenvoudig, vrolijk, vriendelijk, meest wit met groene jalousiën, alsof Jean Jacques het zoo besteld had; zij hebben puntdaken en dragen ieder een bijna altijd in het fransch vertaalden naam; er zijn steden van allerhande landen, dieren van allerlei kleuren: de Harfe, de Rosenstock, de Matrose, de Chronometer; in eene achterbuurt de Königstron, zelfs de Auferstehung en het Auge Gottes; de Weisse Schwan, waar Schiller in 1791, de drei Mohren, de grüne Papegei en zum Strauss, waar Goethe achtervolgens van 1795 tot 1826 woonde; ook de Meerfraülein, zeefreule!; zum Vulcan, voorzigtigheidshalve vertaald, ten einde een misverstand met vuurspuwenden berg te vermijden: au dieu Vulcain, en zum Englischen Gruss, à l'ave Maria. Aan den huizenkant langs het breede trottoir alweder eene onafgebrokene reeks van snoeperige winkels, waar veel verleidelijks en dat van ieders gading is, voor het raam ligt of voor de deur hangt.

Des morgens ten vijf ure staan alle Kurgasten aan de bronnen. Het is nog stil op straat, de winkels zijn

nog toe, en de alte Wiese onderscheidt zich door nagenoeg niets anders dan door hare staande decoratie van de markt of van eenige andere straat, en door eenige zieke soldaten, die reeds van het waterdrinken terug komen. De een, half slapende, de ander, gretig en driftig, stapt in zijn morgengewaad naar de door den geneesheer hem voorgeschrevene bron. Deze klimt naar de Schlossbron, gene staakt zijne vaart reeds op de vlak geplaveide markt bij de bron van dien naam; de meesten dringen, want het is een wezenlijk gedrang, de Mühlbadgasse door, naar de verschillende nabijliggende bronnen. Beneden wordt, tusschen de glazen in, langs de Töpl heen en weêr gewandeld, of vergunt de luchtgesteldheid dit niet, dan klimt men naar den bevloerden, door Maria Theresia gebouwden zoogenaamden trampelboden, waar het getrappel der zich als tot het uitvoeren eener polonaise vereenigde menigte verbiedt iets van de aldaar spelende muziek te vernemen. Maar de klassieke, de regte Kurgast slaat, zoodra de eerste zonnestralen vrolijk over Otto's Ruhe gluren, regts de brug over, hoort reeds van ver het voortreffelijk orkest onder de leiding van den bekenden dansen-componist Labitsky, ziet de damp van den wijdberoemden Sprudel, het heetste en werkzaamste van Europa's geneeswateren, uit zijn tooverketel en uit de Töpl, waarin hij afvloeit, opstijgen, terwijl, even als bij de andere bronnen, hem de rozen- en anjergeur der heerlijke bouquetten en bloemenmandjes tegenwaait, beiden draagbare bloem-parterres in miniatuur, die bij duizenden aan den ingang ver-

kocht worden. Zie, hoe hoffelijk zij de schoonen worden aangeboden, met hoeveel liefde van water voorzien! Maar kijk niet uit uw raam, als eenige dagen daarna de groote vuilniswagen met zijne ossen er voor en zijn doodklokje voorbij komt: das ist das Loss des Schönen auf der Erde!

De overlevering wil, dat een door Keizer Karel IV in 1304 nagezet en in angst van eene hooge rots gesprongen hert aanleiding tot de ontdekking der bron zou hebben gegeven, dewijl het dier in het heete water gekookt teruggevonden werd. Ik mag wel lijden, dat dit geschied zij, maar dat de bron te voren onbekend zou zijn geweest, wil er bij mij niet in. Het aan den gloeijenden kern der aarde gekoesterd en aldaar met geheimzinnige en onontleedbare eigenschappen toebedeeld water heeft eeuwen lang voorzeker de voorhistorische volkstammen, die als de hondjes zichzelven genazen en van geen aptheker wisten, ten geneesdrank gestrekt, en het gebruik er van is, door de wetenschap geregeld, van geslacht tot geslacht in de regte lijn tot ons gekomen.

Is het bij den Sprudel even vol als bij de andere bronnen, de lijder getroost zich eenigen tijd queue te maken. Weldra echter wordt hem het ziedende vocht door een der zes in wit en blaauw gekleede meisjes aangereikt. Dan zet hij zich neder, want het is hier gelukkig niet als op andere badplaatsen voorgeschreven, dat men gedurig in beweging zij, luistert naar de mooije muziek of drentelt op en neêr door de half opene, doch tegen allen togt zorgvuldig beveiligde gallerij, ziet rond en merkt op.

Hier vallen alle standen, alle nationaliteiten weg. Aan den Sprudel geene aristocratie. Daar zijn allen gelijk, want allen zijn lijdenden, gelijk in de kerk allen zondaars, hoe dikwijls hier beiden tevens! Gelijk de Poolsche jood met dubbel gepunten baard en langen samaar smeekt de hooge vorstin dezelfde bron om eene gezondheid, die beiden ontvliedt; de witte Oostenrijker schuift langs het magyaarsche ras met donkeren blik en donker gewaad; de Rus drinkt zijn beker uit naast den Pool, wiens tergend rouwgewaad opzettelijk openbaart, dat hij den roof van zijn land en den moord aan zijn volksbestaan gepleegd eeuwig betreurt en bij de eerste gelegenheid bloedig hoopt te wreken. De adelijke dame en de onaanzienlijke burgeres, de landman en de landeigenaar, ja, de nooddruftige en de vermogende, de uitersten der maatschappij, loopen door elkaar. De vermogenden vooral niet minder dan de nooddruftigen. Wie toch zijn het wien voornamelijk Carlsbad zijn heilwater biedt? De rijken, die 's winters bij kwistige maaltijden, rijke schotels en uitgezochte geregten, door overdadig genot zich van hun buik een god hebben gemaakt, zich met meer dan goede gaven meer dan verzadigd hebben, zij zijn het, die nu, overvoerd, met vermoeide maag en ingewanden, een voetval komen doen voor de hulpvaardige Hygieia, of wel, nog erger, verstokte zondaars, komen zij slechts, om, gelijk men zegt, het mes in de scheê te houden en te zorgen, dat zij door een beetje Carlsbader-water den volgenden winter in staat mogen worden gesteld met geruster geweten en minder gevaar aan het ruimste zingenot toe te geven.

— Ach, denkt misschien de mindere man, die daar met een schamel kleed, een pijnlijk gelaat en safraangele tronie heensukkelt, kreeg ik maar een sikkepitje van wat u ziek heeft gemaakt of dreigt te maken, wij zouden beiden niet hier behoeven te komen, de grootste schat zou ons niet ontvreemd zijn geworden en het evenwigt ware hersteld, maar u is de badreis een vermaak te meer, de kuur voor u een nieuw genoegen, terwijl ik uit mijne zaken loop, de nering stilstaat en de uitgaaf vermeerdert.

Maar er is nog eene derde soort; niet die der maag- en ingewand-lijders, niet der geel-, maar die der vetzuchtigen, die hun buik door loopen, vasten, uitweeken in de badkuip en ungeheure Massen Sprudelwater te Carlsbad hopen te laten. Walgelijke poussahs, waggelen zij daar al drillend voort en kunnen allen zelfs niet eens meer behoorlijk zitten. De ongelukkigen! Hunne kwaal vertoont de uiterlijke teekenen der gulzigheid, maar, ach! de tafelgenoegens bleven hun welligt ten eenen male vreemd. Heeft men schendekeukens, die zich te buitengaan als de dieren en toch altijd even schraal blijven, er zijn ook dikzakken, die honger lijden en wien de waterzucht of eene verpletterende beroerte als een zwaard boven het hoofd hangt. Hygieia ontferme zich over deze laatsten!

Het is acht uur. De muziek eindigt; de menigte verspreidt zich wijd en zijd door het dal, want eerst een uur na het laatste glas mag ontbeten worden, de maag dient eerst door eene morgenwandeling voorbereid en het warme water gedigereerd. Nu

worden de bakkerswinkels bestormd, ieder koopt zijn sober ontbijt en begeeft zich naar de Freundschaftszaal, het Posthof, het Panorama of hoe die inrigtingen rondom Carlsbad meer heeten, ten einde aldaar zijne kurgemässe Wassergipfeln, in thee, koffij of chocolade gesopt, in pace op te slobberen, zoodat hij, die liever vóór zijn huis of op zijne kamers ontbijt en tegen negen uur van zijne wandeling huiswaarts keert, gansche drommen badgasten tegenkomt, een ieder met een graauwpapieren zakje gewapend, hetwelk het nederig rantsoen, waarop hij gesteld is, bevat. Maar welk een geheel ander aanzien heeft in dien tusschentijd de alte Wiese gekregen! De zon schijnt prettig tegen de gevels, de winkels zijn open, voor de enge koffijhuizen beslaat de op elkander gepakte menigte de volle ruimte, bezig met het genot van haar eenvoudig ontbijt, van hare regte of verkeerde koffij (Carlsbader kurtaal) die zij met hun droog brood in hun hoog glas tot eene brei knoeijen en zoo oplepelen. De familiën, die kamers op de alte Wiese hebben, ontbijten ook in het publiek, aan de bij hare kamers behoorende tafeltjes tegenover hare voordeur, regt lekker in het lommer, terwijl de zang van deze of gene virtuose vlijtig door de lucht galmt, de een of andere postiljon die letzte Rose blaast of de omroeper, als een tweede Heldring, het verlorene bij trommelslag zoekt teregt te brengen. En ziedaar, of die weelde bij de bronnen nog niet toereikend ware, loopen u de vrouwen met hare uit Praag aangevoerde bouquetten en andere met hare beroemde Carlsbader oblaten op zij, en boerenkindertjes met bloote beenen prijzen u hunne

geurige maandbloeijers aan, die zij al bij het krieken van den dageraad in de bosschen zijn gaan zoeken.

Na het ontbijt sluimert de alte Wiese in. Het wordt er warm en allengs roept het bad, en dat vordert gemeenlijk een groot uur. Daarna maakt men zich mooi, om in de Saksische zaal te gaan dineren of liever zonder eetlust — de badgast heeft hem doorgaans, ten gevolge van al het warme water verloren — zijn voedsel te gaan halen. Want meer dan eene hoogst ordinaire ordinaris, hoewel de hoogste personen en ruimste sleepgewaden er aanzitten, is die Saksische zaal eigenlijk niet. De mensch komt er eenvoudig zijne maag vullen, zorgen, dat hij niet van de graat valle. Algemeen is de spijs te Carlsbad onvoorwaardelijk naar en de meest dagelijksche schotel eene versnapering. Ook ligt de badgast er aan zoo harden band en zou hij iedere dieet-zonde zoo duur moeten betalen, dat hij zich wel wacht de vermaningen des geneesheers in den wind te slaan, den wijn en de boter afzweert en zich bepaalt tot het gebruik van eenig vleesch met groente, zonder kraak of smaak.

Hoe zich de hooge liên als eenvoudige luidjes weten te behelpen en af te dalen! Zij willen het zelfs gaarne. In het doen als ieder ander vinden zij iets aardigs en stellen zij een zeker behagen. Aan het sober tafeltje bij het vroege middagmaal, in hunne kale vertrekken met als behangsel geverwde muren, vergeten zij hunne geregten, paleizen en lustverblijven. Al bemoeijen zij zich even weinig met iemand als trouwens ieder ander, zonderen zij zich echter niet af. Zij beschouwen zich niet voor te hoog geplaatst of van te aan-

zienlijken rang om voor hun schellingje te gaan, waar iedereen naar toe gaat, en op dezelfde bank, waar een kwartier geleden een vieze jood zat, merkt men vorst Esterhazy of lord Stanley op. Zij treden hier van hun voetstuk of liever begeeft dit hun; ze zijn hier enkel personen, zieken en staan allen op gelijken bodem. Kan men iemand aan zijn kleed of aan zijn neus onderkennen? Er zijn oorden, waar de groote keizer niets meer dan een heer met een norschen blik zou zijn.

Na het eten is men gewoonlijk tot lanterfanten langs de winkels gestemd en voelt men het geld, dat men noch in het eethuis, hetwelk zooveel als het ontbrekende Kurhaus vervangt, noch aan de speeltafel — eene bank is er niet — heeft kunneu kwijt raken, in den zak dansen. Aardigheden en mooijigheden zijn er dan ook zoovele, dat men inderdaad zijne reden moet gebruiken en zijne uitgaven perken stellen: Saksische kant, goedkooper dan waar ook, snuisterijen van sprudelsteen, Boheemsch glas, Boheemsche edelsteenen, granaten, bloedkoralen, juweelen uit Weenen en uit Praag, behalve het dagelijks noodige, want gerust kan ik verzekeren, dat men, van de Oostenrijksche cigaar tot de frissche kalydor, van het Neurenberger speelgoed tot de nieuwste Parijsche modes, op de alte Wiese alles krijgen kan.

Doch allengs verspreidt zich de badwereld op nieuw.

Men moet niet denken, dat men voor zijn pleizier te Carlsbad is. Voorloopig wete men, dat er niet met den Sprudel is te spotten. Ieder, dien men tegen komt, op hen na die tot gezelschap zijn medegegaan,

derhalve op de groote minderheid na, is min of meer ongesteld. Carlsbad is eene zeer ernstige badplaats, en de kuur, die iemand sterk aantast en erge pijnen veroorzaakt, maakt den lijder vaak zeer van streek. Hij moet dus niet alleen veel in de lucht zitten en heen en weêr dribbelen, maar tevens redelijke beweging nemen en flinke wandelingen doen. De meesten nemen de Duitsche Kaffe te baat en hun zakje Wassergipfeln weêr op en begeven zich nogmaals naar eene der 's morgens pas bezochte inrigtingen en laten zich aldaar aan een tafeltje neder. Van tijd tot tijd is er in het Schweizerhof Tirolerzang of muziek voor de Saksische zaal en tweemal in de week aan het Posthof. De Duitscher noemt dit concert. Bij ons verstaat men daaronder eene vergadering van op lange rijen stoelen geplaatste dames, die virtuosen zitten aan te hooren, wier bedrevenheid de een na den ander allerhande muziekale toeren verrigt, afgewisseld door vol-orkeststukken, die zoo'n leven maken, dat niemand er naar behoeft te luisteren. Muziek daarentegen heeft des zomers plaats, in de opene lucht, onder het gebruik van thee of wijn. Dit laatste nu geschiedt aan het Posthof, onder het genot van koffij of Gieshübler mineraalwater; men zet zich ganz gemüthlich, de dames met haar handwerk, sommige heeren met een boek, zoo vrij als vogels, te midden van de menigte, aan een tafeltje, en hoort drie uren lang de muziek des verledenen en de muziek der toekomst, Haydn en Wagner, klassieke ouvertures, pot-pourris voor den algemeenen smaak, dansen van Strauss, Labitsky en Gungl, voor zes

Hollandschen stuivers. Maar de ware Kurfremde laat, bij gebrek aan toereikende ezels en ezelwagens — voor een paar duizend gasten niet meer dan zestien! — een remise — droschkes zijn te Carlsbad onbekend — voorkomen, stapt ergens uit den wagen en wandelt naar een meer of min verwijderd punt of neemt onmiddellijk de beenen op, beklimt de naburige bergen en dwaalt langs de slingerende voetpaden zoo lang zijn geest getuigt. De bergen rondom Carlsbad zijn met digte, voornamelijk dennenbosschen bekleed, waar de zon wel doorheen speelt, maar de koelte niet uit verdrijft. De paden zijn onberispelijk onderhouden. Overal noodigen bankjes den kortademige, vetzuchtige of verzwakte tot het nemen van rust, en op boomen en steenen staan letters en nommers geverwd, corresponderende met de letters en nommers op zekeren platten grond, onder den naam van Führer bekend, waarmede in de hand de groenste Kurgast zich dadelijk tot op twee uren afstands en verder tusschen het digte gebladerte wagen kan, zonder mogelijkheid van zijn weg te verliezen of het beoogde doel niet te bereiken. Zoo zwerft men genoegelijk naar Findlaters tempel, naar Dorotheënruhe, naar den Dreikreuzberg, naar den Hirschensprung of den Himmel auf Erde, of laat zich per as naar den Aberg of naar Dalwitz voeren en bewondert de eerwaardige, eeuwenheugende, zoogenaamde eiken van Körner, of naar het bevallige Hammer en biedt te vergeefs weêrstand aan den ongeëvenaarden kunstarbeid van den schrijnwerker Gunther, of naar Schlaggenwerth met zijn

verwaarloosd slot, het tegenwoordig toevlugtsoord van den onttroonden groot-hertog van Toscane, wien de heerlijkheid toebehoort, of langs een heerlijken, telkens afwisselenden weg naar de König Otto's Quelle, of stijgt uit te Aich, om te voet het donkere pad langs de Eger, tusschen met hooge dennen digt bewassene rotsen ingekist, te volgen en zich op een betooverend romantisch plekje neder te zetten voor het ruwe stulpje vlak over het tooneel der legende, welke de stof tot Marschners meesterstuk heeft geleverd. De koelte der in de schaduw liggende bosschen en der aan uwe voeten voorbijvlietende Eger doet u van den gloed der ondergaande zon, die den overkant verguldt, bekomen. De strengheid en eenvoud van lijnen en kleuren werken op uw schoonheidsgevoel; de zedigheid en grootschheid, welke deze stilte kenschetsen, treffen u; gij zijt dankbaar geene andere gezelschappen te ontmoeten, waant u in deze afzondering een oogenblik op honderd mijlen van de bewoonde wereld en verklaart dit plekje teregt voor het verrukkelijkste wat Carlsbad aanbiedt. Doch neen, niet op honderd mijlen. Een half uurtje in uw wagen, en het dagelijksche gewoel der alte Wiese omgeeft u weêr. De avond valt langzamerhand in de vallei, de laatste straal hangt nog maar even aan den top van den Dreikreuzberg. De verschillende gezelschappen komen van hunne uitstapjes terug, en het wemelt langs de winkels en onder de boomen — het Boheemsche glas schittert daar tusschen als in een tooverpaleis, het cristal-palace van Carlsbad, evenmin een paleis als dat te Sydenham van kristal —

van heeren en dames, die zich van tijd tot tijd op een bankje of voor de drukke koffijhuizen nedervleijen. Het is een liefelijk oogenblik; al die bevallige vrouwen, die smaakvol gekleede groepen, zich in een levendig en aardig gekeuvel met de kennissen, die zij hier aangetroffen hebben, verlustigende, behaagt het oog, streelt den geest, en hoewel die allen u vreemd en onverschillig zijn, is toch de wereld, die u omgeeft, van al die hoogst wellevende en fatsoenlijke menschen — we zijn nog in Julij, met Augustus wisselt het publiek kennelijk af — regt aangenaam en genoegelijk, en Carlsbad met menig ander oord van dien aard en de dames hier met zekere opgedrilde schepsels, die elders rondzwerven, vergelijkende, komt men tot het vertrouwen inboezemende eindbesluit, dat Carlsbad, even als Dresden, een ordentlijk oord is.

Doch het wordt schemerachtig, het wordt kil, men mag niet langer vertoeven: *de doctor heeft het gezegd*. Spoedig luikt een zoete slaap de oogen der badgasten, en ziedaar onze *vie de Bohême*, hemelsbreed verschillend nogtans van het leventje, door Henri Murger geschilderd. Den volgenden morgen is het weder koekoek één zang, moet de patient weder in den molen. Dan vallen — hoe verzuimde ik er niet dadelijk van te spreken! — den *Kurgast*, die zich 's morgens vroeg op nieuw naar de bron rept, rijtuigen in het oog, die stilletjes en als ter sluik de *alte Wiese* komen opstappen en voor eene of andere woning blijven staan. — Vertrekkenden — denkt hij en wenschte ook reeds zoover te zijn. Zij gaan naar

Schwarzenberg, naar Töplitz, naar Hoff— een lange dag! — den spoorweg opzoeken en zoo weêr naar huis. De kuur is ten einde; de maand of de zes weken zijn om. Gelukkigen! Weldra daalt er een koffer naar beneden, dan weer een, en de pakkaadje wordt ijverig achterop gesjord. Spoedig komen ook de badkennissen opdagen, ieder, volgens Carlsbader gewoonte, met een ruiker in de hand, verwelkend, helaas! even spoedig als de meeste banden op dergelijke oorden gelegd. Ik heb een blik in de wagens geworpen, die van binnen letterlijk een geurende tuin waren. In sommigen schoot inderdaad geene gelegenheid meer over om te gaan zitten, zoodat de ruikers gedeeltelijk langs den bok werden gebonden of het geheele rijtuig omgaven. Ik heb huurspul gezien, waarin hohe Herrschaften Carlsbad verlieten, werkelijk onder groenfestoen en bloemkransen bedolven, ja, bovenop gedost met eene grafelijke of vorstelijke bloemenkroon. Eens viel o. a. mijne aandacht op een zonderling geval, dat 's morgens vroeg op een tafeltje op de alte Wiese te pronk stond: eene reusachtige bloemenpastei, waarvan de beteekenis en het doel zich onmogelijk lieten gissen. Het moest eene beleefdheid van eenige Russische prinsen en prinsessen heeten en het rijtuig der grootvorstin Helena dekken, die op dien dag vertrok.

Het oogenblik des afscheids is intusschen daar; handdrukken, omhelzingen, liefkozingen der kleinen, wenschen geen gebrek. De huiswaarts keerenden stappen in hunne bloemkoets, de loofhut zet zich in beweging, zij gaan. Vaarwel, Hirschensprung! vaarwel, Posthof! vaarwel, saksische zaal! vaartwel, Mühlbron,

Neubron, Marktbron, Schlossbron! en gij bovenal rookende en kokende Sprudel, vaarwel! Of tot wederziens! voeg ik er bekoelend bij. Doch hetzij uw geneesheer u slechts een beteren winter voorspelde, hetzij ge werkelijk uwe pijnen en kwalen te Carlsbad laat, aan welks liefelijken grond uw hart zich eensklaps gehecht voelt, volg het voorbeeld niet van sommige opgewondenen, die de prachtige rotsen door pleisters, met zalvende poëzy besmeerd, even onbegrijpelijk hoogdravend als overgevoelig, ontsierden, maar wend later uwe dankbare schreden liever ter bedevaart naar de kokende bronnen en laat er, uw verblijf en uw herstel vereeuwigend, op meer dan een doorluchtig voetspoor, een werk der liefde of der verfraaijing achter of voorzie in eene der behoeften van het oord!

GEDACHTEN.

Waarom misleiden de kinderen zoo dikwijls hunne ouders en zijn, somtijds onwillekeurig, te kwader trouw jegens hen? Zou het ook kunnen wezen, dat zij een duister bewustzijn hebben, dat hunne ouders hun van hunne zijde, wat ook gebeure, getrouw zullen blijven — ik voeg er bij, niet van hen af kunnen — hen niet verlaten zullen in den bittersten nood, in de verregaandste zonde?

Waarom behoudt de meergevorderde leeftijd zoo gaarne de voorwerpen in den toestand, waarin hij ze in zijne jeugd gekend heeft, en ziet ze met weemoed slopen of veranderen? Omdat die jeugd altijd zijn verloren paradijs blijft, waarvan die voorwerpen de decoratie zijn en welke zij vertegenwoordigen, dat hij die voorwerpen met alle geliefde en verdwenen persoonlijkheden vereenzelvigt, waaraan zijn ontluikend en frisch gemoed zich gehecht had.

Men zou haast meenen, dat de grootste kunstenaars tevens de teederste christenen dienden te wezen,

daar zij het zijn, die bij voorkeur het vermogen bezitten zich in de plaats van een ander te stellen.

De halve waarheden helpen de dwaling voort, maar de overdrijving benadeelt de waarheid.

Le système de Froebel est à l'instinct maternel ce que la science de la logique est au bon sens.

Si les figures du fameux tableau des frères van Eyck, l'adoration de l'Agneau, prenaient une voix, elles produiraient le Hallelujah du Messie de Händel.

La timidité est une bien fâcheuse entrave au commerce de la vie. Elle n'est supportable pour les autres que lorsqu'elle est un effet de l'art et qu'elle prend les séduisants dehors de la modestie, mais gare à vous, dès que cet effet se laisse apercevoir! Rien ne la corrige comme le frottement assidu de la bonne société. Généralement la timidité est un vice qui tient à l'éducation. C'est un des tristes résultats de l'éducation bourgeoise qui renonce à la liberté de peur des incongruités et d'être elle-mêne, et se renferme dans un code étroit de manières de se comporter et de s'exprimer. Dès que le cas n'est point prévu, et il faut bien qu'il y en ait d'innombrables qui ne le sont pas, adieu et bonjour! l'article fait faux bond, le pot ne trouve pas son couvercle et la pauvre victime ne ressemble pas mal à un paralitique qui a égaré ses béquilles. — Le vice qui parmi les hautes classes fait pendant à la timidité, c'est la hardiesse, f o r w a r d n e s s, son contraire.

Ken u zelven! Eene onmogelijkheid. Kan het oog zichzelf aanschouwen? Alleen dan wanneer een gedeelte van hemzelven zich van den mensch heeft losgemaakt, de vrucht van den tak is gevallen en feit is geworden, kan de geest door zelfbeheersching en zelfontleding uit den aard van het feit, namelijk der door hem verrigte daad, tot het gehalte van zijn zedelijk bestaan besluiten.

De geest denkt en werkt onder dicté. De gedachte valt in, wordt eigenlijk ingegeven. Waar ligt haar oorsprong? Zoek eerst dien der gazblaasjes in uw glas mineraalwater! En met welk oogmerk werden die gedachten opgeroepen, welke in een omzien weder verwaaiden, waar men naderhand niet meer op kan komen, les pensées avortées, en die toch zoo schoon en belangrijk, doch niet bestemd schenen om tot rijpheid te geraken en als schimmen voor het oog des geestes snel voorbij dreven, beelden eener toekomende of bestanddeelen eener afgekeurde wereld.

Eerzucht is eene Ahnung van den geest, liefhebberij het teeken der geschiktheid, der roeping. Gelijk de boom zijne haarwortels naar den kant van den bodem uitstrekt, waar zij, wie zal zeggen op hoe geheimzinnige wijze de vaag raden, zoo tast de geest ook met al zijn vermogen naar het vak zijner voorkeur.

Dans le monde des nains, la grande stature n'est pas du tout une qualité, c'est au contraire dans

l'exiguité que l'aristocratie réside. Aussi les emplois subalternes des valets et des femmes de chambre, dans ces groupes nomades sont-ils toujours tenus par les nains les plus développés.

Niets is geschikter om iemand ernstig te stemmen dan een bal in de groote opera te Parijs; eveneens le bal Mabille en dergelijken, maar daarvoor moet men naar de veertig loopen.

In een lekker verwarmd vertrek zeer koude spijzen te gebruiken, welk eene weelde! Maar heet eten in eene koude zaal, welk eene armoê!

Voor Noordsche ooren zijn er te veel vokalen, is er te veel klank, te veel galm in het Italiaansch. Men verstaat zichzelven niet, men vat den zin niet van het gesprokene. Verbeeld u eene preek in eene ledige kerk!

De mensch kan twee dingen niet ontgaan: zijn noodlot en eens anders aanmerkingen.

AANTEEKENINGEN.

Bladz. 4, regel 12. Un ami découvrit par hasard le manuscrit sur le bureau de l'auteur; il en lut quelques vers avec étonnement, continua avec intérêt, bientôt avec admiration, et plein d'enthousiasme à la fin de cette lecture, il déclara au poète qu'il avait fait une oeuvre, destinée à renouveler la poésie au 19e siècle et qu'il fallait publier immédiatement ce recueil. Le poète fit quelque résistance. Il n'attachait à ces vers que le prix qu'on met à ces épanchements qui soulagent l'âme; c'était un souvenir entre lui et un tombeau bien cher, un secret entre lui et sa muse. La publicité l'effrayait, les soins à prendre pour la publication d'un ouvrage l'inquiétaient; on lui promit de l'affranchir de tout soin, et l'ami officieux emporta le manuscrit avec l'autorisation de le faire paraître, mais sans nom d'auteur. Le poète qui refusait ainsi son nom à la renommée, c'était M. de Lamartine; l'ami qui insistait pour la publication de ces vers était M. de Genoude, au début de sa carrière de publiciste et mettant dans ses amitiés la même ardeur qu'il devait mettre dans ses idées.

A. NETTEMENT, histoire de la littérature française pendant la restauration, t. I, p. 260.

Uit Florence kwam Lamartine van tijd tot tijd over en las dan in letterkundige salons zijne gedichten voor.

Bladz. 5, regel 22. De welsprekendste en gevoeligste verdediging van Lamartine heeft Eugène Pelletan in zijne nouvelle Babylone uitgesproken, maar van het feit van 24 Februarij maakt hij zich snedig af met den kwinkslag: mais Lamartine a fait une révolution, c'est là son crime. Est-ce qu'on fait une révolution? Une révolution se fait d'elle-même. p. 229.

Bladz. 8, regel 31. HOFFMANN, Contes fantastiques, t. IV; don Juan.

Bladz. 15, regel 29. M. de Lamartine est sensible comme une harpe plutôt que comme un homme.

St. MARC GIRARDIN, cours de littérature dramatique, t. IV, p. 98.

Il croit faire du style, il fait de la musique,
Et son vers magnifique
Confond la poésie et la sonorité.

Men kan hetzelfde op zijn proza toepassen.

Bladz. 18, regel 3. E. de Pressensé, le pays de l'Evangile, introduction.

Bladz. 20, regel 14. Ce récit dramatique a enflammé tous les coeurs, il a fait aimer passionnément la Révolution, et M. Lamartine peut à bon droit revendiquer une large part dans les glorieux évènements du 23 et 24 Février.

CH. ROBIN, Galerie des gens de lettres au 19e siècle, p. 298.

Bladz. 27, regel 31. Woorden van Châteaubriand aan de Hertogin van Berry.

Bladz. 28, regel 24. Son esprit (die van Royer-Collard) rhéteur et controversiste avait plus d'aptitude pour la philosophie spéculative que pour la politique, science d'instinct et de premier mouvement.

LAMARTINE, Histoire de la Restauration, t, VI, p. 260.

In Lamartines pen doen dergelijke woorden zeer. Een Franschman zou ze eene maladresse noemen. Het zijn van die uitdrukkingen, welke den schuldige ondanks zichzelven ontvallen, om, alsof het niet te voorkomen ware, gelijk wraakgeesten tegen hem op te staan. Gustave Planche zegt er van met een scherpen terugblik op het voorgevallene: „Prononcer de telles paroles, c'est se déclarer soi-même incapable de gouverner. L'instinct et l'inspiration peuvent suggérer de beaux discours, des actes énergiques et sublimes, dont l'histoire doit tenir compte, qui laissent une trace durable dans tous les esprits généreux, dont le souvenir est consacré par la reconnaissance publique, mais ni l'instinct, ni l'inspiration ne suffiront jamais pour former un homme d'état."

M. de Lamartine et l'histoire de la Restauration; Revue des deux mondes, 15 Août 1854, p. 817.

Er was zooveel tegen het denkbeeld zelf te zeggen, dat Planche zeker daarom geene aanmerking over den vorm der uitdrukking heeft willen maken. Wat is eigenlijk, streng logisch en taalkundig, zou hij anders hebben kunnen vragen, une science d'instinct et de premier mouvement? zoo niet onzin of wanbegrip, althans eene bij uitstek gewaagde spreekwijze, waarin deze en gene ligt de oppervlakkige opvatting der Fransche ligtzinnigheid zou meenen zich te zien verraden. Aanleg totgeestdrift voor de wetenschap, die men voorstelt zich eigen te maken of reeds beoefent, is zeker onontbeerlijk, maar dit is geheel iets anders dan une science d'instinct et de premier mouvement, waarvan de zin, met alle toegefelijkheid voor de zonderlinge zamenvoeging der woorden, eer zou wezen: eene wetenschap, in de betrachting, ik durf het geen beoefenen noemen, van welke men zich door willekeurige aandrift en opgewondene invallen laat beheerschen. Keppler riep wel uit in zijne Harmonices mundi, lib. IV, p. 119: „Geometria, ante rerum ortum menti divinae coaeterna, Deus ipse!" en Edgar Quinet beweert in zijn werk, getiteld: l'Église et la société moderne, p. 84: „Une grande erreur est de penser que l'enthousiasme est inconciliable avec les vérités mathématiques. Je suis persuadé que tel problème de calcul, d'analyse, la solution de telle équation supposent autant d'intuition, d'inspiration que la plus belle ode de Pindare. Ces pures et incorruptibles formules, qui dominent tous les temps, tous les espaces; ces formules sacrées, qui sont, pour ainsi dire, une partie intégrante de Dieu, mettent le mathématicien qui mérite ce nom en communion profonde avec la pensée divine. Dans ces vérités immuables, il savoure le plus pur de la création, il prie dans sa langue. Il dit au monde, comme cet ancien: Faisons silence, nous entendrons le murmure des dieux!" Maar om dezen wellust van den in deszelfs beschouwingen verlorenen denkvermogens te smaken, moet iemand de hoogste toppen van het menschelijke weten bereikt hebben.

Bladz. 30, regel 6. „On ne réforme que ce qu'on domine."

LAMARTINE, les Confidences, p. 367.

Lamartine stond niet boven de gebeurtenissen en werd er daarom door medegesleept; de knaap speelde met kruid, het vloog hem in 't aangezigt. Zelden heeft Lamartine dergelijke diepzinnige uitlatingen, ahnungen van zelfkennis, die hem onwillekeurig ontvallen.

Bladz. 33, regel 10. Van Sauzet, voorzitter der kamer van volksvertegenwoordigers op 24 Februarij 1848, verscheen in Mei 1851 een stuk getiteld: La chambre des députés et la révolution de Février,

waarin o. a. het volgende voorkomt: „Un espoir restait, M. Lamartine avait demandé la parole, et personne n'en doutait qu'il n'en consacrât l'influence à sauver les derniers débris de la monarchie. C'était la loi de tout son passé, la gloire de tout son avenir. Après l'évènement fatal qui enleva le duc d'Orléans à la France, M. Lamartine avait noblement honoré sa mémoire et défendu avec énergie la régence de sa veuve. Chacun attendait sa parole avec saisissement et les hommes de bien avec espérance. Cette parole devait être puissante sur la multitude, dont ses derniers écrits avaient causé les passions et qui acclamait son nom avec ce frénétique enthousiasme dont elle enivre ses idoles d'un jour. M. Lamartine a écrit qu'il avait le pressentiment de cette puissance et qu'il dépendait de lui de reporter la royauté aux Tuileries par le flot populaire qui venait de l'en chasser. Il a pris soin de tracer dans une page magique le tableau d'une magnifique action qui pouvait être conquise par une magnifique parole. En ce moment il repoussa cette noble pensée. Sa conscience et l'avenir le jugeront."

Lamartine kwam tegen dat stuk op door een brief, in onderscheidene dagbladen geplaatst, waarvan een klein gedeelte hier volgt:

„Cette vigilance sur moi-même et cette séquestration de tout emploi et de toute adhésion personnelle à la dynastie de Juillet avaient duré dix-huit ans. Mes opinions avaient grandi avec le temps; elles n'étaient plus des sentiments, elles étaient des pensées. Vous voyez que ces pensées étaient libres, et que si elles n'eussent pas été libres, ce n'était pas à la dynastie de Juillet qu'elles pouvaient s'enchaîner jamais avec décence.

Par quelle aberration de logique, par quelle contradiction entre les sentiments et l'acte, par quelle inconséquence de coeur et de main, moi qui avais passé dix-huit ans à me différencier des partisans de cette dynastie, à déplorer tout haut sa fausse situation, à regretter son avènement contre nature, à refuser ses plus petites jusqu'à ses plus hautes faveurs, aurais-je été condamné à remettre moi-même sur le front de cette même dynastie une couronne tombée sans moi, couronne qui, dans l'ordre de la nature, comme des principes de mon enfance, appartenait à un autre? Dans l'indépendance que j'avais su me faire, je ne devais rien à personne qu'à Dieu, à ma conscience et à mon pays. La couronne tombée, la nation seule était assez légitime pour la ramasser, assez forte pour l'interdire aux compétiteurs. Je l'ai senti en un seul éclair de bon sens; et si j'avais pu avoir quelque doute sur la nécessité de la République pour rallier, sauver et couronner tout le monde au lieu de couronner un jeune Démétrius, quelque deuil et quelques larmes qu'il y eût sur son berceau, ces doutes se seraient bien dissipés depuis ce jour."

Bladz. 34, regel 26. Ziehier Lamartines diensttaak, gelijk Pelletan dien opmaakt:

Il électrise le peuple, il improvise la garde civile, il proclame l'égalité politique, il décrète la souveraineté nationale, il brise la chaîne de l'esclave; il abolit le serment, il supprime la mort en matière politique, il efface du code maritime la punition corporelle, il arrache du code pénal le carcan, il rature la contrainte par corps.

La nouvelle Babylone, p. 230.

Bladz. 34, regel 26. Lui, le sublime pauvre, après cette révolution où il a sauvé les riches.

ARSÈNE HOUSSAYE, voyage à ma fenêtre, p. 213.

Bladz. 36, regel 20. Sa belle tête fièrement relevée, son geste digne et sobre, donnaient à son débit quelque chose de solennel et d'irrésistible. On finissait par oublier son défaut de logique, ses argumentations incohérentes, et l'on se laissait entraîner au charme de cette phrase mélodieuse qui murmurait en prose des réminiscences de poète.

DE MIRECOURT, les Contemporains; Lamartine, p. 78.

Bladz. 37, regel 1 . Lamartine had in 1847 1,100,000 franken schuld, waarvan in dat zelfde jaar 500,000 met het geld, dat hij van zijne Histoire des Girondins en van een verkocht landgoed gemaakt had, betaald was geworden. Bleven bij de omwenteling te betalen 700,000 franken, behalve dat hij op dien tijd, om een gat van 105,000 franken te stoppen er een van 100,000 gemaakt had. Wat is er toen gebeurd?

„J'avais conclu, peu de temps avant le 23 Février, à diverses dates, avec des libraires, des éditeurs, des capitalistes et des propriétaires de journaux, des contracts, pour l'exploitation de mes oeuvres littéraires, passées, présentes et à venir, s'élevant à la somme de 540,000 francs. J'espérais, du fruit de mon travail assidu, payer en quelques années mes créanciers, en conservant mon patrimoine à une famille nombreuse et chère, et aux plus nombreuses familles de cultivateurs qui vivent de mon capital. Le soin des affaires publiques et la crise, dont je ne voulais pas abuser contre d'honnêtes et généreux contractants, m'ont forcé à résilier tous ces actes et me forceront à rembourser les avances que j'avais reçues. Je ne regrette pas une parcelle de cette fortune de l'homme de lettres, sacrifié par l'homme politique à la fondation de l'ordre nouveau. J'y sacrifierais avec joie, non seulement le reste de ma fortune, mais mon nom, ma liberté, ma vie! Que nos biens, nos réputations, nos individualités soient broyés dans le mouvement des choses humaines, mais que la répu-

blique constitutionelle se fonde et que le peuple grandisse en raison, en moralité, en droit et en bien-être!"

LAMARTINE, Trois mois au pouvoir, p. 36.

Bladz. 38, regel 4. De gérant der société pour l'exploitation en commandite des oeuvres générales de M. de Lamartine heet Poullain-Dumesnil.

Op eene uitnoodiging van mijn geachten vriend Wap om ons vaderland te bezoeken antwoordde Lamartine het volgende: „Parcourir le monde d'amis en amis, guidé par un ami comme vous, citoyen et poète, ce serait un acheminement au paradis; mais je suis dans l'enfer des dettes, des créanciers, des affaires embarassées, des travaux nocturnes pour suffire au jour. Un mois perdu me ferait perdre des salaires d'un travail promis à des créanciers bons, mais pressés; il faut tous les matins reprendre le harnais et tracer mon sillon à côté du sillon de la veille. Je ne vois plus de liberté pour moi, à moins d'un miracle. Oubliez-moi donc jusqu'au jour où je pourrai partir sans laisser personne en souffrance derrière moi. Priez pour que le ciel me rende six mois de liberté, et j'irai vous en porter les prémices. J'aurais bien voulu voir la Hollande avant d'écrire la vie des de Witt: cette Suisse en plaine a dans ses grands hommes mieux que ses Guillaume Tell."

23 Februarij 1854.

Daarna is nog bij den gérant eene poging gedaan om den dichter voor ééne maand los te krijgen, maar het antwoord was, dat hij niet komen kon voor dat zijne schulden zouden zijn afbetaald. Zelfs heeft het plan bestaan, en zijn er ook werkelijk onderhandelingen geopend, om den man onder een kornak op beziens naar Amerika te zenden tegen 3000 francs 's maands, waarvan de helft dan in beslag zou zijn genomen door zijne créanciers bons, mais pressés.

Bladz. 38, regel 25. Près de lui la ruine est venue s'asseoir. Toujours courageux, il la chasse par le travail; mais elle revient sans cesse avec le noir cortège des huissiers et lui montre un gouffre, où il jette volume sur volume, sac d'or sur sac d'or, sans pouvoir le combler. Les innombrables livraisons du Conseiller du Peuple, l'Histoire de la Restauration, Raphaël, Geneviève, Toussaint-Louverture, les Constituants, vingt ouvrages sont engloutis, et l'écrivain travaille toujours.

DE MIRECOURT, les Contemporains; Lamartine, p. 87.

Je ne saurais comparer le travail de son esprit qu'au travail d'un cheval surmené. Il lui demande l'accomplissement d'une tâche au-dessus de ses

forces; il le sollicite, il l'aiguillonne à toute heure. Ni trève, ni repos; las ou dispos, il faut qu'il produise à tout prix. C'est vraiment un spectacle douloureux. Au lieu d'exercer ses facultés, il les épuise, il les gaspille. La sympathie profonde que m'inspire cette grande intelligence, si malheureusement fourvoyée, m'oblige à parler ainsi.

G. PLANCHE, M. de Lamartine et l'histoire de la Restauration; Revue des deux mondes, 15 Août 1854, p. 813.

Envain la fibre du cerveau appelle le repos, il ne doit pas le connaître; qu'importe la douleur ou la maladie! Il a donné sa vie en gage, il doit un lambeau de sa chair à défaut de paiement, et longtemps avant le lever du soleil il remplira la page blanche, aujourd'hui et demain, et encore demain, et toujours. Le laboureur, debout avant l'aube, verra une lueur flotter sur la colline et demandera: qui donc à cette heure peut encore veiller?

E. PELLETAN, la nouvelle Babylone, p. 231.

Bladz. 41, regel 21. J'habite à Paris une petite maison reculée au fond d'une cour, dans un quartier obscur, maison qu'un des publicains qui me censurent trouverait mesquine pour son intendant ou pour son concierge; j'y ai l'existence d'un artisan de la plume qui vit de son salaire entre son métier et sa famille; j'y reçois le soir quelques rares amis des mauvais jours; j'y finis l'entretien de bonne heure, afin d'allonger le jour du lendemain et de gagner sur le sommeil des heures pour le travail; j'ai renoncé par économie aux chevaux [1]) que j'aimais avec passion comme des compagnons de mon enfance et de mes voyages; j'ai conservé deux ou trois chiens dont on a l'amitié pour un morceau de pain, et dont la fidélité caressante est une protestation contre l'infidélité des hommes. Voilà ma vie à Paris depuis dix ans.

Réponse à une revue Anglaise.

Bladz. 46, regel 11. A. DE LAMARTINE, histoire de la révolution de 1848, t. I, p. 115—117, 131.

Bladz. 46, regel 28. Histoire de la littérature française sous le gouvernement de Juillet, t. II, p. 438.

Bladz. 47, regel 9. CUVILLIER-FLEURY, portraits politiques et littéraires, 2e éd. t. I, p. 142.

1) Vergelijk blz. 77 r. 1.

Bladz. 48, regel 10. A. NETTEMENT, histoire de la littérature française sous le gouvernement de Juillet, t. II, p. 446.

Bladz. 49, regel 3. A. DE LAMARTINE, histoire de la révolution de 1848, t. I, p. 115.

Bladz. 50, regel 8. Même livre, t. I, p. 203.

Bladz. 50, regel 11. Non, monsieur, je n'ai point de remords.

Lettre à M. SAUZET.

Bladz. 51; regel 6. A. DE LAMARTINE, cours familier de littérature, 3e entretien. p. 198.

Bladz. 51, regel 31. Geschichte des 30jährigen Kriegs, Buch I.

Bladz. 52, regel 8. Tu n'es qu'une lyre, va chanter!

Bladz. 59, regel 1. Weinig ongelukkigers, zeide men, kon Lamartine te beurt vallen, wien door de begunstiging des Keizers de geheele legitimistische partij afviel.

Bladz. 59, regel 4. Mij kwam ter oore, dat binnen Utrecht en in de omstreken niet een enkel exemplaar geplaatst werd; een der voornaamste boekhandelaars van Amsterdam gelukte het vier abonnés te krijgen, en ik heb nog bijna niemand aangetroffen, die de entretiens las of kende.

Bladz. 60, regel 17. Gewis, het algemeene stemregt heeft niet alleen zijne humoristische, maar ook zijne treurige zijde.

Als men nagaat, las ik in het Dagblad van 's Gravenhage, dat in geheel Frankrijk geene enkele stem is uitgebragt ten gunste van den man, die in 1848 door één millioen stemmen werd begroet; een man, die zijne partij niet heeft verraden, zijn vaderland niet afgevallen is, zijne eigene zaken niet ten koste van den staat behartigd heeft, integendeel alles opgeofferd heeft, zoodat hij thans de meêwarigheid van het publiek moet inroepen, dan zult gij mijne opmerking toestemmen.

Wien ik bedoel, zult gij reeds bij uzelven genoemd hebben: den heer de Lamartine, die thans aan het ziekbed gekluisterd ligt.

„Et sur ma tombe où lentement j'arrive,
„Nul ne viendra verser des pleurs."

Zoo gaat het in de wereld. Alleen heeft Victor Hugo uit de plaats zijner ballingschap eenige diep gevoelde en vleijende regelen aan den zanger van Elvire doen toekomen.

Bladz. 63, regel 25. Er staat (Entretien I, p. 75): on ne fuit pas. Dit on is onvertaalbaar. Eigenlijk: dat doet geen fatsoenlijk man.

Bladz. 65, regel 5. La nuit de Mai.

Bladz. 67, regel 12. Son plus grand bonheur est de raconter, non pas les évènements publics, mais sa vie personnelle. Les moindres épisodes de son enfance ou de sa jeunesse ont à ses yeux une immense importanee. Il n'y a pas dans ses souvenirs une journée indifférente. Tout ce qu'il a pensé, tout ce qu'il a dit, tout ce qu'il a rêvé, tout ce qu'il a vu, prend sous sa plume les proportions d'un évènement.

G. PLANCHE, le poète historien littéraire,
Revue des deux mondes, 15 Novembre 1856.

Bladz. 67, regel 14. Les Confidences, p. 137.

Bladz. 68, regel 3. Psalm XII vs. 4.

Bladz. 68, regel 21. Le poète historien littéraire.

Bladz. 70, regel 1. Het bezoek aan Lamartines buitenverblijven had plaats op 1 Mei 1858.

Bladz. 78, regel 19. G. PLANCHE, le poète historien littéraire.

Bladz. 80, regel 1. Volgend vlugschrift, hier en daar misschien eenigzins overdreven, gelijk de meeste dergelijke geschriften, hetwelk, naar het oordeel van de Gids, „meer zoekt te overreden dan te overtuigen en den strijd waagt tegen die reeks van bedenkingen en bezwaren, welke, door vreesachtigheid en vooroordeel ingegeven en voor eigenlijk gezegde argumentatie onbereikbaar, vaak aan de zaak der waarheid den gevaarlijksten tegenstand bieden," dankt zijn ontstaan aan een verzoek, bij gelegenheid der pas ingevoerde regtstreeksche verkiezingen, tot den schrijver gerigt. Mogen sedert 1849 enkele der aangevoerde gronden tot het gebied der hersenschimmen zijn gebleken te behooren, deze ééne niet aangevoerde grond houdt als een paal boven water stand, dat, leenen zich de kiezers tot knoeijerijen, laten ze zich reactie en ongeschiktheid als hunne vertegenwoordigers bij wetgevende beraadslagingen opdringen, zij den verkeerden gang van zaken ten minste niet aan het nepotisme en de kuiperijen eener versletene oligarchie, maar aan hunne eigene onverschilligheid, karakterloosheid, onrijpheid te danken hebben. Al was het om die reden alleen, verdienen regtstreeksche verkiezingen boven ieder ander stelsel van vertegenwoordiging de voorkeur.

Bladz. 87, regel 25. View of the State of Europe during the middle ages, vol. II, p. 32.

Bladz. 114, regel 1. Men zal niet zonder reden aanmerking maken op den franschen tint, welke over dit opstel verspreid ligt, vooral op de gekozene voorbeelden, meestal aan de fransche letterkunde ontleend. Gelieve men in het oog te houden, dat voorzeker geen land meer dan Frankrijk bronnen aan de hand geeft in een vak, waar ook, sedert twee eeuwen, geen land meer dan Frankrijk modellen voor oplevert. Doch, hoe dit zij, het zou voor mij eene streelende voldoening zijn, indien eenige der opmerkingen en wenken, van lieverlede bij de beoefening der uiterlijke welsprekendheid opgeteekend, van eenige waarde werden gekeurd voor jonge liefhebbers.

Bladz. 115, regel 8. Nous avons, par la disposition des organes de la voix, cinq modulations principales et bien distinctes, cinq tons majeurs que la voix peut parcourir sans effort, en montant et en descendant, c'est à dire, sans rien perdre de sa qualité. Ces tons sont: le ton naturel, celui dans lequel on parle avec le moins d'effort; le ton élevé, celui qui est au-dessus du ton naturel; le ton le plus élevé, celui où la voix, dans sa plus haute élévation, peut se soutenir sans être grêle ni désagréable; le ton bas, celui où l'on descend, en quittant le ton naturel; enfin, le ton étouffé, celui au-dessous du ton bas, où la voix, tout-à-fait sourde, ne résonne plus. On passe d'un ton à un autre, à l'aide d'un semi-ton, d'un repos ou d'un silence. Il est essentiel de savoir soutenir sa voix; on entend par ces mots, ne hausser ni ne baisser trop sensiblement la voix, en lisant une suite de mots liés par le sens et appartenant à la même idée.

VIGÉE, Préceptes sur la lecture à haute voix.

Bladz. 117, regel 1. Zugleich ist zu rathen, in Anfange so tief zu sprechen als man es zu thun im stande ist, und dann abwechselnd immer im Ton zu steigen; denn dadurch bekommt die stimme einen grossen Umfang und wird zu den verschiedenen Modulationen gebildert dessen man in der Declamation bedarf.

GÖTHE, Regeln für Schauspieler

Bladz. 118, regel 10. H. H. KLIJN, Montigny, IV, 9.

Bladz. 118, regel 26. A. BOGAERS, de togt van Heemskerk naar Gibraltar.

Bladz. 120, regel 11. Les règles défendent de lever les bras au-dessus de la tête, mais si la passion les y porte, ils feront bien: la passion en sait plus que les règles.

BARON.

Bladz. 121, regel 6. De Oratore, l. III.

Bladz. 121, regel 21. De wereld is het boek, waaruit de tooneelspeler zijne gewaarwordingen putten moet. Niets mag hem onverschillig zijn. Eens zal hij de droefheid, die hij ondervonden, de genoegens, die hij gesmaakt heeft, overbrengen op het tooneel. Ik heb in de rol van Warwick en van den graaf van Essex eenige goedkeuring mogen verwerven, doch elf maanden gevangenschap hebben mij bewezen, dat ik nog ver beneden de diep grievende gewaarwordingen gebleven was, welke ik beiden in den kerker moest geven. Die karakters, mij gedurig voor den geest in de gevangenis, hadden een veel droefgeestiger kleur gekregen dan waarmede ik ze vroeger gespeeld had, en ik betreur die verhevene droefheid na mijne bevinding niet meer ten tooneele gevoerd te hebben.

LARIVE, cours de déclamation, p. 110.

Bladz. 121, regel 22. Le comédien, 1749; vertaling van Jacob Ploos van Amstel.

Bladz. 121, regel 29. De l'Allemagne.

Bladz. 122, regel 29. Men vergelijke het portret van J. Punt, in het karakter van Achilles, door hemzelven, evenzeer als teekenaar geprezen, vervaardigd en op koper gebragt, in den jare 1770. — Punt werd te Amsterdam in 1711 geboren.

Bladz. 123, regel 25. Ik had opgemerkt dat splinter nieuwe kleederen hinderlijk zijn aan de losheid van houding en gebaren. Het komt mij voor, en dit vindt meermalen deszelfs toepassing op het tooneel, dat bij sommige personen de kleeding waarlijk een gedeelte van den man zelven uitmaakt; zij moet geheel de plooi hebben aangenomen van de bewegingen des ligchaams, en er uitzien alsof dit er mede geboren zij. Het is zooveel als eene tweede opperhuid, gehoorzaam aan elke beweging of elke beweging aanduidende, wanneer het ligchaam in rust is. Een kleed moest den ouderdom en de ambtsbetrekking van die het draagt verraden, en dat van den grijsaard, om zoo te spreken, rimpels hebben. Ik zou willen, dat het tooneelkostuum den vederdos der vogels geleek. Beschouwt een vogel! Ziet ge eene enkele veder, die niet bij de minste trilling beweegt? Ieder kleedingstuk moest zijn eigen algemeen karakter en aanzigt en zijne eigene nuancen hebben, en nooit iets stijfs of gestijfselds, iets dat er uitziet alsof het zoo even van den kleêrmaker kwam. Laat dat opgeprikte voor den man naar de wereld; op het tooneel moeten tot de lubben toe iets beteekenen, en hoe zullen zij de meening eener geste bepalen, wanneer de sporen van het strijkijzer er nog op kleven?

FLEURY, Gedenkschriften, dl. III, bl. 35.

Bladz. 123, regel 29. Waar dit noodig zij, zeg ik, want men kan ook in het schilderen met gebaren te ver gaan, en slechts voor de pantomimische gesticulatie geldt het vers van Nonnus:

Ορχηστὴρ
Νεύματα μόθον ἔχων, παλάμην στόμα, δάκτυλα φωνήν.

Dionys, l. VII, v. 20.

In de Hollandsche natie van Helmers, lezen wij de bekende schoone verzen, welke het verhaal van Beylings dood besluiten:

Hij drukt zijn zoon aan 't hart, en kust haar bleeken mond,
En vlugt, maar keert, om nog op d'oever van het leven,
Den allerlaatsten kus aan gade en zoon te geven;
Ontscheurt zich aan haar oog; snelt naar zijn beulen heên;
Ziet kalm het open graf ontsloten voor zijn schreên;
Ziet de opgedolvene aard, die haast zijn hoofd zal dekken!
Aanschouwt voor 't laatst de zon, die nooit hem weêr zal wekken,
En biddend voor zijn land, zijn zoon en echtgenoot,
Omsluiert hij zich 't hoofd en stapt in 's aardrijks schoot.

Wanneer nu een declamator dat vlugten, dat terugkeeren, dien allerlaatsten kus, dat graf ontsloten voor zijn schreên, dat biddend stappen in 's aardrijks schoot, enz. enz. door ligchaamsbewegingen trachtte na te bootsen, zou er geen eind zijn aan het geschater der menigte en de kunstenaar zelf in denzelfden wansmaak vervallen als de Romeinsche tooneelspelers Hylas en Pylades [1]) waarvan wij bij Macrobius lezen.

Et quum canticum quoddam saltaret Hylas, cujus clausula erat: *τὸν μέγαν Ἀγαμέμνονα* sublimem ingentemque Hylas velut metiebatur. Non tulit Pylades, et exclamavit e cavea *σὺ μακρὸν οὐ μέγαν ποιεῖς*. Tunc eum populus coëgit idem saltare canticum. Quumque ad locum venisset quem reprehenderat, expressit cogitantem, nihil magis ratus magno duci convenire quam pro omnibus cogitare.

Saturn. l. II, c. 14.

Bladz. 124, regel 18. CICERO, de Senectute, c. 9.

Bladz. 127, regel 12. Don Juan, c. I4.

1) Hylas was de kweekeling en naderhand de mededinger van Pylades. Beide waren met Bathyllus de beroemdste pantomimisten te Rome onder keizer Augustus.

Bladz. 127, regel 19. VICTOR HUGO, Fantômes.

Bladz. 127, regel 29. BEETS, Minone.

Bladz. 128, regel 3. Midsummernights dream.

Bladz. 128, regel 31. VOLTAIRE, Mahomet.

Bladz. 130, regel 2. Hetzelfde kan ook ten opzigte der stem geschieden. Bij voorbeeld zeide Lekain de twee volgende bekende verzen van de laagte naar de hoogte, Talma van de hoogte naar de laagte:

O Dieux! Quoi! ne m'avez-vous pas
Vous-même ici tantôt ordonné son trépas?

Men vergelijke: TALMA, réflexions sur Lekain et sur l'art théâtral, p. 67.

Bladz. 130, regel 18. A. BOGAERS, wenken voor beoefenaars van uiterlijke welsprekendheid, bladz. 181 en 182.

Bladz. 134, regel 24. J. M. LARIVE, cours de déclamation prononcé à l'Athénée de Paris, 1810, 3 vol. in 8⁰.

Bladz. 135, regel 18. Dat mijne methode toch zoo gek niet is, zou de volgende anecdote kunnen staven:

Zani de Ferranti, de beroemde guitaarspeler, kwam eens bij Paganini en vond den maëstro, in diep gepeins verzonken, op de sopha zitten. Eenigzins bezorgd, vroeg hij hem: — scheelt er iets aan? — Neen, was het woord, ik speelde. — Hij studeerde in zichzelven.

Bladz. 136, regel 6. Zij (Dumesnil) liet mij drinken. Het was hoenderbouillon vermengd met een teugje wijn. Afschuwelijke ververscHing, voorwaar! en die wel eens iets anders had kunnen doen dan mij naar het hoofd vliegen, maar Dumesnil stelde er veel vertrouwen in. Het is van het gebruik van dezen drank, die niets meer dan afgrijselijk was, dat de kwaadsprekendheid heeft gebruik gemaakt. Hare verhevenheid, zeiden hare vijanden, had zij aan hare veelvuldige wijnplengingen te danken: zij speelde geene Iphigenia in Aulis, maar Iphigenia in Champagne; zij was niet bezield, maar beschonken. Ja, beschonken, dat was zij! maar hare dronkenschap rees op uit haar hart. Ik heb haar dikwijls in dien toestand naauwkeurig gadegeslagen, want wij zagen elkander van aangezigt tot aangezigt. Geen der overige tooneelspelers bezat in ruimer mate de gaaf van zich op te winden en van zich tevens te bedwingen. Er leefden twee wezens in haar. Het eene verhief, exalteerde zich, het andere

heerschte over de aanblazing, bestuurde ze en hield, om zoo te zeggen, den teugel in handen. Zoo bleef zij ook voor mij, tot zelfs op het tooneel, dezelfde goede vrouw, die zij was achter de schermen, doch één oogwenk slechts en voor het publiek was zij Merope. In dezelfde seconde zeide haar blik mij: „lieve jongen, wees maar gerust!" en vloog magtig en bliksemend door de zaal. Had iemand ondertusschen kunnen verstaan hoe koddig onze uitvoering werd aangevuld! „Moed gehouden!" herhaalde zij mij telkens. „Zie mij aan! Thans eene beweging! Goed! Zie mij toch aan! Lieve hemel, zie mij toch aan! Dat 's niet kwaad! . . . Drommelsche jongen!" en al die tusschenwerpsels onder het uitspreken van wèlbegrepen verzen, Polifontes naar het hoofd gesmeten of in het hart van het publiek gejaagd.

FLEURY, Gedenkschriften, dl. I, bl. 223.

Bladz. 138, regel 2. Het is om te lagchen, als men de menschen hoort zeggen, dat Rachel dat alles uit zichzelve heeft, dat het alles zuivere natuur is. Zulk een regelmaat in de daarstelling, eene zoo rustige houding, zulk eene wijze verdeeling van krachten en effecten zijn niet eigen aan een ruw talent, hetwelk zich met zelfvernietigende hitte in de situatie zijner rol stort.

E. DEVRIENDT, brieven uit Parijs.

Bladz. 139, regel 13. En donnant aux expositions des beaux-arts une périodicité triennale, le gouvernement a été bien inspiré. Une longue expérience a prouvé en France que les expositions annuelles ont plus d'inconvénients qu'elles n'offrent d'avantages. La fréquence de leur retour les avait dépouillées de tout prestige chez nos voisins; elles étaient, il faut bien le dire, discréditées dans le public et parmi les artistes eux-mêmes. Ce n'était plus pour l'école nationale une occasion de montrer sa direction et sa force, de présenter au jugement des connaisseurs ses oeuvres enfantées par la méditation et par le travail. C'était tout simplement un prétexte pour se défaire, au moyen de la publicité, des productions qui n'avaient pas trouvé d'acheteurs dans l'atelier. Voici où en arrivaient en France les expositions annuelles, quand l'essai d'une application de principe de la liberté illimitée est venu leur donner le coup de grâce. Ce que nous disons est si vrai, que la plupart des maîtres qui tiennent le premier rang avaient cessé d'envoyer leurs ouvrages à ces exhibitions jadis solennelles et devenues des bazars de peinture.

Feuilleton de l'Indépendance, 15 Août 1851.

Tout le monde sait et répète que les expositions sont devenues des ba-

zars qui favorisent particulièrement ceux qui ne font qu'un trafic de leur art. L'esprit de désintéressement et le caractère de solennité que les expositions publiques ont conservé parmi nous pendant tant d'années, s'affaiblissent au point de faire craindre qu'ils ne s'anéantissent complètement. Il faut donc aviser au moyen de prévenir le plus tôt possible cette ruine imminente, et quant à moi je n'en vois pas d'autre que de retremper d'une part le goût du public tant soit peu blasé, et de l'autre d'éprouver ceux qui se donnent pour artistes, en mettant un intervalle de quatre ans entre l'exposition présente et la prochaine, pour en revenir aux solennités bisannuelles, dont je crois qu'il sera toujours bon de se contenter.

DELÉCLUSE, Feuilleton du Journal des Débats.

Avant 1830 les expositions avaient lieu tous les deux ans. Dès la deuxième année de son règne, Louis-Philippe les rendit annuelles. C'est assurément un principe fort contestable que celui des expositions annuelles, substituées aux expositions biennales. Le premier système peut être plus favorable à l'activité industrielle de l'art, mais le second ne profite-t-il pas davantage à l'art sérieux, qui préfère l'honneur au profit, la gloire à la fortune?

Le Cte MONTALIVET, le roi Louis-Philippe et sa liste civile; Revue des deux mondes, Novembre 1850, p. 514.

Bladz. 139, regel 15. Nous voudrions que par une disposition spéciale, insolite, du règlement de chacune des Expositions (l'Exposition triennale de Bruxelles et le Salon d'Anvers) il fût établi que les ouvrages qui auraient été vus dans l'une, ne seraient pas admis dans l'autre. Ce serait relever la valeur morale de ces institutions qu'on s'accoutume trop à considérer comme des bazars où la marchandise vient tenter l'acheteur.

Feuilleton de l'Indépendance, 26 Août 1852.

Bladz. 139, regel 16. Avec 1664 individus qui ont été admis par le jury, et environ 600 qui ont été repoussés, on arrive, en ajoutant quelques centaines d'artistes qui ne se sont pas présentés, à un total inquiétant, car on ne s'imagine point comment une pareille foule de gens médiocres pourra vivre d'un art qui nous encombre à ce point. C'est ainsi qu'on réussit à faire de l'exposition de peinture une espèce de bazar, au lieu d'une lice d'honneur, d'un Musée d'élection propre à honorer le pays. Que Paris offre aux fabricants de tableaux quelque local permanent, où l'on ira chercher l'art qui s'y trouvera comme une sorte de marchandise — une halle aux toiles. Il faut se hâter d'opposer une écluse intelligente à ce torrent multicolore qui envahit l'art. L'exposition de peinture doit être passée au tamisage le plus rigoureux et de façon à ce qu'elle soit

l'expression sérieuse et digne de notre valeur, de notre gloire artistique. A ce prix nous n'y trouverions cette année que 200 ou 300 tableaux ou statues et le reste serait renvoyé au bazar.

Salon de Paris de 1850—51. — Feuilleton de l'Indépendance, 22 Janvier 1851.

Het voorstel van de halle aux toiles, in Nederland reeds ernstig opgevat en in de permanente tentoonstelling — het woord heeft reeds burgerregt bij ons gekregen — où l'on ira chercher l'art qui s'y trouvera comme une marchandise, verwezenlijkt, is, even als de écluse intelligente, tout bonnement du persifflage.

Au sujet de ces expositions intermittentes la question est celle-ci: le salon est-il un bazar, où tout homme faisant métier de peindre peut exposer ses oeuvres ou ses produits, pour trouver acheteur et recommander son nom aux commandes? Et dans ce cas, il faut nécessairement accepter, ranger, accrocher, éclairer, exposer enfin, tout ce que n'importe qui envoie. Ou l'Exposition est le résultat choisi du concours de tous, destiné à exprimer le point d'arrivée de notre art, et à montrer aux étrangers l'effort suprême de notre habileté manuelle, de notre esthétique? Et dans ce dernier cas le jury, devenu indispensable, a raison de se montrer sévère, car ses faiblesses, en laissant passer des oeuvres médiocres, seraient à juste titre considérées comme des aveux du peu que nous pouvons. Il y aurait sur cette matière, sur cette double question, mille choses à dire. Nous résumons le tout, en déclarant que nous sommes excessivement partisan des amples éliminations que paraît avoir prononcées le jury, et que nous n'hésitons pas à nous ranger parmi ceux qui veulent que le salon soit un lieu d'élection, et non pas un bazar.

Feuilleton de l'Indépendance.

Les expositions ne doivent pas être un lieu institué pour le placement de tous les produits de l'art moderne ou consacré à recevoir le trop plein des ateliers.

M. DE NIEUWERKERKE, discours prononcé le jour de la distribution des récompenses, 1852.

Men wordt ten onzent door tentoonstellingen overstelpt en deze op hare beurt overstelpt door het middelmatige, dat het goede neutraliseert. Zij zijn maar al te vaak speculatiën van geldelijken aart, en veroorzaken versnippering en verslapping van het schoone, zoodat ten slotte de goede smaak van het publiek er meer door wordt bedorven dan gevormd.

T. VAN WESTHREENE, een woord over kunst en kunstbescherming, blz. 21.

Bladz. 140, regel 4. Aujourd'hui que les expositions et les récompenses annuelles ont surexcité la vanité et, il faut bien le dire, l'amour du gain chez les artistes, la grande affaire est d'achever le plus promptement possible un grand tableau d'apparat, traité dans la manière le plus en vogue à l'instant, afin de frapper un coup inattendu au salon, de surprendre au besoin la conscience du public, d'obtenir une récompense et de se faire ce qu'on appelle un nom qui donne droit à des commandes. Telle est la préoccupation constante des artistes de notre temps.

DELÉCLUSE, Feuilleton du Journal des Débats, 25 Février 1851.

Bladz. 146, regel 23. Er zijn boekverkoopers-ondernemingen als b. v. de Bijbelsche Vrouwen. Onder eene afgesletene engelsche staalgravure komt de naam van deze of gene vrouw uit het Oude of Nieuwe Testament, zonder dat er eigenlijk wezenlijk verband tusschen de gewijde figuur en de afbeelding bestaat: als het kind maar een naam heeft! en dan moet zich een of ander binnenlandsch dichter daar maar warm op maken.

Bladz. 148, regel 28. ARSÈNE HOUSSAYE, romans, contes et voyages, p. 405.

Bladz. 150, regel 28. Je me rappelle une notice ainsi conçue: „l'artiste a choisi le moment où le saint offre son âme pleine d'amour à Dieu." Il était prudent d'avertir le public, car on ne voyait ni l'âme, ni l'amour, ni Dieu.

Mad. CARÉ, le dessin sans maître, p. 77.

Bladz. 153, regel 24.... Tot nu toe heb ik alleen het oog gehad op geestelijke ontwikkeling, maar ik denk ook aan stoffelijke. Betrekkingen zijn een voornaam punt. Kunstkoopers zijn nu eenmaal in staat een schilder bekend te maken, reputatie te bezorgen, maar tevens in staat hem zedelijk te dooden, te vernietigen. Zij komen overal, praten overal, hebben dikwijls veel kennis, een goeden smaak en hebben zich op die wijze eene sterke stelling verzekerd tegenover de schilders, die dikwijls hunne slagtoffers zijn, maar even dikwijls hunne opkomst aan hen te danken hebben. Neen, zelfs de groote liefhebbers te Amsterdam en elders, zij koopen het belangrijkste gedeelte hunner kabinetten van kunstkoopers, vooreerst omdat zij steunen op hun smaak in het kiezen van kunstwerken, vervolgens omdat zij ten hunnen huize veel schilderijen te gelijk zien, vergelijkingen kunnen maken, aanmerkingen uiten, welke dikwijls moeijelijk zijn tegenover den schilder zelven. Zij kunnen daar spreken, ruilen, handelen, enz., verbeelden zich, dat schilders hen zouden bedriegen, dat ateliers quêts à pens

zijn en het onmogelijk is er een te bezoeken zonder verpligt te zijn tot koopen, een ingeworteld vooroordeel. Uit dat oogpunt volgt, dat er ons slechts twee middelen overblijven: kunstkoopers en tentoonstellingen. Die laatsten dienen meer om bekend te worden en de aandacht op een kunstenaar te vestigen. Het is duidelijk, dat de kansen van verkoop aldaar weinigen zijn, als men het aantal der verkochte met dat der onverkochte stukken vergelijkt. Wij vervallen dus alweder in de handen der eersten. En wat is nu het geval? Holland is niet zeer nationaal; het leest bij voorkeur boeken in vreemde talen geschreven, het heeft groote achting voor engelsche stoffen, voor fransche modes en fransche schilderijen, in één woord liefde voor al wat van buiten komt. De kunstkoopers weten dit zeer goed en begrijpen hoeveel er van die neiging kan geprofiteerd worden. Een fransch schilderij wordt hoog in de lucht gestoken, al is het vrij middelmatig en de eerbied voor namen wordt tot in het uiterste gedreven. Hoe hooger nu aan den eenen kant de prijzen en de achting stijgen, des te sterker dalen zij aan den anderen. Dat de hollandsche zijde de dalende is behoef ik niet te verzekeren. Iedereen kent ongeveer de prijzen van hollandsche schilderijen, de kunstkoopers kunnen dien moeijelijker opdrijven dan dien van vreemde stukken, wier werkelijke en oorspronkelijke prijzen hier te lande minder bekend zijn. A. G. B.

Bladz. 154, regel 1. Na de groote vacantie van 1839 barstten onder de Leidsche studerende jeugd onlusten uit, waarvan de aanleiding of liever het voorwendsel zeker aankomeling was, die het, uit eigene snoodheid of daartoe welligt door anderen aangespoord, bestond telken namiddag op ongehoorde wijs het koffijhuis de Paauw te bezoeken, alwaar de Oomes, zij, die zich tegen, zoowel als zij, die zich voor dit gedrag verklaard hadden, zich om der zake wil door elkander gingen laten plat drukken. In die dagen ging men als een middel ter bevordering van spijsvertering dringen in de Paauw. Van die ligchaams-oefening was de uitslag, dat de Senaten met het Groenwezen op het slagveld bleven. Het valt ondertusschen niet in ons plan een geschiedkundig overzigt te geven van dien zonderlingen en leerrijken strijd, gedurende welken de Senaatspartij en de Hervormings-gezinde zich met een loopend vuur van vlugschriften bestookten, door hetwelk, ten gevolge der telkens door nieuwe hatelijkheden opgescheurde wonden, de geest onder de broeders er van lieverlede niet beter op werd. Wij voor ons gaven verreweg de voorkeur aan eene flinke bakkeleipartij, waarop doorgaans vrij gaauw vrede volgt. Daarom was het, dat wij trachtten, door de uitgave van ons blaadje, een schotje voor de Academische schrijfdrift te schieten, en meenen ons ook te herin-

neren, dat ons welmeenend claudite jam rivos tot onze niet geringe voldoening is verstaan geworden.

Bladz. 155, regel 18. Maar volstrekt niet, b. v. met bladz. 9.

Bladz. 155, regel 19. Art. 92, bep. 3 der wetten, ingevoerd 1 Maart 1839.

Bladz. 156, regel 3. Art. 100.

Bladz. 158, regel 18. Te Lund in Zweden is dit anders. — Un comité, choisi parmi les seniores, veille à l'exécution des mesures prises par l'assemblée. Dans cette république littéraire, tout se décide à la pluralité des voix, et les décisions sont respectées par le consistoire académique. La nation a sur chacun de ses membres un droit de surveillance et de juridiction. Si un étudiant a commis une faute, le curateur lui adresse un remontrance; s'il récidive, il est appelé devant les seniores, puis devant l'assemblée entière, et, en définitive devant le conseil académique. Il peut arriver aussi que l'étudiant soit banni de sa nation. Le jugement se prononce à la majorité des voix, et cette sentence d'expulsion, prononcée par des condisciples, est plus terrible que l'arrêt de relégation prononcé par l'université même.

X. MARMIER, lettres sur le Nord, vol. I, p. 245.

Bladz. 158, regel 23. Hier wordt, in honderd gevallen en omstandigheden, niet genoeg op gelet.

Bladz. 161, regel 29. Hetgeen evenwel niet aldus moet opgevat worden, dat ik tot de andere zou zijn overgeloopen.

Bladz. 164, regel 1. Allereerst rijst de vraag, met welk doel worden tegenwoordig de Academies bezocht? Antwoord: dat er eenigen zijn, die de wetenschap als het noodzakelijk middel beschouwen om tot den graad te geraken en dat hun getal nog wordt overtroffen door hen, die het bezoeken der academie tot voorwendsel nemen, om zich aan het ouderlijk toezigt te onttrekken en hunne onafhankelijkheid te gebruiken, tot voldoening van zinnelijke lusten. De betrekking tusschen Professor en student deugt niet. De professors drijven handel en genieten voor het monopolie nog eene aanzienlijke toelage van staatswege. Hoe meer hij wil weten, hoe meer de student moet betalen. Als te Delft, moesten de studenten liever jaarlijks in eens eene som ten behoeve van het rijk storten, waardoor het tractement der professoren zooveel zou verhoogd worden, dat zij de collegie-gelden niet meer zouden noodig hebben. Tegenwoordig wordt maar al te dikwijls, zoo al niet meer, dan toch evenveel gelet op de wijze, waarop men kundigheden

heeft verkregen, dan op het gehalte derzelve. De collegien moeten daar zijn om tot leiddraad te strekken; verkiezen de jongelui hun eigen weg, zoo mag zulks geen invloed hebben op de gezindheid der professoren. Voor sommige collegien eischt de wet slechts een getuigschrift, hetwelk door al de kunstenarijen, welke de luiheid eigen zijn, aan de professoren ontworsteld wordt. Vele woelige studenten worden door de Professoren alleen gepromoveerd, opdat de academie van hun overlast moge bevrijd zijn. De leidslieden der studenten moeten niet tevens hunne regters zijn bij het einde der academische loopbaan. Wanneer er permanente staatscommissiën werden aangesteld, zou de liederlijke niet meer denken: ik kom toch teregt! De nuttelooze, omslagtige, kostbare formaliteiten van het candidaatsexamen zouden kunnen worden afgeschaft en met nog meer regt de propraedeutica, welke bij eene doelmatige uitbreiding van gymnasiaal onderrigt van zelve vervallen.

Nieuwe Rotterdamsche courant, 16 Junij 1848.

Bladz. 169, regel 11. Reeds kwam Valéry, bijna dertig jaar geleden, tegen het vooroordeel op: „Il est certaines maladies contre lesquelles le climat de Nice, loin d'être efficace, comme on l'imagine, est mortel; c'est ainsi que l'expérience de chaque année démontre qu'il avance la fin des personnes atteintes de phthisie pulmonaire."

Voyage hist. litt. et art. en Italie, t. III, p. 411.

Bladz. 171, regel 23. De citroenen, en desgelijks waarschijnlijk ook wel de sina's-appelen, worden maandelijks geplukt en verkocht. De waarde van iedere duizend wisselt af van frcs 10 tot frcs 80, gemiddeld frcs. 25. Degeen, die plukt, heeft een stokje in de hand, waaraan een ring vast is. Iedere citroen, die er door kan, blijft hangen. Vervolgens worden zij gekeurd, in hoever zij voor den uitvoer geschikt zijn, en daarna in verschillende mandjes geladen; dan komen vrouwen, die uitschieten, degenen, waaraan het minste hapert, ze van blaadjes en steeltjes ontdoen en afwrijven. Eindelijk pakt men ze in mandjes van vier honderd. Dit geschiedt, hardop tellende; men neemt ze vier aan vier, en de getallen, die in het Italiaansch te lang zouden zijn, noemt men in het fransch. De vrucht wordt aan den boom verkocht, maar de pluk (la cueillette) geschiedt onder het toezigt van den eigenaar.

Bladz. 183, regel 25. Parterre beteekent niet, dat mijnheer of mevrouw, naar wien men vraagt, op den grond ligt, maar au rez de chaussée woont. Zoo zegt men cravattes voor cols (stroppen); Halstücher zijn dassen. Een accident is een Malheur: es ist

kein Unglück, es ist nur ein Malheur. Baisers zijn méringues, café à la crême heet mélange, een gastronom is een confiseur. Ik zag b. v. eene aankondiging van den Hof-gastronom, welke benaming volstrekt onlogisch is, daar een gastronom in Duitschland iemand anders is dan die veel van lekkernijen houdt om ze zelf op te eten. Als er nog maar een koninklijke voorproever bestond, die dezen titel voerde! Raar (rare) beteekent niet zeldzaam, maar zonderling (original). Een materialist is een épicier. Zoo praten wij van galanteriën.

Bladz. 184, regel 23. In balneis salus, las ik in reusachtige letters tegen de kroonlijst van een badhuis. Ik twijfel er aan of het latijn juist meer liefhebbers lokt.

Bladz. 212, regel 18. Daar den meesten kurgasten geene andere dan zeer slappe koffij wordt toegestaan, vragen zij gewoonlijk eine verkehrte sc. portion caffe, wanneer de koffij in het melkkannetje en de melk in de koffijkan wordt gediend.

Bladz. 212, regel 30. Zeker beroemd en vrij schadeloos Carlsbader gebak, niet opgerold en ook minder lekker en luchtig dan onze oubli; de reden misschien, waarom er in geheel Carlsbad geene bruikbare ouweltjes te krijgen zijn.

Bladz. 214, regel 20. De Sprudel heeft de eigenschap van door zijn afzetsel in lengte van tijd een steen te vormen, waarmede men, als met eene soort van mosaiek, allerhande voorwerpen opmaakt. Ook stelt men beeldjes, ruiters, enz. aan zijn straal bloot en laat ze aldus met eene veelkleurige, vaste zandlaag overtogen worden.

Bladz. 216, regel 28. De dichter Körner was driemaal te Carlsbad. Voor de eerste maal met zijne ouders in 1810, in den tusschentijd, dat hij nog niet naar Leipzig kon en aan de school voor de civiele genie te Freiberg had afgedaan. Met Paschen 1811 ging hij naar Berlijn, doch in het begin van Mei door eene derdendaagsche koorts aangetast, die hem nog al verzwakte, begaf hij zich, op raad zijns geneesheers, met zijne ouders andermaal naar Carlsbad, ten einde zich aldaar een beetje op te lappen, en vertoefde er eene maand. Hij kwam aldaar 2 Julij aan en woonde gelijk de Kurlijst meldt, zum weissen Hase op de Wiese: de neue Wiese bestond nog niet. Zijne versjes: Erinnerungen an Carlsbad, dagteekenen van dat verblijf. Als premier lieutenant bei den K. Sächs. Freycorps door een sabelhouw op het hoofd gewond, werd de

dappere jongman à petites journées naar Carlsbad getransporteerd, alwaar hij 30 Junij aankwam en zum Weissen Adler op de markt zijn intrek nam. Een paar weken daarna vond hij zich genoegzaam hersteld om zijn corps te rejoigneren en werd, gelijk men weet, reeds 26 Augustus daaraanvolgende door den noodlottigen kogel getroffen.

Of zijn vers an die Eichen, voorkomende in zijn Leier und Schwert, juist aan de eiken te Dalwitz, tegen eene waarvan het op een plaat geschreven vastgespijkerd zit, gerigt is, blijkt nergens, maar daar zijn bundel gedurende zijn laatste verblijf te Carlsbad op de pers was en eerst na zijn sneuvelen in het licht verscheen, belet niets de onderstelling, dat dit vers door hem gedurende dát verblijf (daar het anders toch wel waarschijnlijk in zijne Erinnerungen an Carlsbad zou zijn opgenomen) gedicht is, en werkelijk die eiken en geene andere door hem bedoeld zijn, ofschoon aan den anderen kant de eik in het algemeen de Duitsche nationaal-boom is en het verwonderen moet, dat de titel van het vers niet; an die Eichen zu Dalwitz, luidt.

ERRATA VAN HET TIENDE DEEL.

Blz.	21	reg.	19	*staat:*	zieltogende	*lees:*	bedorvene
„	47	„	28	„	de	„	den
„	61	„	10	„	als	„	gelijk
„	64	„	10	„	welke ons, even	„	welke, even
„	67	„	10	„	Lacoönskreet	„	Laocoönskreet
„	73	„	31	„	dit had gezegd	„	dit vooraf had beduid
„	78	„	18	„	bijna niet er	„	bijna er
„	80	„	2	„	en	„	of
„	83	„	28	„	sprongen	„	sprong
„	86	„	4	„	is	„	zij
„	86	„	24	„	uitkrassen	„	uitkraaijen
„	92	„	31	„	den vasten	„	de vaste
„	103	„	7	„	ingingen	„	waren ingegaan
„	105	„	20	„	verledens	„	verledenen
„	108	„	19	„	evenachtslijn	„	evennachtslijn
„	109	„	6	„	zotternij	„	jokkernij
„	122	„	15	„	omgeving	„	kleeding
„	139	„	3	„	doet	„	doe
„	140	„	27	„	gemaakt	„	gebragt
„	173	„	5	„	grijze	„	graauwe
„	185	„	14	„	rand geeft	„	randen geven
„	186	„	11	„	trap	„	buitentrap
„	193	„	21	„	op	„	in
„	207	„	24	„	vermijden	„	voorkomen
„	214	„	9	„	groote	„	grootste
„	219	„	10	„	in de wagens	„	in wagens
„	222	„	14	„	effet	„	art, qui n'est qu'un artifice

MENGELSCHRIFTEN

GESCHRIFTEN

VAN

J. KNEPPELHOUT

ELFDE EN LAATSTE DEEL

(MENGELSCHRIFTEN)

II

LEIDEN
A. W. SYTHOFF
1865

INHOUD.

	Bladz.
IETS OVER EENE BEOORDEELING	1.
EENE NIEUWE STER AAN DE KIM	7.
OVER DEN VOLKSDICHTER	14.
EEN DICHTER UIT DEN BURGERSTAND	22.
EEN LEESBOEK OVER DE GRONDWET	46.
WEDER EENE NIEUWE STER AAN DE KIM	49.
EEN OPVOEDKUNDIG VERHAAL	53.
ANTONS UITVAART	67.
IN MEMORIAM	78.
HIPPOLYTE VIOLEAU	96.
PIERRE GRAILLON	102.
NELRI	109.
MIJN ZWARTE TIJD	114.
VERZAMELDE GEDACHTEN	123.
DE POFFERTJESBAKSTER	133.
DE WAFELMEID	139.

Bladz.
DE CIGAAR EN DE DAMES OP DEN SPOORTREIN................ 145.
MIJMERING OVER BAARDEN............................. 164.
AAN DEN WEL-ED. GEB. HEER A. J. DE BULL................. 167.
OPVOERING VAN VONDELS LUCIFER EN VAN HUYDECOPERS ACHILLES 175.
TEN BEHOEVE VAN EEN STANDBEELD VAN ARY SCHEFFER EN VAN
VONDEL.. 189.
VERZEN.. 199.
SNIPPERS... 229.
AANTEEKENINGEN.................................. 251.

IETS OVER EENE BEOORDEELING.

In het laatste nummer van het Algemeen Letterlievend Maandschrift vindt men eene beoordeeling van mijn laatst verschenen bundel. De redactie van genoemd tijdschrift ontvange mijn dank, zoowel voor de wenken, welke ik in die beoordeeling aantref, als voor den toon van welwillendheid en aanmoediging, welken iedere volzin, mij betreffende, kenmerkt. Of die beoordeeling, hoe gunstig ook ten mijnen opzigte, mij voldaan hebbe, vrage men echter niet. Het tegendeel heeft plaats gehad. De beoordeeling is zoo onkiesch tegenover anderen, dat zij voor mij bijna beleedigend wordt.

Als eene gelegenheid om mijne vrienden te hekelen, neemt men mijn werk op. Men stort vergif in het vocht, dat ik dezen aanbied. Zoo het mogelijk ware, zou men tweedragt strooijen tusschen hen en mij.

Veel is het waard beoordeeld, en, is het noodig, scherp beoordeeld te worden. Zelfs in de meest on-

gunstige recensie, zoo ze slechts hare palen niet te buiten gaat, schuilt nut; doch de wijze, waarop het Letterlievend Maandschrift zijne roeping volgt, misprijst en laakt ieder weldenkende met mij, en pligt gebiedt er openlijk tegen te protesteren.

Ik heb een naauwen vriendenkring, zamengesteld uit weinige schakels, zoo als het een waren vriendenkring past. Eene wederzijdsche betrekking, ongemerkt vastgeknoopt, heeft de tijd versterkt en steeds hechter in een geweven. Onze vriendschap is oud, zij is stevig te gelijk. Letterkundige naijver zelfs, o wonder! heeft haar nooit ondermijnd. De beoordeeling van het Letterlievend Maandschrift bewijst het. Ik heb goede, ik heb groote vrienden. Allen kleeft als mij het gebrekkige aan, van onze vreemdelingschap hier op aarde onafscheidbaar; doch wij zijn beurtelings toegevend, en zij hebben mij niet zelden met menigen wijzen raad, pleitende, zoowel voor een edel hart als voor een verstandig hoofd, bijgestaan. Dikwijls grieft het mij sommige van hen in het openbaar op de gevoeligste wijs te zien aangevallen; in het openbaar zal ik echter hunne partij nooit nemen. Zij behoeven dit niet. Zij staan boven mijne verdediging. Zij zullen zelven spreken, zoo zij verkiezen, en de bewondering des vaderlands zal hen schadeloos stellen voor de onbeschoftheden, waarmede hunne vijanden hen van achter de schermen bejegenen, terwijl zij, ten tooneele opgetreden, door de menigte worden toegejuicht. Doch zoodra men mij ten bal opwerpt, om het hoofd mijner vrienden te kneuzen; menschen, die ik hoogacht en lief heb, van mijne zijde tracht te rukken, of wel mij

zoekt over te halen mannen, die ik nooit zal verlaten, den rug toe te keeren, zal ik niet nalaten te verklaren, dat die poging door mij wordt afgekeurd en ijdel is. Niet, dat ik mijne letterkundige broederschap ten koste van andere soortgelijke zamensmeltingen verhef. Ik heb geene bent. Naauwelijks ben ik een letterkundige. Ik zou niet weten onder welk vaandel mij te scharen; bovendien ben ik een vijand van camaraderie. Ook geloof ik niet, dat men mij, van den anderen kant, als zoo kleingeestig beschouwt, dat ik sommige mijner vrienden, alleen omdat zij mijne vrienden zijn, zou willen stellen boven andere verdienstelijke mannen, wier namen de achting, die ik hun toedraag, mij verbiedt neder te schrijven in een geschriftje over een zoo onwaardig onderwerp als genoemde beoordeeling. Geene onbillijkheden! Geene partijzucht in de letterkunde! of, zoo ooit, het zij in het colossaal! Geene Gidsianen, maar ook geene Maandschriftisten! Vooral niet in zoo klein een land als het onze, waar men iedereen zoo onbescheiden op de vingers kan zien en zoo onmeêdoogend op de vingers kan tikken. De litterarische hemel is zwart van donderwolken, en het staat nog te gebeuren, dat onze letterkundige vergaderingen eene onverzoenlijke vijandschap vertoonen, alleen beteugeld door eene beschaafde huichelarij: men ademt er met bestorvene, doch niet te min glimlagchende kaken gal en gif, en in het binnenste des harten bidt ieder zijn broeder een vroegen en vergeten dood toe. Eendragt maakt magt, zeiden de vaderen; allerlei lage, onedele, jaloersche, baatzuchtige hartstogten zullen den laatsten

snik aan Hollands letterkunde doen geven. Hare kwaal zal haat geweest zijn. Dronken van haat, zal zij de vergetelheid intuimelen. Zij zal zichzelve vermoord hebben en de vreemdeling waarheid spreken: Holland zal noch denkkracht, noch poëzij, noch taal meer bezitten. Er staat een vreeselijke zelfmoord voor de deur.

En wie stookt het vuur aan, wie blaast in de vlam? Onze periodieke pers. Men verstaat zichzelven niet meer. Hoort dat marktgeschreeuw! Dolle benden rukken op. Men spreekt zich en elkander tegen. Het is bespottelijk, het is om te schreijen. Twistende jongens: ik zeg 't is wel, ik zeg 't is niet! ziedaar de wetgevers op den Hollandschen Parnas. O schande! En de schrijver? Of de eene bent verscheurt hem, omdat hij in eene andere vergood wordt; òf hij wordt door deze vergood, omdat gene hem verscheurt; òf, zoo hij onafhankelijk staat en alleen, sleept en sleurt men hem tegen wil en dank mede. Ware de zaak van minder belang, men noemde het kinderspel en zou telkens hooren: die jongens doen valsch!

Die staat, zie toe, dat hij niet valle!

Kunst en kunst alleen zij het doel, het eenige doel der beoordeelende pers. Zij wachte zich buiten hare regten te treden. Is het boek goed of slecht, goed of slecht wat den vorm, goed of slecht wat de bewerking en de strekking betreft, ziedaar de eenige vragen, welke het haar vrijstaat op te lossen. En waar een schrijver geboren is en hetgeen men door bijzondere mededeeling is te weten gekomen en of een schrijver iemand van goeden huize, van vermogen, van

opvoeding, van onbesprokene zeden is, dat alles doet niets ter zake.

On peut être honnête homme et faire mal des vers.

Onze periodieke schriften wemelen van dergelijke onbescheidenheden. Daarenboven geeft het mij eene zeer onaangename gewaarwording, wanneer ik mij zoo onkiesch vleijend zie te pronk gesteld.

Je n'ai mérité
Ni cet excès d'honneur ni cette indignité.

Waarachtig, mannen broeders! men moest toch eindelijk eens zijn best doen en trachten de litteratuur wat meer uit de hoogte te beschouwen. De spanning, de gisting, welke haar thans benaauwen en doen koken, moeten eindigen. Zóó kan het niet blijven. Is er dan geene toenadering mogelijk?

Wie zou het ooit durven droomen! Uit het onschuldigste bovenschrift zuigt de beoordeelaar venijn. Het onbeduidendste woord is hem eene aanleiding tot het uitbraken van de bitterste, kwaadaardigste, onbetamelijkste hatelijkheden, voorgedragen, volgens dezelfde theorie, waarvan zeker weekblaadje, dat mijne pen zich schaamt nader te bepalen, zich bedient, ten einde deszelfs schandelijke en ergerlijke beestachtigheden aan de billijke vervolgingen der wet te onttrekken. Men zou wenschen, dat onze beoordeelende pennen hare modellen elders kozen.

Verder spijt het mij, dat ter mijner gelegenheid en in den stijl, waarvan, helaas! zoo even moest gesproken worden, ook zekere Amsterdamsche arts

wordt bestormd met een handvol bijvoegelijke naamwoorden, door wangunst bijeengeraapt. Ik vraag hem vergeving voor de beleediging, welke ik, onschuldige, hem op den hals haalde.

Eindelijk twijfel ik er aan, of de phrase: in plaats van zich jeugdigen dichters ten Mentor en Mecenas tevens op te dringen, die jeugdige dichters — ik ben meer dan iemand overtuigd hunne hoogte nooit te kunnen bereiken — aangenaam zal wezen. Zij mogen zelven oordeelen, in hoe ver ik mij opdring. Ik trek mij dergelijke ondeugendheden niet aan: Mentor zal evenmin als Telemachus veranderen.

De redactie van het Algemeen Letterlievend Maandschrift heeft uit deze bladzijden kunnen zien, dat ik noch goedkeur eene ironie, die op sommige mijner vrienden gemunt is, noch tot eenige coterie wensch te behooren. Ik ben onafhankelijk en begeer onafhankelijk en onvooringenomen te blijven. Ik hoop, dat men mij in het vervolg verschoonen zal van elke beoordeeling, die mijn werk als middel, niet als doel, bezigt en mij ten koste mijner vrienden in de hoogte steekt; voor elke loyale raadgeving en teregtwijzing staat nogtans mijn hart dankbaar open, maar als zoodanig erken ik deze beoordeeling niet.

Ten slotte vraag ik vergeving zoo lang over mijzelven te hebben gesproken, doch het onderwerp bragt zulks mede: het was eene onaangename noodzakelijkheid.

1838.

EENE NIEUWE STER AAN DE KIM.

Een hedendaagsch schrijver merkt op, dat de homerische tijden voorbij zijn, toen eene wolk zoo goed boven eene wieg stond. De dichters, zegt hij, mogen er zich in onze dagen tegen verzetten, de werkelijkheid grijpt hen aan en overmeestert hen; zij zijn, met of zonder hunne toestemming, een eigendom van het algemeen; men komt hen tegen, men brengt hen op steen, men begluurt hen, zoo lang men verkiest, en in verzen slechts heeft één hunner kunnen zeggen:

> Ils passent, et le monde
> Ne connaît rien d'eux que leur voix.

Wij zeggen het met hem; de dagen, toen een dichter nog dichterlijk was, toen niets van hem dan zijn adem, zijn geest overbleef, zijn vervlogen. Onze tijden van nuttigheid en nijverheid dooden hem, slepen hem mede, dwingen hem in de beslommeringen des werkelijken levens den stralenkrans te verstikken, welke zijn schedel omgeeft.

Wanneer men door de verloopene eeuwen heen-

ziet, doen zich, als het ware, geest en stof van een gescheiden voor; hoe dieper men in den nacht des verledenen doordringt en hoe verder de tijden verwijderd zijn, waarin men met den fakkel der nasporing rondtast, hoe dikker nevel men verspreid vindt rondom de gedaante, de daden, den handel en wandel der groote mannen, die wij huldigen, doch ook hoe meer licht hun geest, als eene helder blinkende ster, van zich afwerpt, terwijl men van de hedendaagsche zangers het stoffelijk deel zonder moeite kan onderscheiden en er daarentegen niet meer dan een flaauwe glans, tot kenteeken der hemelgaaf, welke hun ten deele werd, boven hun hoofd schijnt te flikkeren. Daarom voornamelijk verschillen wij in gevoelen van hen, die meenen, en gedeeltelijk niet ten onregte, dat men de voortbrengselen van het verstand of van de verbeelding altijd op zichzelven, afgezonderd van den steller of dichter, moet beschouwen, hen alleen meten naar het ideaal, dat men zich van de kunst heeft voorgesteld, en daarnaar hunne innerlijke waarde bepalen. Dit moge met de voortbrengselen der oudheid, ja, met die der vorige eeuwen geschieden, de kunstgewrochten, welke wij van den eenen dag op den anderen zien te voorschijn komen, aan deze wijze van behandelen te onderwerpen, zou op een gevaarlijk dwaalspoor kunnen leiden. Wel is waar, men spreekt veel in de kunst van een ideaal, een waarachtig, eenig, standvastig, onveranderlijk, eeuwig idee der kunst, doch wanneer wij met de beoordeelaars onzer eeuw uit dien droom ontwaken, ontwaren wij spoedig, dat iedereen zichzelven een

verschillend voorbeeld voor oogen toovert. Van waar toch anders die honderd verscheidene stijlsoorten, die veelvoudige manieren, die uiteenloopende stelsels, die tegenover elkander staande scholen? en welk resultaat zou het opleveren, zoo een kiesch en fijn bewonderaar der grieksche kunst aan deze de verdiensten van de somtijds gedrogtelijke spelingen van Shakespeares vernuft wilde toetsen? De wind der kunst waait voor iedereen uit een anderen hoek.

Wij zouden dus naar ons inzien minder billijk handelen, zoo wij den eersteling, welke voor ons ligt, dezelfde hooge eischen deden als die van een beproefd en geijkt dichter. Gij hoopt, dat een vijftienjarige ouderdom wel iets tot eenige toegevendheid zal mogen toebrengen, en dit zal, want dit moet zoo zijn.

Wat ontmoeten wij in dit boekje?

Hetgeen men van den leeftijd des schrijvers verwacht: vertalingen voor het meerendeel, voornamelijk uit het Engelsch: uit Ossian; ook uit het Italiaansch, enkele uit het Duitsch.

Hoe is hij in deze stukken geslaagd?

Wij hebben met aandacht den bundel doorgelezen en zijn verwonderd over de forsche, gespierde verzen van den jeugdigen dichter, over zijne zuivere vormen, bevallige welluidendheid, sierlijke en eenvoudige uitdrukking en taal. Eenige kleine vlekken, minder nog, onoplettendheden, zijn aanwezig, te weinig beteekenend evenwel om hier te worden aangewezen: hij zal ze zelf bespeuren of eene vriendenhand ze hem onder vier oogen aantoonen en het publiek ze hem gaarne

vergeven. Wat meer zegt en wat meer ten zijnen voordeele pleit dan die kleine onnaauwkeurigheden, is, dat eene zeer groote verdienste van zijn werk in de afwezigheid bestaat dier gebreken, welke meestal de voortbrengselen van zijn leeftijd plegen te kenmerken. Dit zegt reeds zeer veel. De jonge dichter volgt den loop der natuur en jaagt niet naar gedachten, welke zijn leeftijd niet eigen zijn en kunnen wezen, maar verhaalt slechts sierlijk en dichterlijk hetgeen hij om zich ziet, wacht geduldig de jaren af, dat de geest hare wieken uitspreidt, de verbeelding hare vlugt neemt, dat over de natuur, over stof en geest, zigtbaar en onzigtbaar, den mensch een onbekend licht opgaat, alles zich ontsluijert, het hart zich herschept, en hij, met zijn vorm gereed, de gedachten, de bespiegelingen zijns verruimden en verrijkten gemoeds aan zijn meer en meer ontwikkeld verstand kan toetsen, met wat buiten hem ligt vergelijken, en de Poëzij op eens in hare magtige betoovering voor hem ontbrandt. En wat is zij anders, de Poëzij, dan de innerlijke mensch, die zich op al wat hem omgeeft uitstort, het zich toeeigent en dienstbaar maakt? Moge hetgeen ik mij droom zich verwezenlijken en de jongeling den weg blijven bewandelen, welken de natuur hem aanwijst!

Het publiek neme dezen bundel niet onverschillig in handen, ter verpoozing na inspannende bezigheden; het vatte hem liever op als eene letterkundige studie, als eene belangrijke curiositeit, loope hem door met een ernstig gemoed en trachte den man uit het kind te raden. Men leze hem niet als man van de wereld,

maar als man van studie, als wijsgeer, als beminnaar van het vaderland en deszelfs letterkunde, en verheuge zich, wanneer men een vollen halm in de kinderlijke schoof ontmoet.

De gezigteinder van den jongen dichter is nog beperkt: zijn vorm, zijn rhijthmus verraden dit door hunne weinige verscheidenheid. Hij behelpt zich nog met een klein aantal raderen, naderhand zal het werktuig zeker meer zamengesteld en tegelijk volmaakter worden. Zijne kunstmiddelen komen veelal terug, hij beweegt zich in een naauwen cirkel; even als de talen in hare kindschheid, bevat zijn woordenboek nog geen uitgebreiden schat, ook heeft hij zijne lievelingsuitdrukkingen en houdt er van een zelfstandig naamwoord aan eenzelfde bijvoegelijk naamwoord te klinken. Gelijk de ouderdom heeft de jeugd hare gebreken. Maar, aan den anderen kant, hoe welkom moet het weder niet ieder beoefenaar der hollandsche letterkunde zijn, te bespeuren, dat het zaad, door Bilderdijk gestrooid, wortelen schiet en welig opgroeit! De jonge dichter is een hoogschatter, bewonderaar, leerling van den grooten zanger; hij koestert zich in zijne stralen, hij wordt warm onder den invloed dier weldadige zon. Hij blijve zijn meester en den goeden smaak getrouw, en wij zouden alle waarschijnlijkheid wegwerpen, zoo wij aan de toekomst, die hij in zijne magt heeft verwezenlijkt te zien, durfden wanhopen.

De jongeling neme intusschen hetgeen wij hier nederschrijven meer op als eene aanmoediging dan als eene loftuiting. Zoo wij oordeelen, dat zijne toekomst roemvol kan zijn, en we hem dit ongaarne verber-

gen; zoo wij, door het toezwaaijen van een misschien te ver gaanden lof, hem trachten aan te sporen tot het voortgaan op het zoo heerlijk ingeslagen pad, lette hij er nogtans wel op, dat zulks hem nooit magtigt de eenvoud en de zedigheid vaarwel te zeggen, welke iedereen zoo zeer versieren en den waarlijk grooten man kenmerken.

Na hetgeen hij zijn vaderland heden te verstaan geeft, heeft het regt iets meer dan gewoons van hem te vorderen. Naar het doel, hetwelk hij zich voorstelt, eens eene eerste plaats op den zangberg te verdienen en den naam van dichter in al deszelfs uitgestrektheid waardig te worden, streve hij zonder ophouden; hij arbeide gestadig en ijverig aan dat edele werk; hij houde zich steeds voor oogen voor hoe weinig hij thans nog mede rekent in het rijk der poëzij; hij denke er aan, dat er eens een tijd moet komen, wanneer hij zich verwonderen zal over de versjes, welke thans van hem het licht zien, en dat hij, op dezen oogenblik de minste der schepelingen, niet dan door vlijt en gestadige oefening van den geest, eenmaal hoofd kan worden op het groote schip, hetwelk hem thans gaarne opneemt. Hij bestudere vooral de classieke schrijvers der oude en der nieuwe volken: Homerus, Virgilius, Tasso, Racine, Molière; onze Vondel, Hooft, en zoovele anderen, mogen zijne tafelvrienden zijn;

Nocturna versate manu, versate diurna!

Hij make zich meer en meer zijne taal meester en zette zich vroegtijdig aan de beoefening der geschie-

denis, eerst aan die van het vaderland, daarna aan die der overige volken in hunne betrekking tot Nederland. Deze eeuw is de eeuw der wezentlijkheid; alles, tot de dichtkunde zelve, neemt den vorm der geschiedenis aan, zegt Châteaubriand, en de man van verbeelding wordt genoodzaakt man van studie te wezen. Eindelijk prente hij zich diep in het gemoed, dat elk nieuw voortbrengsel zijner pen eene groote schrede voorwaarts behoort te zijn, en de kunst niet voldaan zal wezen dan wanneer hij haar gedurig bewijzen zijner vorderingen geven blijft. Aan het werk dus, verwonderlijke knaap, aan het werk! naar de studeercel, naar de eenzaamheid! Daar kennis opgegaard, daar uw verstand gescherpt, uwen smaak verfijnd; daar de groote geniën, die u zijn voorgegaan, doorbladerd, vergeleken! zoo kan uwe toekomst heerlijk zijn. De jongelingschap met al hare veerkracht en de roem wachten u. Stel onze hoop niet te leur!

1836.

OVER DEN VOLKSDICHTER.

Een stuk, hetwelk eene beantwoording bevat van de prijsvraag: welke zijn de vereischten, die een dichter moet bezitten en in de voortbrengselen zijner kunst aan den dag leggen, om den naam van Volksdichter bij uitnemendheid te verdienen, en welke onzer, niet meer in leven zijnde dichters, hebben de meeste aanspraak op dezen eernaam verworven, uitgeschreven door de Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen, al heeft het, gelijk de schrijver het zelf uitdrukt, in den kamp, waarin het streed, geene kroon mogen verwerven, neem ik gaarne ter beoordeeling in handen. Mogt de vorm mijner beoordeeling al eens wat scherp of streng schijnen, de schrijver zal het mij vergeven, bespeurende, dat zulks enkel uit waarheidsliefde en uit zucht om kort te zijn voorkomt. Waartoe dienen toch die lange, verzachtende, bewimpelende, de waarheid omsluijerende volzinnen, door welke ieder terstond heen ziet wat er onder het

omslagtige kleed verstoken zit? Ik acht ze, als overtollig, onnoodig.

Wanneer men een arbeid van wijsgeerigen aard, een betoog of een onderzoek naar het een of ander onderneemt, is eene bepaling van hetgeen men gaat betoogen of onderzoeken, eene eerste vereischte, als de grondslag, waarop het gebouw der redeneringen zal rusten. Desniettegenstaande zoek ik hier die bepaling te vergeefs. Ik zie de vraag: maar wat zijn nu Volksdichters? wel, doch het antwoord blijft de schrijver schuldig. Waarom heeft hij hier niet b. v. iets van dezen aard doen volgen? Volksdichters mogen die zangers geheeten worden, die zoodanig in het karakter, in den geest hunner natie zijn ingedrongen; die zoo getrouw hare zeden en gewoonten afgeschilderd, hetgeen zij bemint en hoogschat op zoodanig eene wijze bezongen, zoodanig haren meest geliefden toon gevat hebben, dat hunne liederen het volk gestadig voor den geest en op de lippen zweven. De eigenschappen van deze dichters zullen die zijn, welke de hoofdkaraktertrekken uitmaken van het volk, waartoe deze dichters behooren. Zoo zullen de gedichten van den Hollandschen volkszanger gekenmerkt wezen door eenvoudigheid, huisselijkheid, godsdienstigheid, vaderlandsliefde, omdat eenvoudigheid, huisselijkheid, godsdienstigheid, vaderlandsliefde, de voornaamste kenmerken zijn der Hollandsche natie. Een volksdichter is het volk en résumé, is het volk tot deszelfs kleinste uitdrukking herleid.

Waarom niet terstond met iets dergelijks aangevangen, alzoo dadelijk tot het onderwerp gekomen en het

moedig aangevat, in plaats van zich eerst twaalf bladzijden lang in eene inleiding te wikkelen, welke niets met het onderwerp gemeens heeft, daar los en verlaten voorstaat, tot niets leidt en niets bewijst. Ik bid u, waarom liever het gevaar ontweken dan flink onder de oogen gezien? Dat is laf zijn in de kunst. Had de schrijver, alvorens tot zijne bepaling over te gaan, iets willen doen voorafgaan, hij zou zijne vergelijking tusschen schilderkunst, muziek en toonkunst in eenige weinige, maar breede trekken hebben kunnen voortzetten en zich vervolgens zoo spoedig mogelijk tot zijn onderwerp wenden. Hij zou b. v. hebben kunnen zeggen: al wat de aandoeningen van 's menschen ziel, van welken aard ook, op welke wijze ook, opwekt, is poëzij. Poëzij is drieledig. Poëzij, welke op het gevoel werkt in eene begrensde ruimte, het doek: schilderkunst; poëzij, welke op het gevoel werkt in eene onbegrensde ruimte, de lucht: toonkunst; poëzij, welke op den geest werkt in eene andere en meer edele onbegrensde ruimte, de verbeelding: dichtkunst.

De schrijver bespeurt nu ook reeds, dat hij telkens poëzij met dichtkunst en dichtkunst met poëzij verwart. Poëzij is de algemeene uitdrukking; dichtkunst, zoo als toonkunst, zoo als schilderkunst, eene bijzondere, welke hoofdzakelijk op het werktuigelijke duidt. Qu'est-ce que la poésie? las ik ergens, en de schrijver antwoordde krachtig en waar: la puissance d'émouvoir.

Het doel der schoone kunsten, zegt de schrijver in zijne inleiding, is vermaak, dat leven van ons leven; en verder: zij (de schoone kunsten)

verheffen onze zielen, zij doen ons gloeijen van liefde tot God. Kan dit vermaak genoemd worden? is dit niet iets hoogers, iets meer verhevens? Men kent het tooneelstuk van Alfred de Vigny, Chatterton, waarin de dichter wordt voorgesteld tegenover de wereld. Pardieu, zegt daar een halfbeschonken loshoofd tot den ernstigen jongen zanger van achttien jaar, die den slag van Hastings in gloeijende verzen bezongen heeft: pardieu, je suis bien aise de vous connaître; vos vers m'ont fort diverti. Waarop Chatterton antwoordt: diverti, Mylord? Een scherp en krachtig sarcasme, hetwelk de dichter uit zijne hooge spheren op het proza der maatschappij laat vallen, met het flegma van iemand, die zich verheven gevoelt boven al wat hem omgeeft. Ik schrikte, toen ik dat wreede woord vermaak ook nog eens weder hier moest aantreffen, doch ik zie, dat de schrijver het zeker zoo erg niet gemeend heeft, daar hij aan hetzelve eene verhoogde en als het ware ideale beteekenis schijnt gegeven te hebben.

In het onderhavige werk komt meermalen het woord zinnelijk en zinnelijkheid voor, hetwelk dan eens dichtkunst, dan eens beeldspraak, dan weder iets anders moet beduiden. Is deze wel de juiste uitdrukking? Zinnelijkheid toch wordt meestal in malam partem gebezigd, zoo als de schrijver dit op bl. 82 zelf doet, waar hij van een losbandigen jongeling zegt, dat hij aan de zinnelijkheid verslaafd is; maar nu spreekt hij weder tevens van zinnelijke gedachten, zinnelijke voorwer-

pen, enz. voor *dichterlijke gedachten*, *dichterlijke voorwerpen*. Dit laatste zal hij toch wel moeijelijk kunnen verdedigen.

En, om nu tot het werk zelf over te gaan, zoo de schrijver zijne beoordeelaars naar de reden hunner afkeuring gevraagd had, hij zou hen voorzeker tot volgend antwoord hebben genoodzaakt.

— Zie, mijnheer! daar was nog al een en ander op aan te merken. Ik geloof b. v. niet, dat gij de vraag zelve regt hebt begrepen. Er werd namelijk gevraagd naar de vereischten, die een dichter moet bezitten, zal hij den naam van volksdichter *bij uitnemendheid* verdienen en vervolgens naar eene opgave van hen, die de *meeste* aanspraak in ons vaderland op dien eernaam hebben verworven. De maatschappij bedoelde dus de eigenschappen, welke den volksdichter alleen en hem uitsluitend deelachtig zijn; de eigenschappen, die zuiver het eigendom zijn van den volksdichter en van geen ander; want het spreekt wel van zelf, dat een volksdichter de taal, waarin hij schrijft, grondig moet verstaan, kennis van het hart hebben en gevoel bezitten, daar iedereen, hij zij dan prozaschrijver of dichter, met deze eigenschappen moet zijn uitgerust, zal hij den minsten goeden uitslag op zijne pogingen durven hopen. Volksdichter is eene *species* van het *genus* dichters, en de maatschappij eischte eene opgave van de eigenschappen, die den dichter tot de *species* volksdichter brengen, afgescheiden van die, welke hij met het geheele *genus* gemeen heeft; gij hebt dus het bijzondere en het algemeene dooreengemengd. Gij hebt de

woorden, de meeste aanspraak, met eenige aanspraak verward en daardoor in het opgeven uwer dichters den bal somwijlen misgeslagen. Sommige auteurs stelt gij onder de volksdichters, alleen omdat zij een klein aantal stukjes gemaakt hebben, die in den volkstoon vallen: meent gij dan, dat iemand volksdichter wordt, zoodra hij een stukje in den volkstoon vervaardigd heeft? Even min is dit waar, als dat men omgekeerd Tollens dien titel ontzeggen kan, omdat hij de verovering van Damiate heeft bezongen. Dan hebben wij ook nog gemeend, dat gij in uw eerste gedeelte wel eens taalkennis met welluidendheid en stijl, het sentimentele met gevoel verwart; ook zijn er wat veel uitweidingen in dat gedeelte. De maatschappij verlangde eigenlijk niets anders dan eene afgetrokkene beschouwing van het genre en daarna eene toepassing van die beschouwing. In elk wijsgeerig betoog, waar men van een punt uitgaat, om tot een punt te geraken, moet elke volzin ons het doel, dat wij ons voorstellen, nader brengen; gij daarentegen haalt gedurig voorbeelden aan, die eerst in het tweede gedeelte te pas konden komen; voorbeelden houden bij u de plaats van bepalingen in, en met eenige uitroepen en declamatiën houdt gij de zaak voor afgedaan. Eilieve, sla b. v. eens evengenoemd hoofdstuk over de taalkennis op; gij zult zien, dat het niets anders is dan eene amplificatie van Boileaus zeggen:

Sans la langue, en un mot, l'auteur le plus divin
Est toujours, quoi qu'il fasse, un méchant écrivain;

zonder dat gij evenwel in uwe veertien bladzijden iets verder komt dan de dichter in zijne twee verzen. En zult gij dan vervolgens zelf niet moeten erkennen, dat uwe episode op bladzijde 78, hoewel anders vrij goed geschreven, daar volstrekt niet te pas komt? Aan den voet van bladzijde 131 is het alsof gij u verschoont sommige schrijvers voorbij te gaan, die geene volksdichters waren; gij bemerkt zelf, hoe weinig dit te pas komt in een stuk, waar hunne verschijning eene grove fout zou zijn. Ook zegt gij op dezelfde pagina, van Heinsius sprekende: het volgende stukje deelen wij om deszelfs bevalligheid hier mede. Hier vergeet gij, dat gij eene opgave van volksdichters doet, want hoe toch kan men hier ooit een stuk om deszelfs bevalligheid aanhalen? De vraag is alleen: is het een volksdicht? Geef ons stukken, welke in den volkstoon vervaardigd zijn, welke ons bewijzen, dat deze of gene dichter een volksdichter is geweest; maar of hij bevallig, of hij welluidend en liefelijk is, of hij dit of dat treurspel of heldendicht geschreven heeft, is alles overtollig en wordt als zoodanig verkeerd.

Aldus zou het antwoord nagenoeg, dunkt mij, hebben moeten luiden.

Voor het overige geeft de schrijver in zijne verhandeling blijken van weinig bedrevenheid in het voeren van de pen. Ik meende dit te bespeuren uit eenige min krachtige en niet veel beduidende volzinnen, van tijd tot tijd afgewisseld door zeer lange, hoogdravende, opgeblazene, brommende phrases, die daar ter neder schijnen geschreven, om het overige als het ware te

overschreeuwen. Ook geloof ik, dat hij nog niet op een zeer hoogen trap in het gebied der schoone kunsten staat; sommige uitdrukkingen, enkele redeneringen dragen daar de sprekendste bewijzen van.

Dit is mijn openhartig gevoelen over dit boek. Nog eens, al is deze beoordeeling welligt hier of daar wat scherp uitgevallen; al wordt de ruimte tusschen twee opmerkingen niet met eene weinig beteekenende, doch vriendelijke wending aangevuld, zoo vleije ik mij nogtans, dat de schrijver, zich de eerste regels mijner beoordeeling herinnerende, niet twijfelen zal aan de opregte welwillendheid, die ze mij in de pen gaf. Dat ik hem niet, zoo als men dit pleegt te doen, aan het einde eenigen lof toezwaaije, vindt hierin zijne oorzaak, dat ik deze taak eene onnoodige zorg oordeel. Waartoe iemand opmerkzaam gemaakt op deze of gene welgebouwde periode, juiste gedachte, welke men in zijn werk aantreft, of zijne uitgebreide belezenheid in het vak der hollandsche letterkunde regt doen wedervaren? Geloof het vrij, onze eigenliefde neemt dien post beter en spoediger waar dan de vlugste criticus. Terwijl de beoordeelaar gebreken zoekt, vangt de eigenliefde schoonheden, en wil de beoordeelaar naderhand op zijne beurt ook eens naar schoonheden visschen, dan is de eigenliefde er reeds mede gaan strijken.

1835.

EEN DICHTER UIT DEN BURGERSTAND.

Degeen, die binnen 's Gravenhage zich van de Vischmarkt naar de Prinsengracht begeeft, moet noodzakelijk eene straat door, welke uit weinig anders dan uit winkelhuizen bestaat. Aldaar, tegenover den penningkundigen hoedenmaker Stricker en het magazijn van Sack, wiens naam dien van den klassieken Happel nog maar niet in het vergeetboek heeft kunnen brengen, stond nog in het vorige jaar een ouderwetsch-Hollandsche winkel van droogerijen, waarin de voorbijganger den jeugdigen winkelier ijverig aan toonbank of lessenaar bezig kon zien. Boven de voordeur las men op een zwart bord, dat als een arm halverwege over de straat reikte, met groote gouden letters: S. J. van den Bergh, droogerijen, kruiden en tuinzaden. Ook in dat huis sloop de tijdgeest binnen. De winkel moest mede met de eeuw, wilde hij niet in het oog der klanten voor anderen onderdoen, en binnen weinige weken was het voorvaderlijk karakter verloren

en prijkte hij met een popperig geveltje naar den laatsten smaak, door welks venster het oog nieuwerwetsche en pas opgeverwde voorwerpen ontdekte. Wat het voorhuis bevatte, de zaken zelven namelijk, waarop het toch eigenlijk aankomt, hoe fatsoenlijk het tegenwoordig ook staat, degelijkheid aan schijn op te offeren, de zaken zelven, in de van luisterijke schilden voorziene flesschen, tonnen en laden beslòten, verschilden intusschen op geenerlei wijze van die in elken anderen zoodanigen winkel. Wie in de eerste plaats dezelfde was gebleven onder de groote verandering, het was de persoon van den meester, den eigenaar, den drogist. Is het noodig hem lezers, die op de hoogte onzer hedendaagsche letterkunde staan, te leeren kennen? De naam van S. J. van den Bergh mag immers niemand vreemd zijn, die eenigzins in onze poëzij belang stelt of gehouden wil worden hare ontwikkeling te volgen? Hem evenwel, minder vertrouwd met de voorvallen binnen haren kring of eenigzins verwijderd van haar beperkt gebied, had de dichter eigenlijk geen bepaalden titel aan te wijzen. Een voetstuk is in de kunst onontbeerlijk. Men zendt, ja, eenige landverkenners vooruit, maar dan ook neemt men zijne vaste plaats, en het komt er slechts op aan, dat men het goede oogenblik waarneme en de geschikte omstandigheid, vaak zoo vlugtig, niet verzuime. Zoo was het in onze beschaafde wereld van algemeene bekendheid, dat Tijdschriften en Jaarboekjes sedert lang de vruchten droegen van van den Berghs dichtvlijt, welke hij, met zijne talrijke en verdienstelijke vertalingen, spoedig het publiek

verzameld aanbiede; men wist, dat zijne bemoeijingen zich ook op kritischen bodem uitstrekten, het proza niet ongelukkig door hem beoefend werd en zijn invloed zich met het beste gevolg in het letterkundig Genootschap deed gevoelen, hetwelk zoo gunstig pleegt te werken op ieder, die zich voor eenige oogenblikken aan de oppervlakkigheid der hofstad verlangt te onttrekken. Gelukkig, dat zij, die met den bekwamen letterkundige nader in aanraking mogten komen, zich tevens overtuigden, dat de eenvoudige winkelier, de Hollander van den echten stempel, zich niet, ten koste zijns bedrijfs, in den wierook der dichtkunst verloor; dat zijn talent — een trek, eigen aan de beste, grootste, verstandigste (poëzij deugt niet tot 's levens grondstof) der vaderlandsche dichters — hem slechts bijzaak, genoegen, uitspanning was en bleef, verademing, veraangenaming des levens, maar de kamille en vlier, waarvan vrouw en kinderen, mogelijk langer dan hij, moesten leven, hoofdzaak. De dichter, de drogist wegen elkander op, staan elkander ter zijde en versmelten tot eene oorspronkelijke persoonlijkheid, die ieder, onwillekeurig aangetrokken, vervult met genegenheid en achting, terwijl door 's dichters stevigen handdruk ieder man van vrijen smaak en onbevooroordeelden geest zich vereerd gevoelt. Nu het behoud gevallen, de grondwet herzien was, regtstreeksche verkiezingen de mondigheid des volks hadden verkondigd, nu achtte van den Bergh, die reeds zijn gevoelen over 's lands toestand in een enkel stukje had geopenbaard, het oogenblik gekomen, om zich aan het algemeen meer onmiddel-

lijk bekend te maken, en voor eenige maanden heeft hij post gevat op den Nederlandschen zangberg, waar zijn naam eervol zal stand houden door de uitgave van een dichtbundel, naar deszelfs inhoud betiteld: voor mijn Vaderland, welke, door eenheid van gedachte en eenheid van bedoeling, zich als een zamenhangend geheel aanbeveelt. Klagten zijn het, onder het ministerie des behouds aangeheven; jammertoonen, wegens de onverschilligheid des volks, wegens het verval des lands; zuchten naar uitgebreider vrijheden; want de dichter behoort tot de partij der vrijzinnige mannen, die bezadigde, gematigde, maar doortastende maatregelen, ten behoeve der burgerlijke regten vroeg. Thans verschijnt hij als hun vertegenwoordiger op het gebied der kunst. Eerst hangt een droevig floers over de verzen; langs de zwarte, stille wateren glijdt een bange zucht, stijgt een kreet op; dan eens gloeit het benaauwde zwerk van verontwaardiging, dan weder bluscht een bittere traan den gloed. Maar terwijl de zanger, in zak en asch gedompeld, treurt, de gedenkteekenen des roems in zijne smart aanroepende, den ondergang nabij wanende, wanhopende aan wedergeboorte en hervorming, zie, daar komt de 13de Maart, een liefelijk en troostvol licht gaat aan de kimmen op, en de bundel, in rouw en misnoegen begonnen, wordt door jubelzangen, onder de vrolijke stralen der staatsveranderingen, welke de dichter in vernieuwde grondwet en regtstreeksche verkiezingen begroet en toejuicht, besloten.

Doch, zullen wij het dichtwerk regt laten wedervaren, dan behooren wij niet slechts bij deszelfs geest

en bedoeling stil te staan, maar het meer van nabij te beschouwen als voortbrengsel van kunst.

Nog eens willen wij op de vertimmering van het geveltje terugkomen. Wij zien er het zinnebeeld van den bundel in. Zijn de waren, gelijk de poëzij in den mensch, niet veranderd; is ook de meester dezelfde gebleven, dezelfde nijvere, trouwhartige, vroede Hollander, voordeeliger, letterkundiger tijden waardig, het uiterlijk heeft het tegen den stroom niet uitgehouden. De bouwtrant, overgewaaid uit Frankrijk en België, die zoo bevallig heet te staan, spreekt u van buiten toe, en de man van binnen liegt in zijne omgevingen, gelijk in zijn boek, zoo dikwijls hij zich in het pak van vreemden steekt. Wij komen namelijk op tegen de ontleende vormen.

Van den Bergh is geen volksdichter. Hij behoort tot de deftige burgerij, de kern der natie, gelijk men tegenwoordig zegt. Ziedaar juist wat hem in den weg staat. Wij beweren, dat een aristocraat en een handwerksman in gunstiger toestanden zijn geplaatst, om de roeping van volksdichter te volgen, dan een burger. De handwerksman komt met al zijne ruwheid, zijne onbedrevenheid, zijne onbesnoeidheid, zijne schatten van onwetendheid, maar tevens met al de eigenaardigheden, al de oorspronkelijkheid van zijn aanleg, welke vaak zijn handwerk luimig weerspiegelt, vierkant te voorschijn. De aristocraat slaagt er soms in, door middel van de hoogste kunstvaardigheid en fijnste geestbeschaving, het karakter der laagste standen en zaken met de meeste tastbaarheid te vatten, zich in alle waarheid van teekening toe te eigenen en de aderen te doen

zwellen der stroomen, waaraan hoog en laag zich het gretigst laaft. Zoo leeft de voortreffelijkste dichter welligt dezer eeuw, Béranger, in het hart en op de lippen des volks; zoo zwelt den Nederlander op den naam van zijn Tollens een traan van liefde en dankbaarheid in het oog, op den naam van hem, die met een zoo nationaal geduld zich getroost de faire difficilement des vers faciles; zoo zou van Lennep in een anderen toon 's volks gemoed, wilde hij, kunnen vervrolijken, en ware het hier de plaats, om eenig onderzoek daaromtrent in te stellen, wij zouden vinden, dat de oorzaak, waarom namelijk Reboul in het geval van van den Bergh verkeert, waarom zoovele schoone uitstortingen van het reine gevoel van mannen uit de burgerklasse, kleermakers, schoenmakers, wevers, schrijnwerkers, metselaars, in hare geboorte gesmoord zijn, in niets anders ligt, dan in hunne halfbeschaving. Het zijn, gelijk de geestige Philarête Chasles hen noemde: des académiciens.

Wanneer de jonge dames uit onze eerste standen haar vijftiende of zestiende jaar bereikt hebben, gaan zij voor een paar winters — bij zomers rekent de groote wereld niet — naar de kostschool, ten einde aldaar de fijne schaaf over hare opvoeding gelegd worde en zij hare belijdenis leeren: pour achever leur éducation, gelijk het heet. Die laatste hand bedoelen wij, dat, zoowel als anderen, onzen geliefden dichter min of meer ontbreekt. De burgerij — herinneren wij ons, dat hier van kunst sprake is — is iets halfslachtigs, iets wel zeer talrijks en belangrijks in den staat, maar dat tusschen twee uitersten,

de aristocratie en het eigenlijk gezegde volk, in ligt. Zoekt men in deze omstandigheid welligt met vrucht de reden, waarom hare kenschetsende eigenschap middelmatigheid is, welke eigenschap der Fransche onmeêdoogende opmerkingsgave aan het beroep verbond van kruidenier? Mist de burger aan den eenen kant het ongelikte van den dichter uit het volk, die gebreken en schoonheden, glaskralen en juweelen, zonder te weten wat hij uitrigt, kwistig rond zich heen strooit, aan den anderen kant mist hij de zorgvuldige opleiding der hoogere standen, waaraan, hoe dikwijls te vergeefs! geene kosten gespaard worden, ten einde de erfgenamen der geschiedkundige namen des lands door rijke geestkultuur en veelomvattende kennis waardig te maken tot heil des vaderlands aan het hoofd der natie te staan. Met vele anderen heeft aan van den Bergh geene eigenlijk gezegde letterkundige opvoeding, zoo als zijn geest noodig zou hebben gehad, kunnen ten deel vallen. Zijn aanleg verried zich, maar liep ongelukkig met zijne vooruitzigten niet mede. Hij heeft derhalve, verbeelden wij ons, ten deele zichzelven gevormd. Eene dusdanige vorming pleegt zelden volledig te wezen. Autodidacten zijn zelden af; zelden dringt een onderwijs, dat leermeester en leerling in denzelfden persoon vereenigt, tot de fijnste vezelen des geestes door, ten minste zoo de Voorzienigheid een zoodanige niet verkoren heeft tot het zeer kleine getal dergenen, die met den straalkrans van het genie ter wereld komen; het genie, een eernaam, roekeloos in deze tijden van overdrijving verspild, waarmede het belangstellende verstand

niet te spaarzaam kan omgaan, zal het den man van talent niet verongelijken, door zijne minder hooge gaven in een te glansrijk licht te stellen en een troon te bereiden, wien minder verheven eerzetel toekomt. Studie en kunst moesten uitspanning en versnapering zijn en blijven, wilde hij voor het geluk zijns volgenden levens zorg dragen, en wat bij de meesten hoofddoel is en aanmoediging verdient, wekte vrees bij hen, wie hij 't dierbaarst was. Onderzoek en fantazij — gelukkig, dat hij het begreep! — was voor hem iets maar ten halve geoorloofds, en de lekkernij der jongelingsjaren mogt anderen, niet hem, ten dagelijksch voedsel worden. Zoo bragt hij het in de nieuwere talen zoo ver als menigeen bij geleidelijk onderwijs; zoo doorbladerde hij met voordeel de geschiedschrijvers; zoo bespiedde hij stijl, rijm en maat, vergezelde hij de dichters in hun doen en laten. Maar toch durven wij er aan twijfelen, of dit alles wel geregeld plaats vond, naar een vast plan beraamd was. Wij vreezen bij soortgelijke leerjaren voor iets afgebrokens, verbrokkelds, wispelturigs, voor iets, dat zich, naar den lust en de ingeving van het oogenblik, meer afwijkingen vergunt naar het aangename dan naar het nuttige en boven het verstorven verleden het levend tegenwoordige verkiest.

Het pantser der oude talen, gesmeed door de schrijvers van Rome en Griekenland, omgordt dezulken veelal niet. De versterkende drank, welke, gelijk de levertraan het beengestel des zwakken kinds, den mannelijken leeftijd met gezondheid doordringt, laafde hen niet in hunne jeugdige jaren. Die poëzij, wier

veerkracht het verhevenste zonder zigtbare inspanning bereikt; die zuivere smaak, wier keurige kieschheid het bevalligste niet opzoekt, maar vindt, en alleen de moeite van oprapen schijnt te nemen; die spaarzaamheid, eenvoud en toch levendigheid en schilderachtigheid van uitdrukking; die waardigheid in den bouw en tred der volzinnen; dat behagelijke evenwigt der deelen; die zich meesteres blijvende voorstelling, welke niet verder gaat dan noodig is, en het vuur, dat de verbeelding overtollig oordeelt, in hare werkplaats bedachtzaam achterhoudt; dat edele en doordachte, dat duidelijke en kalme, dat kloeke en juiste, dat onnavolgbaar degelijke, hetwelk alles te zamengenomen den geest voedt en doet rijpen, de ziel eene rigting geeft, die zij nooit verliest, al gaan ook de kennis der taal en der woorden en de gemeenzaamheid met de kernspreuken en beelden in lateren tijd bij gebrek aan gestadige oefening verloren, zij derven, helaas! het voordeel van den indruk dier eigenschappen, aan eene klassieke leerschool verbonden, onontbeerlijk, houden wij staande, voor ieder, wiens pen eene vlugt wil nemen onder de menschen.

De jongeling heeft behoefte aan modellen. Zou het, na zoovele bevoegde gezagvoerders, noodig zijn te herhalen, dat de oude de beste zijn? De jongeling heeft behoefte aan liefde; zulks openbaart zich ook in de kunst. Eere den knaap, die zijne dichters heeft! gelukkig wien een vogeltje in het teeder gemoed zijn eeuwig lied kweelt! gezegend, bemoedigend zijne toekomst, als zijne zestien jaren zich een bloem hebben verkozen uit Hellas of Latium en niet voor een geu-

rigen kelk een bonten vlinder hebben aangezien, die het oog bij de beschouwing ontsnapt! Maar de tintelende jongeling, wien de omstandigheden het classieke zog van de lippen weren, die verkwijnt aan een onuitgesproken gevoel, dat hij zich bewust is in hem te leven, maar waarin anderer kunstvorm zijne onbedrevenheid onderwijzend te hulp komt, werpt zich op latere, minder beproefde en geijkte voorbeelden en sluit dikwijls bedriegelijke vrienden aan den boezem, wier omgang hem later berouwt, van welke hij zich des te moeijelijker losrukt, naarmate hunne verlokkende vleitaal zijn smaak meer van het regte spoor gebragt heeft.

De schrijvers uit den tijd, waarin wij leven, zijn doorgaans den nog onzelfstandigen kunstenaar niet de minst gevaarlijke, want zij wekken bij voorkeur de sympathiën, welke de meerderheid der bevolkingen doen trillen, roeren hartstogtelijk de vragen van den dag aan en uiten zich in vormen, die het levendigst een ontwakend vernuft toespreken, hetwelk er zich die bestanddeelen, welke overweldigend en bedwelmend in de lucht zitten, van toeeigent. Hoe nieuwer, hoe minder geschikt tot het bevorderen eener langzame, maar tot geurige rijpheid stovende koestering; zonder het Medusaschild der oudheid, staat men bloot aan den eersten letterkundigen invloed den beste, en van het boek, dat u het toeval in de handen speelt, hangt dikwerf uw lot af. Zoo ademt Béranger in de Waardige Edelmogende, aan mijnen vriend Bennink Janssonius, de 17de November 1846, de Partij; zoo is Barbier, die zelf het André Ché-

nier doet, nagezongen in het groene Zoodtje, het standbeeld van Willem I, het Binnenhof, de Drukpers, onzen Koning, ofschoon dit laatste stuk, wegens den vorm, welke bij uitnemendheid die van het sociale hekeldicht is, verrassend mag heeten in zijn lof. Verder bestaat er eene groote overeenkomst tusschen bij een gesloopt wordend Schip en de drie eerste coupletten van Barbiers vierde iambe, en de greep, waarmede de uitval tegen het standbeeld van Willem I geopend wordt, is onmiskenbaar dien, waarmede iambe VII aanvangt, aanverwant. Voor aanstootelijke, afzigtelijke beelden, voor lage uitdrukkingen wachtte zich over het algemeen des dichters aangeborene kieschheid; hier en daar nogtans, ofschoon ze hem niet van harte afgaat, straalt wel eene poging door, om Barbiers jagt op platheden weder te geven.

Tegen welke maatschappelijke wonden nu rigt van den Bergh zijne pijlen? welke zwakheden, welke gruwelen, welke laagheden zal hij brandmerken? Barbier vaart in even gloeijende als gespierde verzen tegen de lafhartige postenbejagers uit, die in de ure des gevaars de kastanjes door het volk uit het vuur laten halen; tegen de ijdele zucht naar eene vergankelijke volksgunst; tegen de vergoding des keizers; tegen de onzedelijkheid van het tooneel en van den dans; tegen de teugelloosheid der drukpers. Bij van den Bergh is het somtijds, alsof deze naar zijn onderwerp gezocht heeft, in plaats dat hetzelve zich, als bij Barbier, in het oog springend heeft opgedrongen en de dichter slechts, gelijk het gedeeltelijk zijne roeping is, tolk

en echo was van de gevoelens der menigte. Het groene Zoodtjen verlangt een standbeeld voor de Witt, doch niet voor dat men de plek, waar het volk de bloem van het land slachtte, met eene omtuining zal geheiligd, met een steen gemerkt hebben, dewijl zijne schim nog geen zoen beschoren werd. In het standbeeld van Willem I schimpt de dichter, dat men de natie, door zware schatting gedrukt, nog een goudstuk afbedelt, om een standbeeld voor den grooten Zwijger op te rigten, terwijl het paleis, waar Neêrlands achtbre vader in leefde, zwoegde en stierf, de schande blijft lijden van eene caserne te zijn. Ook van den Berghs versbouw is voor dergelijken dichttrant minder geschikt. Zijn adem is te kort, het bloed vloeit niet onstuimig genoeg door zijne aderen. De forschheid, de overweldigende, onwederstaanbare vaart, de heldere volzin van Barbier is hem niet eigen. Er is somtijds iets gerekts, iets aangelengds, iets woordenrijks in de verzen; de tusschenzinnen zijn wel eens niet zoodanig ter plaatse waar 't behooren zou gesteld, dat het stuk even snel door den hoorder als bij herlezing door den lezer wordt gevat. Liever dan een nieuwen volzin op te zetten, maakt de dichter van betrekkelijke voornaamwoorden gebruik, waardoor hij de oplettendheid van het hoofddenkbeeld aftrekt, de gedachte verstrooit, en er, in plaats van een afgerond en stevig ineengeweven geheel, een uitgerafeld werk voor den dag komt, dat verward schijnt van teekening en vermoeijend is om op te staren, iets zwaarmoedigs, getuige den bezwarenden aanhef van het Binnenhof, in stede van iets gevleugelds, gelijk de pijl des he-

keldichts behoort te zijn. Hierbij komt, dat van den Berghs verbeelding in het vuur der ontwerping niet zooveel beeldwerk om zich heen schijnt te verwekken in de vonken, die om zijn aanbeeld spatten, als die van Barbier. De lavastroom van dezen is milder en heeter dan de zijne, die, gestold, wel eens scheurtjes vertoont, welke vervolgens met eene stof, poëzij niet meer dan aanverwant, gestopt worden. Zijne verzen zijn lek, en de druppel, die uit den alexandrijn valt, is zelden de quintessens van dezen.

Van den Bergh vertegenwoordigt in zijne liederen dat gedeelte der deftige burgerstanden, wier rijpheid behoefte aan uitbreiding van regten gevoelde en uit dien hoofde herziening der Grondwet verlangde, maar die, minder staatkundig opgevoed, geen bepaalden tint weten te geven aan de kleur, welke de hunne is. Van daar mist hunne overtuiging dikwijls helderheid, doorzigt, eenheid, consequentie. Onze verlichte burgerstanden zijn constitutioneel-liberaal; vraagt hun voor het oogenblik niet verder! Van den Bergh, bij voorbeeld, schijnt desniettegenstaande in sommige uitdrukkingen aan het goddelijk regt der koningen vast te houden. God, zegt hij in zijn gedicht aan de prinses van Oranje, bekleedt de koningen met oppermacht. Elders wordt de prins van Oranje een van God gezonden wezen genoemd. De koning is door God geschapen tot regeren (blz. 100). God regeert ons door den stam van Oranje (blz. 31), ofschoon toch op de vorige blz. van het purper gezegd werd, dat het Gods geschenk eens is geweest, en de theorie van het droit

divin voor het overige niet erg strookt met den geest, die in den bundel heerscht.

Van den Bergh is een ijverig protestant. Zonder er zich rekenschap van te geven, moet hij gehouden worden tot diegenen te behooren, wier ingenomenheid met den roem van ons gemeenebest de vormen van bestuur en de levensbeginselen des vaderlands van vóór 1795 op ruimer leest terug zouden wenschen en die zich nog maar niet kunnen heenzetten over sommige noodwendige toegefelijkheden en regtmatige vergunningen, het gevolg der instellingen van den nieuwen staat, welke in 1814 onder een anderen naam op denzelfden bodem aanzijn heeft gekregen, waar eertijds — zoo schermt Otto's Griekenland met zijne republikeinsche helden — het oude gebied der zeven vereenigde gewesten lag, wiens voornaamste plunje hij zich heeft omgehangen.

Wij beweerden, dat van den Bergh geen volksdichter was. Thans vragen wij: kan in ruimen, in maatschappelijken zin, de protestant ten onzent volksdichter wezen? Evenmin als de katholiek. De volksdichter voert het woord tot het volk, geheel en onverdeeld, van wiens denkbeelden hij de geïdealiseerde uitdrukking behoort te zijn. Zoodra zijn standpunt tot partijdigheid overhelt, dat is, zoodra de dichter de stem eener partij wordt of zich tot onzijdigheid ziet gedwongen, te weten, zoodra hij tusschen tegenovergestelde overtuigingen, bedoelingen, belangen, voorzigtig moet heen laveren en zich door eene middenevenredige behoedzaamheid zien staande te houden, verdwijnt, vervalt de volksdichter. Willem I, de tachtigjarige

strijd, zijn verwerpelijk in de oogen van bijna de helft der natie; daarom wordt te regt (blz. 117) de vrede van Munster door een deel des volks belasterd; en wat bidt de dichter de prinses, dat zij den jongen troonsopvolger doe zweren?

Getrouwheid
Der Godsdienst van d'aêlouden stam.

Prins Willen voerde strijd, zegt hij, tegen het duister. Vrees voor de toekomst der geschonkene vrijheden is het gemoed van onzen dichter zelfs niet vreemd. Hij neemt een vurig katholiek in den arm en biedt hem, in zeker besef van zwakte, zijne Bede aan God, wien hij smeekt,

Dat de eendracht weêr haar band
Om aller harten snoere.

Roei uit den kanker, die ons moordt,
En sterker dreigt te woeden!

Dat Roomsch en Onroomsch naauw bevriend,
U dien' naar zijn geweten!
En 't vragen hoe gij wordt gediend
Zij eeuwig hier vergeten!

Tot hier zou men meenen, dat de dichter met hart en ziel tot de warme, hoewel eenigzins schroomvallige protestanten behoorde, maar luister, hoe hij het beginsel der verzoening op weinig protestantsche wijze huldigt. Schande over ons, roept hij uit, dat ook wij de schimmen der de Witten mishandelen, wie nog geen zoen beschoren werd! Alvorens wij er aan den-

ken mogen, een standbeeld voor het onvergetelijk broederpaar op te rigten, willen wij eerst de schande van het erf verbannen; herstellen voegt ons het eerst; eerst willen wij den grond, waarop de gruwel gepleegd is, met eene omtuining heiligen, dat niet de schuld ook op ons wege. In Frankrijk

Waar 't wisselzieke volk, van deugd en plicht vervallen,
De zedeloosheid heft ten troon,
Daar koestert men nog steeds voor Vorstengrootheid eerbied,
En voor een hoog verheven geest.
De koningstelg, zoo 't scheen, bestemd ten troon te stijgen,
Blaast, plotsling voor de zicht des valen doods bezweken;
Den adem uit in lage cel,
En op die droeve plek verrijst na luttel weken
Een Godgewijde bidkapel!
De menigt', wie zijn dood met bittren rouw vervulde,
Trekt daar ter beêvaart heen en brengt der plek haar hulde,
Waar zich zijn ziel ter vierschaar gaf.
En Neêrland, Neêrland, dat in waan zich grooter oordeelt,
Laag op dat Frankrijk nederziet,
Vergeet, beschimpt den grond, waar aller Vorsten voorbeeld
Voor ons het dierbaar leven liet!
En geeft,
In stee van lovend dien ten tempel Gods te heiligen,
Den moedwil van soldaten prijs.

Voor Willem den Zwijger eene bidkapel! Deze opvattingen zijn nu wel, gaarne willen wij het erkennen, van geheel dichterlijken aard; maar de zoogenaamd staatkundige poëzij der tegenwoordige eeuw, vooral

hare nieuwste uitingen in verband met de bewegingen der groote maatschappij, moet toch altijd opregt en waar zijn en zuiver bepaalde, duidelijk omschrevene overtuigingen weêrkaatsen.

Van den Bergh wijdt een gedichtje aan de Partij, tegen alle weifelaars gerigt. Maar eene partij — van den Bergh geeft hier zelf toe, dat tèn onzent geen volksdichter mogelijk is — staat uit den aard der zaak tegen eene andere over en is dus altijd iets betrekkelijks; het gaat derhalve niet, hoe men het neme, in het afgetrokkene van de Partij te spreken. Uw parool gekozen: slaaf of vrij! herinnert de dichter dengenen, die op twee gedachten hinkt en die aarzelt tusschen behoud en vooruitgang. Ja, schoon is 't, gaat hij voort, de onbuigbren op hunne beurt uit hun Paradijs van magt te bannen:

Een lichte straf voor zware dwinglandij!
Opgestaan, met ons meê gestreden!
De onmenschlijkheid den vuigen kop vertreden!
Hier kracht en vuur, ginds zwakte en koude als lood;
Hier ruime winst, ginds eindeloos verliezen;
Hier leven voor de natie, ginds de dood!

Wat wil, naast al deze overdrijving, de partij des dichters?

Het volk wil 't nieuwe pad bewandelen,
Het wil, verjongd, met nieuwe veerkracht handelen;
't Wil recht om naar zijn hart den Heer te aanbidden;
't Wil langer niet één kaste 't roer nabij;
't Wil vrijheid, zoo als God ze aan de aarde gaf.

Wij behoeven ons zeker niet in volzinnen uit te putten; eene bloote aanhaling volstaat, om te doen gevoelen, hoe weinig logisch dit vers zamenhangt, hoe weinig het regtstandig uit de waarheid en den toestand, dien het schilderen zal, is opgeschoten.

Men gevoelt duidelijk in de onbestemdheid der eischen en der woorden, dat den dichter zijne denkbeelden niet regt helder zijn en zijne taal zich in den kreits der staatkundige poëzij niet op haar gemak bevindt. De waarheid, zoo hartelijk door hem aangebeden, ontglipt hem in zijne kunstvormen; hij wordt duister, verward, onbestemd; het onderwerp hervindt zich in het vers niet onderscheidend gekarakteriseerd terug, en de dichter is den ongeoefenden teekenaar niet ongelijk, die zich slechts verbeeldt van het voorwerp, dat hij naar het voorbeeld op het papier brengt, eene getrouwe afbeelding te leveren. Of zou de dichter de straf der navolgers, in de heerschappij over denkbeeld en uitdrukking, welke hem dreigt te ontsnappen, ondervinden in dit vers, hetwelk zoozeer naar het jonge Duitschland riekt? Wij namen reeds gelegenheid het op te merken: vreemde toonen stemmen van den Berghs uitboezemingen. Uitboezemingen! Is het woord goed gekozen, als innige overtuiging behoorde te gelden, waarvan doordrongen, van den Bergh gloeijend zingt:

Laat, o laat mij de baan dus volenden, die 'k loop,
 Ik gevoel het: mijn doelwit is mijn!
'k Zal het volgen met heldenmoed, geestdrift en hoop,
 En aan wie het een dwaasheid ook schijn',

Toch voleind ik de baan van mijn roeping met eer:
Want de hand, die mij wenkt, is de hand van den Heer!

Eigenlijk gezegde geestdrift treedt echter zeldzamer in van den Berghs zangen op den voorgrond, hoezeer ze ook zijn gemoed niet geheel vreemd zij. Daarin toont zijne poëzij hare bij uitnemendheid vaderlandsche afkomst, ondanks al hetgeen wij er nagevolgd in wraakten, maar tevens ook de schaduwzijde eener zangdrift, welke somtijds minder driftig is dan zij zich voordoet, minder behoefte, minder dichterlijken drang doet vermoeden dan opzettelijken rijmlust, welke zich gelukkig acht met haren smaak overeenkomende stoffen voor de hand gevonden te hebben.

De meesterstukken der bouwkunst staan als reusachtige monolithen voor ons gezigt, al moge de bevalligheid hunner deelen met het fijnste gebladerte en bloemwerk wedijveren, met de zonderlingste grilligheden der fantazy omzoomd en getooid zijn. Om den bouwmeester evenwel bekreunt zich de beschouwer niet; ja, de stoutheid, de volmaaktheid des werks, doen zelfs den brozen sterveling omtrent een maker twijfeling voeden, want de gewrochten zelven schijnen hem bezield, dragen leven in zich om, en hunne heerlijkheid wekt de onbewuste vraag, of zij uit zichzelven het bestaan hebben geput en niet noodig hadden, dat zij aan het schepsel dat bestaan ontleenden.

De gedachte nu, welke het kunstgewrocht verkondigt, deelt zich zuiverder, vollediger mede, naar gelang van de volmaaktheid der zigtbare vormen, en hoe hooger het voortbrengsel staat, hoe gewilliger de

ontwerper zich der vergetelheid schijnt prijs te geven; hoe lager het daarentegen daalt, hoe verder het zich van het ideaal der schoonheid verwijdert, hoe helderder het beeld des vervaardigers uitkomt, hoe zigtbaarder zich de deelen scheiden, hoe naauwkeuriger den beschouwer het geheim des zamenstels in het oog valt, hoe meer genoegen hij ondervindt met het te ontleden, hoe sneller hij ook, meer dan voldaan, het kunstwerk verlaat voor den werkman en diens werkplaats. Deze opmerking herinnerden wij ons met betrekking tot den bundel, aan onze beoordeeling toevertrouwd. Het is hier namelijk minder de bron, door haren natuurlijken loop uit de rots gesijpeld en met losse vaart en liefelijk geklater door het dal kronkelend; de poëzij, die wij bedoelen, heeft meer overeenkomst met de beek, in haren val en hare rigting zigtbaar gedwongen en bestierd door Geldersche dreven. Weinig flinke verzen, die, keurig en zuiver gestempeld, gangbare munt worden onder het volk; weinig, die, als van metaal gegoten, den man van den vorm in bewondering zetten; weinig, die zich onwillekeurig in hunne kernachtigheid als spreuken aan het geheugen opdringen; want al schrijft men poëzij voor het volk, het erkent nog niet altijd die poëzij voor de zijne en neemt ze nog niet altijd als volkspoëzij aan. Deze is het niet. Ze is poëzij voor den middenstand: het volk is te natuurlijk voor alles wat schoolsch is, eenigzins opgesmukt en zoo'n beetje geknutseld lijkt, en wat stijl betreft, het volk zou iemand foppen met zijn fijnen neus.

„Deze bundel, c'est moi," zegt van den Bergh in

zijn voorberigt. Een waar woord! Geheel hem, met al zijne hoedanigheden, al zijne eigenaardige gebreken. Wij houden van den Bergh voor een naauwgezet kunstenaar; daarom mogten wij een werk van zijn geest niet ligtvaardig behandelen; daarom wendden wij eene poging aan, hem op de bron eeniger kwade verschijnselen oplettend te maken en legden er ons op toe, het berispelijke in het licht te stellen, opdat hij toezie, wake voor zijn ontluikenden roem, en zijn talent, waar hij met ons instemt, wijzige. Zoo waar is dat woord, c'est moi, dat hoe meer de stof met 's dichters natuur vereenzelvigd is, hoe nationaler zijn vorm wordt, hoe inniger doorvoeld zijne gedachte; dat hoe meer zij de vrucht van levendig en wezenlijk belang is, hoe helderder, hoe krachtiger, hoe schooner zijne opvatting en taal; hoe meer daarentegen zijne vormen rhetorisch en ontleend zijn, hoe gezochter het denkbeeld wordt, onnatuurlijkerwijze door dien vorm bezield, in plaats van dezen bezielend, hoe behulpelijker de taal, hoe loomer de gang, hoe lediger het vers, hoe middelmatiger zijne dichterlijke gestalte, hoe onregtvaardiger de dichter omtrent zichzelven. Het is onvermijdelijk: de natuur wreekt zich. Ze eischt evenwigt tusschen geest en stof, eenheid tusschen gedachte en vorm. Vruchteloos zou van den Bergh zich vermommen. De eerlijkheid des mans verloochent zich niet in den zanger. Welke stukken zijn het, die onderscheiding verdienen? Is het noodig, dat wij ze opgeven? Het publiek heeft ze immers vóór ons genoemd; heeft de dichter zijne kroon niet voornamelijk te danken aan: bij een gesloopt wor-

dend Schip, aan Z. M. den Koning, aan de Zee, aan H. K. H. de Prinses van Oranje?

Verschillende stemmen uit 's dichters gemoed spreken de zee toe; die des verdriets, der wanhoop, der verontwaardiging, des rouws, steeds beheerscht door een enkel gevoel, dat van liefde tot het vaderland, van angst voor Nederlands toekomst, hetwelk beide in een enkelen krachtigen, voorvaderlijken klank opneemt, welke als eene levenwekkende klaroen langs de stranden schettert. Maar de schoonste stem, de stem, welke het meest den vaderlander betaamt en door den geheelen bundel galmt, die des vrijen burgers, spreekt vooral in het lied aan onze kroonvorstin. Zie! al ware het, dat wij dezen bundel niet meer dan een succès d'estime konden toestaan, dan nog zou, hopen wij, de geheele letterkundige wereld onze hulde, den persoon des dichters betoond, bijvallen en trotsch zijn op den door zijn bedrijf min of meer afhankelijken man, wien de moed niet ontbrak, terwijl het behoud aan het roer zat, het zwarte boek open lag geslagen in den ministerraad, met waardigheid en welvoegelijkheid, in deftige, gepaste taal, den geest der natie te voeren tusschen wanden, waaruit hij zoo vaak geweerd wordt.

Die daad — er zijn verzen, die daden zijn — werd beloond. Maar vóór de orde van zaken vernieuwd was, bestonden er voorzeker redenen van staat, welke de vorstin, wier gemoed de toegezongene woorden bewaarde, vrijheid weigerden, den edelen dichter hare goedkeuring te doen blijken. Zoodra echter de nevelen rondom den troon waren opgetrokken, strekte

zich hare hand naar haren zanger uit, en het denkend Nederland juichte in het aandenken van haar welgevallen, thans niet het gemakkelijk loon van den gedienstigen geest, maar het zegel, gehecht aan burgerlijke verdienste, aan burgerlijken moed, aan de vrije taal der waarheid, door de moeder van hem, die eens Oranjes troon bekleeden zal.

Het geschenk der prinses heeft hooge beteekenis; het is eene staatkundige handeling. Het geschenk, van den Bergh toegezonden bij de gewigtige verandering, welke heeft plaats gegrepen, geeft H. K. H. eene bepaalde kleur, hecht haar aan het jonge, vrijzinnige, constitutionele Holland. Zij heeft de verkla ring afgelegd, welke taal haar welkom is, en een open hart getoond voor nationale poëzij, dat, trots alle aristocratische schimpzucht, het niet beneden zich rekent, hulde te brengen aan het talent, al schuilt het ook in een winkel van drogerijen. Moge deze erkenning zijner verdiensten een weldadigen invloed op de ontwikkeling van de gaven onzes dichters uitoefenen! Dat zijne geestdrift stijge, zijne wieken zich breeder uitslaan, zijne vlugt zich verheffe, zijn smaak zich verfijne, veredele! Het vernuft eischt toespraak en spoorslag. De beschaving der aanzienlijken, voorgegaan door de verstandige bescherming der vorsten, doet kunst en wetenschap bloeijen te midden der koninkrijken. Het talent is eene gave, een voorregt, eene aristocratie; daarom alleen behoorden de bevoorregten, de aristocraten, het in bescherming te nemen. Ook het geld, verstandig besteed, kan bij velen de kiem leggen tot beschavende gedachten, hare ontluiking be-

vorderen, eene rigting doen aannemen, welke heilzaam werkt op den onstoffelijken, onvergankelijken rijkdom der natie en hare billijke zucht naar roem voedt en bevredigt. Moeten wij de kwijning, de verachtering onzer letteren aan de vergetelheid wijten, waarin zij door de eersten des lands gelaten werden, aan de ontkenning van haar bestaan, die stelsel geworden was? Wij weten, dat verlichte bescherming onvermoede talenten in het licht roept, wie het behoefte zal wezen aan zichzelven te arbeiden en zich den rang, dien men hun inruimt, waardig te maken. De natie zal het in het enkele voorbeeld van van den Bergh gewaar worden. Door de uitgave van zijn bundel heeft hij thans eene eervolle plaats onder onze dichters ingenomen; de Maatschappij van Letterkunde heeft met de Prinses van Oranje zijne verdiensten regt doen wedervaren; de oogen zijn op hem gevestigd. Hij is jong, vol moed en veerkracht. Bij het besef van enkele gebreken, bij het zwellen zijner borst, die pectus, welke hem zoo welsprekend maakt, verrukke hij ons spoedig met nieuwe zangen en weêrkaatse den staatkundigen in zijn letterkundigen vooruitgang!

1849.

EEN LEESBOEK OVER DE GRONDWET.

Hemkes heeft een nuttig werk verrigt. De aandacht van het algemeen verdient er op te worden gevestigd. Of het voor den leeftijd, welken het boekje bedoelt, geschikt is, ja, ingerigt kan worden, blijft de vraag. Anders is het onderwerp bevattelijk genoeg behandeld. Alleen blijkt de verklaring der vreemde woorden onvolledig, daar er te veel uitdrukkingen in den loop van het werkje worden aangetroffen, waarvan Hemkes de uitlegging schuldig blijft. Zij worden daardoor bekend ondersteld en zijn ondertusschen voor kinderen onverstaanbaar. Eenvoudiger ware het geweest, zoo die woordenlijst achterwege ware gelaten en iedere uitheemsche of twijfelachtige uitdrukking, gelijk er uit den aard der zaak telkens voorkomen, aan den voet der bladzijde eene korte opheldering had erlangd.

Ook zouden er aanmerkingen op de verdeeling te maken zijn. Men vat b. v. niet, waarom de vermelding der kiesdistrikten bij de behandeling van het eerste hoofdstuk der Grondwet gevoegd is, — art. 6 geeft geene voldoende reden — daar de leerling nog niets van kiesregt vernomen heeft. Eigenlijk is het eene hoofdfout, dat Hemkes de orde van de Grond-

wet getrouw volgt en zich alzoo buiten magte stelt de kinderen een overzigt van het staatsgebouw te geven in deszelfs geheel, beginnende met het bestuur des lands en afdalende tot dat der provincie en der gemeente.

Tevens hadden de knapen een oppervlakkig denkbeeld van eene begrooting dienen te krijgen, een onderwerp van even groot belang voor het minste winkeliertje als voor het hooge rijksbewind en dat inderdaad wel voor eene tua res agitur mag gelden. Waarom ze niet, bij gelegenheid, dat de Rekenkamer ter sprake kwam, onder de aandacht gebragt?

De mondelinge voordragt des onderwijzers is bij het gebruik al te noodzakelijk; intusschen zullen de meeste zich beneden hunne taak rekenen, gelijk Hemkes zelf niet altijd op de hoogte was.

Te midden van zeer behartigingswaardige wenken, zoo als de uitweiding over het regt van gratie en die over armoede en onderwijs, waar Hemkes meer op zijne plaats was, treft men — om van de misplaatste levensgeschiedenis van Willem II niet te spreken — enkele overdrevene beschouwingen aan, die wel wat heel onnoozel schijnen, en hoezeer het nu niet noodig is in kinderzielen zaden van wantrouwen omtrent deugd en eerlijkheid te strooijen, behoeft men haar toch niet schilderijen voor oogen te stellen, welke een valsch begrip van de maatschappij zouden kunnen geven.

Het boekje is geschreven zoo als de meeste onzer schoolboeken. Op de beste plaatsen is de stijl vrij krachtig, somtijds evenwel armoedig, kleurloos en een weinigje lam, meer dan eens gerekt, over het

geheel derhalve ongelijk, en de geest, naar mijn zin, wat heel gemoedelijk voor het onderwerp.

Zeer wenschelijk ware het, zoo, op het prijzenswaardig voorbeeld van Hemkes, een wetenschappelijk man voor de hoogste classe der Gymnasia, bij gevolg niet voor kinderen, maar voor beschaafde en flink ontwikkelde jongens van zestien en zeventien jaren, dergelijke boeken, als waarvan er een hier wordt aanbevolen, ontwierp, welke niet alleen van de Grondwet, maar ook van het Burgerlijk Wetboek, van dat van Burgerlijke Regtsvordering, van dat van Strafvordering en van Staathuishoudkunde, een helder denkbeeld en overzigt gaven, opdat onze jongelieden, ten aanzien der staatkundige vorming, niet onvoorbereid meer in eene maatschappij traden, waarvan hunne opvoeders verzuimd hadden hun het zamenstel te leeren kennen; in een gebouw, hetwelk zij niet weten, hoe het in elkander zit, en waarin zij niettemin werken, handelen, huishouden, dat zij in een woord bewonen moeten. Dat een eenvoudig dorpsschoolmeester de behoefte aan een dergelijken arbeid gevoeld heeft en de taak, hoe onvolkomen dan ook, aandurfde, is een teeken, dat het openbare leven meer en meer ontwaakt. De poging verdient hulde en aanmoediging, en het is overbodig te verzekeren, dat, in den nog weinig ontwikkelden toestand des Nederlandschen staatsburgers, menigeen, voor wien het schijnbaar niet bestemd is, het leesboek ter sluik in handen zal nemen en dankbaar den verdienstelijken bewerker den tijd er aan besteed niet doen beklagen.

1849.

WEDER EENE NIEUWE STER AAN DE KIM.

Onze provinciale almanakken hebben voornamelijk eene archaeologische strekking en daardoor minder een eigenlijk gezegden letterkundigen naam. Bij gevolg moet het dubbel verwondering wekken, dat eenige stukjes in de boerentaal der Betuwe door den jeugdigen landschapschilder Cremer geschreven en gedurende de laatste jaren in de Geldersche volks-almanak geplaatst, niet alleen langzamerhand tot de kennis van het algemeen zijn doorgedrongen, maar, inzonderheid na de verschijning van zijn laatste verhaal, Deine-Meu, de ingenomenheid van het letterkundig gedeelte des lands zoodanig hebben opgewekt, dat de schrijver tegenwoordig onder onze meest oorspronkelijke penvoerders genoemd wordt en onderscheidene boekverkoopers het verzoek tot hem rigtten, die kleine vertellingen, tot een bundel verzameld, in het licht te geven. Voor eenige maanden verschenen de Betuwsche Novellen, vijf in getal. Het zijn toon-

beelden van eenvoudigen verhaaltrant, meesterstukken van even eenvoudig, rein en frisch gevoel. Men bespeurt duidelijk, dat de schrijver, ook hierin gelijk aan onze oude meesters, niet wist, hoe mooi was wat hij deed; daardoor is er iets opregts, waars, eigenaardigs in de novellen gekomen, in sprekenden strijd met heel wat geaffecteerds, dat in ons land van de pers komt, en gaat er een geur uit op en ligt er een waas over, dat den gevoeligen mensch wel treft, den man vatbaar voor humor wel een traan ontlokt en de teederste snaren doet trillen, maar aan alle ontleding ontsnapt. Ten gevolge van die onbewustheid, is de schrijver ook zoo objectief. Nooit eenige eerzuchtige beschrijving, nooit op den voorgrond de natuur in phrasentooi en woordenkeur gehuld of zich zelfbehagelijk opgehouden bij stoffelijke bijzonderheden; ge voelt den middag op het zonnige hooiveld; ge riekt den dageraad in den morgennevel, bij het lisch der vliet; ge hoort de melktonnetjes op den rug van den vrolijk dravenden ezel, en de boeren en boerinnetjes gaan stilletjes hun gang, zonder zich om den lezer te bekreunen. Om den mensch zelven, in den huisman geschetst, om diens geest en gemoed, is het den schrijver te doen, en gij staat verbaasd en verrukt over de poëzij, die Cremer uit de waarheid haalt, over het ideaal, dat hij uit de werkelijkheid weet af te zonderen, zonder deze ooit te benadeelen. Tevens predikt hij stilzwijgend de gulden les, dat, waar zij een algemeen menschelijk gebied betreden en het een algemeen menschelijk belang geldt, ieder gelijk staat, en de landbouwer, even kiesch, even

fijn, even edel, door eenzelfde gevoel bewogen, bestuurd en doordrongen wordt als de heer, wiens land hij bearbeidt, al is het ook, dat hij het niet in door de hooge wereld aangenomene vormen uitdrukt.

Er zou, wilde men de Betuwsche Novellen met de voortbrengsels van Auerbach, Gotthelf en anderen vergelijken, een uitvoerig opstel over deze inderdaad belangrijke verschijning in onze vaderlandsche kunst te schrijven zijn. Doch wij bepalen ons slechts tot de bewering, dat Cremer zijne plaats vindt tusschen Sand en Conscience, minder kunstig en gewaagd dan de eerste, minder kinderachtig en oppervlakkig dan de laatste vaak is. Als kunstenaar staat Cremer ongetwijfeld hooger dan de Belgische romanschrijver; daarbij is hij degelijker dan Sand en loopt er door al wat hij voortbrengt een ader van gezond en zuiver godsdienstig gevoel, welke een liefelijken indruk geeft en bij Sand meestal gemist wordt of vervangen door eene soort van wijsgeerige en staatkundige godsvereering, waarmede zich Nederland niet kan vereenigen.

Onder de hoedanigheden, waardoor zich Cremers werk onderscheidt en aanbeveelt, noemen wij, magt over zijn onderwerp, spaarzaamheid, gemakkelijken slag van verhalen, voorstellen, voortzetten, aan een hechten, overgaan van den eenen toon in den anderen, vaardigheid in gelukkige wendingen en grepen, (de regte Jozef, blz. 2—5) en het in zekeren zin onwillekeurig bereiken eener aandoenlijke verhevenheid door de meest ongezochte middelen ('t kriekende kriekske, blz. 133). Gaarne haalden wij de brokken aan, waarop wij het oog hebben, doch moeten ons

bekorten. Wilden wij vervolgens nog kritiek uitoefenen, wij zouden ons inzonderheid naar een gebied dienen te begeven, waar Cremer het landleven en den boerenstand ontrouw wordt, en enkel de Betuwsche Novellen liggen voor ons. Na de uitgave zijn ze door een zesde, 't kriekende kriekske, tot een half dozijn vermeerderd. Slechts een half dozijn! Oppervlakkig beschouwd, welk een gering letterkundig contingent! maar belangrijker voor de regtbank van den goeden smaak en de ware kunst en waarschijnlijker voorwaarden van leven bevattende dan menig paar lijvige boekdeelen.

Anacréon n'a laissé qu'une page
Qui flotte encor sur l'abîme du temps.

1857.

EEN OPVOEDKUNDIG VERHAAL.

Even als de reizigers, ten gevolge van het goedkoop der vervoermiddelen, vermenigvuldigd zijn, schijnen de schrijvers in getal toegenomen door den invloed der kunstvaardigheid, welke tegenwoordig in de lucht zit. Van daar schijnbaar minder oorspronkelijkheid, maar stellig oneindig meer navolging, zooveel meer zelfs, dat zij de oorspronkelijkheid, welke het hare natuur is te exploiteren, in de schaduw stelt en deze hare verdienste ontneemt. Telt, om bij het proza en bij Engeland te blijven, maar eens de ridderromans op, den nasleep van Walter Scott, de romans van het high life, die Bulwer's schreden drukken; herinnert u Oliver Twist en de gevondene kinderen, en de rampzalige, miskende, teedergevoelige gouverneurs en gouvernantes, door Charlotte Bronte op het tooneel geroepen. Zouden de geestig geteékende, maar oppervlakkige figuurtjes uit Töpffers voyages en zigzag, zou David Copperfield en het even fijn waargenomen als waar teruggegeven karakter van den bedorven en lieftalligen Steerforth ook aanleiding kun-

nen geven, dat wij thans het kind en den jongeling op de kostschool als kunstvoorwerp te wachten hebben? Mogelijk! Maar dan moeten wij toch erkennen, dat Tom Brown en Eric minder romanhelden zijn dan wel karakters, die moeten strekken ter bereiking van een bepaald doel, ter uitdrukking en toepassing eener wijsgeerige gedachte, en waarom zouden we na d'Israëli's staathuishoudkundige romans den paedagogical tale niet mogen hebben? Tom Brown's schooldays, al moge het merkwaardige boek na — daarom nog niet ingegeven door het begin van — Dickens's meesterstuk verschenen zijn, is eene hoogst oorspronkelijke poging om in het licht te stellen, hoe onder de vrije tucht en den losseren teugel der Engelsche openbare scholen, de eene jongen zich door middel, niet alleen van wat hij leert, niet van zijn omgang met de meesters, de boeken en met zichzelven, maar door middel van den anderen jongen, als mensch, als zedelijk, zelfstandig, maatschappelijk wezen ontwikkelt. Tom Brown's schooldays predikt eene hoogere Lancastersche methode, eene onderlinge leerschool namelijk buiten de leerkamer, op de speelplaats, op de wandeling, in de vrije uren, in het gemeenschappelijke slaapvertrek, in het afzonderlijke studiekabinetje, hetwelk ieder leerling op de Engelsche scholen gewoonlijk met een makker deelt. Het boek ademt een liefelijk christendom, hetwelk tot den lezer uit iedere bladzijde krachtig spreekt; deszelfs humour is geestig en aandoenlijk, de stijl uiterst bewerkt. Maar de hoofdpersonen, hoewel geplaatst in eene werkelijk bestaande omgeving en zoo getrouw mogelijk geportretteerde

decoratie, die van Rugby-school, treden zoodanig op den voorgrond, worden zoo gestadig met elkander enkel in hunne uren van uitspanning in aanraking gebragt, dat de school zelve, met haar onderwijs en hare onderwijzers, hare tucht, hare geheele organisatie, wel een weinigje op den achtergrond treedt en de lezer zich in den nevel eener denkbeeldige wereld, die hij niet regt begrijpt, hoe eigenlijk in elkander zit, verplaatst begint te wanen, waartoe bovendien het min of meer romaneske laatste gedeelte aanleiding geeft.

Eric or little by little neemt een geheel anderen loop. Stoffelijk bestaat de inrigting, welke geschilderd wordt, niet; het is eene gewone Engelsche public school, met al hare goede en kwade hoedanigheden, maar geen portret; ondertusschen vereenzelvigt de schrijver zijne personen zoodanig met de school, verliest hare kleur, haren geest, hare tucht, hare wetten, zeden en gewoonten, haren algemeenen gang van zaken zoo weinig uit het oog, laat den leerling zoo onophoudelijk in de school en de school om den leerling heen zien, dat de eene met den anderen en omgekeerd als het ware zamensmelt en een onverbreekbaar geheel vormt.

Een strijdschrift durf ik Eric niet noemen, want daarvoor spreekt het polemiesch element niet krachtig en luide genoeg. Het is veeleer een uitnemend kunstvoortbrengsel, zoo doorwrocht en doordacht, dat men zich aan den schrijver en zijn arbeid vergrijpen zou, als men het niet met dien edelen naam bestempelde. Wat ik er vooral in bewonder is den hoogst natuur-

lijken loop en de aaneenschakeling der gebeurtenissen. Hoewel ieder hoofdstuk eenigzins op zich zelf staat en een afgerond geheel vormt, en het gordijn slechts in merkwaardige oogenblikken wordt opgehaald, zeldzaam of nooit wordt door iets opzettelijks, gewrongens of gezochts den lezer herinnerd, dat het een verhaal, een verdichtsel is, iets, dat niet gebeurd is, hetwelk hij leest. Het volgende vloeit van zelf en noodzakelijk uit het voorgaande voort, brengt u bij geleidelijke opklimming aan de hand des schrijvers van het liefelijkste humour, de genoegelijkste tooneelen, tot de hartstogtelijkste aandoenlijkheid, en die geheele reeks van feiten is zoodanig logisch, aannemelijk en aanschouwelijk tot in de geringste onderdeelen voorgesteld, dat de legende daadzaak wordt en de lezer, door betoovering weggesleept, zich onwillekeurig in het web voelt ingewoeld, door de magt der kunst om hem heen gesponnen. Hiertoe draagt niet weinig bij de levendige toon, de rassche tred, de kennis der schoolwereld, der opvattingen, neigingen, lusten, aanvechtingen, beschouwingen, beweegredenen, van het geheele doen en laten van den kinder- en jongelingsleeftijd, waartoe des schrijvers betrekking tot Harrow gelegenheid aanbood. Van daar ook de gemakkelijkheid, waarmede hij zich in de omgeving, welke hij schetst en de zijne is, beweegt; van daar de scherpzinnigheid, waarmede hij in het gemoed des nog onvoltooiden menschen dringt en hem tot in zijne geheimste schuilhoeken vervolgt; van daar de liefde, waarmede hij bij zijne personen verwijlt; de poëzij, de aantrekkelijkheid, welke hij weet te halen uit die

voor den kunstenaar bij uitnemendheid dankbare en nog weinig ontgonnen levensperiode, de poëzij des zich in de volle bewustheid van gezondheid, veerkracht en liefelijkheid ontwikkelenden mans, de bekoorende aanminnigheid des ontluikenden bloemknops.

Nooit begeeft de schrijver zich aan het wat de franschen noemen faire du style, faire de l'art, en de schrijver, die zich bij de bloote zamenspraak en den voortspoedenden verhaaltoon houdt, toont slechts zeer zeldzaam en alleen dan, wanneer de kunst het vordert, hoe groot stijlist hij is.

Men voege bij dezen lof aan dit vaak doorschijnend vertelsel, hetwelk naar behooren moet kunnen gelezen worden, gegeven, zoo menigen fijnen, kieschen, diep gevoelden trek: de vrome Russell, die alleen van al de jongens voor den ellendigen, weggejaagden Barker een laatste woord over heeft; de engelachtige Montagu, die niets terug doet, als zijn ondanks diens afdolingen steeds vastgehouden en aangebeden vriend hem een slag toebrengt; Eric, die zich met zijn broertje in de vacantie tegen de deur meet, om te zien, hoeveel zij in het laatste jaar gegroeid zijn; Vernons hemelsche: let us pray together, Eric! terwijl hij dezen een traan afveegt, die op zijn wang is blijven liggen; Wildney, die guitig schertsend den kwijnenden Eric zijn vuistje toont, als deze hem bij zijn ouden bijnaam zonneschijntje noemt, enz. bijzonderheden, waarin eene tooverkracht schuilt, welke het hart goed doet en vaak een traan in de oogen brengt.

Neen! een voortbrengsel, waar het dagelijksch leven met zoo edelen zin en zoo edele poëzij, te gelijk met

zooveel waarheid en onpartijdigheid omkleed wordt, mag geen strijdschrift genoemd worden, al is het ook, dat het zulks mogelijk ten deele is. Het is namelijk, onwillekeurig misschien, de wederlegging van Tom Brown's schooldays, daar het leert, dat op de stelling, door dat verhaal betoogd, niet onvoorwaardelijk behoort te worden gebouwd, en schoolomgang even ligt op den weg der dwaling en des verderfs als op dien des heils kan voeren. Althans brengt onze ingenomenheid met Eric er ons al heel ligt toe van iedere zijner overtredingen en misstappen aan de inrigting der school de schuld te geven. In Tom Brown worden de Engelsche jongens door wrijving met hunne makkers en door elkanders vriendschap allengs beter en beter, en als zij het werkdadige leven intreden, zijn zij fiksche, knappe, vrome en vroede mannen, met een bruikbaar hoofd, goed hart, vast beginsel; Eric, onder den Indischen hemel geboren, in dezelfde omstandigheden geplaatst, loopt verkeerd, wordt gemeen, liederlijk, ongelukkig, en houdt alleen de belangstelling gaande en blijft een der kunst waardig voorwerp door de aangeborene voortreffelijkheden zijner inborst, terwijl die rampzalige uitkomst nergens door gezochte voorvallen wordt te weeg gebragt. Maar Montagu, Owen, Wright, Duncan dan, die zoo uitmuntend rëusseren? Ja! maar door de vastheid van hun karakter. Het echte brons wordt in den gloeijenden oven gelouterd, maar wee de klokkespijs, als er een zandje of een luchtbelletje in is gebleven!

Door een paar woorden in het voorberigt van den tweeden druk — Eric beleeft er thans vier — weert

de schrijver de beschuldiging van zich af, van door zijn vertelsel een aanval tegen de inrigting en den geest der openbare scholen in Engeland beproefd te hebben. Kon hij zijn opzet zonder nadeel voor zichzelven in zijne betrekking tot Harrow bekennen? Ondertusschen leest men reeds op bladz. 2: „Fanny (de dochter der tante aan wie Eric, gedurende den tijd, dat zijne ouders nog in Indië zouden vertoeven, was toevertrouwd) kon een gevoel van neerslagtigheid niet van zich weren. Niet alleen, dat zij van Eric zou dienen te scheiden, maar dat heerlijke kind, dacht zij, wat zal er van worden! Ik heb zonderlinge dingen van scholen gehoord. Ach! hoe vreeselijk zou het zijn, als hij eens voor altijd bedorven en ongelukkig werd! Die kinderlijke lippen, dat reine gemoed! Een jaar tijds kan treurige veranderingen in woorden en denkbeelden brengen. Weder zuchtte zij. Toen zij hare oogen ophief en een stil gebed slaakte, glinsterden er tranen in." In deze woorden zit de grondgedachte, het thema van het geheele boek, waarvan al het volgende de verklaring, waarop al het volgende de variatie is. En hoe zou het ook mogelijk zijn, dat de schrijver, hoewel hij, gelijk wij, meen ik, reeds zeiden, nergens redeneert of voor zichzelven spreekt, maar altijd verhaler blijft, hoe zou het ook mogelijk zijn, dat hij een zegel van goedkeuring aan inrigtingen van opvoeding hechtte, alwaar in de eerste plaats niet wordt opgevoed en de meesters, gelijk Mr. Gordon, zonder voorafgaand onderzoek straffen uitdeelen of, gelijk Dr. Rowlands zelf, onschuldigen kastijden; alwaar twee jaren achter elkander gevallen plaats

hebben als die van Russell en van Vernon Williams; alwaar Gibson den geest van de school zoo verregaand bederft, zonder dat eenige maatregel genomen en de schandvlek zoo spoedig mogelijk verwijderd wordt; alwaar cribbing (steggelen), zoo gemakkelijk te fnuiken, brutaal en glansrijk zijn gang gaat; alwaar in een afgelegen vertrek of in een kroegje buitenshuis een troepje kweekelingen dronken feesten kan aanreggen en gestadig eene ruit van een venster in een doorloop los staat, welke vergunt, dat de jongens 's nachts, b. v. om duiven te stelen, ontsnappen, zonder dat hiervan zelden of ooit iets uitlekt en er een haan naar kraait; aan inrigtingen, alwaar in de ure der rust gemeenlijk alles op de been is, op de zonder opzigt gelatene slaapkamers tooneelvertooningen plaats hebben, de jongens in elkanders dormitories glippen, in welke de studyboys de jongeren bezoeken brengen of zich door de jongeren laten brengen, ten einde, in lange nightshirts half, gelijk de Noord-Hollandsche kweesters, op het bed liggende, praatjes te maken en komplotten te smeden, zoodat Roslijnschool iets heeft van Angelo's paleis en Dr. Rowlands, Mr. Gordon, Mr. Harley en Mr. Rose, als zij niet zoo vast sliepen, met den Paduaanschen dwingeland zouden kunnen zeggen: Souvent la nuit je me dresse sur mon séant, j'écoute et j'entends des pas dans mon mur. En meent nu niet, dat de schrijver plan heeft eene uitzondering of eene karikatuur zoo als Dickens in Nickleby te leveren. Het zij verre! Uit alles blijkt, dat, gelijk wij reeds opmerkten, hij eene gewone Engelsche school geeft

en alles niet minder geregeld en geleidelijk op Roslijnschool zijn gang gaat dan overal elders, zoodanig zelfs, dat de gewone lezer zich niet erg verwondert, ontstelt of er des noods aan denkt eene ongunstige gevolgtrekking tegen het Engelsche schoolwezen uit het zielroerende verhaal op te maken. Maar gaat hij tot den bodem, duikt hij naar des schrijvers eigenlijke meening en zienswijze, dan bespeurt hij, dat ieder tafereel wel eens zooveel als een bedekt verwijt, eene zijdelingsche beschuldiging kon zijn. Hij maakt o. a. op, dat de schrijver een tegenstander is van het plagen van nieuwelingen en van ligchamelijke kastijdingen en een voorstander van Dr. Arnold's stelsel: het regeren door middel van den invloed en het toegestaan gezag der hoogste klasse; voorstander tevens eener lossere tucht, zonder angstvallige bewaking en veelal oneerlijke bespieding, maar nog veel meer van onbespeurd en naauwlettender toezigt dan op Roslijnschool het geval was.

Eric wordt het slagtoffer van den toestand, waarin hij, te midden namelijk eener uitgebreide Engelsche openbare school, door den schrijver geplaatst wordt. Van daar, eerst het levendige belang en spoedig het diepe medelijden, dat zijn beeld inboezemt. Roslijnschool, zeide ik, voedt niet op. Juist daar zit voor hem het verderfelijke. De jongens moeten er door onderlinge en wederkeerige wrijving maar zien te komen. Uitmuntend! Maar dit is niet voldoende. Ook het hoofd der inrigting, ook de onderwijzers moeten tusschenbeide treden en, even als Caesar zijne manschappen kende, weten, hoe ieder jongeling, hunne

zorgen toevertrouwd, bestaat. Een kind, een jongeling mag niet aan zichzelven, aan de indrukken der school, aan de toevalligheden van den omgang worden overgelaten. Het karakter moet zich voorzeker vormen, maar ook gevormd worden. Dit nu werd het niet bij den beminnelijken Eric. Beeldschoon, driftig, opvliegend, een ware oostersche jongen, een eerste zwemmer, een baas bij cricket en football, daarbij hartstogtelijk, edelaardig, loijaal, teederhartig en uitgerust met de heerlijkste begaafdheden des geestes, laat de wreede schrijver hem telkens onbarmhartiger struikelen en telkens meer gedeerd en door den medegesleepten en overwonnen lezer inniger beklaagd, vuriger liefgehad, toch weder op de been komen. Zijne schoone hoedanigheden mengt de schrijver bij uitstek kunstig en toch niet minder volgens de levende waarheid in zoodanige verhouding dooreen, dat er naar 's menschen geaardheid zonde en ramp uit moet voortkomen: zoo maken somtijds twee schadelooze bestanddeelen, vereenigd, een geweldig vergif. Hij deelt dien uitstekenden aanleg vervolgens een enkel gebrek mede: zucht naar populariteit, zucht om ieder wie het ook zij te behagen, om waar ook een goed figuur te maken en quand même aan de spits te staan, bij gevolg zwakheid en bedeesdheid tegenover de ondeugd en de verleiding, en afwezigheid van

ces haînes vigoureuses
Que doit donner le vice aux âmes généreuses.

En terwijl hij worstelt en telkens zijn beter ik zwicht en het zelfverwijt hem tot de bitterste wanhoop drijft,

niemand aan zijne zijde! Na Russell — genade voor Russell! maar het mogt niet zijn — na Russell niemand, behalve eene enkele maal de brave onderwijzer Rose, die zich den armen jongen ernstig genoeg aantrekt, Eric's karakterfout tracht uit te roeijen, hem het goede pad te wijzen en te behouden. Eric wordt allengs ouder. Als twaalfjarig kind op de school gekomen, beschrijft hij eene baan van vijf jaren, gedurende welke de schrijver hem ter prooi geeft aan de vreeselijkste beproevingen en verzoekingen, en zijne gebreken, uit zijn complex karakter en dat eene gebrek ontsproten, hand over hand met zijne krachten en jaren laat toenemen. Eindelijk gaat Eric ten eenen male te loor. Hoe bevredigd zou de lezer het boek uit de hand leggen, mogt de ontknooping troostrijker en gelukkiger zijn, wat niet anders kon worden te weeg gebragt dan door Eric's gemoed om te keeren, tot nadenken te brengen en volkomen te veranderen; doch, neen! en des afgestreden jongelings sneven is de coup de grâce, welken de schrijver aan de Engelsche scholen, die toch zoo ontzaggelijk veel goeds hebben, toebrengt.

Da kommt das Schicksal. Roh und kalt
Fasst er des Freundes zärtliche Gestalt
Und wirft ihn unter den Hufschlag seiner Pferde.

Eric's karakter mag niet veranderd heeten: hij moest dus wel bezwijken. Hoe toch zou de schrijver hem gevoegelijk hebben kunnen laten voortleven? Dat karakter was als zoodanig maatschappelijk niet gangbaar. Wij lezen wel, in het voorbijgaan, dat hem de mis-

handelingen, welke hij op den *stormy petrel* onderging, aan de voeten van Christus gebragt hebben, maar dit geloof is voor mij dood en levert geen waarborg, zoo lang Eric niet uit het ware beginsel, al is het dan ook maar eens, vooral na alles wat reeds met hem is voorgevallen, over eene enkele verzoeking heeft gezegevierd. In de maatschappij, en derhalve na de voltooijing hoe dan ook der opvoeding, staat de man op eigene beenen en is voor zijne daden, waarvan hij de straf of het loon draagt, aansprakelijk. Op de school verkeert het kind in een tijd van overgang; zijne zinnelijkheid, die hij aan zijn wil moet ondergeschikt leeren worden, heeft nog de bovenhand; zijne vermogens zijn buiten onderlinge verhouding; zijn binnenste is een bajert, waar alles nog in gisting en wording is. Daarom behoort het gesteund, geholpen, gewezen, geleid te worden. Eric werd dit niet, althans veel te weinig, en zijn karakter is noodwendig zoodanig hetzelfde gebleven als weldra in de omgevingen en besluipingen der school te voorschijn trad, dat hij met al zijne voortreffelijke hoedanigheden van hoofd en hart, met al zijne innemendheid, al de betooverende aantrekkelijkheid zijns persoons en zijn gevoel voor schoonheid *in every shape* als man groot gevaar loopt vroeg of laat zedelijk te mislukken, ja, misschien, hetzij uit ijdelheid, uit zwakheid, uit gebrek aan beginsel, uit toegefelijkheid voor de ondeugd, uit transactiezucht, uit behoefte om door wien ook lief te worden gevonden, opgang te maken, gezien te zijn of de eerste te blijven, een volslagen schurk te worden, strafbaar voor de wet.

Ik vrees, misschien al te sterk op het polemisch element van een boek te hebben aangedrongen, dat op iedere bladzijde het fijnste gevoel ademt, dat geschreven is met de kracht des mans en te gelijk met de teerheid eener moeder, ja, met tranen moet ontworpen en met hartebloed zijn opgesteld — het gevoel der grieksche bevalligheid, geamalgameerd met den weemoed van het noorden, beide gedompeld in de christelijke vloeistof — en niet alleen op den opvoedkundigen wijsgeer of den man van koelen zin en meerdere jaren werkt als de gespannen snaar der Aeoolsharp op de ligt bewogene bewerktuiging van den musicus, maar als een talisman gerust menig jongeling van veertien tot achttien jaar mag worden toegereikt, die er in vinden zal wat hij mogelijk zoekt, wien al lezende schellen van de oogen zullen vallen, die zichzelven niet langer een raadsel zal zijn, hetwelk zijn geest te traag was om te ontcijferen. Slapende hoedanigheden zullen tot bewustheid komen; in den koesterenden dampkring, door den kunstenaar verwekt, zal zijne koelheid ontdooijen, zijn zedelijke moed ontwaken en zal hij, zoo er iets in den jongen zit, zich ten eenenmale, om het woord eens niet in dogmatischen zin te nemen, wedergeboren voelen. Wee den jongeling wiens ontoegankelijk en dor gemoed Eric spottend of geeuwend van zich werpt! Menigeen, en de beste het meest, zal zich in zijne vrije uren met het boek opsluiten, zich onbespeurd aan zijne gewaarwordingen overgeven en spoedig worden: een jongen, die Eric gelezen heeft.

Behalve de les, welke de hoofdpersoon ons zoo krach-

tig op het hart drukt, leert dit voortreffelijke voortbrengsel in deszelfs geheel vooral drie dingen: ten eerste wat eigenlijk vriendschap is, hetgeen een Hollandsche jongen, naar mijne ondervinding, maar al te zelden bevroedt, en hoe innig, hoe belangeloos, hoe zielroerend, hoe verheven, hoe opvoedend zij zich in een jeugdig gemoed vertoonen kan, de waarheid van Rousseaus gezegde stavend: le premier sentiment dont un jeune homme, élevé soigneusement, est susceptible n'est pas l'amour, c'est l'amitié. Ten tweede, hoe het mogelijk is, dat een jongen op school een toonbeeld kan zijn van Christelijk geloof en Christelijke deugd, en handelen kan uit hooger beginsel, zonder daarom belagchelijk, laf, mal, pedant, flaauw of hoe jongens hem mogelijk al gaauw zouden noemen, zonder in één woord fijn te worden en gevaar te loopen zijn ware jongensaard te verzaken. Ten derde deze gewigtige zedeles, dat, al hebben wij met de zonde gedaan, de zonde daarom nog niet gedaan heeft met ons.

1859.

ANTONS UITVAART.

De wind loeide vreeselijk en ontzettend over de holle zee, zweepte de vaartuigen langs de gramme baren of verbrijzelde ze op de zandplaten. Niet anders werd ons hart door eene onstuimige eb en vloed van angst en hoop gefolterd, niet anders Antons brein door de felle koorts heen en weder geslingerd, tusschen bewustheid en verbijstering. Nu zijn de winden gestild, de vlagen bedaard en de knellende schroef der vertwijfeling heeft een tranenbalsem losgewrongen. Het slagtoffer is in de woede van den storm bezweken, en op den adem des orkaans voer de geest van onzen vriend naar de eeuwige gewesten der rust.

De laatste dag des jaars is aangebroken, en na zoovele sombere dagen lacht de zon weder vrolijk aan den hemel; zij verspreidt haren glans door de straten der Academiestad en werpt hare levendige stralen op het gebouw, voor welks gevel eene digte menigte het woord Minerva spelt. Een vreemd verschijnsel! Minerva, de tempel der vreugde en des gezangs, zoo vroegtijdig in den morgen door een zoo talrijken drom omgeven!

Waarschijnlijk het luide rumoer van een feest, tot bij klaren dag voortgezet, hetwelk een troep lediggangers heeft aangetrokken, die, na er zich baldadig in te hebben gemengd, nu tot eene welgeordende twist- en vechtpartij aanleiding staan te geven; of mogelijk wel de eene of andere geniale grap, den Academiegeest waardig, ten koste van wie weet.... Doch men onderscheidt een paar koetsen in 't verschiet. Op dit uur! Allerlei, de onwaarschijnlijkste gissingen. Laat ons naderbij gaan! Helaas, welk eene billijke ontroering moet zich van ieder niet bij de oplossing des raadsels meester maken!

Het open huis des gejuichs en der gulhartige wijnplenging is gesloten. Niet des aanstaanden doctors staatsiekoets met hare gepluimde rossen en zwierig gebaar, de zwarte lijkkoets, die voor den Christen andere zegewagen, wacht stemmig voor de deur, en eene in diepen rouw gehulde schaar van Academieburgers schikt zich zwijgend achter den trein, opdat zij den algemeen beminden en hoog geschatten makker de laatste eer bewijze.

J e u g d en v r e u g d! Hoe menigmaal door het veelvuldig gebruik gewraakte rijmwoorden! De inwoner der Academiestad getuige, hoezeer de toestanden door beide woorden bedoeld elkaar verwant zijn! Maar heden is het verband wreedaardig verbroken. Wel zijn het dezelfde schermen en is het de gewone toestel van het dagelijksche blijspel, doch wie bespeurt niet, dat op het vrolijk tooneel heden een treurspel wordt opgevoerd! De kroeg, thans een sterfhuis! De knechts, die bij dolle maaltijden en ridderoptogten die-

nen en bestieren, slaan thans voor de bedroefde bloedverwanten de trede des rijtuigs neder, waarin de frissche jongeling, welligt nog kort geleden, van zijne boezemvrienden omringd, naar eene bijgelegene plaats van uitspanning toog, terwijl over dezelfde paarden dezelfde voerman mogelijk de zweep legt. De menigte, wier aanstootelijk misbaar om iedere feestelijkheid wemelt, stoort de zucht naar afzondering door hare lastige onbescheidenheid. De jeugdige broederschaar vloeit zamen, doch onherkenbaar in haar effen en eenstemmig zwart. De lijfstukken der academische wereld, die bij levensgenoegen en lustige uitspanning plegen voor te gaan, zijn wel weder allen in beweging, doch thans om den wil des doods van een derzulken, die jong, sterk en bloeijend zijn, die in het aanzijn zoovele bronnen van zegen vinden en in het leven een zoo onuitsprekelijk genot. Alles hetzelfde, slechts de zin van datzelfde omgekeerd. Zoo lacht de wereld telkens akelig door onze tranen heen; terwijl ons gemoed gedurig door wreede tegenstelling op tegenstelling wordt opgereten, wandelen wij voort in den tijd, en het leven is immers weinig meer dan eene bittere scherts.

Hoeveel droevigs, dat in de ziel der jeugdige medgezellen, rond de groeve bijeen verzameld, omgaat! Wat al hartverscheurends verteert den boezem der naaste vrienden van den dierbaren verscheidene, die het lijk — de laatste dienst van hen, die hun leven voor hem zouden gegeven hebben — op hunne schouders naar den kuil der vergankelijkheid hebben gedragen! Zij die, helaas! uit ondervinding spreken, weten, dat elke gewaarwording is als een droom, als een verdichtsel,

als eene zinbegoocheling buiten of tegen het begrip. Doch nu hooren wij gewagen van een onherstelbaar verlies, van een troosteloozen broeder, van eene moeder, bejaard en afwezig, van eene zuster, die het vernemen van den slag schier verpletteren zal, en ofschoon de stem meer het gevoel raakt dan het verstand, klinkt zij toch zoo helder en doordringend, is de taal zoo eenvoudig en duidelijk, en daalt zoo gemakkelijk van de lippen des sprekers, dat zich de gedachte in al de foltering harer bevattelijkheid aan ieders gemoed mededeelt. Het in schemer gehulde tegenwoordige krijgt plotseling gedaante en omtrek: hoe moet ieder tot in zijn binnenste geschokt worden! Aller wezenlooze blik staroogt onverpoosd op de groeve, en het is alsof aan elk der zielsverknochten eene laatste verschijning des teeder geliefden ontslapenen te beurt valt. Dezen verrijst hij voor het gezigt, gelijk hij aan de betamelijke behoeften der jeugd toegaf en hare regten, binnen den engen vriendenkring, door goedaardige luim en levenslustige opgewektheid handhaafde, en de indruk hernieuwt zich met al de bepaaldheid en waarheid van oogenblik, plaats, omgevingen, gewaad en houding. Gene ziet hem, zoo als zij daar zamen arm in arm gestrengeld rondwandelden en hoe hij aan zijne zijde reed en in de schermzaal de vlugsten verbaasde, hij, de schoone, krachtvolle jonkman, bij wiens ijzeren gestel de ervarenste geneesheer gezworen zou hebben. Een ander is het, als treft hij den ijverigen student te midden zijner boeken, platen en tabellen, daar hij zich tot eene wetenschap voorbereidt, welke ontoereikend is gebleken een zoo kostelijken schat tot heil

zijner vrienden, zijner bloedverwanten en der maatschappij te redden; hij steekt de trouwe hand vooruit, ge erkent zijn gullen lach, en zijn edele blonde kop rijst in al de volheid des mannelijken bloeis voor uwen geest. Een ander weder meent hem daarentegen te aanschouwen op het veege leger uitgestrekt, eerst worstelend tegen het alvermogen des vijands, vervolgens weerloos en onmagtig ter neder liggende, den sterken arm, die nooit dan goed deed en de spierkracht hem door de natuur toebedeeld alleen tot vredestichten aanwendde, verlamd, een deerniswaardig wrak, een puinhoop, eene aanstaande prooi van het graf. Of gij verbeeldt u zijne stem te vernemen, hem te hooren zingen, lagchen, roepen of betoogen, gelijk hij gewoon was, of u plotseling door hem te hooren noemen bij uw naam, en zijn toon, u gemeenzaam, dringt in al deszelfs eigenaardigheid tot u door. Maar telkens bij deze bespiegelingen — eene magt-, eene zinnelooze poging om den verloren vriend in het leven terug te dwingen — valt de blik op de doodkist, de onloochenbare waarheid drijft de broeders in de wreede werkelijkheid terug, eene huivering vaart hun door de leden; telkens bezorgt een nieuwe tranenvloed weldadig lucht, en de schok, welke het afgematte ligchaam ontvangt, deelt zich aan de ontroerde omstanders zigtbaar mede.

— Onze Anton is reeds vroeg gepromoveerd, fluistert eene stem, welke door aandoening hare dienst schier weigert, en een krampachtige lach schemert door de biggelende tranen. Zie, daar staat de promotiekoets! Wij zijn de paranymfen.

— En met den eersten graad!

— Al was de Dissertatie ook nog zoo zwak en al vielen de meeste Theses!

De studiosi kunnen het gekscheren maar niet laten! Gezegend, als hunne luim geene alsemdruppels in den kelk der smart giet! als de kalme en onderworpene overpeinzing den weemoedigen geest, waarop zij nederdaalt, met hare zachte vleugelen beschut en eene stille hymne als eene heilige offerhulde tot den ontslapenen opstijgt, onhoorbaar en intiem koraal, van hetwelk iedere partij zuiver zamenstemt in den geest, slechts door tranenweelde afgebroken!

Elk onzer, zoo naauw verbroederd, thans, helaas! om uwe groeve, liefste vriend! zaamgedrongen, gaat weldra zijn eigen weg. De pligten der maatschappij roepen; de moeijelijkheden des levens, u onbekend gebleven, vangen aan, en het laatste studiejaar doet ons naar de meest verwijderde hoeken des vaderlands uit elkander stuiven. Den versten oever, den veiligsten, bereiktet gij, Anton, dien wij derwaarts nastaren! Gij wacht er ons op. Broeders, dat we zijn moed op ons niet teleurstellen! Wij zweren het op dezen akker des Heeren: uwe schreden zullen wij drukken; door naar uw beminnelijk voorbeeld te trachten, zullen wij uwe nagedachtenis, tot in den hoogst geklommen ouderdom, onvergankelijk en onverflaauwd in eer en waarde houden. Neen, gij zijt niet geweken uit onzen kring; het is maar, dat onze grove zintuigen uwe tegenwoordige gestalte niet kunnen waarnemen. Geduld slechts! nog een kleinen tijd, en wij allen, die u hier den laatsten

groet en het vaarwel voor deze kortstondige aarde brengen, zijn weder, genezen van deze wereld, vlekkeloos hereenigd in die heerlijke oorden, waar geene scheiding meer wezen zal. Te ras werdt gij van onze zijde weggerukt. Wij hadden u eene langere baan toegedacht, ons steeds zoeter en voedzamer vruchten van uwen omgang, en waanden, het zou langer duren dan eene lente. Den Almagtige heeft het anders behaagd. Het zij zoo! en wij danken den Heer van leven en dood, die onze jeugdige wegen aldus geleid heeft, dat gij ons eenige oogenblikken op het pad des levens hebt vergezeld; die ons de gunst heeft toegestaan, door uwe tegenwoordigheid verblijd en verkwikt te worden, en op te fleuren, als uwe vurige ingenomenheid met deugd en eer, doorstralende in uwe opene, enkel vrede, goed- en welwillendheid ademende trekken, zich met al de teedere verrukking des overtuigden gevoels wegslepend in uwe bezielde woorden openbaarde en aanbeval.

Luister, mijne ziel, en beur u uit uwe zwaarmoedigheid op! In de schier onbespeurbare ruischingen der lucht leven deze gedachten en deelen zich mede aan de fijnste zenuwdraden des gemoeds; bij allen is het niet anders dan één hart, één zin, één snik, één lied, en het is alsof de wederklank der juichtoonen des ontslapenen hen zegenend en troostrijk omzweeft!

Belangstellende en deelnemende aanwezigen, aanschouwt deze door onverdoofbare vriendschap zaamgesmolten jongelingen om den grafkuil van den opgeroepen levensgezel! Zal hoogachting en eerbied uwe

kruin niet onwillekeurig ontblooten? Deze bloem schoot haren weligen stengel fier omhoog en verheugde de academische gaarde door haren rijken wasdom, hare schitterende kleurenpracht, hare liefelijke geuren; doch in hare volle glorie werd zij afgesneden door de zeis des onverbiddelijken hoveniers. Benijdbaar lot nogtans bij dat van al te velen onzer, helaas! die, als ware het tot afschrik en beschaming van de telgen der latere jaargetijden, verflenst en dor in hunne vernedering blijven staan langs de kronkelpaden des levens.

Den bezweken Academieburgers betaamde het toch wel eene afzonderlijke plaats op het kerkhof toe te wijden, en de plek, waar elk hunner ter ruste was gelegd, door eene zerk aan te wijzen. Men zal mij, vrees ik, van doodendienst beschuldigen, en ik weet hetgeen uit meer dan één oogpunt door den man van 't koele verstand tegen zoodanig een wensch in te brengen is. Toch zou er iets vertroostends en pijnstillends in wezen, als de nageblevene betrekkingen zich konden verzekeren, zonder dat het boek des doodgravers behoefde opengeslagen en geraadpleegd te worden, waar de zoon en broeder gebragt was, die ver van zijne naastbestaanden ontsliep, die den moederlijken kus bij zijn laatsten ademtogt derven moest en wien in vreemde aarde een toevallig graf beschikt werd. Nog zoeter gevoel wekte het voorzeker op, wanneer die zerk door vriendenzorg en vriendenhand boven het stof des dierbaren was nedergelegd; wanneer de meest geliefde academiebroeders, in wier armen hij de oogen gesloten had, de voldoening mogten smaken, dat het ter neder geslagen gezin

er op lezen mogt de onbedriegelijke getuigenis der waarachtigste verkleefdheid. Ik spreek hier niet van ijdele hulde of van eene in de oogen van sommigen misplaatste eerbetooning, ik spreek slechts van de behoefte der bedroefden. Aan den dood toch dezer jongelingen, in volle hoop, verwachting, ontwikkeling, in vollen bloei opgeëischt, aan den boezem zooveler onafscheidbaren ontscheurd, die te zamen de weldaden der gelukkigste en belangrijkste levensjaren deelden, hecht zich eene eigenaardig aandoenlijke, eene diep treffende geschiedenis. Opdat hun droef verscheiden doordringe tot de nageslachten, spreke de vriend tot den nakomeling door de zerk, waarmede hij de groeve en het teederste gevoel bezegele, waarschuwend tevens, hoe weinig jeugd en kracht waarborgen ten leven zijn. Wanneer op gindsch afgelegen bolwerk eene kleine plek tot rustoord voor nedergevelde Academieburgers strekt, boven wier graven de innigste, den dood overlevende gehechtheid een opregt en opbouwend woord ten dienste der jongeren spreekt, geloof vrij, menig Muzenzoon zal er in stilte de schreden heen wenden en, leunende op den arm eens vriends, er een uur van weemoed vragen en luisteren naar hetgeen de vriendelijke schimmen hem in het gelispel der popels en het gekabbel des waters verkondigen en leeren zullen. Wanneer eene plegtige oproeping voormalige kweekelingen der Hoogeschool binnen de Academiestad vergadert, zal, bij de blijdschap des wederziens, de smart van het verlies, die, ofschoon gelenigd door den tijd, niet ophoudt heimelijk in den boezem te bloeden, den vriendenkring ter bedevaart naar het

kerkhof voeren, alwaar voorzeker, zoodra hun blik de zerk ontmoet, waarop hunne hand het onfeilbaar lofschrift griffelde, hetwelk de herinnering aan des jongelings voortreffelijke hoedanigheden tot hen die gevolgd zijn overbrengt, eene zoete voldoening hun hart zal overstroomen en bij het verlevendigd gevoel een traan van weemoed neerdruppelen op den steen, die den regtschapen medgezel, den trouwsten, den besten makker bedekt.

Met trage hand werpen de dragers een schop zand op de gezonkene kist, de hooggeleerde leermeester nadert den rand der groeve, slaat een meewarig oog op het reeds half bedolven verblijf van den zoo plotseling weggenomen jongen vriend, neemt als ware het uit naam van al die schreijenden een allerlaatst afscheid van het overschot des veelbelovenden leerlings, en de bleeke stoet verlaat met loomen stap de plaats des rouws en keert terug in eene wereld, die pligtplegend met hen klagen zal over het verlies eens verwijderden aanverwants en in deze hunne zielesmart ten hoogste een onverschillig woord voor hunne diep gewonde ziel over zal hebben.

De avond is gevallen. Hoor dat gejoel en geschater langs straat en gracht, hoe de kinderen zwermen afsteken en de jongens dapper het nieuwjaar inschieten! Reeds nu is het als begint de drukte, die een eersten Januarij pleegt te kenmerken, en onder mijne vensters snorren de koetsen voorbij, die de ingezetenen naar het genoegelijke familiefeest voeren, op hetwelk de klok van twaalven het sein tot eene losbar-

sting van vreugdekreten en heilwenschen zal geven.

Hoedanig een oudejaar zal het wezen voor de dragers van dezen morgen?

Voor mijne verbeelding rijst een nevel van schimmen. Jongelingen zijn het, op een ruim studentenvertrek bij elkaar; de hoed, de zwarte rok, de witte das zijn afgelegd, en het luchtige gewaad is weder aangetogen, want de rouw huist niet in de kleederen. In het bloedende hart is het droefenis en nacht. Aanschouw die bleeke, smartvolle, uitgewaakte gelaatstrekken! De een voor den ander trachten zij zich op te beuren en goed te houden, maar te vergeefs. Treurig, sprakeloos, verslagen toeven zij bij elkander. Soms breekt een luid geschrei de stilte, en over aller geest hangt dezelfde zware en onverdrijfbare wolk van somberheid en gemis. Zijn deze de vrolijke, losse knapen van onlangs? Maar een stoel staat ledig om den haard, aan de uitstorting hunner hartelijkheid ontbreekt een hart, de lieve Anton slaapt zijn eersten nacht in het graf. Daar slaat de zware klok van het Academiegebouw! Angstig leenen zij het oor en houden den adem in.

Een, twee, drie, vier, vijf, zes, zeven, acht, negen, tien, elf, twaalf!

— Kerels, voor eeuwig zamen! en onzen vriend een gelukzalig Nieuwjaar!

Allen heffen de van tranen glinsterende oogen omhoog; nu bedekken zij het gelaat met de handen, en hunne stem versmoort in snikken.

1846.

IN MEMORIAM.

I.

Onze vriend is niet meer. Jammerklagten en geween voeren hem niet in onze armen terug.

Hoe zal ik den braven jongeling voor onze verbeelding nog eens in al zijne uitmuntende en beminnelijke hoedanigheden terugroepen? Ach, welk eene stilte om ons heen, welk eene leegte! welk een groot deel van onszelven daalt met hem ten grave! Hoor ik zijne stem, zijn levendigen lach, zijn haastigen stap, den toon van zijn opgeruimden groet?.... Maar hij tikt niet meer aan onze deur. Onze vriend is weg. De regtschapenste mensch slaapt onder de aarde. Getuigt het, gij allen, die om zijn grafkuil stondt te weenen, of ik te veel zeg, als ik hem het aangebeden middenpunt noem van de broederschaar der Leidsche jongelingschap, den oogappel zijner Hoogleeraren, het sieraad der Academie! Zijne vroege menschenkennis, zijn fijn inzigt in alles wat gebeurde, zijn schrander en lofwaardig gebruik maken van de omstandigheden, zijn vaar-

dig verstand om te bevatten en te doorgronden, gestoken in de eenvoudigste vormen, zijne kunst om door gematigdheid en overleg de verschillendste gevoelens tot elkander, de doldriftigste gemoederen tot bedaren te brengen, oefenden een onbetwisten invloed uit, waaronder zich ieder gaarne boog. Hij had zichzelven altijd en overal in de schaduw geplaatst; zijne erkende verdiensten en buitengewone bekwaamheden ruimden hem de eerste plaats in, en zijn gevoelen werd dat van het algemeen.

Gelijk hij de ziel was van de kleine maatschappij, waarin hij leefde, was hij ook die van het gezin, tot hetwelk hij behoorde. Hij was de staf zijner moeder, eene weduwe! het voorbeeld zijner broeders, de lieveling van hen allen. En hij was nog oneindig meer voor hen.

Weinigen, die weten welk een schat zijne kennis weldra voor het vaderland en de wetenschappen zou geweest zijn. Dit kunnen alleen zij doorgronden, die, gelijk wij, zijn ijver gadesloegen, zijne vlugheid roemden, zijne onvermoeide werkzaamheid bewonderden. Er was in hem een ongeduldig, vurig streven naar de veelzijdigste kennis, dat vermoeijend was om waar te nemen; eene dorst, eene behoefte naar vooruitgang, welke niets leschte noch voldeed. Hoeveel hij wist, hoeveel hij gearbeid heeft — ach, dat hij minder gedaan had! — zouden wij het gelooven, als wij het niet onmiddellijk aanschouwd hadden, hem niet onophoudelijk bezig hadden gezien en er in onzen dagelijkschen omgang niet de opgetogene en tegelijk bezorgde getuigen van waren geweest?

Zijne kindschheid was gevoed geworden met de meesterstukken der oude wereld, en hij trad de academische loopbaan in, vervuld van de edelste bewondering voor hare groote feiten en helden, welke hooge ingenomenheid den grond legde tot die fiksche en onbevooroordeelde beschouwing van alles wat tot haar gebied behoorde of betrekking had. Hartstogtelijk nam hij de onsterfelijke werken harer wijsgeeren, harer historieschrijvers, harer dichters en redenaars in handen en vond er een wellust in zich met hare beschaving te vereenzelvigen. Wat hem echter voornamelijk aantrok was het archaeologische gedeelte, de geschiedenis der zeden, der gewoonten en der kunst. Hij paarde deze studie aan die der regtsgeleerdheid, welke sommigen, wij ontveinzen het niet, te regt of ten onregte toescheen wel eenigzins voor de beoefening der oude letteren door hem op den achtergrond te worden geschoven, ofschoon hij, ook in dit vak, onder de meest belovende jongelingen geteld werd.

Met het toenemen zijner jaren en kundigheden breidde zich ook de kring zijner gedachte meer en meer uit. Zijn blik werd helderder, ruimer, onafhankelijker. Hij verliet allengs Rome en Griekenland voor de barbaren, die het verwoestten, de studie van latere tijden aan die der oudheid parende, en drong door in den nacht, gelijk men pleegt te zeggen, der middeleeuwen. Hier vond zijne jeugdige zucht naar ontdekkingen een ruim veld ter ontginning. Aangelokt door het geheimzinnige en tooverachtige der ridderlijke tijden, begreep hij terstond, dat die periode van overgang en voorbereiding verlicht moet worden, niet

alleen door den glans der Romeinsche beschaving en overheersching, maar ook te gelijk uit de gebeurtenissen der nieuwere tijden moest worden verklaard. Hij greep daartoe de moderne geschiedenis, vooral die des vaderlands aan, en deze leidde hem weder allengs tot de penningkunde, waarin hij eene zoo uitstekende hoogte bereikte. Van toen af bleek het hem tastbaarder dan ooit, dat de wetenschap een uitgestrekt gemeenebest is, welks onderling aangrenzende staten nogtans geene grenzen kennen, en werd het leven hem een eeuwigdurende arbeid, een eindeloos zwoegen, een rusteloos, ja, op het laatst, ziekelijk, zenuwachtig, overspannend jagen naar de bereiking van zijn geliefkoosde doel: de ontsluijering der middeneeuwen. Hij viel met geestdrift op de bronnen aan, op de kronijken, op de oude perkamenten en archieven, onder het stof der eerwaardige boekerijen bedolven. Zijn rijkbegaafde, oorspronkelijke geest dwaalde rond om de puinhoopen der kasteelen met verbrijzelde gewelven en ingestorte torens, en zijne verbeelding herstelde ze in hunne voormalige eer. Hij kende de wapenborden; hij wist de lotgevallen der edelen, hoe de adellijke stam vervallen was en die der vazallen opgekomen. De wapenkunde, welke hij als eene der gewigtigste bronnen voor de geschiedenis der middeneeuwen beschouwde en ook slechts achtte als zoodanig, wilde hij in het ware licht plaatsen en zuiveren aan haren oorsprong. Hij zat aan in den huisselijken kring onzer voorouders met wie hij leefde, wier gebruiken hem gemeenzaam waren. Zijn hart ging open bij het beschouwen van gedenkteekenen, van huis-

raad, wapenrustingen, kleedingstukken uit vroegere eeuwen, van de kunstgewrochten onzer schilders, onzer plaatsnijders, onzer bouwmeesters. Niets was onverschillig voor zijne waakzame opmerking. Dan verrees voor zijn geest het voorgeslacht en ligtte de zerk hunner graven op. O, hem dan te hooren spreken, hem dan te hooren verklaren!... Weinigen bezaten die omvang van kennis, die helderheid van blik, die klaarheid van voorstelling, die populariteit van voordragt omtrent de duisterste en ingewikkeldste punten, die vrijheid van vooroordeelen, dien afschuw van vooringenomenheid.

Met al deze en zoovele andere kundigheden toegerust, hoe kon het anders, of hij moest de vraagbaak worden van elk, die hem naderde, en hoe moest niet zijne innemende hulpvaardigheid iedereen te gemoet komen! Maar wij treuren, niet zoozeer om de groote hope des vaderlands, die in rook vervloog. Wij treuren om den dierbaren jongeling, die ons met zijne zachtzinnige, hartelijke, weldadige vriendschap beschaduwde, wiens geheele leven ons eene lange vriendschapsbetuiging geweest is en die zonder afscheid is heengegaan. Onvergetelijk zal hij ons blijven, die afgebroken bloemstengel uit den hof onzer jeugd. De doren, die in ons hart steekt, rukt slechts de dood er uit. Met hem was de toekomst zoo schoon! Zijne vriendelijkheid, zijne voorbeeldige nederigheid, nooit genoeg te prijzen en te zegenen, zijn open gemoed, zijne opregte, eenvoudige, vlekkelooze zeden, zijne kinderlijke gelijkmoedigheid, zijne goedhartigheid wie nooit iets te veel was, die de vaak zware pligten der

vriendschap met blijdschap torschte, en bij dit alles die onmiskenbare grootheid en kracht van ziel, die hooge adel des harten, die verlichte en beschaafde geest, die grondige geleerdheid, die uitgebreide belezenheid in de meeste vakken van wetenschap en kunst, ondersteund door een veelomvattend en vasthoudend geheugen, die kiesche teederheid, welke hetgeen zijne vrienden wisten niet onderdrukte, maar — zonderling! — deed uitkomen, dat overwigt zooveler uitstekende hoedanigheden, de vereeniging van dit alles in één persoon, die ons waarachtig lief had, is het, welke wij nooit zullen ophouden met heete tranen te beschreijen. De bron, die ons laafde, is opgedroogd, een lichtpunt in ons leven ondergegaan. Helaas! de blijde toekomst lacht niet meer. Voorheen slingerde ons levenspad door eene welriekende gaarde, thans wandelen wij onder de zwarte takken van een pijnboomwoud.

Toen onze vriend, vijf weken slechts na die noodlottige bloedspuwing, nog maar zes en dertig uren te leven had en voor zijn verstand de troostelooze, maar weldadige nevel der verbijstering was nedergedaald, stond ik voor zijn ledekant. Toen hij mij gewaar werd, stak hij mij krampachtig de hand toe, hield haar vast, herkende mij een oogwenk, sprak een afgebroken woord. Toen was het weder nacht voor zijn geest. Ziet gij, dit woord, vrienden, dit woord!... Al de krachten, waarover hij nog kon beschikken, het weinige denkvermogen, reeds verzwakt en half ingesluimerd en verdoofd, dat hem overschoot, gaf hij mij ten beste. Als de ziekte het hem vergund had, wat zou hij niet gezegd hebben! Maar nu! Het was eene flikkering, die

voorbijtoog, een uitroep van innige verknochtheid, die alles besloot wat hij voor mij gevoelde, zijn laatste zegen en zijn laatst vaarwel. Het was: — gij hebt mij trouw en opregt lief gehad, ik dank u! — Het was: — ik ga heen, te vroeg! maar gij die blijft, houd mijne nagedachtenis in waarde! — Het was: — ik dank u, dat gij nog eens gekomen zijt; wij zien elkander hier beneden niet terug. — Het was: — wat word ik spoedig opgeroepen! Het leven was mij een zoo aangename pligt! — Het was: — heb mijne moeder, heb mijne broeders en zusters lief!... O! het was dit alles, zaamgedrongen in één kreet, een kreet van welbehagen en verknochtheid. Ach! hoe weinig had hij zich voorgesteld reeds zoo spoedig te verdwijnen, zijne wallen half opgetrokken te laten staan, en dat de hand, die de zijne nog zoo kort geleden gedrukt had, zoo kort daarna deze regels met tranen zou nederschrijven.

Des zondags morgens — de zware slag was gevallen — stond de zon helder in mijn tuin en scheen liefelijk op de witte bloesems en verwde de lucht zacht blaauw; het was een morgen van vreugd, van licht, van schittering en gloed. Maar toen zijne gelouterde ziel de kluisters van het ligchaam ontvlood, de engel des doods den voorhang voor zijn geloovig gemoed wegschoof, zijne oogen het eeuwige licht der waarheid onverblind aanstaarden, welk een glansrijke morgen zal dat voor onzen zaligen vriend zijn geweest!

Wij hebben het hem nooit verklaard, hoe lief wij hem hadden. Eerst van toen af wisten wij het. Maar laat ons zoo leven, dat wij het hem eenmaal kunnen zeggen!

1840.

II.

Wij beschouwden onzen geduldigen lijder reeds niet meer als eene parel, die ons stond te ontvallen, maar als eene, die reeds werkelijk verloren was; wij plagten zelfs niet meer, anders dan in het verledene, van den dierbare te spreken, en toch doet het berigt zijns verscheidens de harten van hen, die hem die eigenaardige vriendschap, welke zijn karakter inboezemde, toedroegen, pijnlijk te zamen krimpen. Ach, wij zien zijn liefelijk gelaat niet weder, en treurig volgen onze gedachten het laatste overschot, dat straks het ouderlijk huis, veilige haven, door geene andere dan de hemelsche verblijven vergoed, tegen de eeuwige rustplaats verwisseld heeft. Onze geest gevoelt zich in een floers van rouw gewikkeld, en de voorwerpen loopen zamen en vloeijen weg achter de tranen, welke zich bij een zoo wreeden slag niet laten bedwingen. *Doch* zoo de verbeelding ons terugvoert naar de stille woning, welke langer dan een half jaar een even hartverscheurend als hartverheffend schouwspel aanbood, tot eindelijk de blijde ure der ontbinding voor den teederbeminden en voortreffelijken jongeling sloeg, aarzelen wij te beslissen wie van beiden de droefheid des harten sterker opwekt, de beklagenswaarde moeder, wier gemoed de doornekroon des levens met waardigheid en gelatenheid draagt, of hijzelf, de lijdzame, gelijkmoedige ziel, voor wie de verademing, waarnaar hij snakte, zijner lange smarten gekomen is, en die, allen tot een voorbeeld, in zijne zwakte is

heengegaan als een held. Hoevele maanden van bange twijfeling! Welke angsten, somwijlen door korte oogenblikken van duistere hoop afgebroken! Welke eene aaneenschakeling van allerhande slingeringen! Helaas! zij zag den onontbeerlijken lieveling der vergankelijkheid prijsgegeven; zij moest dulden, dat men het voorwerp van zoovele en gestadige belangstelling en zorg voor eeuwig aan de blikken, die er met een heilig welgevallen op rustten, ontvoerde, en thans beweent de zwaar beproefde vrouw, met den moed, de onderwerping en de hoop des Chris endoms, haar oudste kind, haren eenigen zoon, de kroon van haar hoofd, den zekeren staf harer schreden, de billijke verwachting van haren ouderdom en de onafgebrokene vreugde van alle hare uren.

Trachten wij den eenvoudigen, nederigen, zachtaardigen jongeling ons in de zuiverheid van zijn wandel, in de bedaardheid van zijn geest, in den ernstigen zin zijner handelingen voor te stellen! Het kaarslichtje, dat voor het venster brandt van de stulp des landbouwers, over de huisgenooten zijn weldadig schijnsel spreidt, in het donkere landschap den wandelaar boeit bij den halven schemer der maan, den afgedoolden reiziger het pad wijst naar een gastvrij dak, maar zelf, zijne uitwerking en zijn gewigt onbewust, stilletjes voortflikkert als een onaanzienlijk vlammetje, dat het is, ziedaar het beeld van hem, die in onze herinnering voortleeft! Hij behoorde tot het geslacht der zwijgers, tot de stillen en peinzenden, wier geest zich luttel naar buiten mededeelt, maar die in bedaard vergenoegen daarheen treden, een onbestemd gevoel van

rust en vreedzame opgeruimdheid in den nooit ontstemden boezem omdragende, aan welken eene geheimzinnige roos bloeit, wier geuren niet van de aarde zijn; tot het weinig talrijke geslacht dergenen, wier geweten zonder zware aanklagt is tegen henzelven, en met weinig en niemand in strijd. In de eeuw van spotternij en oppervlakkigheid, die ons heeft zien geboren worden, leverde hij de zeldzame vertooning op van een, die het vroeg ernstig met het leven en deszelfs pligten gemeend had, die de onbeduidendheid veler zaken helder inzag en op paden, weinig met bloemen bestrooid, geleerd had van welken kant hij het leven behoorde aan te grijpen en welke de taak was, hem in het bijzonder door den Heer te verrigten gegeven. Van daar die rijpheid, dat overleg, die gemoedelijkheid van geest, welke boven zijn leeftijd waren; van daar zijne ervaring, uit eene hoogere ondervinding dan die uit den zorgeloozen tijd der Academische verstrooijingen; van daar die bedachtzaamheid, dat beschikkende, dat vooruitziende, dat vaderlijke, hetwelk, als hadden zich de mannelijke jaren eener toekomst, die, helaas! voor hem niet was weggelegd, zaamgedrongen in den bloeitijd des levens, hem tot den jongen raadsman, den beschermenden genius maakte des huizes en zijn minzaam oog tot de geleidster der zijnen. Ieder, die zich rekenschap gaf van den indruk, welken zijn omgang maakte, kon eenigzins den invloed begrijpen, dien hij in den kring des gezins op allen uitoefende, wanneer de helderheid, de beradenheid van zijn verstand, de beschaving, de ingeborene kieschheid, de fijne bewerktuiging van zijn geest, de

juistheid, de vrijmoedigheid van zijn oordeel, zijne geestdrift voor al wat braaf was in de maatschappij, zijn innig gevoel voor al wat edel was in de kunst, onze ingenomenheid telkens verhoogden. Niemand, die zonder welbehagen den regtschapen, degelijken, zedigen, ingetogen jongeling gadesloeg. Afkeerig van al wat naar praal of naar gemaaktheid zweemde, van al wat aanstootelijk of wanstaltig was, natuurlijk, opregt en waarachtig, vervolgde hij in gepaste blijmoedigheid den weg zijns levens, dien hij mogelijk vermoedde, dat kort zou wezen, en met erkentelijkheid tellen wij hem onder die onwaardeerbare geschenken, welke de Heer de zijnen, tot troost in verdrukking, voor eene korte poos leent, om de wonden te verzachten, die het zijne wijsheid onvermijdelijk achtte te slaan.

Zijn invloed was opbouwend en leerzaam. Men ging beter, in verhevener stemming van hem heen. Reinheid, vrede, berusting, ziedaar het karakter van den bodem zijner ziel, als van een, die nooit wroeging gekend heeft. Zijn krans was niet ontbladerd of verlept op den buijigen oever der jeugd, want de lievenswaardige jongeling was geweken achter den eik, die niet breekt, en de rots, die niet wankelt; zijn gemoed was blank als de lelie, en hem komt eene plaats toe onder de merkwaardige kinderen. Ja! een kind was hij. Hoe levendiger het geheugen ons de beminnelijke en zachtmoedige gestalte voor den geest haalt, hoe stelliger de waarheid, hoe krachtiger de overtuiging spreekt: ja, een kind! maar een zoodanig, dat het geheele gewigt der omstandigheden beseft heeft, en

wat het zegt kind, maar tevens man en zoon te wezen.

Aldus hebben wij hem in zijn lang en bitter lijden leeren kennen, terwijl onder ons oog dat kostbare leven, hetwelk niet eens door het bedriegelijke beeld eener onmogelijke gezondheid mogt gestreeld worden, zoo gruwelijk en meedoogenloos door de ziekte vernield werd. Niet dat er geene bange worsteling in zijn binnenste zou hebben gewoed. De toekomst immers toonde zijn drie en twintigjarig leven, zeg niet zoovele vreugden, maar zoo menigvuldige, maar zoo zoete pligten in het verschiet, die hij wist, dat door geen ander gelijk door hem alleen konden vervuld worden, dat hij het zichzelven zonde zou hebben toegerekend, wanneer hij zich niet met even teedere als sterke banden had aan het vleesch gehecht gevoeld. O, wij behoeven deze bladen niet met het tafereel van zijn angst, van zijn strijd, van zijn harteleed te besproeijen, noch onze pen te doopen in de tranen, die hem uit de oogen sprongen, wanneer hij beurtelings het noodlottige bloed gewaar werd, dat hem telkens eene schrede verder bragt van zijne vurigste wenschen, en zijne lieve moeder, die niet behoefde uit te spreken — beiden verstonden elkander al te wel — wat haar door de ziel ging, op eene onbeschrijfelijke wijze aanstaarde. Neen, wij behoeven de onuitwischbare uitdrukking van het gelaat niet in woorden ter herinnering aan het vlugtige papier toe te vertrouwen, noch te melden, hoe zich de ten leven geneigde aandrift somwijlen aandoenlijk verried, maar herroepen liever voor onzen blik den bemoedigenden glimlach, die hem

doorgaans op de kaken zweefde, als van dezulken, die hunne partij hebben genomen, die gebroken hebben met de verwachtingen der aarde, die, overgegeven aan den wil des goddelijken Opperheers, de bron kennen, welke hen laaft, den naam weten van het oord, waar zij heengaan, en in wiens armen zij zullen worden opgenomen. Ook toen was hij wijs en sterk. Onderworpen, vertrouwend, gehoorzaam, ging hij zonder schrik zijne bestemming te gemoet. Zijne stem had de wieken aangeschoten des geloofs; zijn geest, onophoudelijk met zichzelven en met de zijnen bezig, gaf Christus al de eer en erkende gestadig in de zeldzame eigenschappen, welke hem zijn kruis zoo gewillig deden dragen, de gave van diens heiligen geest, en wie zal verklaren wat gedurende die trage dagen en lange nachten van verkwijning en benaauwdheid tusschen den almagtigen Schepper en het nietige schepsel in de voorbereiding des gebeds is voorgevallen, zoo niet de droeve moeder zelve, die voorzeker in de kracht, welke over haar komt, en in de vertroosting, welke op haar nederdaalt, de verhooring ondervindt van de smeekingen des onvergetelijken lievelings haars harten. Hij verzuimde even weinig wat leidde ter opstanding ten eeuwigen leven als wat toe kon brengen ter opstanding uit het ziekbed, want het besef verliet hem niet, hoe bezwaarlijk hij op aarde kon gemist worden, en het oog op beide waarschijnlijkheden gevestigd, het ouderlijk huis omlaag en het ouderlijk huis daarboven, ontwikkelde zijn geest, naauwelijks meer in het kranke, ondermijnde, uitgeputte ligchaam besloten, eene kracht, waarvoor de Christen de knie buigt.

In de laatste dagen van September vonden wij hem op de rustbank, en onze gesprekken waren langdurig en genoegelijk: hij had nog geen erg in zijne kwaal. Later — het was na die herhaalde verwoestingen, toen zijn leven gedreigd had weg te vlieten op de stroomen zijns bloeds — stak hij ons de vermagerde hand toe uit den ziekestoel naast het vuur, eene schrede nader bij het ledekant, vaak als een voorland van zoovele en grievende smarten weemoedig door ons aangestaard: het besef van de hagchelijkheid zijns toestands was hem helder, maar zijn vertrouwen en zijne hoop wankelden niet. Te gelijk kortten onze bezoeken allengs op, en hij ontweek met schuchtere zorg elk woord, dat het gevoel zou hebben opgewekt of den sluijer der schijnbare onverschilligheid opgeheven, waar achter hij behoedzaam en angstvallig de aandoeningen zijns gemoeds verscholen hield en waar het slechts enkelen gegeven was doorheen te dringen. Eindelijk lag hij te bed, begraven van toen af in eene voorloopige grafstede. Toen vergunde zijne zwakte weldra niet meer, dat onze liefhebbende ziel door zijne toespraak gesterkt werd; toen kwamen de kwade dagen, dat hij weeklaagde: — bidden kan ik niet meer, zoo ik slechts denken kon! — en hij — ach, dat de bloedverwantschap even naauw als de vriendschap innig geweest ware! — aan onze blikken onttogen werd. Maar God liet hem ons in den droom.

O, hoe dikwijls hebben wij ons verlustigd in de blijde begoocheling en gedweept met de hersenschim van een terugtreden uit het ledekant in den stoel, en van

den stoel op de rustbank, en van deze in den kring der huisgenooten, en eenmaal weder, welk een feestdag! in den vrijen, herstellenden luchtstroom, in den koesterenden zonneschijn, die de harten verheugt en doet opfleuren, en het uitgeputte gestel de veerkracht terugschenkt nevens den blos der frissche en hernieuwde gezondheid; hoe dikwijls hebben wij ons aan de gedachte verwarmd, welk een wellust, welk een voorregt het zou wezen, zich te voelen opgenomen in eene vriendschap van zoo hooge waarde, te dienen onder hem, die, opgegroeid in het leed, doch er tegen bestand, beproefd in de oefenschool van den rampspoed, maar, opbeurende vergoeding voor hem! gevierd, gewaardeerd door allen op wier achting zijn doorzigt prijs stelde, zoo volhardend in den pligt was geweest, zoo moedig den aanblik des doods had verdragen. De Almagtige heeft het anders beschikt, onze hoop is teleurgesteld. Bij het openspringen der eerste lenteknoppen is onze bloem verwelkt; de jonge vriend, gezegend, hooggeschat, is in vrede heengegaan, zijn levensbeginsel heeft zich vereenigd met de reinen van harte, die God zien zullen, en de vreedzamen, die Gods kinderen genaamd worden; de voorbeeldige jongeling is ontslapen in liefde tot zijn Hemelschen Vader en op de genade door Christus, en zijne laatste wenschen zijn verhoord, ofschoon in een zin, welken de zelfzucht van den mensch in tranen doet wegsmelten.

Wanneer de ouderdom de levenstaak heeft afgeweven en, zat van dagen en van aardsche beslommering, de volmaaktste rust te gemoet treedt; wanneer

het achtbaar hoofd des huizes statig de grijze kruin in den schoot der Godheid nederlegt, dan schreijen de oogen wel is waar om het gemis, maar heffen zich tevens in volle erkentelijkheid naar den hemel, terwijl onder den afgestorven stam een meer stevigen pleegt te zijn opgewassen en eene jeugdiger kracht de plaats van den afgesleten grijsaard vervangt. Doch het is voor de nablijvenden een smartvol lot, wanneer de jongeren in vollen bloei de ouders als in overdreven haast tegennatuurlijk vooruitsnellen en het vergankelijke stof, dat zij van zich achterlaten, voor de oogen van dezen de deur wordt uitgedragen. Dan mag het koele graf voor het verbrijzelde ligchaam geen ander ouderlijk huis wezen, waar het stof zich vereenigt met dat aan hetwelk het zijn aanwezen verschuldigd is, het gebeente des zoons met het gebeente des vaders. Gedankt nogtans onze goedertieren Vader in den Hemel, die den lieven ontslapene langs eene baan geleidde, eene stemming deelachtig maakte, welke hem de poort ontsloten van dat ouderlijk huis, alwaar de beste der vaders zijne getrouwen verbeidt, de verscheurde banden herstelt, de tranen droogt, alles goed maakt, en de smart eener kortstondige scheiding in de onuitsprekelijke vreugde eener eeuwige hereeniging oplost. Daar smaakt hij thans, zoete hoop, die ons vleit! eene zaligheid, welke iedere geledene ramp opweegt, en beschouwt hij de droefheden en blijde wedervaringen dezes voorbijgaanden levens, ja, de bittere tranen zelfs, die over hem geschreid worden, als gering en nietig, teekenen van ondermaansche blindheid, terwijl op snellen vleu-

gel de eeuwigheid, die geen tijd kent, den dageraad des wederziens doet aanbreken, bij wiens vrolijke glansen geene andere halen. Laat de kindekens tot mij komen! sprak de Heiland. Ziet, onze teeder beminde heeft die lokstem verstaan; aan den eindpaal zijns naauwen wegs voer hij als een kindeke op naar den Hemel des vlekkeloozen menschenvriends, en nu sluit hem zijn Verlosser aan dat hart, welks liefde geheel het zondig geslacht ten eeuwigen leven zou wenschen op te wekken. Nu verheft zich het eindelooze lied der verheerlijking uit zijn mond, tot de ure komt, dat onze vriend juichend de juichende rijen voor eene poos mag verlaten, om te ijlen in de armen, die hem gedragen hebben, en zijne lippen te drukken aan de lippen, die hem hebben gekust voor het laatst zoowel als voor het eerst.

Wij weten, wij gevoelen het maar al te zeer: het hart des menschen is bedorven en onrein; doch wij hebben tevens de levendige bewustheid, dat er eene vonk in smeult, welke een Christelijk leven tot eene vlam, hier namaals een heilig offervuur aanblaast. In hetzelve is eene geheime plek, op wier bodem de goede gedachten, de edele gewaarwordingen, de weldadige opwellingen ontkiemen; een geheime en gewijde schuilhoek, in welken wij de zoete herinnering aan gevallene togtgenooten, aan verlorene broeders nederleggen en bewaren. Aldaar hebben wij den engel onzes harten, naast het beste, dat wij hadden, ter sluimering gebragt, en zijn vruchtbaar herdenken doet gewis geestelijke bloemen voortspruiten, wier geur de ziel verkwikt, terwijl wij ons verlustigen er

een krans der onverwelkbare dankbaarheid van te vlechten voor u, liefelijken, die zijne zachte en vriendelijke trekken op het aangezigt draagt, wier gewonde boezem de behoeften der vriendschap zoo juist verstond en zoo kiesch wist te bevredigen!

1847.

HIPPOLYTE VIOLEAU.

Er zijn voorbeelden van zoowel ligchâmelijk als zedelijk verfijnde bewerktuigingen, verdwaald, zou men zeggen, onder de krachtige en minder bevoorregte classen; wezens, zwak van handen en zenuwen, zacht, aandoenlijk tot aan het weeke toe en met eene ziekelijke [gevoeligheid toebedeeld, wie eene naauwlettende oppassing, een gestadig en voorkomend toezigt, stille, vreedzame uitspanningen, meer de hersenen dan de spieren ter oefening, een zomerdampkring in het hart van den winter, de aangename vormen der beschaafde zamenleving, behoefte zouden zijn, en die vaak wegteren onder de ontberingen der nooddruft, het zwarte brood, den kouden haard, het harde leger. Wie noemt het getal der schrale jongelingen, door zuchten en bekommeringen, bij hoogen en edelen aanleg, teruggehouden in hun groei, in hunne geestontwikkeling! boezems zonder lucht, zielen zonder voedsel, harten zonder vreugd, geele kelderbloemen zonder lente en zon, ten laatste, in weerwil van al

de kracht, het jonge leven eigen, verlept, bezweken en vergeten! Enkelen nogtans worden als 't ware met een bepaald doel afgezonderd uit het getal dier beklagenswaardig misplaatsten, wier pijniging de wereld niet vermoedt, wier wanhoop tot de menschen niet komen zal, voor wier martelaarschap geene palmtakken ruischen, en ontvangen van den Hemel kracht naar kruis, moed om te worstelen, wil om te leven, en, wel niet het leven te genieten, maar te kennen en te gebruiken. De ooijevaars, alvorens zij de groote reis aannemen en de stormen en wijde zeeën trotseren, houden monstering en dooden, die te zwak geoordeeld worden voor de vermoeijenissen van den togt; de maatschappij doet nagenoeg hetzelfde, maar de Heer, die de zijnen kent, ziet de zwaan onder de eendenkuikens, treedt toe, als 't Hem lust, voedt den gunsteling op, zich ter eere, en geeft hem het gewijde wierookvat in de hand.

— Mijn God, mijne moeder en mijn vriend! — riep Violeau te midden zijner angsten en verrukkingen. Christendom, kinderliefde, vriendschap, doordrongen zijne ziel, vonden weerklank in zijn hart en weerklank op zijne snaren, en weinigen, in de school des rampspoeds opgevoed, mogen ten meer zigtbaren teeken strekken, dat er eene Voorzienigheid waakt, die 's menschen paden leidt als waterbeken en die beproeft om te louteren.

Naauwelijks is het kind van den zeilmaker uit Brest zeven jaren oud, of de broodwinner sterft en het gebrek neemt plaats in vaders zetel. Het knaapje is te tenger en te onredzaam om school te gaan; van

andere kinderen verwijderd, wast hij tusschen vrouwen, zijne moeder en twee zusters, op. Misschien door de eentoonigheid zelve der leefwijze komt er met het leeren lezen beweging in zijn denkvermogen; hij begint gevolgen uit beschouwingen te trekken, de zucht naar kennis ontwaakt, gunstige voorteekenen openbaren zich. Met rassche schreden naderen intusschen de leerjaren; voor een ambacht deugt hij niet, toch moet hij er aan, hij is immers uit den stand der werklieden. Eene oude tante had wel op een legaat doen hopen, doch haar uiterste wil bewees, dat zij haar woord niet gehouden had; een oom beloofde wel het jongetje op te voeden en tot zich te nemen, doch naauwelijks was de toezegging gedaan of de man overleed; blijde uitzigten, valsche flikkeringen gebleken, door geen dageraad, bode van een helderen dag, gevolgd. Toen zijne moeder geen raad meer wist, werd Hippolyte op zijn twaalfde jaar naar eene fabriek gestuurd. Hij, aan geene andere verkeering gewoon dan die van gemoedelijke en vrome vrouwen, wier nabijheid hem hare duivennatuur had medegedeeld; hij, de uitgelezene, ernstige geest, dorstend, ofschoon onbewust, naar het schoone en voegzame, plotseling geworpen in het gewriemel eener werkplaats, midden onder eene menigte, wier vroege verwaarloozing de treurigste vruchten droeg! Wat hij daar leed laat zich niet onder woorden brengen; dat hij het er uithield, verklaart zijn pligtbesef. Maar voor het oog der moeder verheelt geen zoon het minste: de knaap werd te huis gehouden, en der moeder verdroot zoo weinig teleurstelling op teleurstelling, dat zij slagen mogt

haren zoon eindelijk als klerk op een kantoor van hypotheken te doen bezorgen.

Hier komt een keer in Hippolytes lot; de maat der beproevingen schijnt vol, toereikend tot zijne hoogere opleiding; een zonnestraal breekt door tot zijn zachtmoedig, liefdevol en christelijk gemoed. Op het kantoor vond Hippolyte een vriend in al de uitgestrektheid van dat woord. Wat er al tusschen die twee zielen is geschied, welk een onzigtbare ruilhandel gedreven, waarin engelen zich moeten verheugd hebben, God weet het, die het vergelden zou, waren onze goede daden en aandoeningen iets meer dan reukwerk onzer harten op Zijn altaar. Maar de vriend vertrok naar Guyana, waar zijne tante eene kleine volkplanting van vrijgemaakte zwarten gesticht had, en keerde, helaas! niet terug, onbestand tegen de moorddadige luchtstreek. Zij die zich een afscheid naar Indië herinneren, hoedanigen er zoovelen onder ons zijn, wanneer het vleesch en been, hetwelk ons dierbaar is en waaraan 's menschen zinnelijkheid maar al te veel gehecht blijft, uit het leven wegvalt, de bezielde en gevleugelde stem uit nooddwang ligchaam aanneemt en verstijft als bevrozen op het koude papier, het levend oog op het doode paneel eeuwige strakheid wordt opgelegd en het onlangs gesproken woord des dichters bewaarheid:

Et l'absence est souvent une soeur de la mort,

beseffen wat het prikkelbare gemoed van Violeau gedurende die verwijdering, die afwezigheid, wat het

op de verpletterende tijding van den dood ondergaan heeft. Maar gelijk de natuur het tegengif naast het gif plaatst en de hand, die sloeg, den balsem over de wond strijkt, zoo wies op dien verren grafheuvel de bloem van duurzamen voorspoed voor den getroffen jongeling. Kon de gierige dood hare prooi niet afstaan, ten minste gaf zij van den vriend terug zooveel hare natuur veroorloofde; de teederbeminde hand, kennelijk door de Voorzienigheid geleid, reikte over de zeeën de weldaad toe: een nederig sommetje van slechts honderd francs, het geheele vermogen van Pierre Javouhey, maar voldoende om de gedichten in het licht te zenden, waaraan geen uitgever zich durfde wagen.

Toen de jeugdige Violeau, zonder uitzigten, het gezin zijner moeder tot bezwaar en voor handenarbeid onbekwaam, zijne eerste verzen aan het oordeel van een letterkundige onderworpen had en bitter ontmoedigd naar huis keerde, gevoelde hij den heiligen aandrang eene kerk binnen te gaan en daar zijne tranen, droefenissen en gebeden voor den Allerhoogste uit te storten. Zijne smeekingen bleven niet onverhoord. Zijne zusters hadden twintig francs gespaard, ten einde eenige lessen in de moedertaal mogelijk te maken; weinige teregtwijzingen waren genoegzaam, en de gave van den vorm en de reine wellust der poëzij daalden op hem neder, de vriendschap herbloeide in letterroem, zijne geboortestad trok hem zich aan, nam door een geschenk van duizend francs een edel deel in zijne overwinning te Toulouse, en zijn doorstoken hart vond troost in dichtmuziek, genas, barstte los in lofzangen.

Zonder voorspraak of aankondiging verscheen in 1841 de eerste bundel: Loisirs poétiques, die spoedig was uitverkocht en, even als de nouveaux Loisirs poétiques, zijn derden druk beleeft. De tweede druk van le livre des mères, Violeau's derde bundel, zag in 1847 het licht.

1850.

PIERRE GRAILLON.

Van den eersten indruk bij het binnentreden op de wereldtentoonstelling bekomen, dreef mijn instinct mij naar Frankrijk.

— Vertel ons toch dadelijk, zei mijn vriend, wat u boven alles daar zal getroffen hebben.

Na een paar uren — ik was de zalen snel en oppervlakkig door geweest — trok ik hem bij het pand van zijn rok en bragt hem voor drie groepen van gebakken klei. Ze stelden slecht volk voor. Op het voetstuk stond: le roi boit; misère en détresse, en de naam van den maker: Pierre Graillon à Dieppe.

— Heb ik het niet gezegd! zei mijn vriend met een glans van zelfvoldoening op het gelaat.

Van dat oogenblik rustte ik niet, voor ik Pierre Graillon nader had leeren kennen. Zijn vertegenwoordiger op de wereldtentoonstelling was dezelfde als die van de porceleinfabriek van Sèvres. Dezen zocht ik op en zeide hem, dat, ofschoon die groepen, in geenendeele tot de nijverheid te brengen, op eene ten-

toonstelling als deze eigenlijk niet te huis behoorden, zij evenwel zoodanig een bijzonder, oorspronkelijk en eigenaardig karakter droegen, dat het niet anders kon, of Graillon moest een man uit het volk zijn, een nieuw man namelijk, die om de kunst had gestreden en geleden.

— Effectivement, monsieur! was het verpligtend antwoord, Graillon a été cordonnier.

Ook mij ging een glans van zelfvoldoening over het gelaat.

— Arme kerel! ging zijn lasthebber voort; eer hij vier jaren oud was, kwam zijn vader te sterven, en zijne moeder had geen brood. Indien hij maar ivoorsnijder had kunnen worden! maar het geld ontbrak om zoo lang als leerling niets te verdienen. Toen was het eene ambacht zoo goed als het andere, en nu werd hij schoenmaker en kwam zoo lang hij nog geen loon verdiende, bij eene petemoei in den kost, die een herbergje hield, waar allerlei vuil volk: goochelaars, steltenloopers, apenjongens, beerenleiders, orgeldraaijers, schooijers en nog veel erger, intrek nam. Toen de leerjaren om waren, ving met zijn tour de France, die niet verder kwam dan Havre, Rouen en Parijs, ook zijn strijd met het leven aan, een strijd op leven en dood met honger en gebrek, kommer en angst, die in zoo menig kunstenaarsleven met dezelfde zilte tranen geschreven staat. Eindelijk is hij er toch boven op gekomen. Na vele slingeringen kwam hij toevallig in eene albastfabriek te land. Daar was zijn talent in de gelegenheid zich te oefenen. Zekere graaf de Marguerie trok

hem zich aan, tegenwoordig gaat zijn winkel aardig vooruit, hij krijgt langzamerhand naam en zijn werk wordt duur verkocht.

Van het oogenblik, dat Graillon gretige oogen slaat naar de ivoorwinkels, de aloude vermaardheid van Dieppe, die hij aan de hand zijner moeder voorbijgaat; van het eerste potlood, dat zijne moeder voor hem koopt, blijkt het, hoezeer het kind de kunstdrift is ingeschapen. Onoverkomelijke trek, rampzalige zucht om te ontwerpen en te verwezentlijken, zoo hagchelijk in hare ontwikkeling, zoo zelden door de zegepraal over de meestal ongunstige omstandigheden bekroond! Telkens heeft Graillon de beste voornemens: hij zal voortaan zijn brood verdienen als elk ander, zich onderwerpen aan zijn pligt. Onmogelijk! Alles wordt verleiding; voor hij het zelf weet, is hij zichzelven ontrouw en speelt hem zijne verbeelding, vol van luchtkasteelen en prismakleuren, parten. Liever nooddruftig aan zijne klei en zijn paneel — want hij schilderde toen ook zoo wat — dan met de welvaart aan zijne schoenen, en te Parijs brengt hij zijn horlogie in den lombard, om met de zeven francs, die men er hem voor geeft, zich verwen en penseelen aan te schaffen. Echter wil hij op zekeren dag stellig met dit zedelijke flaneren ophouden, uit dien toestand van onbereikbare hersenschimmen geraken, zijn vagabondage d'esprit laten varen en voor goed wortel schieten in het proza der maatschappij. Hij begaat de dwaasheid van te trouwen. Helaas! zijne bekeering bleek zelfbedrog, toen hij zich troostte met de gedachte: om mijn winkel op te sieren, zal ik

schilderijen maken; ik moet leesten hebben en maak ze zelf, doch onder zooveel dozijn..... en de begonnen leest liep uit op een poppetje; ja, weldra — o, lagen en listen van den Satan! — kwam er een Napoleonnetje te voorschijn, het omgekeerde van den pottebakker bij Horatius, die een vaas belooft en het niet verder brengt dan eene kruik! Zoo trekt de kunst hem dagelijks bij het oor. Op een morgen valt zijn oog op de bevolking van Dieppe: bedelaars, sjouwers, visschers. Zijne herinnering aan hetgeen hij in zijne kindschheid bij zijne petemoei gezien, later op zijne omzwervingen onder het volk der handwerksgezellen heeft waargenomen, herleeft; in de buurt van Dieppe treft hij geschikte klei, zijne onvolkomene talenten van ivoorwerker, teekenaar en schilder spannen zamen, en zijne toekomst is gered, zijn genre gevonden: il ne fera plus que des gueux. Zijne eerste proeven, boven verwachting geslaagd en in zijn winkeltje tentoongesteld, wekken spoedig de aandacht der badgasten en, zoo als zijn lasthebber te Londen zei: — nu is hij er eindelijk boven op.

Bij het eerste beschouwen had ik mijn vinger tegen het werk gelegd. Het was steen: ik had stellig gemeend, dat het hout was. Ziedaar welligt de gewigtigste bedenking, die tegen den arbeid van Graillon te maken valt. In hoe ver mag steen zich als hout voordoen, boetseersel het aanzien van snijwerk krijgen, en is het wel bestaanbaar met het kunstgevoel, zoowel als met de grenzen der schoone kunsten, zich van de tijdelijke kneedbaarheid der harde stof te bedienen tot het bereiken eener uitvoerigheid, welke

buiten de eigenschap en hoedanigheid van deze ligt, waartoe namelijk eene lenige en rekbare alleen vatbaar zou wezen?

Laten wij ons met de erkenning haasten, dat men zich misschien met deze kritiek in eene wat heel gestrenge, ja, zelfs mogelijk eenigzins onbillijke beschouwing begeeft. De statuettaire — een nieuw woord voor een althans in deszelfs tegenwoordige zoo populaire ontwikkeling nieuw kunstgenre — is een te modern uitvloeisel van de hedendaagsche rigting der menschelijke ijdelheid en praalzucht, en de humouristische opvatting der maatschappij tot in hare kleinste bestanddeelen, deze reproduction au petit pied eigen, is al te vlugtig en in de voorwerpen al te afwisselend, dan dat zij met beeldhouwkunst mag vergeleken worden. Daärbij is zij veel te individueel, veel te weinig ideaal, veel te voorbijgaand misschien, om onder dezelfde wet te staan met de minst vergankelijke, de bestendigste aller schoone kunsten. Graillon is een kind der schilderkunst, — zijn gevoel voor kleur is hem zelfs eenigzins in den weg — en de statuaire geeft veeleer de hand aan de architectuur, terwijl Graillons individualiteit en de wijze, waarop hij die tastbaar door zijn kunstvermogen uitdrukt, zich meer tot de schilderkunst voegt. Het woord zelf: beeldhouwer, wijst hier den weg. Van houwen toch is hier geene kwestie, want alvorens het tafereel gebakken werd, bestond het geteekend in klei, zoodat het er op neer komt, dat het eigenlijk geen steen is, en daar zit de knoop: het is boetseerwerk; tot behoud alleen is het in den oven gehard geworden. Zoo per-

soneel als de kunst van Graillon is, zoo vrij moet ze ook werken, zonder dat men al te naauwlettend onderzoeke wat geoorloofd is, wat niet, en met klassieke regels, eischen, beginselen aankome. Wij bewonderen dan ook ditmaal liever de uitkomst, het sociale, het luimige, het oorspronkelijke, dat er in ligt; het meesterschap over de grondstof, den zuiveren omtrek, het keurige gevoel, den trouwen afdruk, hoedanigheden, welke den man in zoo hooge mate eigen zijn en het gemoed welbehagelijk streelen.

De groep onder anderen, die ik, met nog eene andere, onlangs uit Dieppe ontving, stelt voor, even als het bekende tafereel van le Poussin, les trois âges, maar ditmaal in de ondeugd: eene landlooperfamilie au repos; niet eene dier ellendige, in werkeloosheid verharde gezinnen, die er zich, ten gevolge van kwalijk begrepene weldadigheid, op beroemen van vader op zoon tot de bedeelden te behooren, maar het gebroed van één dier outlaws, door wie de bedelarij tot eene aristocratie en het tuchthuis tot een prytanaeum is verheven, die, niet zoo als de onzen, grenzen aan het hospitaal, maar aan het rooversbol, en met verachting van orde en wet, die hen ontzien en bestoken, enkel van hunne vuist hun regt vragen, spotten met God en zijn gebod, lagchen met de galg, waarmede eene in vooroordeelen geklonkene maatschappij hen dreigt. Trotsch als een grande, beheerscht het krachtige hoofd der heidenfamilie het tafereel; een weinig vóór hem zit het wijf met de zogende jongen; aan hunne regter zijde peinst de afgeleefde vader op stukken, die hij zal meenen zelf te bedrijven,

als zijn zoon ze waagt en des nachts met goud beladen en met bloed bevlekt te huis komt. Aan de andere zijde ligt de Benjamin van het geslacht, de veelbelovende knaap, die brandt te toonen of reeds heeft getoond wat hij eenmaal hoopt te zijn en op wien de oudste broeder, tot wien hij wederkeerig met ontzag en bewondering opziet, voorloopig boogt en zich verhoovaardigt. Zijne slanke leden zijn vlug, gespierd, welgevormd, en zijn gelaat zou bevallig wezen, had niet reeds de ondeugd er bezit van genomen en vroege hartstogt er zijn stempel op gedrukt. Doch zagen wij de oude figuur als den kwaden engel van dezen troep aan, de schoone maagd achter den aankomenden gaauwdief zal wel de goede geest der familie mogen heeten. Ziet die kalme houding, die edele trekken, die gelatenheid en dat geduld, en gij zoudt zeggen onder die helden en kinderen der misdaad een uit reiner sfeeren neergedaalden geest te ontmoeten, die hen te regt wil brengen en biddende bewaakt.

1852.

N E L R I.

Al snellen de eeuwen voorbij, altijd zullen er wel uitgevers gevonden worden, die er in slagen zullen voor eenig geld zeker aantal half- en kwartgeleerden over te halen tot de vermeerdering van het overgroot aantal handboeken, welke onder den naam van conversations-lexicon, magazijn, repertorium, encyclopedie, enz. vermaardheid hebben gekregen, en wij stellen ons voor, dat een of andere smeder van gissingen de volgende bijdrage op het raadselachtige woord Nelri zou kunnen leveren.

Nelri. Eene benaming, zamengesteld, zoo men wil, uit de eerste letters der onder zekere vijf in den jare 1740 vervaardigde pastelteekeningen van Cornelis Troost (geb. te Amsterdam 1697, gestorven aldaar 1750) gestelde Latijnsche zinsneden. Zij werden in 1829 op de verkooping van den Hoogleeraar Bennet te Leiden opgehouden, maar kort daarna door de Directie van het Museum te 's Gravenhage voor *f* 500 het stuk uit de hand aangekocht. Zij hebben door vocht nog al geleden. Waarschijnlijk zijn er oor-

spronkelijk zes stukken geweest, hetgeen door de aanduiding der uurwijzers boven allen twijfel verheven wordt, daar het tijdsverloop tusschen de drie eerste voorstellingen telkens van een uur zijnde, hetzelfde verschil ook bij de twee laatste zal zijn bedoeld, en de sterke overgang van de vierde teekening, waar nog maar toebereidselen tot den disch gemaakt worden, tot het laatste tafereel, waar het maal reeds is afgeloopen en de dronkenschap in weligen tier is, voor een enkel uur te sterk, ja, onaannemelijk kan worden geacht. Met grond vermoedt men, dat het ontbrekende stuk bij gelegenheid van Leidens ramp is vernield.

Voor zoover het artikel, dat wij van de toekomst verwachten.

Boeijende teekening der ouderwetsche uitspattingen onzer vaderen! In een deftig gemeubeld en rijk versierd vertrek zijn eenige heeren zoo even binnengetreden. Een hoog turvenvuur verspreidt reeds eenigen gloed. Eene jonge jufvrouw, welligt de dochter des huizes, die een laatsten blik over de zaken heeft laten gaan, glipt de kamer uit, terwijl een jongman, juist de eenige gast, die zich wachten liet, nog even de gelegenheid waarneemt, haar een schalken lonk toe te werpen. In een hoek trekt de knecht flesschen open. Reeds wordt een aangename pijpendamp merkbaar, stilzwijgend, doch niet zonder wellust door ieder genoten, terwijl men zich peinzend — nemo loquebatur — op latere en fijnere geneugten spitst.

Ten acht uur is het eenigzins anders. Het turvenvuur is in vollen gloed, de kaarsen zijn reeds een

weinigje afgebrand. Men spreekt, men vertelt, men doet mededeelingen — erat sermo inter fratres. De een wel is waar verdrijft den tijd met het spel, maar de anderen houden zich bezig met kunst en wetenschap; een lekkerbek wijst zijne lippen naar de school des wijnproefs, en de liverei-bediende wacht onbewegelijk op de bevelen van den heer des huizes.

Een uur later, terwijl in de suite de knecht aanstalten maakt tot het avondeten, brengt de redekaveling en mogelijk ook het dartele druivensap, meer drift onder het zevental. Allen schreeuwen door elkaar — loquebantur omnes. Hoe kan het anders? Van ouds gaan twist en geleerdheid zamen. Ondertusschen maakt de jongste en zwierigste der heeren, wat verliefd van gestel uitgevallen, lustigjes van de gelegenheid gebruik, terwijl aan den anderen kant van den schoorsteen een der aanwezigen, genoodzaakt door de stem der natuur, zich voor een oogenblik van de ontwaakte hartstogten verwijdert en de gastheer zijne orders geeft.

Est rumor in casa — er is leven in de brouwerij. Het eten is reeds op en zelfs ook weggedragen, doch het drinkgelag gaat dapper voort, levert eene scherpe tegenstelling met de wetenschappelijke woede van straks en wekt tevens het vermoeden, of mogelijk het voorstuk ook slechts moest dienen tot voorwendsel van het koddige naspel, als de een in zijn roes gevaar loopt met het weggeworpen glas, door een tweeden dronk niet te ontheiligen, gekwetst te raken, een andere oliebol in geoorloofde vergissing zijne pijp aan zijn wijnkelk aansteekt en twee andere stouwers een raaskallenden

toast door de rinkinkende aanraking van twee wijnglazen bezegelen, die 's buurmans broek duur te staan komt. Pruiken en steeken staan schots en scheef, op het kostbare tapijt liggen scherven van flesschen, en het prachtige waschbekken met den helderen handdoek doet de vieze vertooning, door een saterskop tegen het lijstwerk der rijke zoldering met een ondeugenden lach bespied, des te sterker uitkomen.

Maar het uur van scheiden komt en het ongelukkige tafereel wordt nog erger. De zatheid heeft haar hoogste toppunt bereikt. Men komt buiten. De nachtlucht verhaast de uitbarsting en geeft lucht aan de drinkebroers, daar het druivennat op zijne schreden terugkeert. De gastheer, het champagneglas in de hand, begeleidt de vrienden tot op stoep en wenscht hun wel te rusten; de verschillende liverei-bedienden vatten hunne meesters onder de armen of staan hen bij in de angsten hunner maag. De prachtige koets met zware vriezen, die voorstaat, wacht geduldiger dan degeen, die, menschlievend medegenomen, te vergeefs mijnheer roept, in zoet bedrog aan den boezem van een anderen pruik verzonken, wiens naauwe omarming geen einde neemt, terwijl het vleesch van het voorwerp hunner zinnen door den jongeren heer minder kiesch bepoeteld wordt, en het dienstmeisje zeker niet zou laten begaan, als zij hare handen maar ruim had. Ibant qui poterant, qui non potuere cadebant.

De overlevering wil, dat eene dergelijke vaste vereeniging, waarvan Troost lid was, te Amsterdam werkelijk bestaan hebbe. Kunst en wetenschap was de leus, pooijen het doel, en de schilder, wiens aan-

leg weinig strookte met genoegens van dien aard, schepte er vermaak in door getrouwe afbeeldingen het verachtelijke van die zwijnerij des te duidelijker in het oog te doen springen, hetgeen de heeren, die hun portret welgelijkend teruggegeven zagen en zich in stand en afkomst ver boven Troost verheven gevoelden, weinig naar den zin zal zijn geweest. De namen der liefhebbers zijn niet voor het nageslacht bewaard gebleven, alleen beweert men, dat de man met den rooden rok, die in het eerste tafereel bij het vuur eene pijp zit te rooken en naderhand stilletjes met den lekkeren wijn kennis aanknoopt, de kunstenaar zelf zou zijn.

Maar, opdat wij het gebied der wankelende gissing en loochenbare overlevering verlaten, waarheid is het, dat Cornelis Troost, wel eens den Hollandschen Hogarth bijgenaamd, te midden van een tijd van onwaarheid en wansmaak in bouwkunst en kleederdragt, alleen stond bij de heerschende schaarschheid en uitmuntte door zuiverheid van teekening en geestigheid van voorstelling. Met pastel, waaraan hij zich niet ontzag somwijlen door het penseel het zoetsappige te ontnemen, deed hij wonderen, en hij vertegenwoordigt eene eeuw van wier wanstaltigheid en overdrijvingen zijn vernuft op eene regt oorspronkelijke wijze partij heeft weten te trekken.

1850.

MIJN ZWARTE TIJD.

Voor een tiental jaren merkte men veel liefde tot poëzij op bij de kweekelingen der Leidsche hoogeschool, en eenigen, niet zonder aanleg, gaven zich met grooten ijver aan hare beoefening over. Voor tien jaren! Een betrekkelijk korte tijd, voorwaar! en nogtans sedert, hoeveel verandering! De bloesems der jeugd zijn afgevallen, en de achttienjarigen van toen, wat men den mannelijken leeftijd noemt, ingetreden. Er worden echter fijne ontleders der ziel aangetroffen, die dit laatste schoorvoetend zullen toestemmen, dewijl zij, behaagziek mogelijk, het tijdperk der lente gaarne, langer dan de natuur het toelaat, zouden gerekt zien. Omdat de werkelijkheid der latere jaren, met hare beslommeringen, hare bezorgdheden, hare plannen, hare eerzuchtige behoeften, hare zelfzuchtige neigingen, haar koud proza, hen afschrikt en terugstoot, of om welke redenen dan ook, stellen zij een overgangstijd tusschenbeide, welke zij met den naam van de tweede, om het zoo eens uit te drukken, de achterjeugd, bestempelen, en welke, volgens

hen, van acht en twintig tot drie en dertig jaren zou loopen.

Zonder nu te onderzoeken, in hoever al de gevolgtrekkingen, die misschien uit dit beweren te verkrijgen zouden zijn, hetgeen zij aannemen, aan de waarheid getoetst, kunnen ontzenuwen en omverwerpen, in hoever namelijk genoemd tijdperk nog voor een aanhangsel van, eene toegift op de jeugd, meer dan voor een onmiddellijken voorganger van den zomer, zoo niet reeds den zomer zelven des levens, te houden zij, meenen wij het echter aan weinig twijfel onderhevig, dat, voor meer bespiegelende, in zichzelven gekeerde en dweepzieke zielen, een ware en gewigtige overgang in het bedoelde vijftal jaren gelegen is, gedurende welker loop de mensch eene allezins heilzame verandering ondergaat, het hart, ten gevolge van een dikwerf hardnekkigen, bloedigen, moeijelijken, altijd smartelijken strijd, de kluisters eindelijk voor goed verbreekt, welke het aan de meer en meer verstervende jeugd vasthechten, zich, na menigen traan, voor eeuwig van het zorgeloos en bloemrijk verleden losrukt, en genezen van de hersenschimmen der jongelingsjaren, zich heldhaftig in de armen werpt van het werkdadige leven.

Acht en twintig jaren! De maatschappij heeft zich voor den jongeling geopend. Haar vloed komt nader en nader. Weldra zal zijne boot van allen kant door de golven omgeven en aan hare onstuimigheid prijs gegeven zijn. Maar kleinmoedig wendt hij het roer en ziet achterwaarts naar de blijde dagen der jeugd; hij gevoelt zich wars van den toch zoo onvermijdelij-

ken oceaan, en te midden reeds van de branding, tracht hij, beheerscht door de nog altijd even levendige prikkelbaarheid zijns harten als toen hem de kroon der lentebloemen door de lokken zwierde, zooveel van het beminnelijkste, van het dierbaarste, van het teederste, uit het verledene te redden als de snelheid van den onverbiddelijken tijd zal toestaan, tot hij zich ten laatste, uit vrees voor schipbreuk, aan den ijzeren wil des noodlots onderwerpt en aan de baren der wereldzee toevertrouwt.

Acht en twintig jaren! Het verstand is gevormd, de ernst gekomen, de wetenschappelijke, de zedelijke opvoeding voltooid. Verstand, ernst, opvoeding, panden, waarborgen voor de toekomst, vruchten van de eerste, van de eigenlijke jeugd, tot welken prijs verkregen! Wie zal het zeggen, wie fluisteren, hoeveel de jongeling ondervonden, hoeveel geleden, welke tranen geweend, welken lach gelagchen heeft, welke even korte en hevige als van elkander in rigting verschillende, zoo niet tegenstrijdige, omwentelingen doorloopen, welke vervormingen ondergaan in de leerjaren zijner onervarenheid, zijner voorbereiding tot het leven! een tijdkring, gedurende welken de pas gewordene aarde, aan uitbarstingen van velerhande uitwerking onderhevig, moest bekoelen, opdat ook het gematigde verstand er eenmaal deszelfs vruchten op zou mogen voortbrengen. Nu, nu eerst, hoevele herinneringen, hoevele beelden, welke den geest stemmen, hetzij vrolijk, hetzij droevig, in de stille uren der overpeinzing! Herdenkt de hartstogten, welke u verslonden, de dwalingen, welke u onderwezen heb-

ben; herdenkt, wie gij waart, wie gij zijt, hoe en waardoor en door wie gij u gevormd hebt tot wat gij geworden zijt! Landen hebt gij bereisd, welker karakter en zeden de uwen hebben gewijzigd; lotgevallen, wie weet? lotwisselingen hebben u beproefd en geslingerd, bittere teleurstellingen gegriefd; bij stervenssponden hebt gij uwen rouw geklaagd; gij zijt bedrogen en verrast geworden; uw hart is beurtelings verbrijzeld geworden en met weldadigen balsem overdropen; liefde en haat hebben er in gehuisvest, hebben er strijd in gevoerd, en een gansch stom en onvermoed verleden ligt er in begraven als op een eenzaam kerkhof, aangelegd wel is waar in den smaak eener aangename wandeldreef, doch waar tusschen rozen en jasmijnen weggeschovene zerken, ter ongelegener ure, de dooden verraden, die er onder slapen; een bitterzoet verleden, waarin, beschenen en gekleurd door de begoochelingen der jeugd of verleidend en sierlijk aangedaan, als op een gemaskerd feest, allerlei, hoe dikwijls sedert lang verflaauwde schaduwen door de magt des geheugens herrijzen, voor welke de fijne snaren trillen der teêrgevoeligheid en de stille tranen des weemoeds opwellen. Hoedanige herinneringen zijn het? Ach! niet meer dan zwakke ademtogten over de zee des levens, maar die, op vleugelen voortgedreven, hare oppervlakte met rimpels slaan of effen strijken! Een onbeduidend tafereel uit de kostschool met hare tucht, uit de hoogere met hare wetenschap; onnaspeurbare bijzonderheden uit de geschiedenis der ontwikkeling van den geest, van de beschaving, van den smaak, in het denkvermogen opge-

rezen; een wenk van de hand, welke ons ophief, eene bedreiging van de hand, welke ons nedersloeg; blijde spelevaarten langs het stroogele strand; woordekens uit een geliefden mond; een knaap, die ons aanstond, maar ons, in het voorbijijlen op de levensbaan, niet meer dan eene gulle kushand toewierp; purperen wolkjes na eene ondergaande zon; afgebroken noten uit een vervlogen lied; bruine lokken, onder het schemeren in de war gestoeid; tooneelen van zwakte en verleiding, voor wie gij op uw leger bloost en die u niettemin driftig doen opvliegen, begeerig, als ge zijt, dat het oogenblik der verzoeking, maar vooral der bezwijking, nog weder aanbrak; vrouwen, die voor ons gesmacht hebben, of door ons aangebeden, en die wij wreedaardig versmaadden; ringen gewisseld en, helaas! gewisseld voor eene tweede maal; vriendschappen, die ontloken, vriendschappen, die verdorden; getrouwe makkers, die voor ons zouden gestorven zijn en die wij achteloos verlieten, dwaze en onverschillige, onzer verknochtheid onwaard!.....

Acht en twintig jaren! Is het niet het droevig tijdstip, waarop de reiziger zich, tot onherroepelijk afscheid, reikhalzend omkeert naar het kleurige land van Italië, voor een allerlaatsten keer het blaauwe welfsel aanschouwt, de heldere meeren ziet golven; voor het laatst de steden van marmer begroet; voor het laatst den geur der citroenboomen opvangt; voor het laatst het zoele windje hoort suizen; voor het laatst al zijne zoetste herinneringen te zamendringt en op één punt zijns geestes verzamelt, alvorens af te dalen naar het Noorden en zich aan de bezighe-

den en de betrekkingen des maatschappelijken levens te onderwerpen?

Voor tien jaren, zeiden wij, heerschte veel geestdrift voor poëzij onder eenige kweekelingen der Leidsche hoogeschool, zooveel zelfs en eene zoo gelukkige, dat enkelen van het troepje, na verloop van eenigen tijd, de eer wedervoer, niet onopgemerkt te blijven door mannen, wier namen in de vaderlandsche letterkunde een vasten en luistervollen rang hadden ingenomen. Het was eene opbruising, eene uitspatting, zoo men wil, gelukkig alleen in het poëtische: de regtbank had er niets mede gemeens. O, die zwarte tijd! O, die goede dagen van voorheen, toen wij lange haren droegen en zoo diep rampzalig waren; die zonnige jaren van academievreugd, toen wij zoo wanhopig keken, toen men zich aan eene voortdurende romaneske aandoenlijkheid overgaf, die ons benijdbare nachten van slapeloosheid bezorgde, in heerlijker droomen gehuld dan de rust schenken kan, en welke den verhitten dichter verzen ingaven, uitboezemingen van een diep, maar, den Hemel zij dank! slechts gewaand en denkbeeldig ongeluk.

Ook dit tijdperk moet de gevoelige jongeling door; ook deze wellustige droefgeestigheid behoort den man de zenuwen te hebben aangegrepen, deze koortsachtige blos de kaken roodgeverwd, want het zijn vermomde vormen eener ontwakende drift, welke zich bij voorkeur op de kunst werpt en voor deze van haar een uitweg eischt. O, die lenteavondwandelingen bij het licht der maan, terwijl de nachtegalen sloegen tusschen de lage struiken van den Kruidtuin, terwijl

men zich verloor in de innigste gesprekken en de geheimste mijmerijen, en de boezem te eng was en de taal te kort schoot voor datgene, welks onbestemdheid niet vermogt in woorden te worden opgelost, terwijl men zich onderling baadde in den roem der toekomst, welken men zich, niet zonder veler ergernis, als reeds tegenwoordig, half toerekende, en men voor het oogenblik onuitsprekelijk zalig was in de wederkeerige eb en vloed eener onvernietigbare vriendschap. Het was dichten zonder eind; het was droomen, het was dweepen; het was aan eene ziekelijke, ijlhoofdige, overprikkelde verbeelding toegeven en deze voeden met de reinste gaven des geestes. Wat er al niet schuilt onder het luchtige studentenmutsje! Doch geen nood! De jaren bedaren den bruisenden stroom wel, en het buiten deszelfs bedding getreden gevoel bevrucht weldra, als een andere Nijl, de groene weerden des verstands, onderwijl de jongeling zich een korf vol honigzoet herdenken verzameld heeft, tegen de bittere tijden, die komen zullen.

Gelijk ieder uit het clubje, waarover wij spreken, onder zijne vrienden zijne boven allen uitverkorene lievelingen had, zoo bezat ieder voor zich ook nog andere vrienden, die slechts voor hem leefden door het papier en tot hem spraken door de pers. Byron, Göthe, Bilderdijk vooral, de wrevelige dichter, de gevierde wetgever, bij wiens woorden de jongeling zweert, in wiens geboden hij gelooft, wiens beeld toen nog versch in het geheugen lag, die sommigen gekend, ten minste gezien hadden, die, kort geleden eerst, het grijze hoofd te rusten had gelegd in Haar-

lems hoofdkerk, deze waren voornamelijk de groote afgoden, les dieux du Parnasse, aan welke zich de nieuwere Fransche dichtschool, met Hugo aan de spits, aansloot, welke toen juist hare zegevierende vanen, weinige jaren te voren ontplooid, in het romantische kamp, aan flarden gevochten, had teruggebragt. Allen werden nagezongen, sommigen bezongen. Dat was een oogenblik! Men deinsde voor niets terug; alles durfde men aan; eén tijd van overmoed en dichterlijke aanblazing! Zonder aarzelen draafde men door, zwaaide men de pen. De geschiedenis der vaderlandsche letterkunde, want van enkele voortbrengselen achtte zij het niet beneden zich aanteekening te houden, draagt de merken van dit woelige tijdstip: vertalingen naar Byron, Walter Scott en Moore; bundels poëzij; academische en andere jaarboekjes, welke de manier ondubbelzinnig aangeven; beoordeelingen, die den leerling in den stoel des leeraars plaatsten; dichterlijke verhalen, die men niet vergeten zal. Want de jonge vernuften, wij behoeven het naauwelijks te herinneren, waren vruchtbaar; de hunne was eene milde, gemakkelijk zwellende ader, al te mild, om niet spoediger dan velen voor den roem onzer dichtkunst bevorderlijk oordeelden op te droogen. Ja, zelfs was zij nog oneindig overvloediger dan algemeen kan geweten worden, want het was het tijdvak van den krijg tegen de zwarigheden van den vorm. Hoeveel uit die dagen van the yellow leaf, dat wijselijk der vlammen is prijs gegeven of in het eeuwige duister ligt weggeborgen; hoeveel, waaraan de dichters zelven niet het minste gewigt

meer zouden hechten, dat zij als zwakke, onrijpe voortbrengsels, hun tegenwoordigen naam onwaardig, van hun eersten tijd aanzien of stiefvaderlijk welligt niet eens meer voor hun kroost erkennen willen! Waartoe ook deze onvolmaakte en zwakke pogingen van dat eerste tijdperk meer in het bijzonder opgerakeld en met fragmenten, die wij zouden vreezen er door te ontheiligen, gestaafd? Laat ons, al verder voortdwalende door het gebied des lieven verledens, zorgen, ons niet te vergrijpen aan zangen, die, hoe gering hunne letterkundige waarde ook moge zijn geweest, ons dwaze hart eenmaal eene zoo groote verligting, een zoo welgevalligen troost, een zoo zaligen balsem toebragten! Laat ons zoo lang mogelijk de verrukkingen van ons jongelingsleven bewaren; schamen wij ons de dweepzieke aandoeningen en opgewondenheden niet, welke tot gekke verzen verleid hebben, en, broeders van weleer! bezweert ieder der toenmalige wanhopigen met de woorden van den markies von Posa:

Sagen Sie
Ihm dass er für die Traüme seiner Jugend
Soll Achtung tragen, wenn er Mann seyn wird.

1842.

VERZAMELDE GEDACHTEN.

Toen iemand Newton vroeg, hoe hij toch de wet der aantrekkings- en der middenpuntvliedende kracht ontdekt had, antwoordde hij: — Door mijn denkvermogen onophoudelijk op dat vraagstuk gevestigd en gespannen te houden. — De geest moet zich door zamentrekking geschikt maken en veerkracht verzamelen, om tot een resultaat, de som zijner beschouwingen, uit te schieten. In dien toestand ontvangt hij een somtijds bovennatuurlijk vermogen, waardoor hij, met bespiegelingen en waarnemingen als 't ware verzadigd, zich in eene ontdekking ontlast. De verbeelding ziet wat niet bestaat, maar het verstand staart zoolang naar de waarheid tot het haar aanschouwt en ligchaam geeft.

Welk gebied het menschelijk ontdekkingsvermogen ook betreedt, altijd stuit het, vroeger of later, op een onoverkomelijken grenspaal, een onoplosbaar hoe, de oorzaak der gevolgen en verschijningen, welke de wetenschap niet meer doet dan waarnemen.

De mensch leent het dier eene veelal willekeurige inborst, die het wel niet het minst aan den indruk, welken deszelfs uiterlijk op den mensch te weeg brengt, te danken heeft: er zijn paarden en katten, die trouwer zijn dan menige hond, en de vreedzame ezel is een verstandig dier.

De wreedheid jegens de dieren staat bij den mensch in omgekeerde reden tot hunne grootte. Zeker is het, dat wat schrik en vrees tegenover het groote heet afkeer wordt tegenover het kleine.

— Adel stort nieuw bloed in de aderen, herschept den mensch. Gelijk 's Heeren genade dezen op nieuw geboren doet worden, den ouden Adam doodt, het zedelijk bestaan omkeert en verandert, even zoo de genade des vorsten. Daarom is adel ook onvervreemdbaar.

— Gelijk het tatouage van den wilde? Mis! De genade van den vorst is geen initiatief, maar eene bekrachtiging. Reeds door zijne daden is de mensch herschapen, alvorens hem de brieven van adeldom ijken en stempelen. Hieruit volgt, dat, wanneer de deugd verflaauwt bij den geadelde of bij zijn nageslacht, de adel tevens verloren gaat, trots alle adelbrieven.

Wat in de wereld fatsoenlijkheid heet, rust op willekeurige grondslagen, *sur l'arbitraire et la convention*. Niet de gedurige afwisselingen, de eb en vloed van familie, aanzien en fortuin, wat op-, onder- en voorbijgaand is, moest tot kenmerk worden aangeno-

men, maar het wezen van den mensch, het verstand, de geest, het gemoed, la valeur morale et intellectuelle.

Het is najaar. Een trotsche beuk prijkt voor het huis; een bed met rozen ligt er onder. De beuk strooit zijn gebladerte over de rozen. Weldra staat hij, beeld der liefdadigheid, naakt en ontbladerd, en slapen de bloemen haren winterslaap, gekoesterd door zijn kleed.

De ware zedigheid is als de korenaar, die zich te gereeder nederbuigt, naar mate zij rijker geladen is.

Men doet wèl niet al te gaauw te zijn met regels van levenswijsheid te stellen, waaraan men maar al te vaak ontrouw is. Op handelingen komt het aan. Uit deze mogen anderen onze beginselen afleiden, gelijk de critici hunne aesthetica uit de meesterstukken der ouden.

Oude lieden doen wèl geene oude doktoren te nemen. Deze zien als in een spiegel hun voorland in de kwalen der oude lieden en tellen ze daarom ligt; gevolgelijk gaan dan de oude lieden vaak, waar de oude doktoren liever nog zoo gaauw niet naar toe willen.

Bewustheid der bewusteloosheid, hoogste zaligheid der vadsigen!

Als men zich eenzaam verheft op vleugelen des ge-

voels, is het zoet aan den gezigteinder de vreugdevuren te zien branden, die men in vriendenharten ontstoken heeft.

Weelde, dochter der beschaving, die hare moeder ombrengt; mondig geworden, stoot zij den dolk in de borst, die haar gevoed heeft.

De hoog beschaafde man beweegt zich door alle klassen der maatschappij met evenveel gemakkelijkheid. Als de kwik in het weerglas, gaat hij onverschillig naar boven en naar beneden. Dat hij zulks evenwel vermag, is reeds het gevolg zijner meerderheid, een blijk, dat hij op de hoogste sporten der maatschappelijke ladder staat en dus maar alleen de kunst behoeft te verstaan van af te dalen.

Met eene warme liefde voor enkelen en eene ijskoude onverschilligheid — geene minachting: ze prikkelt — voor de meesten, brengt men het in de wereld ver. De menschen zijn maar al te zeer geneigd het oog te zoeken, dat hen onopgemerkt laat, en leveren den koelen veinzaard hunne draden op genade over.

— Hoe kan zoo'n domme rijkaard dien vlijtigen, bekwamen burgerman al die pligtplegingen waard zijn!
— Die domme rijkaard vertegenwoordigt eene geweldige maatschappelijke kracht: het kapitaal. Dit is het, en niet zijn persoon, hetwelk in hem ontzien en geëerd wordt. Noem het afgodendienst, zoo gij wilt; zeg alleen maar niet, dat het laagheid is!

IJdelheid is zelfbeschouwing en sluit zelfonderzoek uit. Hoe ligter ontvlambaar de eigenliefde, hoe minder vatbaar de geest voor ontleding en beoordeeling van deszelfs verrigtingen. Waanwijsheid plaatst den mensch als voor een spiegel tegenover zichzelven; hoe meer stralen er voor hem uit zijn beeld schieten, hoe nevelachtiger de omliggende wereld met hare voorwerpen wordt.

— Behouders, ook van het verouderde, ook van het verkeerde! zeggen de jonge lieden. Een oude toren, eene kale schans staan eene spoorwegonderneming halsstarrig in den weg. Waarom wordt die vervallen brug niet vervangen? Gij loopt gevaar onder dien bouwval begraven te raken. Wordt dan nooit die vuile boel weggeruimd en een plantsoen op de plaats aangelegd!

De jonge lieden weten niet, hoeveel hart onder het behouden loopt. De gehechtheden komen niet dan met de jaren. De jongeling bemint in het tegenwoordige, de grijsaard in het verledene. Hebt toch deernis met de oudjes!

Het tooneel, waar de mensch op handelt, behoort niet afgemeten te worden naar de ruimte van hetzelve, maar naar de verhevenheid van den menschelijken geest.

De deftigheid is eene valsche *respectability*, vaak het masker der onbeduidendheid, welke wil vooruitkomen, zich voor bruikbaar wil doen gelden en zooveel figuur maken in de wereld als ze kan. *C'est le fond de ceux qui n'en ont pas.*

Copernicus rukte de wereld uit haar middenpunt en verkondigde hare ondergeschikte plaats in de onmetelijkheid van het veld der hemelbollen. Wie zal de Copernicus zijn, die den mensch uit zijn middenpunt rukt en wetenschappelijk-gestreng door evidente analogiën aantoont, dat zelfs voor den homo sapiens geene enkele schakel der natuur is verbroken geworden, voor dezen geene bijzondere voorwaarden van bestaan en voortbestaan kunnen wezen? De mensch is een gedeelte van het geheel, geene uitzondering op het geheel.

De natuur brengt voort om te vernietigen. Op de overblijfsels van een vroeger organisme tieren die van een later; in de stof van een vorig individu ligt de kiem van een volgend. Het behoud der individualiteit wordt door de stof niet geleerd: geene verjeugdiging; herleving, plaatsvervanging.

Ik weet niet wie beweert, dat het geluid meer het gevoel aandoet en tot het gemoed spreekt, wat gezien wordt meer op het verstand werkt. Dezelfde, geloof ik, die de gewoonte eene herinnering van het gevoel noemt.

Met liefderijke zorg spint natuur de zijden ton om de zijwurm, waar ze in afzondering verpopt tot ze voor de buitenwereld rijp is.

Met liefderijke zorg spint de staat den knaap in de heilzame draden der opvoeding, opdat hij in opvoedkundige afzondering zich tot het werkelijke leven voorbereide.

Beiden, de zijwurm en de knaap, fladderen de wereld in; de eerste ten koste van het tonnetje, welks draden hare levensdrift verscheurt; de laatste van de opvoeding, wier beginselen hij schendt. Het met angstvallige naauwgezetheid opgekweekte schepsel vernielt zich in drie maanden of drie jaren in zwelging van lust en zingenot.

Geestdrift is de vlam der overtuiging.

Eene moeder vreest het eerst en hoopt het langst.

Hoe vaak zijn de handelingen van den mensch niet in weerspraak met zijn spreken en schrijven! Het is, omdat de engel denkt, maar het dier doet.

De bergen en het leven zijn daarin onderscheiden, dat bij de eersten de opgang het minst aangenaam is.

Al wat lekker is, is ongezond; al wat deugdzaam is, is vervelend; al wat pleizierig is, is zonde.

Waar niet voor geld is aan te komen,
Zijn adel, kindren, zware boomen.

De magtigste en gevaarlijkste vijand is de publieke opinie.

Hetgeen den Hollander voornamelijk ontbreekt, is de opvoeding, welke de mensch later zichzelven geeft. Is de oorzaak er mogelijk van, dat in de vroege kindsch-

heid voornamelijk de mechanische fakulteiten van den geest worden geoefend, veel te weinig het oordeel en het zelfstandig denkvermogen ontwikkeld?

De mensch is een gezellig dier; het verkeert in maatschappijen, leeft bij troepen. Die trek naar gezelligheid uit zich in wisseling van denkbeelden. Bij gebrek aan deze, zuipt en zingt de gemeene man, eten en drinken de groote lui zamen, en om dat eten en drinken fatsoenlijk aan te kleeden, doen zij, alsof zij met elkander praatten, geven namelijk onderling geluiden, alsof zij elkander iets te zeggen hadden.

De bron der zelfzucht is gebrek aan liefde. De liefde leeft in de opofferingen, die zij brengt.

Het leven is eene gedurige teleurstelling der pogingen, welke men in het werk stelt, om te doen wat men verlangt.

De grooten zijn, beweert men, even omkoopbaar als de kleinen, maar de grooten zijn duurder.

De mensch is voorzeker een kwaadaardig dier, un méchant animal, gelijk de fransche dichter zegt; dit laat echter niet na, dat men door zachtheid toch nog al veel van hetzelve gedaan kan krijgen.

Angst is het hoofdgevoel, dat ons heelal beheerscht; angst speelt de hoofdrol. Als ik de oogen in het boek der schepping sla, lees ik overal angst. Beschouw de die-

ren tegenover elkander en tegenover den mensch, den mensch tegenover zijn natuurgenoot en tegenover het Opperwezen; beschouw beiden, dier en mensch, in betrekking tot een zonderling wezen, dat zij niet verstaan, niet begrijpen, een wezen met veel grooter verstand begaafd, met veel grooter hulpmiddelen voorzien dan zij. Vrees te voeden, vrees in te boezemen, ziedaar het wachtwoord van den natuurlijken mensch, ook van de dieren.

Als de mensch denkt, brengt hij eene verborgene vloeistof, een sympathischen stroom in beweging, die ook op het hersenweefsel van anderen drukt en in hetzelve dezelfde of verwante denkbeelden te weeg brengt. Uit deze gissing verklaar ik den tijdgeest en de denkbeelden, welke, gelijk men het noemt, in de lucht zitten.

Zonderling! Als de menschen iets vervaardigen, is het een lof, die niet weinig beteekent, dat het zoo juist past en zoo subtiel gemaakt is, maar naar mate der subtiliteit hapert en breekt het ook ligter. Zie daarentegen de natuur! Wat is preciezer en subtieler dan hare werken, en toch haperen zij niet en breken niet. Maar zij leven ook, en wat de mensch schept is dood en mist bij gevolg de elasticiteit des levens.

Time is money, zeggen de Americanen; and health, voeg ik er bij.

Eene karikatuur op uncle Toby. — Eene dame

wordt door eene mug geplaagd. Zij schelt haren knecht.

— Jan, laat de mug naar buiten!

Jan, met deernis. — Mevrouw, het regent zoo!

Lang te leven is treurig. Eerst ontvallen u uwe vrienden, niet door den dood, maar door het huwelijk. Zij leven nog wel, maar verwijderd; zij schieten wortels en verplaatsen zich niet meer; de intimiteit verdwijnt, men vervreemdt, verliest elkander uit het oog, men heeft niet meer aan elkander. Daarna gaan uwe steunen en raadslieden, de menschen van ondervinding, die u de waarheid zeggen, uwe belangen behartigen, u liefhebben, uwe ouders en voormalige leermeesters, en zij, die u gekend hebben, toen ge nog een kind waart. Eindelijk komen uwe tijdgenooten aan de beurt, en weldra, alleen overgebleven te midden eener wereld, eener maatschappij, waarmede gij geene sympathie meer hebt, die er geene heeft voor u, reikhalst gij, vermoeide pelgrim, naar het graf, waarvoor gij rijp zijt.

Men moet iemand nooit laten bespeuren, dat men hem in den zak heeft, anders kruipt hij er terstond uit.

Zoo verhoovaardiging ooit gebillijkt kan worden, is het bij diegenen, die *fils de leurs oeuvres* zijn. Ongelukkig hebben ze veel minder slag om zich op hun adeldom te laten voorstaan dan zij, die alleen maar *fils de leurs pères* zijn, zoodat het de eersten zot staat en de anderen bij het algemeen een *prestige* te meer geeft.

DE POFFERTJESBAKSTER.

Op zekeren avond zou ik met mijn nichtje kermis houden. Wij hadden ons hart aan de meeste kijkspellen opgehaald, en het was reeds tien geslagen, toen ik haar onverwacht eene breede, schitterend verlichte laan inleidde, eene laan met poffertjeskraam aan kraam ter beide zijden. Poffertjeskramen! wie kent, wie waardeert ze niet? Wie heeft niet meermalen in een harer beide kabinetjes, eng als schuitenroefjes, het ruimste, zoo al niet het reinste genoegen gesmaakt? Mijn nichtje wilde mij iets zeggen, maar wij verstonden elkander niet; hier was het een draaiorgel, daar eene viool, ginds eene harp, met eene stem er achter, die met de harptoonen wedijverde: vijf en twintig instrumenten, vijf en twintig deunen. Daar stonden zij, de virtuosen, midden in de kermisvreugd, voor het gordijntje, dat telkens opwoei en een uitgelaten gezelschap heeren en dames vertoonde, hetwelk, zonder zich te storen aan de muziek, op eigene en ongeknnstelde wijze voortzong en zichzelven begeleidde door met de vuisten duchtig op het tuitelachtige

tafeltje te trommelen, terwijl keel en gebak telkens door een stortend glaasje anijs besproeid werden. Wat zag er alles zindelijk uit, niettegenstaande die menigte, welke van 's ochtends vroeg tot in den laten nacht in- en uitliep, en die rookwolken, welke met moeite naar boven stegen!

Hoe helder was dat koper geschuurd, hoe zorgvuldig die vloer, die meubels, dat fraai beschilderde houtwerk gewasschen en geboend! En kijk! van voren was het lusthuis met bloemen getooid, met goudsbloemen en balsemienen! Waarlijk, men kreeg lust om binnen te gaan. Maar de eene kraam was vol en in de andere was dronken volk. Op eens vliegt eene dikke, vette meid met een los kornetje en een van voren opengerukt jak, welks mouwen hoog zijn opgestroopt, een boezelaar vol vetvlakken en handen alsof zij zich van boter in plaats van zeep bediende, als een pijl uit den boog op ons aan, pakt mijn nichtje beet en schreeuwt haar toe in het hardste hollandsch, dat ooit gesproken is:

— Nou, juffertje, dat tref je! daar is net plaats binnen; ik zie wel aan je neus, dat je trek heeft!

— Heb je lust, Daatje? vroeg ik plaagziek.

— Je weet immers wel, dat ik van geene broedertjes houd.

Maar de meid liet haar niet los en trok haar met zich mede, roepende, terwijl zij het gordijntje van het vertrekje reeds opligtte:

— Kijk, lievert! daar zit al een kiepidootje onder de tafel!

Toen werd mijn nichtje, aan zulk soort van aar-

digheden weinig gewoon, zeer verlegen en bij gevolg zeer boos. Zij scheurde zich los, en ik zeide op een onnoozelen toon, haar strak onder het hoedje aanziende:

— He! hou je niet van broedertjes, Daatje?

— Dat weet je wel. Ga dan toch voort, Jan! Het stinkt hier zoo, het is hier niet uit te houden! Dat gemeene volk!

Dit alles zeide zij met afgebrokene stem en nedergeslagene oogen.

Mijn nichtje hield niet van poffertjes, zoo'n nuf! Maar ik geloof, dat zij het er maar om zeide, want anders!.... Beklaag of bespot mij, groote lui! ik wil er geene doekjes om winden: ik houd van poffertjes. Gij zult mij aanmerken, dat de poffer op den trap der gesuikerbakte wezens eene der laagste sporten bekleedt, dat een verfijnd verhemelte de gedachte zelfs aan den geur er van ondragelijk is, dat de poffer zonder den minsten twijfel het gemeenste gebak is aller gemeene gebakken en enkel in het aanwezen geroepen, om ten buit te verstrekken aan denzelfden mond, die zich den ganschen namiddag met het van een scheuren van stinkende scharren heeft onledig gehouden. Het moge alles waar zijn, doch mijn gevoel doet mij in dit bijzondere geval alle redenering op zijde schuiven, en mijn dozijn poffertjes is op eer ik het weet. De poffer zij een gebak voor ruwe verhemelten, maar toch zou ik niet gaarne zien, dat mijn meisje er een vies gezigt van trok; want, ziet gij, hij is mij meer dan eten, meer dan lekkernij, hij is mij eene herinnering aan mijne kinderjaren en hun

getrouwe vertegenwoordiger. Weet gij nog wel, mijne makkers! als Jan Huisman met de poppenkast heel uit had gespeeld en dan nog naderhand de chinesche schimmen zou vertoonen, hoe wij ons dan gretig rondom de groote tafel schaarden, de oogen als arenden op den ronden tinnen schotel gevestigd, en hoe wij ons dan verlustigden in de poffertjes, die ons geurig tegenwalmden? Het kind is op die jaren een beetje als een dier: het leeft om te eten. Maar, o! welk een geluk was dat ook, te beproeven wie de meeste poffertjes op kon, en elkander uit te tarten, en hoe dan degenen, die voor de mast zaten, werden uitgejouwd, en hoe er dan gevochten en geplukhaard werd, en hoeveel tranen er dan vloeiden! Maar dan schoot er oogenblikkelijk een groot mensch tusschen beide, die ons van elkander haalde, en de meid wiesch onze handen af aan de pomp en veegde met de vergotene tranen ons gezigt schoon, hetwelk tot boven de oogen glom van boter en van suiker.

Hoe gaarne was ik met mijn nichtje voortgewandeld! Maar wij konden niet ééne kraam ongemoeid meer voorbij. Het geleek wel afspraak. Voor iedere kraam werden wij aangehouden, dikwijls stonden wij er halverwege in eer wij het wisten. Mijn nichtje begon bijna te huilen. Daar vallen wij onverhoeds in handen van drie Bevalligheden te gelijk! De eene trekt mij hardhandig regts, de tweede mijn nichtje links, de derde ons beiden achteruit. Mijn nichtje begon te kermen. Ik wist waarlijk niet, hoe mij van de wijven te ontslaan. Op eens neem ik een wanhopig besluit. Ik grijp Daatje om het lijf, vlieg met

haar in de eerste kraam de beste, trap in een ondeelbaar oogenblik het achterdeurtje open, niettegenstaande het gevloek en getier van al de meiden, en sta... Lezer, hebt gij wel eens eene kermis, maar vooral eene reeks wafel- en poffertjeskramen bij avond op den rug aanschouwd? De hemel beware er u voor! doch verbeeld u iets zeer donkers, zeer vuils, zeer onveiligs en zeer glibberigs. Hoe ik door mijn nichtje beknord werd! Het arme meisje moest terstond naar huis, om andere schoenen en kousen en een anderen japon aan te trekken.

— En nu de poffertjesbakster? — hoor ik u zeggen. Hebt gij haar dan nog niet opgemerkt, die dikke, mannelijke, zweetende, glimmende, ernstige, voor dat felle vuur en die heete plaat zich blakerende vrouw? Zie, daar zit zij op haren hoogen troon, die koningin van dat houten paleis! daar woont zij, in haren geheimzinnigen damp gehuld, die Pythia voor dat altaar! daar arbeidt zij voor de hollandsche burgerij, het oog alleen op de zwartgeschroeide plaat gevestigd, het beeld der oplettendheid gelijk! Geef acht op haar! gij kunt het gerust doen, zoo lang hare meid, de arm van dat hoofd, de uitvoering van die gedachte, elders bezig is. Met welk een edelen zwier, welk eene vaste hand, werpt zij het beslag in de kuiltjes van de plaat, die tot vormpjes strekken! Met welk eene beradenheid en kalmte keert zij het baksel — en altijd op het juiste oogenblik! — met de lange vork om, tot dat eindelijk de meid, door eene heimelijke bewustheid gewaarschuwd, aansnelt, de gare poffertjes oppikt, op het bord stapelt en met het

stalen gereedschap het gezelschap binnen snikheet voorzet! Nooit sist het eene baksel langer op het vuur dan het andere, alles is berekend; de kunstenares weet met wiskunstige zekerheid te bepalen, hoeveel dozijn in het uur en hoeveel elken dag. Zoo zit zij daar dagen, weken achtereen, sprakeloos onverschillig, onbewegelijk, van de eene kermis op de andere. Het suist, het bromt, het gilt om haar heen: zij merkt het niet; de kermis draaft, woelt, zwiert voorbij hare planken woning: zij heeft er ooren noch oogen voor. Zij bakt maar, de goede vrouw! en verpersoonlijkt het beeld van den dichter, die slechts in de eenzaamheid kan werken voor de menigte.

1841.

DE WAFELMEID.

De lente is daar, welke bloemen brengt en geuren en frisch loover, maar tevens ook, helaas! de kermis. Zoo blaast zij hare eigene loofhut omver; zoo verwoest zij haar eigen prieel; zoo scheurt zij dwaselijk, de onbedachtzame! haar rozenkleurig kleed; zoo bederft zij ons het lieve saizoen der ontwakende natuur, zoo vergunt zij den orgeldraaijer het gezang der nachtegalen te verstoren. O, de kermis! o, dat gesuis en gedruisch, dat getoeter en gegil, dat uitzinnige en luidruchtige, waaraan het volk zich vergaapt en overgeeft! dat ledige en laffe, hetwelk genot moet heeten! Weg nu met de eenzame mijmering, met het stille genoegen van den huisselijken kring! Op straat, onder de menschen, te midden van het gegons en het gedrang, daar, daar de vreugde opgezocht, nagejaagd, en zich vermengd onder de bonte scharen! Zegt niet, dat ons volk onvatbaar zou zijn voor eene karnavalkoorts: het karnaval van Holland is de kermisweek, en als het klokgelui aankondigt, dat zij om is, zijn de meesten nog niet verzadigd.

Wilt gij haar beeld, de zigtbare en vleeschelijke uitdrukking van dien tijd van ongebondenheid, van licht- los- en dolzinnigheid, van dronkenschap naar ziel en naar ligchaam, bij jong en oud? Beschouwt die Vriesche wafelbakster, met hare nationale kaper, haar kleurig lang jak, groote voeten, waaraan zij krakende schoenen draagt, en pakkedragers rug. Kijkt! zij doet stappen als een dragonder, en wat zit zij dik in het vet! of... in de kleeren? en hoe onbehabbeld sliert zij van den eenen kant van de straat naar den anderen, om hare waar uit te venten! Zij is bijna zoo mannelijk als een Scheveningsch vischwijf. Juist houdt zij daar stil voor een open raam. Let op! zij biedt het gezelschap, dat zij voor het venster ziet, de versche wafelen aan en begeleidt de woorden van hare in hooge toonen klinkende stem met eene alleronaardigste beweging van de hand, waarin zij hare gesuikerde en gekaneelde lekkernij houdt, waarvan zij nu juist het servet heeft afgeligt, het blaadje bij elke uitnoodiging van haren mond met een klein zetje vooruit duwende:

— Lekkere wafels, toe! Ze zijn nog warm, toe! Juffrouw toe! Mevrouw, toe! Jonge heer, toe!

Doch het is eigenlijk slechts in eene Academiestad, dat de Vriesche wafelbakster waarlijk op hare plaats is, dat zij in al hare eigenaardigheid, in al hare kracht, in de geheele volheid van haar karakter kan gekend en beoordeeld worden. Gelieft mij slechts te volgen bij het eindigen van het paardenspel! Nog zijn uwe ooren doof van het gebom der turksche trom, of gij wordt blind van de groote oliepitten, die u, zoodra gij u op straat waagt, als het ware de oogen uitsteken.

Maar gij bekomt ras van de verbijstering en wordt den hellen glans gewoon. In eene bevallige laan van hoog opgaande boomen, is eene rij Vriesche, met harde kleuren afgezette en landschapjes uitgemonsterde wafelkramen opgeslagen, als tribunes tusschen de kolommen eener kerk, wanneer er eene plegtigheid, eene krooning of een jubilaeum, plaats grijpt. De winkeldochters, die op den drempel staan te wachten, zijn opgeschikt, de boter sist in het ijzer; de rosse gloed der lampen, de menigte, die in- uit- en voorbij zwiert en slentert, de verschillende troepjes muziekanten, met harpen, violen, orgels en heesch gezang gewapend, die tegen elkander in tjingelen, krassen, draaijen en kraaijen, dat men er oor- en kiespijn van krijgt, alles brengt er het zijne aan toe om eene algemeene ongedurigheid en verwarring te doen ontstaan, in welke ieder belanghebbende zijn voordeel zoekt. De ingang der kramen is zoodanig met burgers bezet, dat men er naauwelijks een blik in kan slaan, en men zou meenen, naar het gestommel en getier van binnen te oordeelen, dat er al iets heel vermakelijks in bedreven moet worden. Het zijn eenige studenten, die met de bakmeiden zitten te vrijen, studenten, meestal in het eerste hunner Academiejaren. Hoeveel maal liepen zij niet reeds als schooljongens de verleidelijke wafelkramen voorbij en lonkten de roode Houri's toe, die toen nog geen enkelen oogwenk voor hen over hadden! — Laat ons maar eens student worden! — dachten zij, en het was eene der redenen van dankbaarheid voor hen, dat hunne oude luidjes hen lieten studeren: want een burger, dit wisten zij,

komt in geene wafelkraam: weg met hem! slaat hem er uit, met vuisten, knuppels en ploertendooders! Alleen de dienders weten niet op hoeveel bloedneuzen en blaauwe ruggen deze ontheiliging der wafelkramen het philisterdom, dat nog zijne aanrandingen van het monopolie niet opgeeft, te staan komt.

— Als ik maar eens student ben! zei de kwak. En ziet, nu is hij student en wordt door de wafelmeiden met opene armen ontvangen, zit op haren schoot, proeft hare zoenen en geniet al die heerlijkheden, waarvan hij zoo lang en zoo vurig gedroomd heeft.

Ach! hoe valt het hem tegen, als hij de gemeene kermis-Venussen van naderbij dan van tien schreden afstands leert kennen! Wie had het ooit durven denken! Het lieve, het poezele, het aanvallige Vriezinnetje is noch lief, noch poezel, noch aanvallig; zij is ruw, hardhandig en astrant. Het zweet loopt haar tappelings langs het voorhoofd, hare konen zijn slordig met korrelig blanketsel — iets als tand-opiat — besmeerd, haar boezelaar is met allerhande likeur bedropen, aan hare lippen plakken kruimels als aan die van bestje van Meurs, hare handen zijn kleverig, en als gij haar op uwe knieën trekt, bemerkt gij, dat zij naar rook stinkt. Daarbij komt nog, dat zij koel en onverschillig van natuur is; dat haar stoeijen, haar ginnegappen, haar flikkeflooijen, hare vrolijkheid, hare zoogenaamde geestigheden, dat dit alles van buiten is geleerd, ja! haar zelfs vermoeit en verveelt; dat het maar eene rol is, die zij speelt, om klanten te lokken, en zij niet eens de misdadige, satanische aantrekking bezit van andere lage vrouwspersonen,

waarom dan ook het wafelmeidenloopen niets anders dan een zouteloos, een flaauw, een kinderachtig vermaak is, een vermaak, dat niet eens slecht durft wezen. En daarom: zoodra ik ooit een zoontje naar de hoogeschool zend, raad ik hem stellig:

— Jongen, ga vooral naar de wafelkramen en maak kennis met de Vriezinnetjes; er valt niets ergers bij op te loopen dan een pak slaag; binnen weinige nachten zijt gij tot walgens toe verzadigd, en de duivel des wafeldoms kwelt u niet langer. Ga dan ook den volgenden morgen, als gij uitgeslapen zijt en al de anijsjes en de curaçaotjes van Mina, van Anneken, van Grietje, van Louise — Louise! — uitgedampt zijn, en u ingenomenheid genoeg is overgebleven, om nog iets in de meiden te vinden, of opgewondenheid genoeg, om er iets achter te zoeken, ga dan, wanneer de klok twaalf heeft geslagen, voorbij hare planken tempels kuijeren en aanschouw uwe opgedrilde vlindertjes van den vorigen avond, van den laten nacht, op klompen, in een morsigen onderrok, eene zwarte ondermuts en een gezigt, rimpelig, vakerig en geel als een zeemelap, terwijl zij bezig zijn hare half geslotene woning uit te dweilen, het hoofd omlaag en ik zal niet zeggen hoeveel onbevalligs in de lucht; of wel, loer den anderen kant uit en neem haar waar op hare schuit, ploeterende in de waschkuip; werp dan een diepen blik in hare houten loods, waar het huisgezin zich zit te voederen, en zoo gij bespeuren kunt, door den schemer heen, die er heerscht, welk soort van Muzenzonen het maal der Nimfen deelt en van hare pannekoeken mede eet,

Voorwaar, voorwaar! gij zijt genezen,
Of wordt een flaauwe poen als dezen!

En nu roep ik nog eens: ja! de Vriesche wafelmeid, zij is de waardige genius der kermispret, even dol, even woest, even onbezonnen, even smakeloos en grof; en dat alles, niet omdat hare inborst zoo driftig, haar bloed zoo warm, haar gestel zoo dartel is, maar alleen dewijl haar ambacht, hare broodwinning gebiedt, haar beroep het medebrengt zich aldus aan te stellen; om dezelfde reden in één woord, waarom de kiezentrekker op zijn wagen snakerijen verkoopt en de pias van Blondin over zijn hooft buitelt. En desniettegenstaande blijft men nog altijd menschen vinden, die zich door hare bekoorlijkheden laten inpakken en van het gebak niet vies zijn. De ondervinding is eene heilzame zaak, maar — hoe jammer! — eene aaneenschakeling van dwaasheden voert er ons heen.

Gelijk zekere kleine slak, die de rozen bezoedelt, zoo bederft de kermis ons voorjaar. Gelijk de paardebloem naast de sering, prijkt de wafelmeid in den ruiker der lente; want eene bloem is zij, maar eene stinkende.

En nu, leve de nicht van Mees en de weduwe Sjardyn!

DE CIGAAR EN DE DAMES OP DEN SPOORTREIN.

De spoortrein staat te vertrekken; een paar heeren nemen de laatste oogenblikken met elkander waar, mannen van zaken denkelijk — wie is het niet een beetje in deze eeuw? — en wandelen, druk pratend, de plateforme op en neder. Beide rooken; geene Goudsche lange pijp, voorwaar! iets zoo huisselijks heeft zelden in het openbaar meer plaats, of het moet onder ouderwetsche, stevige burgerlui zijn, en zoekt ieder thans niet zoo weinig mogelijk tot deze te behooren? Ook staat die heeren dat rooken vrij. Maar de een is geheel in het zwart gekleed en uitgedost met wit zijden vest, witte das en dito handschoenen, wat men in gala noemt, ce costume, zoo als Mevrouw Cavé schrijft, dans lequel ils nous épousent et nous enterrent, doch men behoeft aan zijn gelaat niet te vragen, of hij op eene begrafenis dan wel op een dîner gewacht wordt. Te 's Gravenhage verlaat hij den trein. Hij ziet er wel naar uit, alsof hij misschien door een der hoven of ten huize van een der ministers of gezanten genoodigd is, doch waar dan ook, kunt gij begrijpen, mevrouw! dat een man van dien stand en dat gewaad nu juist rookt,

dat hij het zich veroorlooven zal, dat zijn gevoel van eigenwaarde, dat de zorg, welke hij voor zijne geboorte en zijn rang in de maatschappij behoort te dragen, niet tegen de boerschheid zullen opkomen van met een adem als die van een klapperman te spreken.... welligt tot eene vorstin; met nicotinevingers, die het hart van ieder fatsoenlijk man moesten omkeeren en het zeker dat van iedere vrouw doen, te gaan zitten naast de echtgenoote van een of ander even hooggeboren als hooggeplaatst persoon? Ware dit alles! maar de vrouw des huizes, naast wie hij de eer heeft gezeten te zijn, weet niet waar zich te bergen van zekeren afschuwelijken en onbeschrijfbaren reuk, die zich aan haar opdringt en haar nu, bij het gebruik der spijzen vooral, en daar ontkomen onmogelijk is, ieder oogenblik hinderlijker wordt. Eerst meent zij het een der dienknechts te wijten te hebben, maar, neen! het wordt maar al te zeker; niemand anders dan haar buurman is de schuldige, en hoewel zij, ofschoon met moeite, verpligt is beleefd te blijven, jegens den man, die zoo weinig over schijnt te hebben voor haren persoon, haar gezelschap en haar huis, kan zij zich toch niet onthouden van meermalen tot haren geparfumeerden zakdoek de toevlugt te nemen, niet zonder vrees, dat het genoegen der andere dame, naast wie zij haren buurman geplaatst heeft, even erg als het hare door den dampkring, waarin zijn gestarnte zweeft, zal gestoord worden. Het spreekt immers van zelve: de genoodigde had, omgeven van eenige aanhoudend rookende heeren en zelf bovendien aanhoudend rookende, een uur

in den rook-char-à-bancs.... verschooning, heeren! de rookdiligence doorgebragt.

Een gering staaltje slechts van de ridderlijkheid der heeren van de negentiende eeuw! De cigaar, wie merkt het niet telkens op? dreigt in onze dagen de vrouw meer en meer op zij te schuiven; komen zij met elkander in aanraking, wees verzekerd, dat de cigaar haar de baas is en zij het veld zal moeten ruimen. De tijden der copulatie van le chevalier et sa dame zijn voorbij. In eene eeuw où l'honnête femme est abolie verdeelen de chevaliers du cigare hunne oplettendheden tusschen twee voorwerpen: de cigaar en het paard, en is de cigaar het uithangbord van den ongehuwden man. Ofschoon dit van de aanzienlijke standen in het algemeen geldt, nemen toch de hooger in beschaving geklommen natiën nog zekere égards in acht, een woord waarvoor het Hollandsch geen aequivalent aanbiedt. In Frankrijk en nog veel meer in Engeland gaat een geur van ligchaamsreinheid en schoon linnen van ieder fatsoenlijk man uit; men heeft er tot heden de zotheid het bijgeloof aan fatsoenlijke en onfatsoenlijke luchten te onderhouden en vindt het wel de meest geoorloofde behaagzucht, dat ieder er zich op toelegge zich in gezelschap op het aangenaamst voor te doen. Zeker behoort het tot eene der eigenaardigheden van de vaderlandsche nationaliteit, dat zulks den Nederlander onverschillig pleegt te zijn. Hij stinkt liever. Wat zou dat! Men heeft lust tot rooken, men rookt of heeft gerookt en zal rooken. Op het eerste woord, dat een heer tot haar spreekt, treedt de vrouw des huizes

eene schrede achteruit; aan tafel fluistert zij haren knecht de order in, dat de kamenier hare flacon van hare toiletkamer hale. Hij stinkt er intusschen maar braaf op toe en stinkt opzettelijk, want bij ongeluk rookt men geene cigaren.

— Daar moeten ze dan maar aan gewennen, hoor ik een ander heer het gesprek besluiten; bij dergelijke nuffen, viesneuzen en flaauwvalsters kom ik gelukkig niet aan huis.

Van in katzwijm liggen is ook geene sprake, mijnheer! U kan walging genoeg verwekken, zonder dat het daarom zoo ver komt. Vrouwen zonder kuren vallen ook zoo gaauw niet flaauw, u hindert ze eenvoudig maar of bezorgt ze ten hoogste wat hoofdpijn. Naar ik gis, acht u zich de jaren der behaagzucht voorbij, doch weet, mijnheer! dat er eene zekere coquetterie bestaat, die tot uwen hoogsten ouderdom, tot uw laatste feest, ja, tot uw laatste ziekbed diende voort te duren!

In Engeland heerscht, gelijk algemeen bekend is, de gewoonte, dat de heeren, nadat de dames zich, om zoogenaamd thee te zetten, hebben verwijderd, na tafel wijn blijven zitten drinken, en de avondzittingen van dat parlement plagten wel eens, helaas! wat al te lang — ik verheug mij den verleden tijd te kunnen gebruiken, want er is merkbare verbetering in den toestand — te worden voortgezet. Hier te lande heeft iets ergers plaats dan de roes van een voor het overige wel opgevoed man. Men blijft zitten rooken. Men verpest de eetkamer. Deze krijgt hare eerste frischheid nooit terug, en de stank is uit de

gordijnen niet meer te krijgen. Het alternatief doet zich voor van vrouwen of cigaren, is er een enkel heer, zoo hij rookt, die zich een oogenblik bedenkt? Niet dan een half uurtje voor dat de rijtuigen afgeroepen worden, verschijnt de gastheer met zijne vrienden weder in het salon; de deuren gaan open; onder eenige laffe complimenten, hebben de tabakwolken gelegenheid bij de dames binnen te dringen en krijgen deze vervolgens de geuren hunner teedergeliefde nicotiaansche bloemen uit de eerste hand. Heet dit nu achting, ik zeg niet voor een ander hebben, maar voor zijn eigen persoon?

— 's Lands wijs, 's lands....

Spreekt dat woord niet uit, mijnheer, of ik stop u den mond! Er is eene uitwendige beschaving en eene algemeene kleeding, welke oppervlakkig alle standen gelijk scheert. Waardoor zullen zich de hoogeren van de lageren onderscheiden, als het niet is door dat zekere aangeborene gevoel, hetwelk den inderdaad fatsoenlijken man eigen is en kenmerkt en zich in, zoo men wil, kleinigheden en fijnigheden openbaart. Maar dat gevoel ontbreekt. De werkelijke, levende beleefdheid, de wellevendheid, die in het hart haren oorsprong neemt, wordt gemist; men heeft genoeg aan doode vormen, waarvan men des noods een wetboekje zou kunnen opstellen, zoodat ieder zou weten, waar zijn geval op te slaan en fatsoenlijk man zou kunnen worden naar vaste wetten van hoffelijkheid, of zou die onverschilligheid omtrent zijn eigen persoon en zijn stand, in onzen volksaard onder anderen met betrekking tot het rooken blijkend,

ook een zigtbaar teeken zijn van dieper liggend bederf?

Ik zit in den spoorwagen. Een afschuwelijk geluid keert nagenoeg mijn hart om. Een mensch met een zonderling geele jas, roode das en lange zwarte baard, iets tusschen een schildersmodel en een reiziger in, bij voorbeeld, blaauwsel of vensterglas in, die een bezabbeld, uitgerafeld en zwart ingebrand eindje cigaar tusschen zijne vingers zit te rollen, haalt iets achter uit zijne keel, hetwelk hij beleefd genoeg is bij uitzondering het venster uit te spuwen, in plaats van het ditmaal tusschen zijne beenen neder te leggen op de voetmat. Eene bejaarde dame over mij wendt van den onhebbelijken vent met waardigheid het hoofd af, maar de gruwel had zich niet ontzien zoo luidruchtig plaats te grijpen, dat ik hem even min als zij voor niet gebeurd kon houden, zoodat ik de stoutheid had, hoe glibberig de aanleiding tot eene conversatie ook mogt zijn, haar toe te fluisteren:

— Dat komt van al het rooken, mevrouw!

Ik geloof niet, dat zij mijne opmerking onwelvoegelijk vond en kwalijk nam, anders zou zij gedurende den togt niet zoo beleefd tegen mij geweest zijn; zij vond het alleen maar ongepast er op te antwoorden en deed moeite het raampje naar beneden te krijgen. Ik nam haar met hare vergunning het zeel uit de hand, hetwelk te smerig was om door eene vrouw met ordentlijke handschoenen te worden aangeraakt, en bezorgde haar versche lucht, waarnaar zij snakte. Als antwoord op de uitdrukking harer erkentelijkheid

en eigenlijk alleen, om het gesprek aan te binden, zeide ik:

— Het is hier nog al benaauwd, mevrouw!

— Het is hier affreus, en er schijnt nergens ontkomen aan.

Aan tabaksdamp, meende zij, want toen verhaalde mij de vrouw, hoe zij door eene toevalligheid verpligt was geweest alleen op reis te gaan, wat zij anders nooit behoefde te doen; hoe zij ten gevolge der gebrekkige correspondentie onzer spoorweg-ondernemingen, waarin het bevoorregte Nederland boven andere landen juicht, bijna een uur in de wachtkamer had moeten doorbrengen; hoe daar op de deur van die wachtkamer, te weten der eerste klasse, met groote letters de leugen: on ne fume pas ici, te lezen stond en in het hollandsch: hier niet te rooken; hoe zij daar in een walgelijken dampkring had opgesloten gezeten, waar de rook als het ware te snijden was, en dien ten gevolge eene ondragelijke hoofdpijn had opgedaan; hoe zij zich, zoodra de buitendeuren der gevangenis waren opengeduwd, naar den trein gespoed en daarin plaats had genomen, maar hoe zij ook daar vervolgd was geworden door eene rampzalige lucht, die haar ongesteld maakte; dit alles argumenten om haar vurig verlangen naar een open raampje te adstrueren.

— De rampzalige lucht, mevrouw! is gemakkelijk te verklaren. Het eene gedeelte der reizigers hier te lande is aan de willekeur van het andere overgeleverd; even als in de wereld: dupes et fripons! Vooreerst worden, naar het schijnt, de wagens nooit

behoorlijk schoongemaakt, uitgeborsteld en gelucht, want het stof vliegt u bij de minste beweging om de ooren, en zij rieken meestal duf en vuns, maar behalve dat vinden de conducteurs het verbod van te rooken denkelijk vrij gek en laten het er dus gewoonlijk in toe, gaan het er althans, zoo er zich ten minste geene dames in de wagens bevinden, slechts voor de leus in tegen, hetgeen, dewijl de administratie eene rookgelegenheid geeft, onvergefelijk is, maar: — Het land is te klein om gestreng te zijn, zeggen de toeters.

De passagiers, die voornamelijk in de wagens der eerste klasse, maar juist niet in de rookdiligence, begeeren te rooken, zijn namelijk doorgaans de aanzienlijke heeren met vervaarlijke en gevaarlijke puntsnorren, wier overmoed zich boven de wet waant, alsof wie het ook zij boven de wet ware! Die in het rookhok — vergeef het woord! — kruipen, is het algemeen, is iedereen, dat sommigen niet zijn, en ons landje is zoo aristocratisch, dat zich de arme conducteurs eene ramp op het lijf zouden duchten te halen, als zij het waagden een beroep op het gevoel van billijkheid dier heeren te beproeven, waarvoor ik wed, dat de betere natuur van deze nogtans aanstonds zou bukken.

Onlangs echter vroeg mij een zeer voornaam jong mensch, met wien ik geheel alleen in den wagen zat en reeds eenige vriendelijke woorden had gewisseld, of het mij ook hinderen zou, als hij eene cigaar opstak.

— Mij in het minst niet, mijnheer! De vraag zal zijn, hoe er de dames over zullen denken, die wij in de volgende stations in onze diligence kunnen krij-

gen of die heden avond in deze terugkeerende wagens plaats zullen nemen.

Een koud glimlachje en:

— U rookt zeker niet, was het antwoord.

— En ken dus de onweerstaanbaarheid der behoefte niet, wil u zeker zeggen, vulde ik den volzin aan. U vergist zich. Ik rook en ben zelfs een liefhebber van rooken, maar doe het nooit, waar ik vrees er iemand door te hinderen, des te minder in een eng besloten vertrekje als dit, waar de handhaving der wellevendheid, bovendien tot wet gesteld, grootendeels aan den goeden wil der passagiers der eerste klasse is overgelaten.

Ik wilde voortgaan en hem vragen, of hij 's winters ook naast zijne vrouw en in zijn eigen rijtuig zat te dampen, maar aarzelende, daar hij wel geene wettige echtgenoote zou bezitten, zag ik, dat hij een sierlijk zilveren tondeldoosje uit zijn zak te voorschijn haalde. Ik gevoelde geen trek om policie, die ex officio aan anderen was opgedragen, op den spoortrein te houden en vreesde bovendien mogelijk niet eens te zullen worden geruggesteund en derhalve eene ongelukkige figuur te maken, maar bedankte er echter voor het aangevangen gesprek voort te zetten. Met een pleizierig boek — mijne cigaar — zette ik mij aan den tegenovergestelden kant van den wagen, opende een raampje, las allergenoegelijkst tot de plaats mijner bestemming en nam volstrekt geene notitie meer van mijn onhandelbaren reisgenoot.

— Zou ik wel eens mogen weten, hoe die ongeluk-

kige cigaren het zoo deerlijk bij u verbruid hebben?

Ik vraag verschooning. De menschen hebben het verbruid met de cigaren, maar de cigaren zelven volstrekt niet. Er zijn nogtans cigaren en cigaren. Eene fransche vrouw, die zeker nooit anders dan regiecigaren had geroken, vroeg mij eens: — dites-moi donc, monsieur! quel est ce parfum que vous fumez-là? — Er zijn goedkoope en dure, geurige en stinkende, scherpe en zachte, ligte en zware cigaren, maar hare eigenlijke aristocratie wordt haar door degenen, die haar rooken, medegedeeld en ontleenen zij derhalve aan de behandeling, welke zij ondergaan, zoodat er ook rookers en rookers zijn. Ik ben verzekerd, dat de prins van Metternich, de hertog van Newcastle, de graaf de Morny niets tegen eene cigaar hebben, maar zie die hooggeborenen de gerolde bladeren alleen maar aanvatten en aansteken, en merk op hoedanig zij het arôme van de kostelijke Americaansche plant epicurisch en sybarietisch inademen, door mond en neusgaten langzaam en behoedzaam weder uitblazen; leer vooral van hen, dat zij het voortreffelijke rietje niet verder dan tot op twee derden oprooken, ten einde hunne fijne en keurig onderhoudene vingertoppen toch vooral niet met het vocht in aanraking te brengen, en dat zij de cigaar niet meer dan hoog noodig tegen de lippen drukken. Daarbij, welk een liefelijk gezelschap en goed vriend wordt eene cigaar op eene eenzame wandeling; welk een gezellig handgebaar in sommige oogenblikken voor den man, die de vrouw haar borduur- of tapisseriewerk vaak benijdt; welk een bescheiden vertrouweling, die nooit een fâcheux troisième wordt,

des avonds aan het hoekje van den conjugalen haard; welk een vriendschappelijke en beminnelijke gedachtenleider voor den kunstenaar, die zijn werk bepeinst en wiens kalmer of sneller en zenuwachtiger zuigen het rustige scheppingproces of de moeijelijke inspanning der wording, het adagio of het presto des gemoeds, aanduidt; voor den dichter, die zijne beelden ziet in de dwarreling der wolkjes en zijn rhythmus in hare kronkelende bewegingen. Maar weg van mij die vuilik, wiens gespuw, gezabbel en geknabbel de kostbaarste en kostelijkste cigaar tot een walgelijken en afzigtelijken stinkstok verlaagt; die van zijn mond een schoorsteen maakt, voor wien de cigaar niet is eene weelde, maar eene behoefte; geen tokkajer, maar jenever; wien het niet schelen kan wat hij rookt, die rookt zoo als een ander pruimt, die niet eens rookt gelijk een wilde, maar als een baviaan, en die met vreugd aan dit Baeotisch stoomgenot de helderheid zijner stem en de witheid zijner tanden opoffert. Voor hem bestaan, helaas! de geuren der panatella's niet, maar gij, die ze kent, waardeert en waardig zijt, en wier beurs zich in jeugdigen leeftijd wel eens met centenaars heeft dienen gemeenzaam te maken, ik roep u allen ten getuige, of ge ooit iets, ik zeg niet zoo zoets, lekkers en heerlijks vernomen, want de bloemen winnen toch altijd den prijs, maar iets zoo bijzonders, wellustig bedwelmends en dweepzieks, iets zoo mijmeringwekkends en, in de afzondering, de intimiteit of de opene lucht genoten, iets zoo kunst- en fantazieopwekkends ondervonden hebt als eene fijne cigaar! Alleen maar, want er is een maar, die geu-

ren ontbinden zich; wat er na eenige uren van overblijft doet het hart omkeeren, en zoo vlugtig en aangenaam als de eerste waren, zoo duurzaam en hinderlijk is het nawee.

Onze rooker van daar even verlaat zijn leger, wascht zich, kleedt zich aan en komt ontbijten. Arme logée, hoe beklaag ik u, als hij zich naast u of in uwe buurt nederzet! In acht uren tijds heeft hij geene cigaar aangeraakt, en toch — des morgens zijn onze zintuigen zoo fijn! — is het in zijn omtrek niet te harden. Het meisje weet niet, waar zich te bergen en wat het is. Het zijn zijne kleeren, mijn lieve mensch! waarin leeft de worm, die niet sterft, of het moest de mot wezen.

Gij zijt hier in een prachtig salon; alles rood damast; kolossale spiegels, kolossale kristallen kroonen, kolossale marmeren schoorsteenmantel, waarop prachtige verguldsels en porceleinen vazen; gij waant u bij een vorst; doch laat er een paar uren vóór uwe komst in zijn gerookt, en het vertrek is ontadeld en heeft een air demi-monde gekregen, zoodat gij voor niets meer achting hebt en alles voor namaak houdt. Laat nu een valwind oorzaak zijn, dat de haard een weinig rookt, mijnheer zal, zoo hij wat moeijelijk is uitgevallen, buiten zichzelven geraken van gemelijkheid en spijt. Ondertusschen zal die lucht, zet men slechts een paar vensters open, binnen een uur tijds bijna geheel verdwenen zijn, terwijl de muffe lucht van oudbakken cigaren in de behangsels trekt en het vertrek onbruikbaar maakt, iets wat de ruw bewerktuigde organen van den parvenu, die met al die aristocratische wissewasjes en viezevazerijen, waar-

mede hij niet is opgebragt, lacht, niet deert en er voor hem en dus ook voor de zijnen niet op aan komt.

Ga ik vervolgens naar buiten en wandel in de versche, vrije lucht de Stichtsche tabaksvelden langs en bewonder de lange bedden, waarop de tabak, in deszelfs deftige bladerpracht van onberispelijk groen, prijkt, terwijl de geuren mijner cigaar in onuitsprekelijke weelde verdubbelen en ik toonen en verzen in mij voel opkomen, en word ik dan door een bezabbeld en bezoedeld eindje, hetwelk op mijn levenspad in het zand ligt en waarop toevallig mijn oog valt, tot de werkelijkheid terug gevoerd, dan zucht ik: — mooije en lekkere plant, hoeveel kwaad bloed zult gij mij weder doen zetten!

De trein houdt even op.

Een conducteur. — Hier wordt gerookt, dame! en sluit een anderen wagen voor haar open.

Maar op hetzelfde oogenblik, dat zij er in wil stappen, wordt haar de steile trede betwist door een blazend monster, dat er juist uitstapt met een brandenden calumet in het dampende hoofd.

Er schijnt dus geene instructie voor het personeel, of, zoo al, het is eene onvoldoende, eene scherts, een wassen neus, een holle vorm pour acquit de conscience.

Daar komt een heer van middelbaren leeftijd haastig met twee dames aanloopen. De eene is zijne vrouw, de andere schat ik tusschen dertig en vijf en dertig jaren. Beide stopt hij in onzen wagen, met de woorden:

— Tot straks, we vinden elkaar te *** wel terug.

— Er is hier anders voor mijnheer nog plaats, dames!

— Mijn man rookt, zegt de vrouw kortaf.

De andere dame werd te gelijk, dat manlief plaats nam, door haren broeder, een goede kennis van manlief, aan het station gebragt. Deze was verblijd hem te zien en verzocht hem, op reis zoo goed te willen zijn zich zijner zuster wel een weinig aan te trekken. Manlief zou in ieder geval zijne vrouw wel denkelijk alleen in den wagen hebben laten zitten, maar wat zou hij, nadat hem het verzoek werd gedaan, begonnen zijn, gesteld, dat hij alleen ware geweest? Laat het ons liever niet onderzoeken! De cigaar en de vrouw kwamen, helaas! alweder in aanraking en botsing! Nogtans zou het zijn pligt zijn geweest en de bloote wellevendheid hebben gevorderd.... Doch, nog eens! onthouden wij ons van aanmerkingen, welke zoodanig voor de hand liggen, dat zij zich aan ieder fatsoenlijk man als het ware van zelf moeten opdringen.

Een heer en dame kwamen laatst te gelijk met mij aan het station. Terwijl mijnheer voor zich en zijne dochter plaats neemt, spreekt een jong mensch de freule allervriendelijkst aan. Dien heer kende ik. Geheel en al een man van de wereld. Hij behoorde tot eene zeer goede en gegoede familie, bekleedde eene even aangename als eervolle betrekking, had zich reeds door zijne geschriften een welverdienden naam in kunsten en wetenschappen verworven, stond geheel op de hoogte van den tijd en werd in gezelschap bijzonder gezocht, wegens zijne uitgebreide kennis en de belangrijkheid zoowel als den levendigen geest en scherts van zijn onderhoud. Toen de vader met zijne briefjes gereed was, had de heer, wiens persoonlijkheid ik

daar schetste, zich juist verwijderd. Het freuletje schiet vrolijk op haren vader toe en zegt, hem vertrouwelijk bij den arm vattende en met zekere kwalijk bedwongene opgetogenheid:

— Wij reizen met mijnheer ***!

— Hoe weet je dat?

— Hij sprak mij aan, terwijl u aan het bureau stond, en ik vroeg hem, waar hij naar toe ging.

— C'est une bonne fortune, was de slotsom.

Die vader is een bejaard generaal, zijne dochter niet veel meer dan een aankomend meisje en die eerst bij den aanvang van het laatste wintersaizoen gepresenteerd werd. Zij is eene dier liefelijke, beminnelijke, zachte, aantrekkelijke en voor ieder jong man aantrekkende schepsels, dier wezens wier geoefend en ontwikkeld verstand, degelijk karakter, zaak- en geestrijk gesprek het door iederen man met een hart, als eene eer en een voorregt moest doen beschouwen haar te mogen naderen, terwijl hare rijzige leest, hare natuurlijke bevalligheid, haar gemakkelijke toon, de hoogste standen zoozeer vanzelven eigen, hare zachte blaauwe oogen en lange blonde lokken de trouwe uitdrukking zijn van die onderscheidene eigenschappen en hoedanigheden. In de wachtkamer wordt het gesprek voortgezet. Mevrouw de Vries, About, het laatste bal van den Belgischen gezant — de jonge mensch was een der beste dansers van de hofstad — de spoorwegkwestie, Adam Bede — de generaal schijnt er niet van te houden te laat te komen of de trein is en retard — alles wordt overhoop gehaald. Zij stond al zijne onderwerpen, tevens vroeg zij hem zijn oordeel over de hare, haar

vader bleef niet achter, en ik verkneukelde mij onderwijl stilletjes met het vooruitzigt van zoo pleizierig gezelschap, hoe kort het dan ook wezen mogt, op reis. Daarom deed ik al mijn best in geen anderen wagen dan het drietal, dat ik onmerkbaar volgde, te stappen; ik schikte het al bij mijzelven, dat die jongelui nog wel eens een paartje zouden worden, en zou eene weddingschap hebben durven aangaan, dat die jonge man niet anders dan liefdedronken den wagen zou verlaten. Doch tot mijne niet geringe verbazing zie ik den heer, met wien het dochtertje des generaals zoo lang gekeuveld heeft, plotseling zijn afscheid nemen.

— Reist u dan niet met ons? vraagt de freule, die niets van het geval begrijpt.

— Wel zeer zeker, freule! maar ik rook.

Het paar neemt plaats. De freule kijkt, alsof zij een klap in haar gezigt heeft gekregen. Na eenige oogenblikken barst de oude generaal van lagchen uit.

— Ik vat u niet, zegt zij heel koel en geraakt.

— Ik lach om je spijtig gezigt.

— Begrijpt u er iets van?

— Ik begrijp, dat mijnheer *** verlangt te rooken.

— Maar waar dan toch? bid ik u!

— Wel hier naast; we kunnen hem zelfs misschien wel hooren spreken. Er is een afzonderlijke wagen, zoo als je weet, voor de liefhebbers, waar ik hoop, dat je voor je pekelzondetjes nooit in raakt.

— Maar begrijpt u, dat iemand....

— Nu, zeg het maar!.. Ga voort!

— Dat iemand, die....

— Die zoo lang met een mooi en lief meisje, zoo als

ik, heeft staan praten, eene cigaar de voorkeur geeft boven mij? Is het zoo niet?

— Volkomen.

— Ik zie wel, dat we veel te lang op reis zijn gebleven en je de Hollandsche manieren ontwend bent. Het baat tegenwoordig niemendal de volmaaktheden van ziel en ligchaam te vereenigen. Verliefdheid behoort tot de fossiele hartstogten der voorwereld, en de engelachtigste gaven eener vrouw houden het hier te lande niet uit tegen eene cigaar van twee centen. Er is geen grooter vijand van je geslacht dan zij; ik verzeker 't je, eene cigaar is uwe gevaarlijkste mededingster, de hoofdreden van het ontstaan der clubs en waarom zooveel heeren niet trouwen.

— Ah bien! je dis que cela n'est pas galant, zei ze vrij knorrig in het fransch, om er af te zijn, nam een boek uit haren reiszak en ging zitten lezen, terwijl ik twee dames glimlagchend tot elkander hoorde fluisteren:

— Maar van hoevele vervelende reisgenooten ontslaat de cigaar ons toch ook niet!

Ik voeg er de hoop bij, dat onze rooker het paar bij zijne aankomst niet weder aangeklampt en onthaald hebbe op de geuren, waarmede hij zijn gezin weldra zal begroeten.

De trein is aan. Een ander persoon als die in gala kleeding staat op de plateforme, een jong virtuoos, zigtbare poëzy. Zeventien jaren, bevallige gestalte, zwarte lokken, golvende over zijn blank en effen voorhoofd, waarop een luchtig mutsje rust, eene lange zwart zijden das, achteloos om den hals, door een

breed wit boord omgeven, geslagen, met wier lange tippen de wind, in wedstrijd met zijne dartele haren, stoeit, en geluk, genot, zorgeloosheid, benevens de gloed der gezondheid op de onbedorvene kaken en die der kunst in het vonkelend oog. Waarom moet die jongen in 's Hemels naam ook al met eene cigaar in zijn mond staan! In de eene hand zijne vioolkist; in de andere zijne cigaar? O neen! Gelijk ik zeide, in zijn mond; in zijne hand komt zijne cigaar maar zelden; ze wordt aanhoudend tusschen zijne lippen vast gehouden — een slag, maar van een jannig soort van volk — en hij blaast, op het gevaar af van een draai om zijne ooren te krijgen, onmeedoogend de rook in het gelaat van degenen, die het woord tot hem rigten.

— Dat heeft hij meer gedaan, zouden de winkelbedienden zeggen, in den tongval der plaats.

Och! dat hij nog maar rookte als een kunstenaar! maar hij rookt als een baanveger, die op vondelingen aast. De inderdaad zedige en lieftallige jongeling krijgt er een onbeschaamd en blufferig uiterlijk door, en hij, die zich door de bekoorlijkheid van zijn persoon en de verdienste van zijn spel zou kunnen verheffen in de oogen van hen op wier oordeel hij prijs stelt, eene enkele cigaar, op die wijze en plaats, ten aanschouwe van sommigen onder dat publiek, gerookt, maakt juist den tegenovergestelden indruk van dien, waarop hij speculeert, en doet hem en zijn stand dalen even diep als de openbare meening het, helaas! maar al te algemeen — en hij stelt haar nu in haar regt en geeft haar gelijk — heeft gelieven vast te stellen. Zoo ik hem een raad schuldig was, moest hij

het laten, al ware 't enkel uit eigenbelang en *coquetterie*, want het is inderdaad jammer van den jongen. Hij depoëtiseert zich, de virtuoos wordt plotseling en zonder het te vermoeden een muziekant, de kunstenaar neemt het karakter aan van een koekenbakker of, erger nog, van een gemeen doordraaijertje, en ieder zal zich verwonderen, indien uit den verschoorsteenden mond van een dergelijk jong mensch niet een ergerlijk plat dialekt komt.

We zijn te huis, namelijk de lezer en ik. Wat de eerste doet weet ik niet. Misschien geeuwt hij of is een beetje boos, indien hij het de moeite waard rekent, maar ik haast mij om mij nog voor tafel te verkleeden. Daarna ga ik een oogenblik naar mijne studeerkamer, want er is gedurende mijne afwezigheid eene menigte brieven, boeken en pakjes gekomen. Daar ligt ook het laatste nummer van *Punch*. O schrik! wat zien mijne oogen! Al mijn geschrijf is ijdel en vruchteloos; Engeland zelfs, het viesneuzige en kieskeurige Engeland, wordt tot eene eerste schrede gedwongen, geeft zich aan het nicotiaansche dwingelandje over: de *club* wordt gemobiliseerd — dat komt van het soldaatje spelen! — *Punch* doet eene motie voor een *smoking-saloon* op de spoortreinen!

1860.

MIJMERING OVER BAARDEN.

Gelijk de wolkvlokken zich aan de scherpe pijnboschjes om de kruin der hooge bergen hechten, hing zich mijne gedachte, luimig en grillig, aan den geweldigen baard van een nabijstaanden Franschman.

Hoe scherp, dacht ik, steken toch die stugge, dikke, zwarte, kroese, Parijsche baarden tegen het fijne, blonde, blanke en, wat de deur sluit, geschorene Engeland af! Dat komt, omdat Parijs het regenwater versmaadt. Parijs kent geene regenbakken.

— L'eau de pluie, zegt een Parijsche werkmeid, que voudriez-vous que nous en fissions? on la jette, en meent, dat gij haar met uwe vraag voor den gek houdt.

Ongelukkige Parijzenaars! Want scheren komt dagelijks terug. Wat lijden zij eene pijn, hoe bederven hunne messen! Mechi bekent, dat noch zijn staal noch zijn strop tegen het pompwater opgewassen en bestand zijn. Mijn kapper, een waar evenbeeld van dien van den eerwaarden Sterne, wien ik mijn nood klaagde en vroeg, of het inderdaad waar was, gelijk een Pa-

rijzenaar mij verzekerd had, dat men te Parijs de kunst niet verstond van scheermessen aan te zetten en ik dus even als iedereen verpligt zou wezen ze, gereden kerkgang, tot dat einde het Kanaal over te sturen, mijn kapper bevestigde mij dit gezegde, hetwelk mij schier wanhopig maakte.

— Maar ik meende, hernam ik, om te zien of er ook nog iets aan te doen zou zijn, dat men te Parijs zoo knap was.

— Ja, mijnheer! hernam de windzak, met den kam in de eene en de schaar in de andere hand, een tweede monsieur Alcibiade, in tragische houding en vaste overtuiging, men is er ook knap.... uitgezonderd in het aanzetten van scheermessen.

Driewerf heil, die zich met behulp van koud water van zijn baard weet te ontdoen! Niet alleen wat regenwater, ook wat kokend water is weet men niet en beweert met zelfvertrouwen: het heeft gekookt! maar niet ter verontschuldiging, gelijk onze dienstboden. Binnen eene week is het mes onbruikbaar, de lijder staat in verzoeking er op naar Keulen te rijden of er zich uit driftige baloorigheid den hals mede af te snijden en roept in onbillijke woede:

— Aanzetter, afzetter!

Een Franschman kent den wellust niet, met lekker kokend regenwater ingezeept, het zijden staal langs den ruigen kin te voelen glijden. Zijn vel is heet, strak, ruw, beschadigd, belangrijk voor den mikroskoop, wegens schubachtige parasiten. Hij rijdt niet naar Keulen en snijdt zich niet den hals af, maar doet wijzer, geeft de partij gewonnen, haalt den post op

zijn budget door en laat den baard staan. Ziedaar den oorsprong van al dat struikgewas om den mond, dat rasterwerk om de lippen, hetwelk den kus der liefde onnatuurlijk dwarsboomt en schijnt te willen afweren. Ik voor mij, geloof hier stellig aan eene parfumeurs-speculatie. Geliefden zich de Franschen handen en aangezigt met regenwater te wasschen, Guerlain, Pivert, Demarson en consorten zouden, zoo niet den hongerdood sterven, althans hunne boudoirs, want winkels durf ik hunne kabinetjes niet noemen, nooit eene zoo dwaze en overdrevene pracht ten toon kunnen doen spreiden. Waar zouden zij heen met hunne wasschingen, zeepen, kosmetiquen, toiletonontbeerlijkheden, met hun welriekend deeg en velerhande besmeringen! Hunne eerlijke praktijk zou verloopen en hunne kunst bepaald blijven tot de kwade praktijken der verouderende dames, die Guerlain als den uitvinder van de eeuwige jeugd in den arm hebben genomen, als zoodanig aanbidden en meenen in zijne schilderpotjes en olieflesch-jes de fontaine de jouvence ontdekt te hebben, ten einde eene verlorene lente en misschien nooit bezetene aanvalligheden door de magt des penseels terug of in het aanzijn te roepen.

1855.

AAN DEN WEL EDEL GEBOREN HEER A. J. DE BULL,
LID DER COMMISSIE, DOOR DEN KONING BENOEMD,
TER BERAMING EN OPGAVE DER MIDDELEN TOT
HERSTEL VAN HET NATIONAAL TOONEEL.

WEL EDEL GEBOREN HEER!

Z. M. heeft eenige letterkundigen den eervollen last opgedragen H. D. rapport uit te brengen over middelen tot herstel van het nationaal tooneel. Dat rapport, zoo ik meen, door u, lid der Commissie, gesteld, zag dezer dagen het licht en verdient ernstige overweging der, helaas! te weinigen, die het vaderland in deszelfs kunst, taal en letterkunde liefhebben.

De taak der Commissie was voorwaar niet ligt, en ik vraag mijzelven, of niet met de toepassing van het voorgestelde de bezwaren zullen komen.

Het Nederlandsche volk houdt men niet voor bepaald dramatisch; ware het zulks, er zou geene bescherming, geen herstel van het tooneel noodzakelijk zijn, want met het volksbestaan zelf zou het zich vereenzelvigd hebben en veilig bloeijen in de gunst der natie. De

Hollander bezoekt den schouwburg schaars, stelt er niet veel belang in; wat vertoond wordt zijn dan ook meest jammerlijke vertalingen, en, is men billijk, men zal toestemmen, dat onze eigenlijk gezegde nationale voorraad beperkt is, het aantal der inderdaad *goede stukken* — hetzij met bescheidenheid aangemerkt — nog beperkter. Nogtans, afgezien van wat de toekomst mag beloven, bezitten wij aan den eenen kant wel zóóveel *goeds* en nationaals in het dramatische *genre*, dat het der moeite waard is dien ten gevalle eene poging aan te wenden ter opbeuring van het tooneel uit den staat van verval, waarin het gezonken ligt, en worden aan den anderen onze schouwburgen door zóóveel *slechts* uit den vreemde ingenomen, dat het tevens der moeite waard is een muur tegen al die grove kunst op te rigten, aan wier ijverige opvoering onze zedelijkheid, ons Hollandsch bestaan, onze moedertaal en onze goede smaak om strijd worden prijsgegeven.

Na van *goede stukken* gewaagd te hebben, spreekt het rapport van *goede akteurs*, en ik ben het met mijzelven niet eens, of deze misschien niet den voorrang hadden gevorderd. Hoe toch zal men de *goede stukken*, zonder *goede akteurs*, behoorlijk wedergeven, terwijl een *goed akteur* in een *slecht stuk* vaak uitblinkt, ja, zijn talent er eene waarde aan weet te hechten, welke het inderdaad ver is van te bezitten. *Goede akteurs!* hier toch zit de zware knoop, schuilt het groote vraagstuk. Hoe zal de Commissie het oplossen? Enkel door nieuwelingen *goede stukken* te laten spelen vormt men geene tooneel-

spelers. De opleiding des tooneelspelers — de Commissie weet het — is eene geheel bijzondere, eigenaardige. Daarom ook noemt het rapport zeer juist onder de eerste middelen van herstel: eene opleidingschool, een conservatoire. Hare vruchten zijn natuurlijk eerst later te plukken, zoodat de tegenwoordige en voorloopige bemoeijingen van meer letterkundigen en afwerenden aard zullen zijn. Behoedzaam afbreken van het tooneel, gelijk het thans bestaat, met behoud van het behoudbare, zoo veel of weinig het zijn moge, gelijktijdig opbouwen van een nieuw, hetwelk na de sloping van het tegenwoordige onder dak zij, daarop komt het aan.

Gaarne had ik uit het rapport iets meer omtrent het plan en de grondslagen van die opleidingschool vernomen, en langs welken weg de Commissie verzekering heeft eene voldoende uitkomst te gemoet te gaan. Wie zullen in die opleidingschool opleiders wezen? Tooneelspelers? Vooral niet! In andere landen leeft de groote tooneelspeler in de overlevering voort; bij ons — het rapport is het daaromtrent met mij eens — is de overlevering verloren en aanschouwen wij slechts bleeke overdrukken van het spel van hedendaagsche Fransche kunstenaars, hier toevallig vroeger of later gastrollen vervuld hebbende in enkele stukken, welke de direktie zich haastte te doen overzetten, waardoor ook al eene basterdvoordragt ontstaan is, welke aan het behoud van den ouden, zuiveren Hollandschen tongval zou doen wanhopen. Er dient derhalve gezorgd, dat de heerschende speeltrant geene overlevering worde, of alles is verloren. Werd mijne meening gevorderd, ik zou de vraag opperen,

of hier niet met edele opoffering van tijd het individu belangeloos op den voorgrond moet treden, of het talent hier op zijn Hollandsch niet een bodem moet scheppen, waar geen bodem is. Zonder geestdrift — ik weet het — geschiedt zulks niet, wordt in het algemeen, niets, dat, leeft en voorwaarden van leven bevat, tot stand gebragt, in stand gehouden, maar ik heb reden van de onderstelling uit te gaan, dat zij de Commissie bezielt. Ieder, die zich bewust is het op zekere hoogte in de uiterlijke welsprekendheid gebragt te hebben, beginne met ontferming en zelfverloochening zich het kind, dat aanleg heeft, aan te trekken en voor zijne gansche opleiding aansprakelijk te stellen. Door het tooneel zelf kan het tooneel onmogelijk gered worden; de letterkunde vatte derhalve de zaak des tooneels op, zij neme de lastige taak in haren geheelen omvang op hare schouders, tot zoo lang eene kern van tooneelspelers in het leven is geroepen, die op hare beurt ten kweekschool strekke aan de volgende geslachten. Gij noemt met mij wie het zij aanbevolen. Het geld, voor de onderneming onontbeerlijk, pleegt gemakkelijk zaam te stroomen, waar het er op aankomt de handen in een te slaan ter bevordering en handhaving des vaderlandschen, niet alleen staatkundigen, maar ook letterkundigen roems, der dramatische, der tooneelspeelkunst.

Hoe schoon laat zich de daarstelling eener inrigting, gelijk mij al schrijvende meer en meer helder doorschemert in den geest, met het beginsel eener algemeene menschenliefde vereenigen, hetwelk in onze dagen, ofschoon van haat en scheuring om Christus

wil, zoo hartverheffend veld wint! Hoe de geschikte sujetten gevonden? vraagt men. De letterkundige, de dichter, tevens menschenvriend in de naauwere beteekenis geworden, bezoeke, in overeenstemming met den Direkteur, bepaald met de belangrijke en hoogst moeijelijke zorg: het opsporen van geschikte sujetten, belast, de lagere volksscholen, de weeshuizen, de gestichten van weldadigheid, de gevangenissen voor jeugdige misdadigers, de krochten, waar de arme honger en koû lijdt, en wekke de uitgelezenen ten kunstleven, en doe hen deel nemen aan den overvloedigen disch der kennis, met zoo voedzame spijzen beladen. Gij glimlacht mogelijk, doch zonder persoonlijke moeite, zonder zelfverloochening en allerlei opofferingen, zonder, ik herhaal het, zonder geestdrift, komt men er niet.

Niet het minst overkomelijke bezwaar doet zich op, wanneer de gedachte zich tot de onverschilligheid, ja, ik mag vrij zeggen den afkeer rigt, dien een groot deel onzer hoogste standen voor alles, wat Hollandsche taal en Hollandsche letteren betreft, aan den dag legt.

't Volk, dat zijn taal versmaadt, is rijp voor slavernij,

zingt S. J. van den Bergh teregt, en Nederland levert bij uitzondering het eenige schouwspel van een volk, welks aristocratie zich de moedertaal ter schande stelt en de volmaaktste onkunde voorgeeft of verraadt omtrent de schriften der meest bekende landgenooten. Wanneer de eersten des rijks zich in weten en handelen door lager geplaatsten zien voorbijgestreefd, die daardoor allengs tot eene vrij wat billijker aristocratie opgroeijen; wanneer

van lieverlede de oude huizen verwaarloosd vervallen en het wapen van hun toren laten halen, kan het niet anders, of gewaarwordingen van spijt en moedeloosheid maken zich meester van de ziel van hem, in wien het vaderlandsch gevoel niet is uitgebluscht, en de hoogte metende, waaruit de aanzienlijksten op alles, wat naar hun vaderland riekt, neerzien, vraagt hij zich angstig en bekommerd af, welke smet dan toch wel op Holland kleven mag, dat de edelsten des lands warsch zijn van wat alle natiën huldigen, van den roem der beschavende letteren, den hoogen dichterroem, waar het karakter des landzaats in spreekt en zich afspiegelt, en het palladium des volksbestaans, de taal, welke iedere wankelende stam als een heilig vaandel omklemt en verdedigt, versmaden en te gemeen achten voor hunne lippen.

Ik ontveins mijzelven niet, dat, gelijk het rapport aanmerkt, het vulgaire, de afwezigheid van het bestanddeel, dat tact en distinctie pleegt genoemd te worden, in de opvoering van tooneelarbeid eene billijke verontschuldiging zou kunnen wezen, indien niet de onverschilligheid verder ging dan het tooneel, indien het ongelukkig niet tot de beginselen eener hooge opvoeding behoorde zich onkundig te houden — zoo al niet werkelijk te wezen en er luide voor uit te komen — van het belangrijkste, dat er omgaat en voorvalt op het gebied van nationale kunst. Niet alleen dwaas en laf, maar tevens uiterst berispelijk en jammer, want aan het hoofd ook van kunst en wetenschap behooren zich de aanzienlijksten te scharen; zij behooren den tooneeldichter, den tooneelspeler aan te

moedigen, voor te gaan, beiden tot voorbeeld te strekken; van hen behooren de kunstenaars fijne manieren, bevallige houding, aangename stembuiging, goeden toon af te zien en af te luisteren. Weigeren de voornaamsten met geweld langer Hollanders te wezen, volharden zij in hunne gebrekkige vermomming, welaan dan! zij mogen het spoor volgen des Engelschen adels, gezind — maar dan ook ten volle berekend, dat is: door eene voortreffelijke en vrijzinnige opvoeding ontwikkeld — zich bij alle grootsche ondernemingen vooraan te stellen en den roem des lands, in welk vak het zij, ten nutte des algemeens krachtig uit te breiden en te doen gelden. Op deze wijze zullen zij, in eigene netten gevangen, door zucht tot nabootsing waardiglijk de plaats beslaan, welke hun toekomt en hun door niemand minder dan door mij wordt betwist.

Maar hoe in dien deerniswaardigen geest van het oogenblik verandering gebragt, hoe de hooge standen naar den schouwburg, den Hollandschen namelijk, gedwongen? Ik verbeeld mij, dat er slechts één middel, maar dan ook een afdoend, zou zijn: de mode door de mode te bestrijden; het Hollandsch worde fatsoenlijk geacht, gelijk thans het Fransch en het Engelsch. En dat middel ligt in de hand van slechts een enkel man: van den koning; geen individu, geene associatie vermag hier het minste; van hem slechts, wiens blik de grooten volgen, kome de nationale impulsie; Z. M. stelle zich aan het hoofd eener algemeen Hollandsche letterkundige beweging! Sommigen klagen, dat eene grondwet des konings voorregten fnuikt

en zijn gezag de vleugels kort; wanneer de vorst echter, gelijk Willem III er zich toe geroepen blijkt te gevoelen, een zegenenden scepter uitstrekt over de kunsten des vredes, over landbouw en letteren, is de troon nog niet tot een ondergeschikten zetel vernederd en omstraalt haar een edele glans.

1851.

OPVOERING VAN VONDELS LUCIFER EN VAN HUIDECOPERS ACHILLES.

I.

Onze sympathiën voor de academische wereld werden op den 4den December l. l. alleraangenaamst gestreeld. Eenige kweekelingen der Leidsche hoogeschool, leden van een gezelschap ter onderlinge beoefening van uiterlijke welsprekendheid, droegen in de stadsgehoorzaal den Lucifer van Vondel voor en hadden den toegang tot die bijeenkomst voor een aanzienlijk getal genoodigden opengesteld. Grooten lof verdient de onderneming een stuk aangedurfd te hebben, welks opvoering met onderscheidene bezwaren gepaard ging; grooten lof verdient niet minder de uitslag. Het orkest, met een kleed overdekt, was opgeslagen; een wit geschilderd afschutsel, tegen den witten muur zoo weinig mogelijk in het oogloopend, stond meer terug, waarachter degenen, die niet spraken, zich ophielden, en er was op den voorgrond tegen den zijwand — aardig gevonden — een laag insgelijks wit scherm

aangebragt voor den souffleur. De keuze was zoo gelukkig als geschikt, en eene werkelijke weldaad jegens het meer en meer van den geest der hooge poëzij onzer gouden eeuw afgewend publiek: een treurspel toch, een meesterstuk van Vondel, waarvan de naam even algemeen bij de meesten bekend was als de inhoud weinig; een treurspel zonder toestel, zonder groote beweging, hetwelk nagenoeg in eene afwisselende aaneenschakeling van verhalen voorvalt, en waarin geene enkele vrouwenrol aanleiding geeft tot moeijelijkheden, welke stuiten op het gevaar van belagchelijk te worden.

Evenwel er was nog iets anders. Wie toch zijn de personaadjen? Geesten, engelen, onzigtbare, hoeveel minder voorstelbare wezens. De plaats, welke het tooneel ondersteld wordt te verbeelden, is de hemel, en het waagstuk streelt onze eerzucht, den Lucifer te doen opvoeren te midden eener ondertusschen zeer denkbare en daar te stellen decoratie van lucht en wolken, met breede trappen en portalen in 't verschiet, leidende tot den buiten het oog verheven Troon, van waar de stralen, die het tooneel beschijnen, nederdalen, terwijl de gevleugelde boden Gods, in lange witte kleederen, gelijk zij voorkomen op de schilderijen der oude Italiaansche meesters, door de kunstig den vloer overdekkende wolken schijnen heen te zweven. Hier integendeel, in eene concertzaal, tusschen vier witte muren, op zoo weinige schreden afstands, zonder eenig voornemen van zinbedrog of tegemoetkoming, konden wij onszelven niet beletten de mogelijkheid te voorzien van een voor het geheele vervolg hoogst

nadeeligen en alle belang uitblusschenden glimlach bij den minder ernstig gestemden, den met kunstzin min bedeelden hoorder of bij de aan dergelijke zuiver letterkundige uitspanning ongewone vrouwen. Men brenge zich slechts regels als deze, waarmede het stuk geopend wordt, voor den geest:

Mijn Belial ging heene op lucht en vleugels drijven,

en wat verder:

Heer Belzebub, gy Raedt van 's hemels stedehouder,

uitgesproken door heeren in hedendaagsche kleeding. Maar de kunst overwon. Belial en Belzebub kwamen de eerste hagchelijke verzen gelukkig door, de Lucifer werd gevat, Vondels verhevenheid begrepen en gedurende bijna vier uren zonder verflaauwing van aandacht en belangstelling aangehoord. Ja, de kunst overwon, dank zij het zoo verstandig afgeperkte doel, waarmede de opvoering aan het oordeel van talrijker schaar dan die der gewone medebroeders onderworpen werd. Het was een dramatisch gedicht, dat men voordroeg, geen stuk, dat men speelde; uiterlijke welsprekendheid was het, geene tooneelspeelkunst met al hare eischen; declamatie, geene eigenlijke actie. Evenwel, zoo het laatste belagchelijk zou gestaan hebben, het eerste alleen ware koud en stijf geweest. Liep het stuk door deszelfs aard reeds gevaar van in de gegevens de hagchelijkheid van het ridicule te naderen, eene andere eigenaardigheid van hetzelve

voerde het tot eene vervelingwekkendė en het verband hinderlijke dorheid. Beide klippen moesten vermeden, tusschen beide moest worden doorgezeild, en wij wenschen de opvoerders geluk over den tact, welke hen, met de kunst alleen tot wit en hoofddoel, zoo voor het eene als voor het andere uiterste bewaarde.

De voordragt was over het algemeen zeer verdienstelijk en de uitspraak — iets, dat hier te lande opmerking verdient — vrij zuiver. Wij zijn echter aan de opregtheid, welke ons bezielt, verpligt te verklaren, hoezeer het ons speet, dat de hoofdpersoon ons niet beter voldoen mogt, daar wij de overtuiging hebben, dat hem zoowel eenvoudigheid als oorspronkelijkheid ontbreken, en het jammer is, dat een zoo krachtig orgaan gevaar loopt te verdwalen in een doolhof van navolging, gemaaktheid en manier, in plaats van anderer aanwijzingen aan te wenden in de natuurlijke rigting van zijn aangeboren talent. De stem van Appollion was helder en welluidend; van de toonwisselingen, voor welke zij vatbaar schijnt, werd echter al te zeldzaam gebruik gemaakt; eene aanmerking, welke nogtans in geenen deele den lof verkleint, die de uitvoering in haar geheel billijkerwijze toekomt. Ook Gabriël had zeer veel goeds, benevens eene lieve en innemende wijze van spreken. Die den rei der engelen voordroeg verwierf zich niet minder de algemeene goedkeuring, hoewel er misschien meer beweging in de lyrische gedeelten ware te brengen geweest. Doch het publiek gaf, naar onze gedachte, een blijk van goeden smaak en juist oordeel, toen er als 't

ware slechts één gevoelen ontstond, omtrent de uitvoering van den rei der Luyciferisten. Eenvoudigheid, bevalligheid, kracht van zeggen, bepaalde nadruk en bedaarde toon onderscheidden haar en kwamen vooral uit in de beurtspraak met Belial in het derde bedrijf en de uitmuntende wijze, waarop de gedurig terugkeerende, moeijelijke en netelige regel:

Helaes, helaes, helaes, waer is ons heil gevaeren?

uitgesproken, neen, gered werd. Zoo het, onder zooveel schoons, van ons gevergd ware het voortreffelijke aan te wijzen, wij zouden niet aarzelen den rij der Luyciferisten als zoodanig te roemen en tegelijk, in het belang der toehoorders, te betreuren, dat iemand van zooveel aanleg zich met geene belangrijker rol geliefde te belasten. Durfden wij bij al onze kritiek nog ééne aanmerking voegen, het zou deze zijn, dat, naar ons inzien, eene zekere mate van eentoonigheid, gelijk overal elders in ons vaderland, waar het uiterlijke welsprekendheid geldt, het hare toebragt, den uitslag niet zoo schitterend te doen uitvallen als het geval kon zijn geweest bij fijner tinten en schakeringen van toonval; dat, wegens verkeerden nadruk, de zin wel eens niet in al deszelfs juistheid werd meêgedeeld, en de twee laatste bedrijven niet prompt genoeg van buiten gekend werden om de voordragt niet hier en daar in den weg te staan. Daarentegen trof ons de losheid en gemakkelijkheid van standen, inzonderheid van opkomen, vertrekken, zich schikken op het tooneel, terwijl de repliek, iets dat moeijelijker is dan

het algemeen vermoedt, niets te wenschen overliet.

Dit weinige strekke van onze belangstelling in eene zoo smaakvolle en uiterst verdienstelijke poging, Academieburgers in den waren zin overwaardig, ten genoegzamen, ofschoon onszelven onvoldoenden bewijze. Hartelijk juichen wij jongelingen toe, die zich in zulke hartveredelende letteroefeningen verlustigen en van hoogere studiën ontspannen, en hopen, dat de achting, waarop de proeven, die zij in het vak der uiterlijke welsprekendheid leverden, hun aanspraak geven, hen zal aansporen nogmaals het letterkundig gedeelte der Leidsche zamenleving op dezelfde smaakvolle wijze, door de opvoering van een of ander meesterstuk onzer klassieke dichtschool, aan zich te verpligten. Zonder opleiding, helaas! — wie zou er wezen? — doch met geen ander doel dan geestbeschaving en geestversiering, namen zij eene kunst in hunne bescherming, welke door verachteloozing van hooger hand kwijnt en vervalt; eene kunst, welke men ten onzent niet langer dan bij herinnering erkennen zou, blaakte een jonger geslacht niet van zielverheffende zucht naar poëzij, woonde niet in deszelfs gemoed eene lieflijke neiging naar alles wat welluidt, welke het gevoerd had tot den tempel van de verlatenste der kunsten, het geschaard had om een puinhoop, weleer een prachtig altaar, thans roekeloos verwaarloosd en omvergestort. De handen aan het werk! dat altaar weder opgerigt en er de levenwekkende vlam op ontstoken! De muren van het heiligdom waggelen, de balken kraken.

1844.

II.

Men heeft op den Achilles van Balthazar Huydecoper (1719), eene verdienstelijke studie naar Homerus, de aanmerking gemaakt, dat, in plaats van eenige handeling, de rust des Griekschen helds er het hoofdonderwerp van uitmaakt. Maar is die werkeloosheid niet juist zoodanig eene, welke de meest tragische gebeurtenissen verwekt: de nederlaag des legers, het verlies der vloot, den dood van Patroclus, en in wier tegenstelling met de angstige beweging rondom, zich het dramatische beginsel op eene treffende wijze ontwikkelt?

Blijkbaar is de vorm aan Vondel ontleend, en de zucht zijn versbouw op den voet te volgen straalt overal door. De tijden der meer slaafsche navolging traden echter met rassche schreden nader, de inval der Fransche letteren bereidde den geest tot de komst der Fransche republikeinen en werd telkens meer tastbaar in de langzame ontzenuwing der dichterlijke taal. Van daar eene zonderlinge tegenstrijdigheid in Huydecopers arbeid; bij de nagebootste kracht en de stoute oversprongen, eene bestendige fletsheid in de hoeveelheid der stomme e's, eene doorgaande lamheid in de weinig schilderachtige uitdrukking en menige zonde tegen de voetmaat, ten gevolge eener verbastering, welke de lettergrepen reeds eer natelde dan woog; van daar in één woord eene onophoudelijke vijandschap tusschen navolging van landgenoot en vreemdeling.

Dank nogtans het spel van Punt, van Duim en later van Snoek, is de Achilles het eenige treurspel van de drie, welke Huydecoper schreef, dat tot het nageslacht is overgekomen, en, bij het voortdurend verval, de volslagene verachteloozing der vaderlandsche tooneelkunst, zou, na het verscheiden van laatstgenoemde, het door onze voorouders zoozeer geliefkoosde stuk eveneens uit het geheugen zijn geraakt, hadden niet eenige Academieburgers (dezelfden, die op den 4den December des vorigen jaars den Lucifer voordroegen) Huydecopers treurspel aan de vergetelheid ontrukt.

Bij den opregtsten lof, bij de billijkste erkenning der prijzenswaardige poging, waar vaderlandsch kunstgevoel de taak, door hooger geplaatsten verzuimd, in zoover krachten, omstandigheden, gelegenheid toestaan, aanvaardt, zij eene algemeene aanmerking vergund, omtrent de opvatting van het karakter des hoofdpersoons. Wij vermijden daarbij gaarne eene vergelijking tusschen dezen en Lucifer, voorgesteld door denzelfden, die nu Achilles voordroeg, naar ons oordeel, beide nog al uiteenloopend, niettegenstaande zoo weinig verschil in de uitvoering, en bepalen ons bij het bedoelde stuk.

Waren wij bij eene gewone tooneelvoorstelling tegenwoordig geweest, wij zouden vallen op de persoonlijkheid zelve, op gestalte, standen en gelaatstrekken, en zouden meenen in ons goed regt te zijn, door te wijzen b. v. op den zwaren, diepen toon van de stem des voedsterlings, tegenover het hoogere en meer frissche geluid van den grijzen Phenix, want de declama-

tie verheft het ligchaam tot een voorwerp van kunst; in het tegenwoordig geval zou zulks onvoegzaam wezen; doch waarover wij onze spijt mogen te kennen geven, is Achilles te zeldzaam als den opvliegenden, overmoedigen, bruischenden jongeling, maar veeleer als een tragen, knorrigen ouden man gezien te hebben. Achilles is eene rol van *jeune premier*, niet van *père noble*. Achilles moet rad van tong zijn; hij zegt meer dan hij meent en spreekt hardere woorden dan zijn gemoed en verstand kunnen verantwoorden. Hij is spoedig gekrenkt en in zijne woede onnadenkend; als zedelijk wezen staat hij vrij laag. Hij is een beminnelijke dolleman, op wiens hoofd groote toezeggingen rusten, een levend vaandel, de oogappel des legers en Agamemnon onontbeerlijk, die zelf zich vernedert zoete broodjes voor den driftkop te bakken. Dit alles weet hij, en zeker van zijn zwaard, van zijne noodwendigheid overtuigd, toont hij nog veel meer luim dan hij eigenlijk heeft en regt heeft te hebben, eindigt, om zich kras te houden, met eene soort van rol voor zichzelven te spelen, van wier dwarsheid hij zijn halsvriend alleen rekenschap geeft (vs. 574), en woedt roekeloos tegen zijne meerderen. Ziedaar Achilles! Heeft de uitvoering aan dezen omtrek beantwoord? De plaats verbiedt ons de voordragt in bijzonderheden te ontleden, waarvoor misschien ook het bijwonen van eene enkele opvoering niet toereikend was; wij staan alleen stil bij de verzen 210—230 en laten aan de beslissing van ervarener over of in deze al de onstuimigheid, al de scherpe spot is gelegd geworden, de gang gehouden, welke in het karakter

behooren te worden in acht genomen, en of de vaart der angstigste belangstelling in de slepende voordragt o. a. der volgende regels werd uitgedrukt:

Hoe gaat het? heeft mijn vriend van zijnen moed reeds blijken
Gegeeven? hebt gij reeds den vijand af zien wijken?
Verklaart de zege zich voor ons? en is de vloot
Door deezen bijstand al beveiligd uit den nood?

Achilles zou eigenlijk, vermannelijkt, moeten gespeeld worden op de wijze, die Mlle Rachel bij haar eerste optreden den naam van petit démon heeft doen geven, en vele der regels zouden behooren te worden weggesmeten, op welke nu werd gedrukt, aan welke de vertooner nu als 't ware bleef hangen en vastkleven en bij gevolg een gewigt leende, dat het karakter in deszelfs geheel benadeelde.

Tot beter verstand onzer meening volge hier eene aanhaling uit Corvers Aanteekeningen. „Ik kan hier niet voorbij, u te onderrigten van hetgeen bij de eerste vertooning van het bovengemeld treurspel voorviel. Punt (die zekerlijk nooit de Iliade van Homerus gelezen had) kwam, voor het begin van het stuk, gekleed in zijn Romeinsch pak, over het tooneel wandelen: hij had eene groote zwarte paruik met twee staarten, waarvan hem de eene over de borst en de andere over den rug hing, op het hoofd, en had zich, met kurk of Oostindische inkt, twee knappe moustaches gemaakt. Jacobus Jordaan, een excellent acteur, die toen ook toevallig over het tooneel wandelde, Punt dus toegetakeld ziende, begon te lagchen. Punt vroeg hem:

waarom lachje, Koos? Jordaan antwoordde hem: om mijne eigene domheid. Waarin bestaat die? hervatte Punt. Dat ik, antwoordde Jordaan, mij altoos tot nu toe verbeeld heb, dat Ulysses een verstandig en doorslepen man is geweest, maar dat ik nu moet bekennen het tegendeel te vernemen, en dat hij een volslagen gek was. Hoe dat? vroeg Punt. Wijl, hervatte Jordaan, hij zooveel moeite deed, om, toen Achilles zich onder de maagden aan het hof van Lycomedes bevond, alwaar zijne moeder Thetis hem verborgen had, zich als een koopman te verkleeden, en een helm, zwaard en schild bij zijne waren voegde, door dewelke aan te grijpen Achilles ontdekt wierd, daar hij hem direct, zonder zoovele omstandigheden, aan zijne groote zwarte leeuwharen en aan zijne moustaches, onder zoovele maagden, ligtelijk onderscheiden kon. Punt zweeg stil, ging direct naar zijn kleedkamertje, waschte de moustaches af en zette in plaats van de groote zwarte, eene groote gepoeijerde voschjesparuik op, en kwam dus weêr op het tooneel wandelen, zeggende tegen Jordaan: is het nu beter naar uw zin? die hem antwoordde: ja, nu lijkt gij meer naar Achilles; maar hoe kwaamt gij straks aan die idee? Punt zeî: om hem ontzagchelijker te doen schijnen, wijl ik zeer jong vertoon. Hoe jonger aanzicht voor Achilles, hoe beter, hervatte Jordaan; ja, al is er zelfs iets vrouwachtigs in, dit kon voor Achilles geen kwaad, en vooral ligt van gang, wilt gij hem wèl verbeelden.”

Beter voldeed Patroclus, maar ook hoeveel gunstiger bedeeld door de natuur en minder afhankelijk daardoor van de eischen der kunst! Zijne lyrische al-

leenspraak was gewis het beste, dat wij hoorden, doch in zijne verwijtingen (vs. 530—573) lag te weinig zachtzinnigheid, te weinig liefderijke en bewogene vriendschap, hetgeen Achilles eer verstoren moest dan tot de vertrouwelijke belijdenis, die volgt, uitlokken; en wij zouden hier over zijn gebarenspel uitweiden en hem met Alcimus ten dezen opzigte prijzen, waren wij niet steeds overtuigd van de waarheid van wat wij elders betoogden: de gebaren zijn van de kleeding afhankelijk.

Wij kunnen bezwaarlijk het spel van al de leden des gezelschaps aan een naauwlettend onderzoek onderwerpen, te meer daar onze beoordeeling grootendeels zou nederkomen op hetzelfde als wij zoo vrij waren reeds vroeger mede te deelen, doch mogen evenwel niet nalaten de beide heeren, met de rollen van Phenix en Ulysses belast, te waarschuwen voor eene manier van declameren, welke, zoo ergens, beter op den kansel voegen zou dan op het tooneel.

Eene algemeene en laatste aanmerking, welke mogelijk de kunstlievende vrienden eenigzins pijnlijk zal vallen, maar welke wij toch in hun belang niet willen onderdrukken, betreft de gebrekkige wijze, waarop het stuk werd van buiten gekend, des te bedroevender, dewijl deze voorstelling zooveel minder dan die van den Lucifer (welke toch ook ten dezen aanzien te wenschen liet) er den bijval des algemeens door verwierf. De vertooners gevoelden zich belemmerd, de invloed op de uitvoering was meermalen zigtbaar, de verzen werden al te veelvuldig verminkt. De moeijelijkheid van het leeren, de stroefheid des gedichts

aarzelen wij als verontschuldiging aan te nemen, maar is men de zaak niet genoeg meester, men stelle de vertooning liever uit dan zijne pas zoo eervol gewonnen sporen te wagen. Zoo heeft, tot onze groote teleurstelling, Alcimus zich ditmaal den roem misgund, welken hij, met eenparige stem in den rei der Luyciferisten verworven had.

Toen wij de spelers in hedendaagsche kleeding weder zagen opkomen van achter het witte afschutsel en treden over het lage orkest, terwijl de talrijke schaar digt op hen aangedrongen zat en onderscheidene jonge heertjes eene soort van ondoorschijnend voetlicht, even lastig voor de eerste rijen als hinderlijk voor de recitatoren, daarstelden, bewonderden wij nog levendiger den edelen moed van de in zoo menig opzigt ondankbare poging, ten voordeele der vaderlandsche letteren en uiterlijke welsprekendheid. Reeds nu had men gestuit op het bezwaar van vrouwelijke personen en was de rol van Briseïs uit het stuk geligt geworden. Eenige dichtregels gingen ter verduidelijking de bekende alleenspraak van Achilles vooraf, doch waarom, zoo er middel en reden bestond het publiek ook ten aanzien van eenige theâtrale waarschijnlijkheid te bevredigen, waarom dan niet in het vijfde bedrijf een persoon ingevlochten, wien Phenix zijn verhaal kon slijten? Doch niemand eischte meer dan waarop de vertooners aanspraak maakten, en het gedurig ruischen der telkens omgeslagene blaadjes der libretti getuigde van de algemeene belangstelling en aandacht. Wij voorzien echter, dat het gezelschap het niet met volledige stukken zal kunnen volhouden, zich gedwongen

zal zien tot losse bedrijven en afzonderlijke gedichten deszelfs toevlugt te nemen en hierdoor den aard van deszelfs oefeningen uit te breiden. De eenheid, hooren wij klagen, er van te breken! Maar bij zoodanige verscheidenheid zal, vertrouwen wij, het publiek geenszins verliezen, en verlaat het gezelschap daarbij de lang betredene baan des reciets meer en meer voor die der natuur, der waarheid en der oorspronkelijkheid, het zal eene hulde verdienen onze tegenwoordige zooveel te boven gaande als de daad overtroffen wordt door de bedoeling.

1845.

TEN BEHOEVE VAN EEN STANDBEELD VOOR ARY SCHEFFER EN VOOR VONDEL.

I.

Dordrecht zal, ter gedachtenis van den onlangs overleden Ary Scheffer, een gedenkteeken oprigten, en ook hier ter stede heeft zich, op verzoek der Dordtsche heeren, eene Commissie gevormd, belast met de inzameling van giften tot dat doel. Hem, wien het vaderland in zijne groote mannen, vertegenwoordigers van kunst en wetenschap, dierbaar is, gaat het ongetwijfeld ter harte, Nederlandsche verdiensten gehuldigd te zien; hij is er trotsch op iets van het zijne tot een billijk eerbetoon bij te dragen. Pleegt het in den smaak te vallen laag op het kleine, afgezonderde Nederland neder te zien; stellen de groote staten er een even onedel als, helaas! invloedrijk vermaak in, uit de beperktheid van een grondgebied deszelfs ongeschiktheid tot het leveren van kunstgewrochten van den eersten rang af te leiden, Scheffer althans, wien de vermaardste vernuften de hand reiken, is boven die zon-

derlinge vermoedens verheven; moge Nederlandsche nederigheid vaak middelmatigheid gescholden worden, de voortbrengselen van Scheffers penseel staan zoo onbetwistbaar hoog, dat niemand op hem dergelijke aantijgingen toepasselijk waant of eenigen aanval op zijn roem zou durven wagen. Maar daarom ook beweert deze en gene, dat hij niet enkel ons kleine vaderland, maar geheel de beschaafde wereld toebehoort. Zijn genie, zegt men, is aan geene landpalen gebonden, het is een geschenk van den Heer aan de menschheid in haren geheelen omvang. Wij zijn de eersten om zulks volkomen te erkennen; het geeft ons dit groote voordeel, dat de mededinging tot de vervaardiging van het gedenkteeken hem ter eere voorbereid ook buiten onze zeven provinciën, ook over geheel de beschaafde wereld open staat. Doch passen wij aan den anderen kant op, dat men onzen grooten kunstenaar ons niet ontwringe en ontroove, waarvoor, bij de sterke aantrekkingskracht van het in het rijk der kunsten betooverende Frankrijk, gevaar bestaat. Mij dunkt, ik hoor reeds de oneerlijke sluitrede maken: Scheffer behoorde niet uitsluitend Nederland toe, Scheffer was niet middelmatig, derhalve geen Hollander, maar wel degelijk het eigendom en de wettige zoon van het land, in welks dampkring hij had geademd, gedacht, gearbeid; niet te Dordrecht, bij gevolg, behoort zijn monument te prijken, maar te Parijs, in het brandpunt des lands, dat hij als het zijne had aangenomen. Geenszins; Scheffer was stellig en bepaald Hollander en heeft nooit afstand gedaan van zijne nationaliteit; hij was het gebleven, heeft niet anders gewild dan

het te blijven, en Dordrecht was steeds zijne geëerbiedigde, hooggeschatte vaderstad. Hij sprak zijn Hollandsch zoo zuiver en gemakkelijk als gij en ik, zijne herhaalde reizen herwaarts bewezen zijne onverflaauwde genegenheid tot zijn geboortegrond, en hij hecht het zegel aan zijne gevoelens door het kostbaar legaat, waarvan de dagbladen om strijd gewaagd hebben. Ja, zonder zegevierend te onderzoeken in hoever Scheffers vernuft eene vrucht van Noord of Zuid, van hervormd of katholiek geloof zij, hetgeen hier ook tot geen nut zou strekken, Scheffer kwam er voor uit Hollander te zijn en dat hij wenschte bij het nageslacht ook als zoodanig erkend te wezen. Waken wij thans, dat aan deze zijne begeerte voldaan worde, en handhaven wij zijnen en onzen roem, door de behulpzame hand te leenen en mede te werken tot de oprigting ten onzent van een steen der gedachtenis, opdat, ook in latere eeuw, het aan allen twijfel, twijfel zoo ligt ontstaande, moge onttrokken zijn, of Scheffer wel inderdaad Hollander zij geweest. Geene belangrijke sommen worden gevraagd. Komt slechts met eene kleinigheid, Nederlanders! de bemoeijingen der Commissie te gemoet, maar doet het allen, allen te zamen, bezield door eenzelfden zin, eenzelfde warm gevoel van vaderlands- en kunstliefde: tot aanzienlijker opofferingen, hoe welkom ze ook zouden zijn, wordt gij niet uitgenoodigd.

Ook te Parijs is eene sub-commissie werkzaam. Zij heeft echter, zal de *Indépendance* geloof verdienen, goedgevonden hare inzameling slechts tot 1 Maart te bepalen, en zal wat haar later mag toevloeijen tot de oprigting van een gedenkteeken te Parijs besteden.

Dusdanige handelingen toonen vooral, hoezeer het inderdaad ernstig zaak is op onze hoede te zijn, dat het kleinood door den Heer aan het vaderland in den schilderroem van den spiritualistischen Scheffer geschonken, hetzelve niet ontvreemd worde; hoezeer het er op aankomt een eigendom van zoo verhevene waarde voor het tegenwoordige en het latere geslacht als zoodanig te handhaven. Tast eene vaderlandsche hand diep in een vaderlandschen buidel, dan kleeft haar nog meer geld tusschen de vingers dan noodig is om vreemden bijstand te kunnen ontberen, maar zooveel behoeft niet eens. Wat verlangd wordt, nog eens! het zijn niet de schatten van enkelen, maar het penningsken van ieder, niet de gift van den kouden overvloed, maar die van het dankbaar kloppend hart, van het levendig aangedane gemoed. Mogt ik er kunnen bijvoegen, ook het penningsken dier weduwe, wier uitvaart, die hij, reeds ongesteld, niet duldde, dat zonder zijne tegenwoordigheid zou plaats grijpen, Scheffers uiteinde waarschijnlijk verhaast heeft. Hare zonen zullen voorzeker der groote en vrome moeder, die met haren gemaal Scheffer haren huisvriend noemde, niet ontrouw wezen; zij zullen in hare deugden en sympathiën voortleven, en de gave van Claremont zal strekken ten nieuwen zegen en dubbelen luister aan het gedenkteeken voor den edelen Dordtenaar. Zet niet de eer, waarin de bij uitnemendheid christelijke hertogin van Orleans Scheffer hield, de kroon op diens werk en karakter? want, ziet! niet alleen de kunstwereld, niet alleen het beschaafd Europa, maar de gansche christenheid hangt Scheffer aan. In de gedach-

tevolle koppen, smeltende van evangelische verteedering op het doek van den eenigen kunstenaar, schuilt eene wereld van stichting; hij predikt en onderwijst in de heilige Monica met haren zoon, hij leert bidden en liefhebben met de vrouwen aan het graf. De christelijke geest, geur en gloed, die als eene kracht van Scheffer uitgaan, ziedaar zijne eigenlijke populariteit, eene populariteit, niet wiegelend op den weifelenden tak van modezucht of voorbijgaanden opgang, maar gedragen door den adem Gods op het voetstuk, dat staat in alle eeuwigheid. Treedt onze binnenkamers binnen! Behoort Scheffer niet tot onze huisgoden en haardvrienden? En als dit zoo is, wie zou dan zich zoo weinig gelijk blijven, dat hij een gering offer weigeren zou, ter verheerlijking van dien genius, wien het voornemen bestaat eene hulde te brengen, waartoe onze bloedverwantschap met hem ons welligt verpligten zou, ware pligt hier niet eene onvoorwaardelijke behoefte van het hart.

1859.

II.

Even als van Scheffer beweerd wordt, aan wiens nagedachtenis voor een paar jaren, niet zonder voldoende uitkomst, eenige regels door ons gewijd werden, was ook Vondel geen Nederlander. Hoeveel billijker nogtans behoort deze, wien het niet langer onverschillige nageslacht een standbeeld, hem, zoo wij hopen, niet onwaardig, gaat

oprigten, ons echter toe dan Scheffer door Frankrijk wordt opgeeischt! Vondel werd wel te Keulen, Scheffer te Dordrecht geboren, en de dichter kwam te Amsterdam op denzelfden vroegen, ja, nog veel vroegeren leeftijd dan de schilder te Parijs; maar ondervond Scheffer, voor het overige geheel Franschman geworden, weinig den invloed der Fransche ultra-klassieke schilderschool, om zich later geheel van haar los te maken en zijn gloed meer en meer bij Duitschland te zoeken, en liet zijne oorspronkelijkheid hem dus allengs kennen als een op zichzelf staand en wel protestantsch-godsdienstig vernuft, Vondels poëzy hecht zich geheel aan den Hollandschen en Vlaamschen stam. Merg en been is bij hem Hollandsch, Amsterdamsch, later eerst katholiek, en zijne verhevene taal, dat kleinood, later door eene meer Ciceroniaansche, academische rigting ten onzent gewijzigd en door woordenkeus en periodenbouw in een deftiger decorum geplooid, werd in deszelfs zuiverheid en eenvoud tot op onze dagen in den schoot des Vlaamschen volks gekoesterd en bewaard.

Honderd drie en tachtig jaren is het geleden, dat de grootste onzer dichters, arm, verlaten, stokoud, den laatsten adem uitblies en door veertien middelmatigheden ten grave gedragen werd, die op den pilaar, waartegen hij rust, het plankje aanspijkerden, waar, niet plegtig, eenvoudig en kort op geschilderd stond: hier ligt Vondel, maar zwierig en rhetorisch: Vir Phoebo et Musis gratus Vondelius hic est; bijna twee eeuwen! en nog zweeft onverflaauwd zijn naam op aller tong, nog wordt zijn Gijsbrecht van Aemstel jaarlijks ten tooneele gevoerd, nog

zijne hooge poëzij door onze tegenwoordige Rederijkers overal in den lande gevierd, en wie, die slechts eenigzins met onze letterkunde vertrouwd mag heeten, kent niet zijn Lucifer, zijn Palamedes en zoo menig altijd jeugdig lyrisch gewrocht, welks vlugt en verrukking onze vurige Da Costa naauwelijks evenaarde? Verdient iemand alzoo, om de meesterstukken, welke hij ons, Nederlanders, naliet en waarop wij ons teregt verhoovaardigen, op dezen oogenblik meer dan Vondel, dat de natie hem hulde brenge door hem een standbeeld op een der groote pleinen van de stad zijner inwoning op te rigten, hetwelk hem verheffe voor het oog des volks in de gestalte des eenvoudigen burgermans, die hij was, opdat hij als het ware voor ons allen, landgenooten! herleve en de vader hem zijn kroost wijze ten voorbeeld en spoorslag? Is het niet prijzenswaardig, ja, is het niet betamelijk en pligtmatig, dat een volk, hetwelk zichzelf acht, hetwelk vonken van geestdrift en bewondering voor zijne groote mannen in zijne aderen voelt tintelen, hunne nagedachtenis vereert door hunne beeldtenis terug te geven aan de toekomst, gelijk het zich voorstelt, dat die kloeke of geniale vertegenwoordigers der nationale voortreffelijkheid in het verledene te midden hunner medeburgers rondwandelden? Is het daarom niet driewerf te bejammeren, dat, wanneer mannen met een helder hoofd en een warm hart eene door velen gevoelde behoefte uitspreken en onder veler toejuiching roepen om een standbeeld voor de Ruiter, voor Scheffer, voor Coster, voor Vondel, aanstonds allerlei meer of minder nare bijredenen zich verschuilen achter uitlatingen

als: — ik heb niet met standbeelden op; — het wordt beeldendienst; — schrijvers leven in hunne werken; — en wat voor magtspreuken er meer zijn. Dat iemand tegen beeldhouwkunst is en Thorwaldsen, Canova, Rauch en David leelijk of nutteloos vindt, is zijne schuld niet, het bewijst eenvoudig eene onvolledigheid in zijne bewerktuiging en duidt gebrek aan kunstsmaak aan. Maar beeldendienst! Heeft iemand plan van Tollens of Cats Baäls of Molochs te maken? De beschuldiging is te ongerijmd, om zich aan te laten gelegen liggen. Intusschen vindt er geene gemakkelijker ingang, want niets werkt sterker op den grooten hoop dan een fraai klinkend, doch zinledig woord. Maar dienst, wil men zulks, is het wel degelijk, in den zin van gepaste hulde aan de nagedachtenis der groote mannen des vaderlands, eene dienst tevens, bewezen aan hen wier borst gloeit van liefde voor den geboortegrond en eerbied voor de dapperen, geleerden of vernuftigen des voorgeslachts, voor allen, die zegepralend of beschavend de maatschappij hebben voortgestuwd.

Het is waar, schrijvers, dichters, schilders, toonzetters, kunstenaars in het algemeen, leven in hunne gewrochten, maar deze zijn niet altijd even toegankelijk voor het algemeen. Vondel leeft wel is waar in zijne elf kwartijnen, maar zij staan, onder duizend andere geschaard, in stille boekerijen; van alle andere kunstenaars kan hetzelfde gezegd worden voor zoover hunne voortbrengsels niet in openbare musaea zijn tentoongesteld, hunne tooneelstukken en oratorio's niet worden opgevoerd. Hebben dien ten gevolge zij, de

roem des lands, zij, die den standaard der maatschappij hebben doen rijzen, geen regt op eenig openlijk hulde-blijk? hebben zij slechts voor zichzelven te zorgen? dient hunne herinnering stelselmatig door het nageslacht verwaarloosd en een eerbetoon, gelijk wij bedoelen, als ongepast en dwaas te worden veroordeeld? Duizend onderwerpen zijn door de pen en het penseel met angstvallige waarheidsliefde aan het leven van schilders ontleend, ontelbare malen heeft de schilderkunst de gelaatstrekken van kunstenaars voor het nageslacht bewaard. Wie heeft zulks ooit gelaakt? Alleen de beeldhouwkunst zou niet!... Allemaal immers spitsvindigheid en spelden zoeken op laag water.

Laat ons den tegenstand — helaas! dat er, als het de vereering van groote mannen geldt, nog sprake van tegenstand kan zijn! — nog even van eene andere zijde bestrijden. Bestaat er nu eenmaal eene kunst, welke beeldhouwkunst heet, zich oorspronkelijk de vereeuwiging der gelaatstrekken, onze vorderingen voegen er bij, der geheele persoonlijkheid van groote mannen ten doel stellende, en bestaat zij sedert de vroegste oorkonden des menschdoms, dan is ze bij gevolg eene ingeschapene behoefte der menschelijke natuur. Men verwerpt haar vooruit in haar wezen, door tegen het oprigten van standbeelden te ijveren. Gaan wij dus terug, en was het voor de negentiende eeuw bewaard de achtbare zuster der Grieksche bouwkunst om te brengen en de thans levende zonen van Phidias met den bedelstaf te bedreigen?

De bekrompene bedilzucht van hen, wier getal wel is waar niet dadelijk tot de intellectuële keurbenden

der maatschappij behoort, doet nog eene laatste aantijging hooren: — men rigt tegenwoordig voor iedereen standbeelden op, het wordt eene manie. — Wij betuigen dit niet te kunnen beamen; doch al ware het, dat voor mannen van den tweeden rang gedenkteekenen verrezen, dan nog verbeelden wij ons, dat wij er ons niet tegen zouden verzetten, bedenkende, dat fonteinen en beelden eene der bevalligste sieraden van steden uitmaken en de zucht tot het vereeuwigen van verdienstelijke mannen toch altijd uit eene niet onedele nationale gemoedsstemming voortspruit, welke eer verdient aangewakkerd dan ontmoedigd te worden.

Dit laatste komt echter niet te pas, waar bijdragen worden ingezameld ter oprigting van een standbeeld voor onzen Vondel. Zoo iemand, hij voorwaar behoort niet tot de mannen van den tweeden rang; hij staat in het allereerste gelid, en Nederland, hetwelk den Zwijger, de Ruiter, Cats, Coster, Rembrandt, Erasmus, Tollens, te 's Gravenhage, te Vlissingen, te Brouwershaven, te Haarlem, te Amsterdam, te Rotterdam voor het oog der natie ten hoogen voetstuk verhief, zal met de Vlaanderens, waartoe Vondel voornamelijk door zijne taal behoort, de handen in een slaan, om den verheven dichter de hulde te doen erlangen, welke hem toekomt. Onze stadgenooten, onze voortreffelijke rederijkerskamer, onze academische jeugd zullen niet, vertrouwen wij, gelieven achter te blijven, waar reeds van zoo menige zijde aanzienlijke sommen toevloeiden. Geve slechts ieder een nederig penningske, maar geve het ieder! Door algemeene zamenwerking komt het kostbaarste tot stand.

1862.

VERZEN.

NA EEN BEZOEK OP BILDERDIJKS GRAF.

Verheven zanger! 'k heb uw lijkgesteent betreden
En bij 't gezigt gebloosd, wat hulde dit geslacht
Aan uw verdiensten, aan uw geest heeft toegedacht.
Om u niet, — uw gebeent rust des niet minder zacht —
Maar om onszelven is me een traan het oog ontgleden.
Ach, moest de tijdgeest dan, moest de afgunst, slechts dit [graf
Den bard beschikken, die der dichtkunst gouden staf
Een reeks van jaren zwaaide als vorst! Gaat voort, ontzin- [den!
Gij, die uw lust in zijn beschimping pleegt te vinden,
Zijn grooten naam ten hoon. Vergeefs beproefd, o nijd!
Zijne eer blijft onbesmet, zijn roem blinkt, u ten spijt.
Dat dit ontaard geslacht den dichter smade en vloeke,
En d' ongelijkbren glans des bards te dooven zoeke
Door wat den mensch ontsierde, en wat misschien den [man
Of burger, nooit den zoon des lieds verkleinen kan.

Die zwakheên toch wischt eens de tijd uit, als zijn zangen
Van heel Europa ligt hem hulde doen ontvangen.
'k Ben maar een knaap, de nijd is eeuwig, en haar stem
Klinkt luider en heeft meer gezag dan de onze en klem,
En waarnaar ook te staan de driestheid zich verstoute;
Maar straks, met onze jeugd, klimt 's dichters beeld in
[oudte
En rijst in eer, terwijl er heel der kunsten rijk
Voor knielt en hulde biedt aan d' eengen Bilderdijk.

1834.

OP EEN PROMOTIEFEEST.

Een schittrende star rees ter kim uit in 't oosten,
Zij ging u vooruit op de heldere baan,
In 't stille vertrek kwam haar licht u vertroosten,
Zij rigtte uw verstand langs uw vreedzame paên.

Een lieflijker star blonk u voor in het westen,
Een zachter getintel, dat vriendlijk u groet;
Haar beeld aan uw hemel ging op in deez vesten,
Dat kozend den moeilijken arbeid verzoet.

Gij, zonne der wetenschap, wees hem ten zegen!
Gij, fakkel der nasporing, gloei in den nacht!
En, stralen der liefde, daalt neêr op zijn wegen!
Speelt, westersche glansen, door de oostersche pracht!

Wij juichten verbroederd door Zwitserlands dreven,
Thans brak een gewigtige stond voor u aan:
En zoude ik een bede van heil voor uw leven
Versmoren en vreugdvol u niet doen verstaan?

Voorwaar niet! Doch 'k wijze u op 't sterrengeflonker,
Op 't beeld van de wetenschap, 't beeld van de min;
Deez beide, uw geleiders door kommer en donker,
Zij houden, na God, uwe zaligheid in.

Het glas dan geheven voor eerzucht en kennis!
De liefde sta haar onverganklijk op zij!
En, ware 't na deze geen laakbare schennis,
Ik waagde voor vriendschap een dronkjen er bij.

1844.

AAN ***

Nooit werd de milde stroom uws levens woest verstoord;
Zijn golfslag speelt, gestuwd door goddelijken zegen,
Zacht kabbelend en vreedzaam voort;
Den doren onbewust der roos, die u bekoort,
Daalt voor uw teedren voet een rijke bloemenregen.

Geliefde, uw oog heeft nooit een bittren traan geschreid;
Geen leed, dat ooit uw boezem griefde;
Geene argelooze hoop, die u, te wreed misleid,

Een trouwloos dwaallicht bleek, langs 't laag moeras
[verbreid,
Terwijl uw geest alreeds het rijk der toekomst kliefde.

De wereld heeft u niet gedeerd;
Gij lacht haar tegen, vreemd aan al haar goddeloosheid;
Geen koud, hardvochtig woord heeft ooit uw hart be-
[zeerd,
Noch hebt gij tot uw schâ des naasten list geleerd:
Zelfs van zoo groot een heil beseft gij niet de broosheid.

De huisselijke vrede omwuifde uw levenspad;
Geen kommer kwam die rust verbreken;
Geen bange strijd maakte ooit uw treurende oogleên nat;
Gestaâg door oudrenzorg en zustrenliefde omvat,
Zijn, als één enkel, dra uw twintig jaar verstreken.

Maar is de rampspoed niet de makker van den tijd,
Gelijk de broeder van de zonde?
Hij scheldt den sterveling zijn slagen zelden kwijt;
Wij allen zijn hem van de wieg af toegewijd,
En sluipend gaat hij om, en loert en waart in 't ronde.

Doch wees gerust, mijn lief! Wanneer de noodstorm
[naakt,
't Zij 't spook der ramp in rouw of lompen u verschijne,
Aan uwe zijde klopt een hart, dat voor u blaakt,
Dáár blinkt het oog, dat u bewaakt:
Uw dierbaar lot is 't mijne, uw leven is het mijne!

Vertrouw, beminde, op mij! Heb moed, heb kracht,
[sta pal!

Ik zweer op dezen stond met onverbreekbren eede,
Dat ik u schragen, ik u liefdrijk troosten zal;
Ik zal uw echtvriend zijn, u waard, en — zij 't — de val
Sleep mij in schrikbre worstling mede!

Doch 't zwarte floers veeleer blijmoedig opgehaald!
Ik zie, een lustwarande ontsluit haar myrthendreven;
De Heer, wiens gunst op u thans zigtbaar nederdaalt,
De Heer regeert, die nimmer faalt:
Hij, die 't verleden schonk, zal ook de toekomst geven.

TOEWIJDING.

Gij vraagt welligt: van waar deze al te sombre toonen?
En zucht: een droevig dicht op een verjaringfeest!
De geest getuig' wat omging in den geest!
Aan mijn gemoed ontschoot de maatzang, dien gij leest,
Want weemoed kan ook in de vreugde wonen.

1844.

AAN *** MET PICCIOLA VAN SAINTINE.

Bij den kerker van mijn leven,
Die nog al eens openstaat,
Is ook mij een bloem gegeven,
Die zich aan haar geur verraadt,

En ook ik voel mij gevangen
Door de leiding van mijn God,
Maar gevangen met verlangen
Naar steeds langer kerkerlot;
Want niets is voor mij gewenschter,
Vrouwtjelief! dan dat mijn oog
Zoo lang mooglijk voor mijn venster
Zie die gave van omhoog,
Troosteres in leed en smarte,
Die, hoe ouder, dat ze wordt,
Schijnt dat minder steeds verdort
En steeds dierbrer wordt aan 't harte!

1858.

KLINKDICHT.

Gelukkig, die in huis haar welbehagen vindt,
In vlam van eigen haard haar hoogst geluk ziet spelen,
Die kunst en daagsch bedrijf afwisselend verbindt
En vrij de wereld gunt aan hen, die zich vervelen!

In schandre bladen gaat haar geest zijn tijd verdeelen,
Haar hand schept andermaal Gods schepping, die zij mint.
Wat peinst ge vlijtig na? Ga, dartel als een kind
Door 't onverganklijk schoon van klanken en penseelen.

O zoete mengeling van kunstzin en van pligt,
Van stille huislijkheid tot smaakvol werk genegen,

Van zuiver, frisch gevoel, welks gloed haar pad verlicht,

Haar open hart verwarmt, daar ze op haar breede wegen
Een vollen horen leegt van liefde, vrede en zegen
En naast het huisaltaar de Muzen outers sticht.

AAN EENE WEDUWE.

Gij zit, o droeve weeuw! op 't dierbaar beeld te staren
Des echtvriends, van uw zij ten hemel opgevaren,
Die al uw vreugde en lust mogt wezen dertig jaar.
Zoo tranen op 't gezigt uw bleeke wang besproeijen,
Bedwing ze niet en laat, o! laat ze rustloos vloeijen,
Bij 't trillen van zoo droeve snaar!

De magt der kunst herroept weldadig u zijn trekken;
Door telkens naar uw wensch het teêr gevoel te wekken,
Verligt het trouw penseel uw smart.
Ja, 't is het vriendlijk oog uws echtgenoots! Hergeven
Aan lang beproefde liefde, ontvangt zijn aanschijn leven,
En 't is als zinkt uw gade u aan het minnend hart.

O, dus mogt gij hem zien, uw lievling, in uw lente,
Toen 't aangebeden beeld zich onuitwischbaar prentte
In 't zachtgestemd gemoed, voor eeuwig hèm verknocht,
Die zegen en geluk op uwe paên vergaarde
Van dat hij aan uw lot zijn levensdagen paarde
Tot aan zijn laatsten ademtogt.

Wij dachten hem eerlang verloren en bezweken,
Maar kommer, schrik en angst voor 't dierbaar leven we-
[ken;
Het spoor verdween allengs van 't kwaad,
En de als herrezene uit de grafspelonk herleefde,
En 't hoopvol schemerlicht, dat aan de kimmen zweefde,
Voorspelde een blijden dageraad.

Maar 't was, o jammer! 't was een dwaallicht, valsch,
[bedriegelijk.
Naauw lacht een straal van hoop u toe en keert een iegelijk
Erkentlijk naar zijn haardsteê weer,
Of plotsling, onverwacht, herhaalt de dood zijne eischen,
Een oogwenk zwaait hij zijn meêdoogenlooze zeissen
En velt uw dierbren man aan uwe zijde neêr.

Ditmaal geen uitstel, geen verbidden, geen erbarmen!
Geweldig rukte hij zijn offer uit uwe armen,
Gevoel-, bewustloos in het uiterste gevaar;
Zelfs mogt uw luistrend oor geen zoet vaarwel vernemen,
En vruchtloos smeektet ge om een handdruk, schier be-
[zwemen,
Verpletterd door een slag zoo zwaar.

Thans zit ge, droeve weeuw, op 't minlijk beeld te staren,
Terwijl de morgenzon, door frissche lindeblaren
Heendartlend, over 't krip uws rouwkleeds vrolijk
[speelt;
Uw gade omgeeft u, gij aanschouwt hem, telkens meent gij
Zijn stem te hooren, die u toespreekt, en dan weent gij!...
Helaas, gij hebt het u verbeeld!

Neen, niet verbeeld! Zijn schim zweeft liefelijk u tegen.
Ruischt u niet zacht in 't oor zijn danktoon en zijn zegen?
Hij is u steeds nabij, dien gij verloren waant;
Hij streelt uw sluimring, hij bespiedt uw wankle schreden,
Stort voor uw eeuwig heil zijn vurigste gebeden
En is 't, die ginds uw wegen baant.

Pleng dan uw tranen vrij, 't zijn tolken uwer smarte,
Ze bieden lafenis aan 't neêrgebogen harte,
Maar 't oog naar 't vaderland van hem, dien gij beweent,
Naar 't oord van vrede en licht, waar 't lied der heilige [engelen
U tegenschalt, ge uw gâ gelouterd moogt omstrengelen
En Gods genade u eens hereent.

1848.

AAN DEN BESCHRIJVER VAN DEN STERRENHEMEL.

In ketenen van grieksch en oostersch schrift geslagen,
Onkenbaar achter 't mom van kerkelijk latijn,
Lag 't dier- en kostbaar pand van 's Heeren welbehagen
In 't kloosterstof ter neêr en magteloozen schijn.
Doch Luther sprak: — wees vrij, geest Gods! doordring [de volken!
Jehovah zij voortaan alom geopenbaard!
Nog eens de steen van 't graf op 't Woord, dat wij vertolken,
Daar Christus zich der schaar weêr in 's lands taal ver- [klaart! —

Door 't raadselachtig net van wiskunde eng omkneld,
Verbood de wetenschap, die de onafzienbre transen
Der heemlen peilt en meet, d' oningewijde 't veld,
Dat ze afperkt, en bestond het starrenheir te omschansen.
Doch op uw luid bevel ontspringt voor 's volks gezigt
Een bron van kennis, in wier stroom 't zich late doopen,
En op de oneindigheid — de zigtbre — 't oog gerigt,
Slaat gij, als Luther 't Woord, een andren Bijbel open.

1846.

AAN EEN JONGEN DICHTER,

MET EEN PORTRET VAN LAMARTINE,

IN HET KOSTUUM VAN LID DER FRANSCHE AKADEMIE.

Een zoon des lieds, afvallig en verneêrd,
Vorst van den zang, die ook een kroon verspeelde,
Buigt zich tot u, schoon 't buigen schier verleerd,
Biedt u zijn hulde en mengt zich in uw weelde.

Zie, hij vertoont zich niet in 't plegtgewaad,
Dat hem bekleedde op den ministerzetel,
Toen 't dichterbrein, van wierook nooit verzaad,
Stond naar 't bewind, ligtzinnig en vermetel.

Neen, vriend! het is de zanger van weleer,
Wiens fiere blik straalt van zijn eergestoelte;
Zijn gulden lier slaakt toonen u ter eer,
Geuren op d' aêm der zegenrijkste zoelte.

Niemand toch meer dan dichters voegt de pligt
Deez blijden dag te stemmen en te regelen,
Uw dankbren geest te omschittren met hun licht,
Een zielverbond als 't onze is te bezegelen.

Staatsman, treed af! gedeerd, maar onbesmet!
Dichter, bestijg uw ouden zegewagen!
Wees niet te trotsch met zangerig gebed
Aan een student herbergzaamheid te vragen!

Uw gloed verdooft, maar zijne zon gaat op;
Uw zangster vliedt, hem gaat zij lauwren winnen;
Gij zijt terug, dra klieft hij 't ruime sop;
Gij ligt geveld, hij treedt het strijdperk binnen.

Engel des dichts, bewaak mijn jongen vriend!
Zij hem uw beeld ten schrik en spoorslag tevens!
Hij zij mijn roem! 't is meer dan 'k heb verdiend;
'k Vraag anders niet dan om 't geluk zijns levens.

1848.

DE DUBBELE EN DE ENKELE BLOEM.

Met zwier stond in den hof een dubble bloem te pralen,
Trotsch op een duizendtal van bladren, rijk in pracht,
Het oog verlokkend door de schitterende stralen
Huns purpers, koninklijk door 't zonnelicht bevracht
Met weeldrige overdaad van onbetastbre glansen,
Die over 't zacht flnweel bevallig henen dansen.

Hare enkle zuster stond naast haar in 't frisch plant-
[soen,
Met veel geringer kroon van bladeren en kleuren.
't Scheen als verborg zij blode en bang om 't op te beuren
Het zedig hoofd in 't digte en malsche lovergroen.
Voor 't harde woord bevreesd, dat haar de ziel verscheurde,
Hoopt zij onaangerand te blijven, de onbespeurde,
Terwijl haar houding haar voor bitsheid zou behoên.
Dan, zie! daar schudt op eens haar naburin den stengel,
En op een scherpen toon, die zonderling gemengel
Van medelij verraadt en norschheid, valt zij ze aan.
— Van waar kwam u de moed naast mij in 't perk te
[staan?
— Ach, zuster zonder geur! heeft mij mijn geur ver-
[raân?
— Ik zou die schampre taal, waar 'k zonder deernis, wre-
[ken.
Door u de heerschappij mij stout te zien betwist
Des opgangs! Neen, voorwaar! 't is moeite en zorg ver-
[kwist;

't Is nutteloos getracht mij naar de kroon te steken,
En 'k zweer u, straffeloos heeft niemand me uitgetart!
— Ontaarde zuster, zie ik wel, zoo mist ge een hart! —
Die bittre scherts verhoogt den blos der bloem, haar bla-
[deren
Ontsteken al hun gloed; zij voelt de gramschap naderen
En barst verbolgen uit: — Ellendige! gij ducht
Dan 't felle wraakvuur niet, dat omwoelt door mijne ade-
[ren?...
— Onvruchtbre zuster, toon in d' oogsttijd, toon
[me uw vrucht?

Zoo vaart ge tegen hen, die beter zijn dan gij,
Met dolle driestheid uit, en wijst hèn uit uw rij,
Wier stille deugden en aanvalligheên u hinderen,
O opgeblazen jeugd en onbezonnen kinderen,
Die 't hart ten offer brengt aan tintelend genot,
Op uiterlijken schijn en praalzucht blind verzot!
Uws broeders geest verspreidt zijn liefelijke geuren,
Daar zijne ontwikkeling een rijken oogst belooft,
Terwijl gij roekloos en door zinnebrand gestoofd,
Van zachten geur, van hart, van vruchtbaar-
[heid beroofd,
Staat zijn voortreflijkheên hoogmoedig af te keuren.

1848.

INTERVENTIE.

In de late najaarsdagen
had een spin haar kunstig net
Over 't breede pad gespannen
en haar strikken uitgezet.
Een kapel komt aangefladderd;
in den fijnen draad verward,
Spartelt zij, door schrik bevangen,
worstlend tusschen angst en smart.
De oude staatsman staakt zijn schreden,
blijft met welgevallen staan
En beschouwt den strijd in 't webbe,
zwak beletsel in de laan;
Hoe de spin haar prooi reeds nadert,
gretig op haar giftig werk,
Hoe de vlinder, schier vertwijflend,
zich te weer stelt met de vlerk.
Maar zijn rotting treft het weefsel.
De eene vijand vliedt langs 't rag,
Hecht zich aan de laatste vezel
als de scheepling aan de stag,
Wen de storm het schip verbrijzelt,
en het want aan flarden rijt,
En de taaie tuigen springen,
en het wrak aan splinters splijt.
De andre, de onbezonnen vlinder,
valt, geschonden en bezeerd,

Uit het web der spin, wier zwadder
hem zijn vlugt heeft afgeleerd,
Lam, verslagen, afgemarteld,
,naar beneden. Al te ras
Is zijn dartele aard vervlogen;
zie! hij zieltoogt in het gras.
De een verliest zijn sterke vesting,
redt zich op den naasten tak;
De ander sneeft, beroofd van krachten,
daar hem poot en vleugel brak.
Maar des diplomaten neefje
komt intusschen naderbij,
Slaat het feit aandachtig gade,
vastgeklemd aan oompjes zij.
— 't Web kapot! — Ik red den vlinder.
— En de vlinder lijdt zoo'n pijn! —
Juist! De grijsaard — 't was een Franschman —
mompelt koeltjes: — j'interviens.

1848.

BYRON TE CHILLON.

The great man who showed the wonders of Chillon, van wien het reisjournaal van lord Byron getuigt, dat hij was as drunk as Blucher, is waarschijnlijk sedert het bezoek des grooten dichters, hetwelk meer dan dertig jaren geleden is, overleden, maar zijne gewoonte om the

legends of the castle uit te kramen schijnt overgegaan op zijne opvolgers. In plaats van den beschonken geleider, troffen wij eene eenigzins bedaagde vrouwelijke cicerone, wier hand zich met eerbied naar de hoogte ophief der plaats, waar Byrons naam op den pilaar stond.

— Byron, verhaalde zij, kwam hier toen met een groot gezelschap; hij sprak geen woord en wenkte met de hand, dat allen weg moesten. Wel een uur bleef hij alleen in de onderaardsche gevangenis, en toen hij er uit kwam, zag hij zoo bleek als een geest.

— Ik dacht niet, dat de steen zoo hard was.

— U meent?...

— Dat Byron zoo lang werk had.

De vrouw was verontwaardigd.

— Mijnheer, hernam zij, Byron had in dat uur zijn gedicht vervaardigd van den gevangene van Chillon.

— En ik, die mij altijd heb laten wijs maken, dat hij het te Ouchies schreef, omdat het slecht weêr was en hij zich deerlijk verveelde.

— Dat kan wel wezen, maar hier viel het hem in en hier bedacht hij het.

Ik begon hartelijk te lagchen.

— Byron wist waarachtig niet meer wat hij van ijdelheid zou beginnen en was, om zich belangrijk te maken, uitgeleerd in finten, die tegenwoordig afgezaagd zijn, maar toen nieuw waren. Geloof mij, die gevangenis zou hem weinig hebben opgewonden, enkel omdat zij decoratie voor zijn drame wezen moest, en bovendien was hij zoo mal niet, om een uur lang in een vrij onpleizierig lokaal, met de hand onder het hoofd en de oogen naar het verwulfsel, in eene peinzende houding te blijven zitten, als niemand er naar keek. Maar hij wilde onophoudelijk van zijne zonderlingheid, voor hem een voorwerp van beschouwing buiten en tegenover hem, partij trekken, en dacht: twee vliegen in één klap! waarop hij, om iets te doen te hebben, zijn naam op een pilaar krabbelde, hetgeen tevens het fantastische, dat hij aan zijn reeds zoo merkwaardigen persoon zocht toe te voegen, kon dienen, en toen hij door de vocht van die holle kluizen huiverig was geworden, oordeelde hij de grap lang genoeg. Daar komt de gansche zaak op neder.

'sAvonds schreef ik de volgende verzen, welke Byrons berekeningen van dien aard trachten in het licht te stellen:

't Bootje van den zanger wiegelt op de deining van 't getij;
't Kind der vrijheid daalde neder in de krocht der dwing-
[landij.
Op een wenk verdween zijn hofstoet; 't uur en nog een
[uur verstreek;
Toen verschoof zijn hand den grendel; hij kwam uit, ver-
[steend en bleek.
Zwijgend staart hij in de golven; de aadlaar strijkt de vleu-
[gels zaam,
En het meer van 't ander Rome draagt het troetelkind der
[faam.
Zooveel trots spreekt uit zijn trekken, zooveel wanhoop
[uit zijn blik,
Of hij d' afgrond had bezworen in 't verblijf van angst en
[schrik.
Had een vreesselijke mijmring hem vervoerd met vloek-
[bren dwang?
Had hij met zijn betren engel daar geworsteld in den zang?
Was de zwerver afgefolterd door een lange en bittre biecht?
Rees in 't ijdel hart de waarheid? Week van hem de geest,
[die liegt?
Neen! geen droombeeld, geen bekeering! In zijn kerker
[dringt geen zon....
Byron had zijn naam gesneden in een pijler van Chillon.

1848.

DE VERJAARDAG DER KOSTSCHOOLHOUDERES.

FEESTZANG DER LEERLINGEN.

SOPRAAN-ARIA.

De dag van 't feest is daar!
Het lied doorstroom de wanden!
Legt allen schroom aan banden
En weest van zessen klaar!

KWARTET.

Weder een jaarkring breekt aan in zijn gloor:
Vlechten we geurige bloemen er door!
Al de vervlogene jaren van zorg
Blijven voor teedere waakzaamheid borg.
Dankbaarheid, liefde, gehechtheid en trouw
Zweeren we opregt aan de dierbare vrouw.

KOOR.

De chocolade is klaar,
Wij staan te watertanden;
De vreugd doorstroomt de wanden,
Het feestgenot is daar!

1846.

DE GEBOORTEDAG DES STICHTERS.

FEESTZANG DER LEERLINGEN.

KOOR.

Met geestdrift gejubeld, den juichtoon geheven
Van dankbare vreugde, nu 't hoofd van Noorthey
Een jaar door Gods zegen mag hechten aan 't leven,
Welks waarde geen sterveling kent zoo als wij.

Het pad is met voorspoed en eere geloopen;
Een glans van voldoening verlicht het verleên;
Een volgende baan sluit haar slagboomen open;
Onze ijver vlecht bloemen door 't eikenloof heen.

SOLO.

Een betooverend verschiet
Rijst voor mijn bewondrende oogen;
Bloem der knapen, is het niet
Of mijn zinnen zich bedrogen?
Welk een onvermoeide vlijt!
Welke groote vorderingen!
Kostbaar wordt de korte tijd
Aan Noortheysche kweekelingen.

Ziet! een gulden dageraad
Breekt, bij d' ijver van de jongens,

't Rag fluks door van 't kattekwaad;
Last is lust bij veel gedwongens.
Kloek in d' arbeid, goed van geest,
Vlug met talen en getallen,
Is hun iedre les een feest,
Dat geen pensum komt vergallen.

Toegenageld is 't cachot,
Nooit wordt heimelijk gekwanseld,
Steeds blijmoedig geravot,
Nooit een makker afgeranseld.
Ieder leerling doet zijn best,
Zonder spoorslag, zonder teugel!...

QUARTET.

Dat, gestemd door 't vol orkest,
Na 't schoon tafreel heilspellend hier geschetst,
Ons aller feestlied zich verheffe op blijden vleugel!

KOOR.

Bereiken we eens, vrienden! het doel van een streven,
Geteekend in trekken met luchtige scherts,
En zetten we later de kroon op een leven,
Dat goud lokt uit menigen ruwen klomp erts.

Verhoor onze bede voor 't heil zijner dagen,
O Vader, die elk' onzer wegen bestiert!
Bestendige vlijt zal zijn pogingen schragen,
Daar trouwe verknochtheid zijn grijsheid versiert.

1847.

AAN EEN LETTERKUNDIGE.

De zon speelt vrolijk door het malsche groen;
Geen nevel aan de kim, de lucht is staal.
De heuveltop, waartegen 't graanveld hangt,
Noodt kunstnaars onweêrstaanbaar tot den togt.
Papier, penseel of potlood bij de hand,
De veldstoel aan den arm, en fluks op marsch!
Zie gindsche stulp! Hoe zij reeds krachtig brandt
In morgengloed en fellen zonnestraal,
Terwijl zij achter 't digt gebladerte
Eens hoogen notenbooms, waarin zich 't licht
Vermeit, eene edle studie voor de stift,
Zich zedig in de lommerkoelt' verschuilt.
Maar, hoor! de wind steekt eensklaps op en roept
Een wolkenheir van heinde en ver bijeen.
Van oost en west, zie! rukken ze aan om strijd,
De mistgevaarten; niemand weet van waar
Zij komen, waar gewrocht zijn, noch haar weg.
Het zwerk betrekt, de zon omsluiert zich,
Het groen des booms wordt flets, geen diepte meer,
Geen kracht, geen scheiding. Ach, hij kwam zoo geestig uit
Bij 't graauw der stulp en tegen 't blaauw der lucht!
De boerenkluis omhult hetzelfde floers;
Zij smelten zaam, plat, vaal en alledaagsch.
Geen kantig licht op deurkozijn of dak,
Geen afstand, diepte, noch pikant effekt,

Geen poëzy! Één vlak, één doode lijn!
De kunstnaar smijt mistroostig 't potlood neêr,
Maar denkt bemoedigd bij het huiswaarts treên:
— 't Zijn niet de vormen, 't is het licht alleen.

1861.

AAN EEN JONGEN VRIEND BIJ ZIJNE EERSTE AVONDMAALSVIERING.

Aandoenlijke stond, onuitspreeklijk genot!
Tot leidsman en vriend kiest gij heden uw God.
O liefelijke omgang en heilig verkeer!
Ter hoede in Zijn weide, verbindt ge u den Heer,
De ster, die uw levensweg voortaan verlicht,
Uw staf en uw wekstem bij wanklenden pligt.
Zie, al wat u lief is stroomt heen naar de stad
Der vadren en smeekt 's Hemels dauw op uw pad,
En op u, zijn eengen, van over de zee
Daalt 's vaders weldadige zegen en beê,
Des mans, die, helaas! aan uw nachtmaal ontbreekt,
Maar toch, u nabij, in uw hart luide spreekt:
— Leer levende sterven en stervend uw leven
Den Schepper blijmoedig in handen te geven!
Mijn dierbre, doortrekke u de geest van Gods woord!
Den Heer spaar een tijd uit, dien andren verkwisten!
O, wees gij een beeld, dat de braven bekoort,
Zachtmoedig, opregt, zedig, lieflijk, een Christen!

1862.

GRAFSCHRIFT.

Gehoorzaam aan haars hoeders stem,
Ging zij gewillig, toen hij riep,
Verliet haar lammren, volgde hem,
Den besten herder, en ontsliep.

1863.

AAN EENE VORSTIN.

Wat troost en hoop uw moederhart ontglip,
Bedenke, o hooge vrouw! uw diep verslagen hart,
Dat ook der vorsten ziel beproefd wordt door de smart
En 't koninklijk fluweel gelouterd wordt met krip.

1850.

AAN EEN JONGELING.

Terwijl men dweept en dicht en leeft op zijn gemak,
De handjes in den zak,
't Gebogen hoofd belast met een denkbeeldig pak
Of 't starend oog gerigt naar 't smeltend hemeldak,
Zijn lente met een air van weemoed te doorwandelen,
Al verzen makend in zijn ingebeelden rouw,
Is zeker zalig; maar, aan kunne en pligt ontrouw,

O jongling, denk er aan, de maatschappij vergt handelen:
Dus oogen in het zeil en handen uit de mouw.

1853.

ONDER DE AFBEELDING VAN

D. P. G. HUMBERT DE SUPERVILLE,

DOOR J. L. CORNET,

BERUSTENDE IN HET KABINET VAN DEN WEL-ED. GEBOR. HEER
J. DE VOS Wz.

In peinzende eenzaamheid, door 't kaarslicht flaauw be-
[schenen,
Wordt hier, de Vos! uw vriend aanschouwlijk in dit
[beeld;
De fantazy verwekt een wereld om hem henen,
Waarin zijn kunstgevoel met zijn geleerdheid speelt.

1842.

ORTHODOX — LIBERAAL.

— Zoekt gij den sleutel nog van 't Hemelsch koninkrijk
Of hebt ge hem op goed Geloof gevonden?
— Ik zoek gestaâg er naar, gebogen in het slijk,
En onderzoek, te midden van de zonden.

1854.

TWEE VROME ZIELEN.

In 't vreedzaam Godshuis lag een jonge maagd geknield.
Mijn weifelend gemoed, door haar gebed verteederd,
Weende om zijn jammerstaat, bewogen en vernederd,
Terwijl ik treurig 't hoofd ter aard gebogen hield.

Nog lag ze in ootmoed neêr, toen 't lied werd opgezonden
Der uitvaart. Ach! het is eene andre jonge maagd,
Wier vijftienjarig lijk men naar het outer draagt,
Wier ziel haar Heer voor de aard te zuiver had bevonden.

En ik, die Christus stem zoo roekloos weêrstand bood,
'k Riep 't mededogen in dier beide godgetrouwen,
Die in haar blijde vaart de vleugelen ontvouwen,
De een van het rein gebed en de andre van den dood.

1853. Naar CHARLES PONCY.

DE WIEG EN HET GRAF.

Des zuiglings wiegje wordt door 't dunne kleed behoed,
Terwijl een vaste slaap en kinderlijke droomen
Als duivenwieken langs des wichtjes hoofdje komen,
Bij 't zacht geschommel van den moederlijken voet.

Aan 't groen der zode, die de groeve malsch bedekt,
Huwt zich der wilgen groen, met takken neêrgebogen;
't Gekweel der vogelen strijkt over schreijende oogen,
Daar gindsche bleeke roos door 't bijtje wordt gelekt.

Naar 't eerst en 't laatst verblijf rigt zich des wijsgeers [staf;
Den twijflaar brengen zij den Heer een schrede nader;
In beide is sluimring, vrede en zoete hoop te gader:
Een moeder waakt bij 't wiegje, een kruis waakt over ['t graf.

Zij spreken beide van een blijden dageraad,
Bij 's wichtjes eêrsten lach, bij 's grijzaards late slopen.
De wieg slaat voor het kind des levens strijdperk open,
Den Christen schenkt het graf een heil, dat niet vergaat.

1863. Naar HIPPOLYTE VIOLEAU.

De lindeboom bloeide, en de nachtegaal zong,
Het zonnetje lachte met vriendlijken lust,
Gij streeldet mij zacht, daar uw arm mij omvong,
Na gij me aan uw hooge borst moê had gekust.

De bladers verwaaiden, de raaf kraste fel,
Het zonnetje week met een treurigen blik;
Daar groetten we flinkweg elkander vaarwel,
En stijf, schoon beleefd, boogt ge uw hoofd tot een knik.

1845. Naar HEINE.

DES ZONDAGS.

De paardjes van Knelis zijn langzaam of vlug:
Als bliksems naar 't Haagje en als slakken terug.

Daar staan zij te trapplen voor Wassenaars kerk
En wachten op 't uur, dat u jaagt van uw zerk;
Dan fluks in den wagen: vliegt, rossen! gezwind
Naar 't zoet 's Gravenhage als op d' aêm van den wind!
Nu viert men den Zondag met snoep en cigaar,
Vervult het Voorhout en het Bosch met misbaar,
Knort over zijn meesterstuk, bluft op zijn school
En stooft menig makker een lekkere kool.

Maar de avond daalt neder, het rijtuig komt voor:
Ach! paarden en voerman verloren hun gloor.
Geen jolige Knelis klapt thans met de zwiep,
Geen paarden gewiekt of een wedstrijd hen riep!
Zij deelen de stemming der jongens, en wars,
Druipstaartend en treurig gaan beiden op marsch,
Verlaten het oord van de pret met een zucht,
En droevig bereiken zij 't oord van de tucht.
De paardjes van Knelis zijn langzaam of vlug:
Als bliksems naar 't Haagje en als slakken terug.

1848.

Vroeger steeg, in ster veranderd,
Menig held naar 't hemeldak,
Maar de sterren vallen zelven
Thans de menschen op hun pak.

AU MARÉCHAL DE TURENNE — AU GRAND COLBERT.

In vroegere eeuwen voer de godenteelt
Der helden naar den hooge als sterrebeeld;
In onze laaggestemde tijden worden,
God beter' 't! groote mannen uithangborden.

VOLGENS BARBIER.

(JAMBE VII.)

De heesters ontplooijen hun blaân;
Hun bloesems verheugen de zinnen,
Al sneeuwt het en blaast de oostenwind:
Zoo worden zij 't teederst bemind,
Getroeteld door hunne manninnen,
Die hen 't hardst bejeegnen en slaan.

GRAFSCHRIFT.

Hier ligt onze —
We hadden niets beters.

OP DEN RIGI.

Men stijgt, hijgt, zwoegt, zweet, blaast, komt aan, vult
[zich den krop;
De honger waant Véry kok op deez kalen top,
En als de lammergier, te slapen neêrgehurkt,
Een stroef gebrom verneemt, is 't Albion, dat snurkt.

1845.

IN DE ZON.

Denkt ge nog wel aan dien dag naar Ostende
En aan dien togt door het felst van de zon?
Zweeten slechts konden we in 't diepst der ellende,
— Och, dat men zich maar aan 't zweeten gewende! —
Tot ik op 't eind heusch niet zweeten meer kon.

1849.

Ieder, die in de laatste maanden Parijs bezocht heeft en zijne aandacht heeft gevestigd, zoowel op de half afgebouwde huizen, waarvan men reeds met groote letters de bestemming op iedere verdieping leest, ja, waarin zelfs gemeubileerde kamers worden aangeboden, als op de straten en pleinen, welke reeds een naam dragen voor zij bestaan, zal de hoedanigheid van juistheid aan volgend rijmpje zeker niet ontzeggen:

Zie! het plein draagt een naam voor de boel is gesloopt;
Voor de moeder gekraamd heeft is 't kind reeds gedoopt.

Boulevard van Sebastopol, nog ongeboren,
Uwen naam moet ge om 't hoekje van Rivoli hooren!
Het besteigerd hôtel doet, gepijlerd met schoren,
Aan den vochtigen gevel zijne eertitels gloren,
En elke verdieping trompet met geschetter
Zijn uithangbord uit met geweldige letter,
Prijst zich aan in vertrekken, die nog moeten komen,
En in prachtmagazijnen, om eerst van te droomen.

1853.

SNIPPERS.

I.

HET VERNIELEN VAN DEN GEVEL VAN HET TIMMERMANSGILDEHUIS TE LEIDEN.

Sedert mijne eerste kindschheid schepte ik behagen in het aardig geveltje van het timmermansgildehuis op de Oudevest alhier, met name in de steenen tusschen de boven- en benedenramen en de mooie poppen. Inderdaad was dit een stuk vol karakter. In het midden bevond zich een groote steen, Sint-Josef, den patroon, voorstellende, met het jaartal 1615 (?) er onder. Aan de hoeken stonden de vier christelijke beeldsnijders in nissen; regts Nestorianus en Castorianus, links Claudius en Sempronianus, eigenlijk Nicostratus, Castorius, Claudius en Symphorianus. Levende onder Diocletiaan, waren ze ten voeten uit in romeinsche tenue en droegen hunne namen, een beetje verknoeid, gelijk men ziet, boven hun hoofd.

De ruimte tusschen den middensteen en de zijbeeldjes was aangevuld door twee langwerpige steenen, waarop men, besloten in geestig lijstwerk, al de instrumenten, tot het ambacht behoorende, aanschouwen kon. Een vroegere eigenaar had een en ander laten beschilderen au naturel, en die thans vervuilde en vergane kleuren gaven een alleraardigsten toon aan het curieuse renaissance-geveltje, dat, helaas! gedurende dezen zomer gemoderniseerd is. Herstelling, trouwens, was wel noodig, want het huisje, sedert verscheidene jaren eene sayetfabriek, was zeer bouwvallig, maar wat ik betreur is, dat niemand de hand op het gedeelte van de afbraak, hetwelk kunstwaarde had, gelegd heeft. Nu is het waar, dat dergelijk verraad aan stedelijke oudheden doorgaans in de zomervacantie, terwijl de mannen van smaak en kennis weg zijn, geperpetreerd wordt en, waar eene stad in het aanleggen van een stedelijk museum onverschillig bij andere steden achter blijft, kan men van partikulieren niet vergen, dat zij zich met allerhande zware en morsige voorwerpen zullen belasten, die wel in lokalen ad hoc, maar niet in woonhuizen hunne plaats vinden. Ondertusschen heeft iemand zich toch over Nicostratus en Castorius ontfermd, en zegt men mij, dat Sint-Josef door den eigenaar zelven in den muur van zijn tuintje als eene reliek is ingemetseld, doch het overige, hoor ik, is onmeêdoogend tot cement vermalen. Gelukkig had een mijner vrienden eene uitmuntend getrouwe afteekening van het geveltje en de onderdeelen laten vervaardigen, waardoor alles, althans in effigie, bewaard is gebleven.

De vier beelden hadden alle baarden en soorten van kroonen op het hoofd en droegen of hadden gedragen — want ze waren eenigszins beschadigd — timmermans-instrumenten: Nicostratus b. v. een regthoek, Sint-Josef een hamer op den rug. Midden in de langwerpige steenen kroonden twee engeltjes een passer.

1858.

II.

BEDE VAN EEN OUDHEIDMINNAAR.

Het saizoen nadert alweêr, dat menig inwoner van Leiden, zijn ouden gevel moede of wegens deszelfs bouwvalligen toestand gedwongen, er een nieuwerwetschen voor in de plaats gaat zetten, en tegen het najaar wordt dan menigeen verrast door het geheel moderne uiterlijk van een huis, dat gedurende den zomer achter een heimelijk beschot werd opgemetseld en betimmerd, doch, afgebroken, tevens met zijn verleden en zijne overleveringen brak. Het ergste is maar, dat zoodoende van lieverlede ook nog al iets van de aanschouwelijke geschiedenis der stad pleegt verloren te gaan, hetgeen het hart van den oudheidminnaar zeer doet. Ik spreek niet van het schandaal door de

slooping van het merkwaardige timmermans-gildehuis gepleegd, van de historische steenen in het huis op het hoekje van de Burgtsteeg achter eene onedele kalklaag, den hemel zij dank! nog maar verdonkeremaand; overal gaat in ons land het wandalisme, zonder gezag, dat het verhoede of zich erbarme, ijverig te keer en zelfs breekt de staat met de zigtbare overlevering, het roemvolle tijdvak der vaderen. Verdwijnt niet eerlang het Binnenhof? Staat niet het karakteristieke stamhuis der Huyghensen onder mokerslagen te bezwijken? Briser la tradition, zegt een ernstig schrijver dezes tijds, c'est mettre la hache aux racines et tarir la vie sous prétexte de la renouveler. Maar eene hoe groote menigte van steenen, sieraden, snijwerken, ondergeschikte bijzonderheden, merkwaardig door kunstvaardigheid en overleg, belangrijk voor de stedelijke geschiedenis, voor het minst afdruksels van hun tijd, zijn door onoplettendheid, onverschilligheid, ook al uit gebrek aan een lokaal om ze te bergen, verloren gegaan! Zoo dikwijls staat op een sleutelsteen in een boog, op een siersteen in een gevel, een jaartal of een wapentje, hetwelk den oorsprong, de afkomst, de vroegere bestemming, de voormalige bewoners van het pand verklaart of aanwijst; hoe dikwijls vindt men steenen met bloemkransen uitgehouwen, tegels met tafereelen uit de gewijde geschiedenis voorzien; hoe vaak eene gebeeldhouwde trapleuning, een aardigen schoorsteenmantel of eene schoorsteenplaat, eene kunstige betimmering, zwierig en bevallig smeedwerk of wel eene zerk, waar iets op afgebeeld of te lezen staat! Wilt daar in het

vervolg op letten, stadgenooten! slaat dat alles niet langer als barbaren stuk, maar neemt de moeite u ten mijnent te vervoegen, met vermelding van wat er voorhanden mag zijn. Ik zal alle steen, hout of ijzer van belangrijken aard of met distinctieve teekenen voorzien erkentelijk aannemen of, na bekomene vergunning, doen uitbreken en er den aanbrenger eene kleine belooning voor ter hand te stellen.

1859.

III.

TIEN CENTEN VOOR DE ZWARTJES;

EENIGE WOORDEN BIJ VICTOR HUGO'S: A UN MISSIONNAIRE, VERTAALD DOOR S. J. VAN DEN BERGH.

In vele huisgezinnen pleegt tegenwoordig eenmaal 's weeks, liefst des Zondags, een spaarpot rond te gaan, waarin ieder lid der familie een paar centen, of meer, offert voor d e z w a r t j e s. Ook wij loopen u, landgenooten! met ons spaarpotje na en bedelen voor dezelfde misdeelden e e n d u b b e l t j e o f w a t m e e r.

Ja, een dubbeltje of wat meer, want als de spaarpot rondgaat, krijgt de gever voor zijne aalmoes niets terug; wij daarentegen schenken hem ten minste voor zijne weldaad een zijdje poëzij, al is zij niet oorspronkelijk, voor scheurpapier het geringe geld altijd nog waard. Hoe dikwijls, niet waar? worden, onder het voorwendsel van menschlievendheid, uwe muntstukjes aan godde-

loosheid, oneerlijkheid, luiheid, verkwisting, dronkenschap, als het ware weggesmeten, ten einde, zou men zeggen, de slavernij der armoede in de hand te werken, te onderhouden en voort te planten! Wie zou dan niet voor 't allerminst een tweetal stuivers over hebben voor de vrijverklaring van zoovele duizenden, zuchtende en gebukt onder het zware juk des naasten en des heidendoms, die, wanneer zij den aartsengel Michaël zullen zijn gelijk geworden en hunnen logendraak de hemelsche speer in de borst gedrukt, te gelijk eene vrijheid zullen hebben veroverd, die lacht met de kluisters der aarde, de kneuzing des ligchaams en het juk door den natuurgenoot opgelegd. Er zou, met het oog op den dichter van de verzen, waarvan wij de vertaling hier achter aanbieden, te dezer plaats gelegenheid zijn zich te verblijden over wat er christelijks in een grootendeels heidensch gemoed leven kan, maar welk een schoon hoofdstuk, ja, heerlijk boekdeel in de geschiedenis der menschheid zal het wezen, dat handelen zal over de onvermoede voortreffelijkheden van den zwarten stam, met het bloed des Verlossers besprengd!

Een vers op een omgebragten zendeling! uitgegeven ter aanmoediging van.... Ducht gij, vrienden! de tegenstelling, misschien de scherts niet, en dat....

Een spotvogel moge van onzen eenvoud eene grap en aardigheid maken, naar ons gevoelen behoort iedere grap en iedere aardigheid, zal er zin, ziel en pit in schuilen, op waarheid gegrond te zijn. Zeer ernstig gesproken, strekt ieder jongeling, die, met den open Bijbel in de hand, voor de zaak van Christus met krijgsmans eer in 't harnas sneeft, tot spoorslag voor

vele anderen en — treffend, hartontroerend verschijnsel! — komen er ook van de vier windstreken om het snelst opdagen, bezield met geestdrift voor de groote zaak van bekeering en beschaving, gretig om de opengevallene plaatsen te bezetten. Wel worden de apostels verslagen en verslonden, nooit ontmoedigd, veel min uitgeroeid. Telkens vullen de strijders des Heeren de gelederen aan, rukken de waarschijnlijke slagtoffers juichend op, even zachtmoedig, even liefderijk, even vreedzaam, maar ook even standvastig, onverzettelijk en heldhaftig als de broeders, die hun voorgingen op den brandstapel of in den folterdood, tot eenmaal de dag aanbreekt, dat den wilden en heidenen een licht opgaat en hun hard gemoed smelt in den zachten gloed van zeker vreemd en zonderling gevoel, hetwelk de christen liefde noemt. Op datzelfde oogenblik weet zich de slaaf verlost en vrij, en psalmzingt onder de striemen des meesters; knodsen, giftige pijlen worden weggeworpen, de aangestokene vuren uitgebluscht, de aangebedene gedrogten omvergerukt; den vreemdelingen vallen de zegepralende overwonnenen te voet, gewonnen voor de zaak des geloofs, des heils en der vrijheid, en omhelzen en leggen het hoofd neder op het altaar van den onbekenden God, den eenigen en algenoegzamen, al zou het ook door de kling van den later vermurwbare, die heden haat en morgen looft, worden door midden gekliefd. Geene lauwerkransen hier beneden; hier namaals de palmtakken, de blanke kleederen, de kennis van God zoo als Hij is! Het bloed der martelaren is het zaad der kerk.

1854.

IV.

EEN WATERFONDS.

Nederland is ten deele getuige, ten deele slagtoffer van rampen, welke ieders hart doen bloeden. De nood dringt, de dood dreigt, de honger nijpt, de kou foltert, de wanhoop verbijstert den geest, angst en gebrek stijgen ten top. Commissiën worden hoe eer hoe beter gevormd; ongehoorde sommen doet de Christelijke liefde zamenvloeijen; voedsel, dekking, brandstof voert zij van alle kanten aan; scholen, kerken worden ter tijdelijke berging der ongelukkigen, die dak en have derven, ingeruimd. Dit alles geschiedt natuurlijk overhaast, hals over kop, gelijk men zegt. Men pleegt op dergelijke onheilen onvoorbereid te zijn; als ze treffen, is vaak goede raad duur en is er. eene buitengewone veerkracht en eene buitengewone ondersteuning noodig, om alles wat tot redding en bijstand kan strekken zoo eensklaps te organiseren. Ondertusschen zijn waterrampen zoozeer aan ons vaderland eigen en van deszelfs ligging afhankelijk, dat zij, helaas! niet tot de zeldzaamheden behooren. Somtijds wel is waar gaan er jaren voorbij, waarin wij het sluimerende gevaar al te veel uit het oog verliezen, doch de eerste winter de beste kan bij het losgaan en kruijen der rivieren dezelfde ellenden als waaronder wij thans zuchten veroorzaken. Daarom achten wij het

hoog noodig en wagen wij het onzen landgenooten het wenschelijke onder het oog te brengen — gelijk er kapitalen tot stand komen ter vergoeding van brandschade en ter verzorging van bejaarde, gebrekkige toonkunstenaars, schilders, letterkundigen en hunne weduwen en weezen — het wenschelijke namelijk van een Waterfonds, bij een te brengen ter verzachting van het lot, ter leniging der ellende, ter vergoeding der schade van hen, die door overstrooming zijn getroffen geworden, bij een te brengen door middel eener te gelegener tijde door het gansche vaderland te houden en, even als die van heden, door Z. M. onzen geëerbiedigden koning bepaalde collekte, de vrucht alzoo van de zamenwerking der geheele natie, welk fonds op eene soliede en voordeelige wijze belegd zou worden. Bleek deze collekte, bij de noodzakelijkheid tot een zoo uitgestrekt kapitaal als zou worden gevorderd, onvoldoende, dan zou vervolgens jaarlijks op vasten tijd eene watercollekte, even als die b. v. voor den gewapenden dienst, kunnen worden gehouden tot dat de millioenen zouden zijn bijeengebragt, waarvan de renten tot bestrijding van het nationale onheil moeten strekken. Ter dankbare en blijvende herinnering aan 's konings krachtige houding, wier indruk ieders gemoed vervult, gedurende de laatste schrikkelijke dagen, zou aan Z. M. vergunning worden gevraagd het den naam van Willemsfonds te geven en beheerd worden door administrateuren door den koning zelven aangesteld.

Gelijk er in de steden een vaste brandweer aanwezig is, ten einde bij uitbrekende brand aanstonds klaar

te zijn, zoo vestigen wij ook de aandacht op de noodzakelijkheid, dat er op de gewoonlijk bedreigde punten vaste commissiën en sub-commissiën worden benoemd, die volgens voorgeschrevene regels handelen en met den Waterstaat in overeenstemming treden, wat in oogenblikken van onverhoed gevaar te doen, en b. v. in hare magazijnen een zekeren voorraad tot kleeding, voeding, dekking, in één woord verzorging, voorhanden houden.

Hoe onvolledig dit voorstel, hetwelk bekookt en uitgewerkt zou dienen te worden, ook zij, gelooven wij niet noodig te hebben er thans nader op aan te dringen, want het springt in het oog, dat het van onberekenbaar nut en voordeel zou wezen, en prijst gevolgelijk zichzelven aan. Om slechts iets te noemen, zou het in zekeren zin voor een maatregel van zuinigheid kunnen gelden, daar volgende watersnooden geene of slechts zeer geringe opofferingen zouden vorderen, in plaats van de tonnen gouds, die thans in het dringende gebrek moeten voorzien, doch aan de geledene verliezen maar al te dikwijls zeer ondoeltreffend te gemoet komen.

Wij kunnen, meenen wij, voorshands volstaan met ons denkbeeld aan de ernstige en gemoedelijke overweging des algemeens aan te bevelen en voegen er slechts bij, dat wij het als een gelukkig voorteeken beschouwen deze regels op het geboortefeest van onzen geliefden vorst te hebben nedergeschreven. Mogen zij weêrklank vinden en de Heer er Zijn zegen over gebieden!

1861.

V.

LENTE.

(UIT EEN BRIEF.)

Ik gevoel behoefte u eens eenige tijding te geven, hoewel er toch eigenlijk niets uwe aandacht waard hier uit de stilste aller afzonderingen te melden valt. Alles is hier zoodanig gelijk aan het vorige jaar, het personeel zoo volkomen hetzelfde gebleven, de meeste boomen zoo volmaakt eender gebladerd en getakt, geen bogt verlegd, geen pad aangelegd, geen heester verplaatst; op eenig hakhout na, dat gekapt is, lijkt alles zoo precies hetzelfde, dat ik mij hier werkelijk een jaar jonger gevoel, daar het mij schier onmogelijk is *l'heure où nous sommes* van hetzelfde oogenblik des afgeloopen zomers af te scheiden. Verder sta ik heel vroeg op, drink 's morgens schuimende geitenmelk, zoo uit den uijer, wandel veel, schep gezondheid met volle lepels.

Ik weet niet, hoe gij er over denkt, maar ik ben op den duur een dol liefhebber van beknopte gezigten. Wat men een *mooi* landschap noemt kan mij aanhoudend weinig behagen; iets meer dagelijksch — men went toch aan alles, en 't is jammer het zich aan 't schoonste te doen — trekt mij meer aan, en een sierlijk beplante, in het groen gekleede heuvel of een digt gebladerde boom met deszelfs statig, ruischend lommer

voor mijn neus, bekoort mij meer dan een ver uitgestrekt en afwisselend landschap met den noodzakelijken inhoud van boerenwoningen, boschaadien, weilanden, vee en beeldjes. Maar wat heeft men nu gedaan! Ten einde ons, zoo het heet, meer kijk op de wetering te geven, heeft men de stevige eiken, die om het huis staan, helaas! opgesnoeid, waardoor het gezigt uit mijn studeercelletje voor mij bedorven is, want nu gaat het gezigt verder, in het gewiegel der breede takken is minder zwieping, en de boomen zelven, die zoo liefelijk hun donker groen in de kom der gracht spiegelden, waarin de zon tot op den bodem dringt, hebben hunne bevallige golving, ja, hun vreedzaam geluid verloren. Voor het overige is het, vooral sedert de laatste regens, schilderachtig druk op het veld. De boekweit moet in den grond; hier en daar komt de vroegste reeds even te voorschijn, en de akkers, die het wintergraan te gemoet zien, worden allengs vlijtig toebereid.

Gisteren kwamen wij een land voorbij, dat met varkensmest was overspreid. Zoodra wij den minder welriekenden dampkring gewaar werden, merkte ik op: het ruikt hier naar Neurenberger doosjes, naar die groene boompjes uit de speelgoedkraam, vooral nadat er de kleine kinderen aan gelikt hebben. Nu is het zeker twaalf jaren geleden, dat ik die dozen niet meer geroken en wel vijf en twintig, dat ik niet meer aan die groene boompjes gelikt heb; wat zijn onze zintuigen dan toch fijn, dat zij zoo lang de vreemdste en zeldzaamste nuances van reuk met zulk eene scherpte en vaardigheid bewaren! Of vindt ge mij wat futiel?

Welaan dan, hier hebt gij iets nog ergers! Verneem mijn genoegen! Een open pad, dat naar den straatweg en naar het dorp voert, is dit jaar met rog bezaaid, die reeds nagenoeg vier voet hoog staat. Nu twijfel ik er aan, of uwe liefhebberij de mijne is, maar niets gaat voor mij boven de gewaarwording van tegen den schemer langs een smal paadje door een korenveld te loopen — dit stemt zamen met mijne voorliefde tot beperkte gezigten — en de zwaar beladene halmen tegen mijne handen te laten aanvallen en zoo weder vooruit te kaatsen, en als mij dan uit de verte de honiggeuren der bloeijende boekweit toewaaijen, ben ik den koning te rijk.

Maar we zijn nog zoo ver niet. Thans ruik ik niets dan meidoren, dien we, witten en rooden, in milden overvloed hebben; maar de seringen hebben al gedaan, pas staan de gouden regens en de sneeuwballen in bloei, en de jasmijnen staan nog slechts in knop. De lentebloemen zijn mij over het algemeen de liefsten; een voor een komen zij ons opfleuren, als het voor den eigenlijken bloeitijd nog te koud is; naauwelijks echter is het half Junij, of de gansche kleurenwereld schiet uit, en het frissche groen wordt niet meer dan het monteersel, waarin de juweelen der schepping gevat zijn. Bovendien bieden zij, meest lage heesters, de nachtegalen, even als wij op jong lover en geuren verzot, eene weelderige schuilplaats en vereenigen aldus wat het gehoor, het gezigt en den reuk het aangenaamst vleit. We hebben deze zangers echter minder dan in het vorige saizoen, toen ik er letterlijk niet van slapen kon.

Ons aangenomen kind, Caro, viert zijn instinkt bot op de eenden, die, nijdiger dan ooit, om een enkel toegeworpen stukje brood, een maar al te dikwerf bloedigen strijd voeren. De zwanen blazen dan wel als poesen en leggen, opgesloten in koele hovaardij, hare koppen van afschuwelijke verontwaardiging op hare staarten, doch het baat niet, de kleinen gaan haren gang. O rus!

De zon, die ten westen neigt, staat aanbiddelijk over de landerijen, die zij goddelijk verguldt, het vee blaat en loeit, in de verte zingt de veldjeugd, de avondgeuren dringen mijn open venster binnen, en de visch spartelt dartel in het heldere water....

Deze brief, heden morgen begonnen, kon ik eerst tegen het vallen van den avond eindigen....

1842.

VI.

BORGER. — DICKENS.

Als phénomène schijnt Borger het alleropmerkelijkst, wanneer men hem van zijne dichterlijke zijde beschouwt. Vooreerst heeft hij geene leerjaren gekend; geene sporen, en veel onwaarschijnlijkheid, dat hij veel tijd heeft kunnen te koste leggen aan het zich eigen maken van het werktuigelijke van het vak. Het

weinige nogtans, dat hij in verzen heeft geleverd, verraadt de geoefende hand. Vervolgens heeft hij in oogenblikken van overstelpenden rouw, oogenblikken, waarin gewoonlijk de goede smaak stilstaat, maat en regel door den wanhopige worden verloochend, een zang geslaakt, die juist om deszelfs keurigheid en spaarzaamheid bewondering verdient. Eindelijk stond zijne geleerdheid den dichter, gelijk Borger inderdaad was, niet in den weg. Zijn hartstogt van weten en aanleeren heeft de verleidelijke en meestal overweldigende stem der verbeelding en der geestdrift volhardend wederstaan, beteugeld en overwonnen.

Dickens is een droefgeestige opmerker, een diep ernstige geest. Aardig, luchtig, op zijn Fransch, is hij nooit. Ware hij minder Christelijk, zijn humour zou zelfs gevaar loopen gemelijk en bitter te worden. Zijne komische ader vloeit niet zamen met het tragische, maar neemt veeleer de rigting van het koddige, grillige, zonderlinge, fantastische, verschrikkelijke. Zijne verhalen spinnen zich meest voort in zamenspraken, maar van zijne personen praten de oppervlakkige, lustige het minst; een enkelen maal een zet, maar zij houden niet vol; zoodra zij op het tooneel verschijnen, gaat het gesprek weder in verhaal over. Vergelijk zijn Steerforth. Dergelijke karakters, hoe krachtig gevoeld en doordacht, tot in derzelver verborgenste schuilhoeken vervolgd, tot in derzelver zwartste afgronden gepeild en mikroskopisch ontleed terug gegeven, durft hij plastisch niet aan; hij drukt het beeld, als van hooren zeggen, naar het leven over

en laat vervolgens de tranen van weemoed, welke hij over zijne schepping stort, er tot een zacht vernis omheen stollen.

VII.

INVALLEN OVER GODSDIENST EN OVER KUNST.

De Bijbel is die groote klok, onophoudelijk voor het menschdom kleppende, maar uit wier toonen ieder iets anders meent te verstaan, naar zijn gemoed, zijne stemming, zijne bewerktuiging of, helaas! zijn belang.

Ook is de Bijbel een kelder met onderscheidene vaten, eene tafel met onderscheidene spijzen. Ieder kiest naar zijn trek en vindt zijne gading. Maar al die spijzen en wijnen strijden niet met elkander. Eet en drinkt zonder vrees! de maag zal er niet door van streek geraken. De stemmen, die uit de Evangeliën opgaan, schreeuwen niet tegen elkander in; zij vormen een akkoord, welks zamengesteldheid deszelfs reinheid en eenheid niet breekt.

Of wel de Bijbel is een kluwen, hetwelk meer in de war raakt, naarmate men het poogt los te winden. Alleen ontdekt men, dat het kluwen van zijde en de Bijbel van God is.

Wees verzekerd, dat zij, die niet aan God, allen aan den Duivel gelooven.

De Remonstrantsche en de Luthersche kerk liggen vlak bij elkander. Ik was verkeerd ingelicht omtrent het uur der godsdienstoefening, zoodat, toen ik de eerste in wilde, ik haar gesloten en een kind spelende vond op den drempel van den ingang.

— Ginder is ook nog eene kerk, zei het kind, naar de Luthersche wijzende.

Alle wilde stammen bakken brood en snijden zich afgoden. Brood en God, twee ingeschapene ideeën der menschheid, de hoofdbehoeften des ligchaams en der ziel!

Ik zou Thomas liefst zien voorgesteld als een voorbeeld van welgezind, ofschoon minder verstandig onderzoek. Vooreerst was hij in de hoofdzaak niet ongeloovig en pleegde zijn zoogenaamd ongeloof niet zoozeer aan Christus als aan de Apostelen. Voor hem, die in zijn eigen gemoed dringt, valt er nog al iets ter verontschuldiging van Thomas te zeggen. Bovendien betrof zijne twijfeling alleen de waarheid der opstanding, mais il ne demandait pas mieux que d'y croire. De berisping (Joh. XX vs. 29) meende Christus dan ook zoo kwaad niet.

Twijfelen is eene der behoeften van den geest, die op de eene of de andere wijze moet bevredigd. Lieden, die, zachtmoedig en toegefelijk, ieder bovennatuurlijk verhaal en ligtvaardig gerucht als verzinsel of laakbare

overdrijving afwijzen, nemen zonder bezwaar de duistere leerstukken der heilige Boeken geloovig aan, terwijl spotters en sceptici de onwaarschijnlijkste en zotste spookvertelsels en praatjes zonder onderzoek slikken.

Zijn naaste lief te hebben meer, neen! als zichzelven. Meer zou voor de menschelijke zelfzucht te veel gevergd zijn geweest. Le Christ fait la part de l'égoïsme.

Het christendom is geen stelsel, maar eene stemming.

Niet alleen is het leven van Jezus door Renan een vlugtig en onrijp boek, het is een onbarmhartig boek tevens, want onbarmhartig, om niet van gevaarlijk te spreken, is iedere poging, die wordt aangewend, om Christus aan het volk, aan vrouwen en kinderen te ontrukken.

Hoe meer zich 't paradijs van 't heden sluit,
Hoe meer zich 't Paradijs der Toekomst opent.

De eeuwigheid is alom; het rijk des geestes onveranderend, bestendig; dat der stof begrensd, afwisselend.

Er bestaan van den beginne natuurlijke, onveranderlijke, noodzakelijke sym- en antipathieën.

Goed — Kwaad.

Liefde — Haat.

Nu verkracht de menschelijke verdorvenheid de wetten der zedelijke natuur, verwart de eeuwige formulen

der zedelijke wereld: zij haat het goede, bemint het kwade. Welk eene wereld, welk eene orde van zaken moet er uit dien bajert ontstaan! in welk een waanzin moet de geest verkeeren, die aldus de rede omkeert!

Er is een gewijd, onzondig, er is een wereldsch en zondig terrein. Het gewijde overbrengen in het wereldsche, het onzondige met het zondige vermaagschappen is wat men overeen is gekomen profaneren te noemen, hetgeen op duizenderlei wijzen geschiedt.

Kunst is zoo verheven en ernstig, dat zij slechts even behoeft te mislukken, zelfs niet meer dan mis te tasten, om grappig en belagchelijk te worden en voet te leenen aan de parodie. Zou mogelijk het humouristische, dat belangrijke en weemoedige bestanddeel door het Christendom in de kunst gebragt en welks bepaling zoo vaak vruchteloos beproefd is, ook het tegenovergestelde zijn, het overstappen van het belagchelijke in het verhevene, de grap, die ernst, de lach, die traan wordt? Nu is dit waar, dat het eerste onwillekeurig, het andere opzettelijk plaats heeft, zoodat reeds hierdoor vooraf harmonie tusschen de twee tegenovergestelde elementen gebragt is. Het grappige in den humour is doorgaans eene soort van vooruit bereid grappige, terwijl het ernstige en verhevene, dat mislukt, zich door het grappige als het ware verschalkt en besprongen gevoelt.

Enkele verzen hebben zooveel natuurlijks in uitdruk-

king, beweging en rijm, dat men geneigd is aan hun voorbestaan in de schimmenwereld der gedachte te gelooven, alvorens de zigtbare wereld zich dezelve, door tusschenkomst van 's dichters zangwerktuig verzinnelijkt en bearbeid, had toegeëigend, vlinders enkel voor dichters zigtbaar, die hen in hunne vlugt gevat en op het papier geprikt hebben.

— De wetenschap maakt de poëzy zou koud! Onwaar! De wetenschap ent de poëzy op de waarheid, stelt eene hoogere, eene meer verhevene poëzy daar, eene verdichting niet in de verdichting, maar in de wezentlijkheid wortelende. Is Kaisers Sterrenhemel niet oneindig treffender dan Lamartines Méditation, die zingt van sterren, die bloemen en geesten zijn, terwijl de zanger den wensch slaakt ook eens een sterretje te worden? Aangezien de beperktheid van ons vermogen om achter de geheimen des geschapenen te komen, blijft de poëzy, mijne heeren, bij voorraad warm genoeg!

Men schermt onophoudelijk met broederschap in de kunst. Onzin! Is het noodig, dat menschen vrienden zijn, dewijl zij geschiktheid tot hetzelfde vak bezitten en op dezelfde wijze hun brood verdienen; bestaat er integendeel niet veeleer reden te verwachten, dat zij juist om die reden des te ligter tegen elkander zullen overstaan? Ieder raadplege zijne ondervinding!

Laat toch geen versje, dat u om inhoud, kleur, geest of vorm aantrekt, glippen, maar leg een album

aan en schrijf het er dadelijk in uit! Vroeger maakte een enkel meesterstukje, hoe kort ook, een dichter vaak onsterfelijk. In deze onletterkundige tijden gaat het uitstekendste, het buitengemeenste den weg aller lithographie: van daag overal voor de glazen, morgen onvindbaar.

Het ongelukkige van romans is, dat zij noodwendig eene ontknooping moeten hebben.

Zonderlinge gave van den raadselachtigen mensch, desgevorderd te gevoelen wat hij eigenlijk niet gevoelt, te meenen wat hij eigenlijk niet meent.

Men schrijft geene verzen meer. Er te maken kost te veel tijd, er te lezen brengt geen nut. Dit verschijnsel hangt zamen met het verval van alle vormen, waarvan de poëzy de hoogste is.

Kunst is conventie, stilzwijgende overeenkomst tusschen kunstenaar en toeschouwer of hoorder, gegrond op zekere fijne eigenschappen van den geest. Degeen nu wiens geest het gemakkelijkst bereid is de voorwaarden dier overeenkomst aan te nemen, wordt gezegd kunstgevoel te bezitten.

AANTEEKENINGEN.

Bladz. 1, regel 1. Toen in 1837, door de vestiging van de Gids, aan den geest van het beste deel der jongere vaderlandsche letterkundigen deszelfs vaste gedaante en vast orgaan was gegeven, werd zeker iemand, wien de rol van Victor Hugo, de lust namelijk van partijhoofd der Hollandsche romantische school te spelen, belette te slapen en die zijn best had gedaan de ontluikende vernuften aan zijne voeten te verzamelen, razend. Zeer weinigen der jeugdige dichters en prozaschrijvers hadden evenwel 's mans opzet vermoed, en toen zij derhalve, gedreven door gelijke denkbeelden over letterkunde en kunst, in eenzelfde strijdperk de handen in een sloegen, dachten zij niet, dat zij in de oogen van één eenig man de misdaad van gekrenkte majesteit of liever gekrenkte eigenwaan bedreven. Zij begrepen nog te minder wat er aan de hand was, toen geen middel van wraakneming en opstoking onbeproefd werd gelaten en het algemeen Letterlievend Maandschrift zich leende om de gal te ontvangen. Dit ter toelichting van volgend stukje, waarvan men den schrijver, destijds niet tot de Gids zelven, ofschoon wel tot de redacteurs en medewerkers in naauwe betrekking staande, door beurtelingsche oplettendheden en bespottingen, voor de tegenpartij zocht te winnen. De aanval zelf bloedde weldra, wegens gebrek aan voedsel en bijval, dood, terwijl de algemeene belangstelling meer en meer tot de Gids en die er hunne denkbeelden in uitten overging.

Bladz. 7, regel 1. Dat ik het voorregt heb gehad onzen grootsten taalkunstenaar, den voortreffelijken vertaler van Tasso, als knaap aan de opmerkzaamheid van het publiek aan te bevelen, schenkt mij stof tot groote voldoening.

Bladz. 7, regel 11. Ste Beuve, causeries et portraits littéraires. t. I, p. 331.

Bladz. 49, regel 1. Sedert deze aankondiging geschreven werd, ont-

wikkelde zich de beminnelijke persoonlijkheid van Cremer in een misschien al te groot aantal novellen van dezelfde soort en zag men zich overal de menigte, ja, tot zelfs de hoogste standen der hofstad, op vereenigingen, alwaar de gevierde, maar altijd zedige man zou optreden, verdringen. Na iedere zegepraal des kunstenaars, nog oorspronkelijker gebleken als opvoerder dan als schrijver zijner verhalen, plegen nu sommigen angstvallig de vraag, die eene hoop schijnt te verbergen, te opperen, hoe Cremer het toch op den duur met datzelfde personeel, datzelfde landschap, diezelfde taal zal uithouden, benevens de zoete vrees, dat hij weldra uitgeput zal raken, en het publiek zijne eeuwige Betuwsche boeren met hunne landtaal, waarin toch eigenlijk het groote geheim, beweren zij, van zijn opgang ligt, beu zal worden.

Gelooft het niet! Van het laatste is het, tot nog toe althans, ver af; voor het eerste behoeft geene bezorgdheid te bestaan. Wel is waar beperkt Cremers talent zich tot het kleine eiland der Batavieren, maar blijven de natuur en de mensch, al uit deze zich ook in boerenvormen, niet een altijd nieuw voorwerp van beschouwing en bewerking? De treurspeldichters van Griekenland, en hoevelen van de nieuwere tijden! hebben het immers ook wel altijd met hunne vaste vorsten en vorstinnen gedaan en in een klein cirkeltje rondgedraaid. Alzoo duchte Cremer niet, dat de fijne toonen zijner veldschalmei spoediger vervelen zullen dan de tragische krijgsklaroen!

Bladz. 50, regel 27. Le grand art de Voss dans Louise est de mêler sans cesse la poésie aux simples détails de la vie domestique, sans effort et sans disparate; de faire que la poésie ne domine jamais la simplicité des détails domestiques, et que la simplicité de ces détails n'abaisse jamais non plus la poésie.

St. MARC GIRARDIN, cours de poésie dramatique, t. IV, p. 49.

Bladz. 52, regel 5. Wij kunnen ons evenwel niet weêrhouden terug te wijzen op: de oude Wessels en zijn gezin (bladz. 113—118) en Deine-Meu (bladz. 76—78.)

Bladz. 60, regel 5. Het woord Steggelen behoort tot het Bredaasch taaleigen, in zoover het aldaar onder de kadetten zeer gebruikelijk is. Zie: FARRAR, een schooljongen of van kwaad tot erger; blz. 50, de noot.

Bladz. 62, regel 10. Maar Eric was een jongen zonder liefhebberij, zonder eenige intellektuele belangstelling. Aan behaagzucht en zucht om te schitteren offerde hij zijne beste hoedanigheden op. Heb het geluk een

zoodanigen jongen eenige ambitie in het een of ander in te boezemen, hem namelijk aan zichzelven en het zinnelijke leven te ontscheuren, en hij zal behouden wezen.

Bladz. 63, regel 22. Het beste stelsel van opvoeding, zeide Talleyrand, is het Engelsche, en dat is exécrable.

Bladz. 65, regel 9. Eric is het werk van een zuiver letterkundigen geest, het werk van een humanist. In niet geringe mate is de schrijver tevens kunstenaar. Daardoor heeft het boek eene zoo wegslepende betoovering; daardoor geeft men zich zoo gewillig, zonder veel kritisch tegenstribbelen, aan deszelfs karakters en tooneelen over, maar heeft het aan den anderen kant misschien aan de praktische rigting der Engelsche lezers meer moeite gekost dan aan mij er de poëzij of liever het treurspel des kostschoollevens in te vinden.

FARRAR, een schooljongen of van kwaad tot erger; voorberigt.

Bladz. 66, regel 1. Ter opheldering strekke, dat de jongeling, die op 27 December 1845, ten gevolge van typhus, overleed en wiens beeld in de volgende bladzijden zoo getrouw mogelijk is geschetst, Candidaat was in de medicijnen en zijne kamers had boven de Studenten-Societeit Minerva, op de Breedestraat te Leiden. De dagen zijner hevige ziekte werden door even hevige stormen gekenmerkt.

Bladz. 104, regel 6. This trade has been the source of money-making to Dieppe for generations; indeed, the hardy fishermen of this flowery little harbour claim the honour of being the first to introduce ivory into France. The story goes that in 1364 a company of Dieppois equipped a couple of barks, of only 100 tons burden each, for the purpose of exploring the coast of Africa. It proved a lucky expedition, stamping the signs of its progress in the names it gave to its various stoppingplaces, which may be seen to this day on any map. For instance, Cape Verd, Bay of France, and Petit Dieppe, near Sestos. The return cargo of these frail craft was African spices, fruits, and ivory. The former soon found its way into the interior, but much of the ivory, the uses of which were less familiar, remained, as we may easily suppose, as trophies of their adventures, in the hands of the sailors and their families, until the ingenious fingers of Frenchmen cut—roughly at first, no doubt—this compact, but easily wrought substance into such domestic ornaments as might at that time be in use; sword and other handles, combs, and the like. Such, then, is said to be the beginning of the Dieppe carving of ivory.

Little seems to be known about its progress after this first step until 1830, when the Duchess de Berri visited Dieppe, and she, having taken great interest in the ateliers, has the credit of introducing the Italian taste for finely and deeply-cut wreaths of flowers, cupids, and scrollwork.

Bladz. 115, regel 2. Ma jeunesse n'est point à son terme; elle ne fait ce semble, que commencer aux yeux du monde; on la croirait fertile en promesses, tournant le front aux futures jouissances. Et pourtant le plus beau de sa course est achevé dès à présent; le plus regrettable s'en est allé. Arrêtons-nous un instant pour pleurer sur elle comme si elle était morte, car elle a reçu la blessure dont plus tard elle mourra. Je puis répéter aujourd'hui avec le grand saint pénitent: — Et voilà que mon enfance est morte, et je vis! et voilà que mon adolescence et la plus belle portion de ma jeunesse sont mortes, et je vis! Les âges que nous vivons sont comme des amis tendres et d'abord indispensables, qui ne se distinguent en rien de nous-même. Nous les aimons, nous habitons en eux; ils ne font qu'un avec nous. Leur bras familier s'appuie à notre épaule; leurs grâces nous décorent. Ils nous sont Euryale, et nous leurs sommes Nisus. Mais une fois en pleine route, ces âges si charmants sont des amis bientôt lassés qui se détachent peu à peu, et que nous-même nous laissons derrière comme trop lents, ou dont nous sépare au passage quelque torrent irrésistible. Ils expirent donc, ces amis d'abord tant aimés; ils tombent en chemin, plus jeunes que nous, plus innocents, et nous poursuivons le voyage avec des compagnons nouveaux, dans une carrière de moins en moins riante et simple.

Ste BEUVE, Volupté I, p. 326.

On a véritablement en soi, songez-y, plusieurs jeunesses. Bien souvent on croit que c'en est fait des belles années et de leurs dons, on se dépouille, on se couche au cercueil, on se pleure. Puis, le rayon venu, on renaît, le coeur fleurit et s'étonne lui-même de ces fleurs faciles et de ces gazons qui recouvrent le sépulcre des douleurs d'hier.

Ste BEUVE, Volupté II, p. 35.

Presqne tout homme dont la jeunesse fut sensible, a eu également son histoire où la qualité principale de son âme et, en quelque sorte, la saveur naturelle de ses larmes, s'est produite, où il a apporté sa plus chère offrande pour prix de l'initiation à la vie.

Ste BEUVE, Volupté II, p. 274.

Bladz. 118, regel 13. Bij de verschijning van mijn zwarte tijd (Maart 1844) ontving de schrijver uit eene onbekende hand een boekje,

getiteld: HOLLAZ, l'Ordre de la grace évangélique dans l'économie du salut, Genève 1823. De schenker vond, stond op een inliggend papiertje, in het opstel eene schuldbekentenis zonder berouw, zonder gevoel van schuld. Alle belangstelling, hem betoond, vindt den schrijver erkentelijk; hij zal zich dan ook wachten voor eene verdediging der zedelijke waarde van bedoeld stuk, doch heeft het echter, welke veranderingen in gemoed en denkwijze mogelijk hebben plaats gegrepen, niet van zich kunnen verkrijgen het uit dezen bundel, waarin het wegens den vorm behoort, te weren, hetgeen hem ten goede worde gehouden.

Bladz. 119, regel 14. Sophie Arnould, se confessant à l'heure de la mort, raconta au curé de Saint-Germain-l'Auxerrois toutes ses passions profanes. Comme elle lui parlait des fureurs jalouses du comte de Lauraguais, celui qu'elle avait le plus aimé, le curé lui dit: — Ma pauvre fille, quels mauvais temps vous avez traversés! — Ah! s'écria-t-elle avec des larmes dans les yeux, c'était le bon temps!

ARSÈNE HOUSSAYE, Galerie de portraits du 18e siècle, série I, p. 334.

Bladz. 119, regel 18. Men vergelijke: J. J. L. TEN KATE, aan de Slapeloosheid: Bladeren en Bloemen, bladz. 19.

Bladz. 121, regel 29. My days are in the yellow leaf.

BYRON.

Bladz. 122, regel 14. Men vergelijke: N. BEETS, de zwarte tijd; Proza en Poëzij, bladz. 73.

Bladz. 122, regel 23. VON SCHILLER, don Karlos, IV, 19.

Bladz. 145, regel 15. Traité sur la peinture à l'aquarelle.

Bladz. 148, regel 9. Alles overtreft wat onlangs in de Vereeniging (Januarij 1864) gelezen werd. In een opstel over de plegtigheid van 17 November l.l. te 's Gravenhage schrijft D°. L. J. van Rhijn: „ziet, de wind dreef den rook (eene scherts-wierook?) van eenige om mij staande cigarenrookers den Koning, den Vorsten en Vorstinnen in het aangezigt. Op mijn wenk: niet rooken hier! — lieten het eenigen, maar de meesten begrepen het niet of (o grofste, gemeenste, ergerlijkste, onbeschoftste, beleedigendste impertinentie jegens de hoogst geplaatste vrouwen van den lande!) stoorden er zich niet aan. Die cigaren-rooklust wordt eene ware ziekte vau ons volk, vooral van het jongere geslacht en verdooft het gevoel voor welvoegelijkheid."

Bladz. 163, regel 16. PUNCH, March 1860.

Bladz. 172, regel 16. Het is immers zeer fatsoenlijk, ja, pleegt voor het kenmerk eener hooge geboorte gehouden te worden, het Hollandsch uit te spreken alsof men een vreemdeling ware, zich er op te laten voorstaan, in eene zoo harde taal als het Hollandsch onmogelijk te kunnen voorlezen zonder moe te worden, zijne brieven te doen wemelen van gallicismen, Fransche woorden te gebruiken, waar de Hollandsche voor de hand liggen, enz. Eene deftige Hollandsche dame, wie op haar verlangen iets over zeker onderwerp, doch ongelukkig in het Hollandsch geschreven, werd aanbevolen, sloeg het aanbod van haar het werk te zenden beleefdelijk af, met de betuiging, dat zij nooit Hollandsch las.

Bladz. 192, regel 26. De bijdrage der familie van Orleans is geweest 2500 frcs.

Bladz. 223, regel 14. Charles Poncy is metselaar en metselaarszoon; hij werd geboren te Toulon in 1821. Athalie, het magasin pittoresque, de straat, de haven zijner geboortestad, de zee, waren zijne uiteenloopende onderwijzers, vormden zijn gemoed. Gedurende eene ongesteldheid zijns vaders bleek den doctor het talent van Charles uit het bekrabbeld papiertje, hetwelk de vrouw hem toereikte, om zijn recept op te schrijven. De eerste bundel van Poncy, Marines getiteld, verscheen in 1841 met een voorberigt van Professor Ortolan te Parijs; de tweede (1846) werd, onder den titel van le Chantier, door de pen van Georges Sand aanbevolen. Beide bundels zijn uitverkocht. In 1850 zag nog een derde het licht, onder den naam van La chanson de chaque métier, waarin de bekende chanson du calfat voorkomt, welke zooveel opgang maakte.

Bladz. 224, regel 13. Een vertaler was de Genestet juist niet; daarom gaf ik hem eens: le berceau et la tombe, een meesterstukje van Violeau (over wien zie boven, bladz. 127) om er zijne krachten op te oefenen. Dat hij het werkelijk gedaan heeft, toonde mij de laatst verschenen jaargang der Aurora, waarop ik onmiddellijk de pen opnam en zag hoever ik het op mijne beurt kon brengen. Maar de lezer en ik, wij stellen voorop, gelijk ik vertrouw, dat het versje onvertaalbaar is.

Bladz. 236, regel 1. Niet zonder eenige zelfvoldoening vond ik onlangs mijn denkbeeld in het veel opgang makend geschriftje van den Hr. Henri Dunant: un souvenir de Solferino, terug. Maar — habent sua fata — de stem van Dunant vond bijval; zijn werkje werd in de meeste talen van Europa overgebragt; Frederica Bremer, St. Marc Girardin, Dic-

kens, namen het denkbeeld in hunne bescherming; het werd door meer dan zestig dagbladen aangeprezen; de generaal Dufour trok zich de zaak aan; gekroonde hoofden hebben het plan hunne hulp toegezegd; op congressen werd het tot een hoofdonderwerp van behandeling gemaakt; Noord-America brengt het reeds eenigermate in toepassing — mijne stem klonk in de woestijn, mijn woord viel in het water of liever het verstikte in de doornen, niemand achtte het der moeite waard de voorgestelde maatregel een oogenblik in overweging te nemen.

Bladz. 238, regel 9. De ramp laat zich doorgaans een poosje vooruit zien. Dan zou er een beroep op de Christelijke liefde gedaan worden: „voor eene zoodanige taak, zegt Dunant, deugen geene loondienaars."

Bladz. 248, regel 23. Men zie: LAMARTINE, Méditations poétiques, vol. II, méd. 4, waarin o. a. voorkomt: „Combien de fois, beaux astres, fleurs du ciel! j'ai murmuré: que ne suis-je un de vous! que ne puis-je briller sur le front de la beauté suprême! Dans le limpide azur de ces flots de cristal, je viendrais chaque nuit sur les monts que j'aimais briller près de la terre; j'aimerais à glisser, etc. etc." Om in de onwaarheid te blijven, gaat de toon vervolgens over in de sentimentaliteit.

C'est un erreur déplorable de la pensée humaine de considérer la vérité sévère de la science comme incompatible avec la beauté des fictions poétiques. Pour ma part, je suis convaincu que les poètes trouveraient dans les connaissances positives tout un rajeunissement de l'art, un éclat plus pur, un charme plus viril.

DANIEL STERN, pensées, réflexions et maximes.

Dan, [illegible] het duidelijk [illegible] beschreven [illegible] [illegible] de generaal [illegible] [illegible] hebben het plan [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] mijn woord viel in het water of [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] in overweging te nemen.

Bladz. 248, regel 9. [illegible]

Bladz. 248, regel 28. Mon ami Lamartine, Méditations poétiques [illegible]

C'est une erreur [illegible] de la pensée humaine, de considérer [illegible] de la [illegible] comme incompatible avec la pensée [illegible] poëte [illegible] [illegible] plus vrai.

DANIEL STERN, pensées, réflexions et maximes.

ERRATA VAN HET ELFDE DEEL.

Blz.	2	reg.	1	*staat:*	ongunstige	*lees:*	onheusche.
„	5	„	17	„	bovenschrift	„	opschrift.
„	9	„	1	„	voorbeeld	„	toonbeeld.
„	11	„	16	„	klinken	„	koppelen.
„	18	„	24	„	uitgerust	„	toegerust.
„	19	„	15	„	maatschappij	„	Maatschappij.
„	28	„	20	„	vooruitzigten	„	bestemming.
„	48	„	30	„	besteed niet	„	besteed zich niet.
„	50	„	29	„	waar zij een algemeen menschelijk gebied betraden.	„	waar een algemeen menschelijk gebied wordt betreden.
„	71	„	16	„	uw	„	uwen.
„	76	„	19	„	zal	„	zou.
„	85	„	21	„	sloeg	„	geslagen had.
„	86	„	9	„	ontvoerde	„	onttoog.
„	93	„	5	„	meer stevigen pleegt	„	een stevige twig pleegt.
„	93	„	9	„	jeugdiger	„	jeugdige.
„	93	„	27	„	hij de droefheden en	„	hij zoowel de droefheden als de.
„	93	„	31	„	blindheid	„	kortzigtigheid.
„	123	„	18	„	verschijningen	„	verschijnselen.
„	124	„	3	„	uiterlijk op	„	uiterlijk, met het menschelijk gelaat in verband gebragt, op.
„	125	„	8	„	zijn kleed	„	zijn afgelegde kleed.

—

Blz.	127	reg.	6	*staat:*	voor	*lees:*	op.
„	128	„	13	„	die	„	de telgen.
„	143	„	26	„	in	„	aan.
„	219	„	20	„	Geen kracht, geen scheiding.	„	Geen hoogsel.
„	219	„	25	„	Geen afstand, diepte	„	Geen kracht, geen afstand.
„	239	„	12	„	af te scheiden	„	te onderscheiden.
„	245	„	24	„	is eene	„	is, even als gelooven eene.

BUCHBINDEREI
VON
AUGUST WERZ
MÜNCHEN

Bayerische StaatsBibliothek
Münchener DigitalisierungsZentrum Digitale Bibliothek

Kneppelhout, J.

Geschriften

Bd.: 10.11

Leiden 1861 - 65

P.o.rel. 6115-10/11
urn:nbn:de:bvb:12-bsb10037815-2